

Political Science Critique

วารสารรัฐศาสตร์วิจารณ์

ปีที่ 9 ฉบับที่ 18 กรกฎาคม - ธันวาคม 2565

ISSN : 2822-0951 (Online)

ศูนย์การเมือง สังคม และอาณานิคมศึกษา
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รัฐศาสตร์วิจารณ์ ศูนย์การเมือง สังคมและอาณานิคมศึกษา

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ปีที่ 9 ฉบับที่ 18 กรกฎาคม – ธันวาคม 2565

Political Science Critique, Centre of Politics, Social and Area Studies,

Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University.

Vol. 9 No. 18 July - December 2022

ISSN : 2697-598X (Print)

ISSN : 2822-0951 (Online)

ปีที่พิมพ์ : ธันวาคม 2565

Year : December 2022

© 2019 by Centre of Politics, Social and Area Studies, Faculty
of Political Science, Ramkhamhaeng University.

พิมพ์ที่ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ศูนย์การเมือง สังคมและอาณานิคมศึกษา

วารสารรัฐศาสตร์วิจารณ์- มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2565.

1.วารสารรัฐศาสตร์วิจารณ์. I. ศูนย์การเมือง สังคมและอาณานิคมศึกษา,
เจ้าของ. II. ชื่อเรื่อง.

ISSN 2697-598X (Print)

ISSN 2822-0951 (Online)

รัฐศาสตร์พิจารณา ศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นวารสารที่นำเสนอบทความวิชาการจากคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาเกี่ยวกับสาขารัฐศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐประศาสนศาสตร์ สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ การเมืองการปกครอง และเอเชียศึกษาในกรอบอาณาบริเวณศึกษา (Area study) วารสารรัฐศาสตร์พิจารณาใช้การกลั่นกรองบทความก่อนลงตีพิมพ์แบบผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้แต่ง และผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา (Double-blind Peer Review) โดยแต่ละบทความต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ 2 ท่าน วารสารรัฐศาสตร์พิจารณาจัดพิมพ์ปีละ 2 ฉบับ (ม.ค.-มิ.ย. และ ก.ค.-ธ.ค.)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่บทความวิชาการในสาขารัฐศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐประศาสนศาสตร์ การเมืองการปกครอง บริหารรัฐกิจ นโยบายสาธารณะ
2. เพื่อส่งเสริมให้คณาจารย์ บุคลากรของมหาวิทยาลัย และผู้ทรงคุณวุฒิผลิตผลงานทางวิชาการเผยแพร่ต่อสาธารณชนในรูปแบบบทความทางวิชาการและบทพิจารณาหนังสือ
3. เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา และนักวิจัย
4. เป็นเอกสารประกอบการเรียน การสอนในระดับอุดมศึกษา

ข้อความและบทความในวารสารฉบับนี้เป็นแนวความคิดของผู้เขียน การตีพิมพ์
บทความซ้ำเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ไม่ใช่ความคิดเห็นและความรับผิดชอบ
ของคณะผู้จัดทำ บรรณาธิการ กองบรรณาธิการและมหาวิทยาลัยรามคำแหง

iv วารสารรัฐศาสตร์วิจารณ์

ปีที่ 9 ฉบับที่ 18

รัฐศาสตร์วิจารณ์ ศูนย์การเมือง สังคมและอาณานิคมศึกษา
Political Science Critique, Centre of Politics, Social and
Area Studies,
ปีที่ 9 ฉบับที่ 18 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2565)
ISSN 2697-598X (Print)
ISSN 2822-0951 (Online)

เจ้าของ ศูนย์การเมือง สังคมและอาณานิคมศึกษา

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บรรณาธิการบริหาร

อาจารย์ ดร.กิตติพศ พุทธิวินิช

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บรรณาธิการประจำฉบับ

อาจารย์ ดร.ศกลรัตน์ จิระรุ่งเรืองวงศ์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กองบรรณาธิการ

ภายนอก

ศาสตราจารย์ ดร.อนุสรณ์ สัมมณี

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร.สมเกียรติ วันทะนะ

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์วรศักดิ์ มหัทธโนบล

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์วันชัย มีชาติ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรุณี สันฐิตวิณิชย์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราณี ทิพย์รัตน์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัชรพล พุทธิรักษา

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ หวังสัจจะโชค คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิวดา กมลเวชช

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ เหลืองประภัสร์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ ดร.เอกลักษณ์ ไชยภูมิ

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.จักรี ไชยพินิจ

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กานต์ บุญยะกาญจน์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อาจารย์ ดร.ธีระพล เกรียงพินธุ์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อาจารย์ปิยะภพ เอนกทวีกุล

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ

ภายนอก

รองศาสตราจารย์ ดร.วัชรพล พุทธรักษา

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ หวังสัจจะโชค

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

อาจารย์ ดร.กานต์ธีรวิ วิชัยปะ

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อาจารย์ ดร.ชนิษฐา สุขสง

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาเขตกำแพงแสน

อาจารย์ ดร.ณัฐรุจ วงศ์ทางสวัสดิ์

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

vi วารสารรัฐศาสตร์พิจารณา

ปีที่ 9 ฉบับที่ 18

อาจารย์ ดร.ณเรศ อัครพัฒนานุกุล

อาจารย์ ดร.นพพล อัครชาติ

อาจารย์ ดร.เอกลักษณ์ ไชยภูมิ

อาจารย์พัฒนา สอดทรัพย์

คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยบูรพา

สาขาวิชาวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ภายใน

รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ศุภผล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กานต์ บุญยะกาญจน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชฎานันท์ ศุภผลาคัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐพงศ์ บุญเหลือ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์

อาจารย์ ดร.ภฤติศรี ศรีเกตุ

อาจารย์ ดร.ธีระพล เกรียงพันธุ์

อาจารย์ ดร.ศกลรัตน์ จิรรุ่งเรืองวงศ์

อาจารย์ ดร.ศิริรักษ์ นิตน์เอก

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วารสารรัฐศาสตร์พิจารณา vii

ปีที่ 9 ฉบับที่ 18

ผู้จัดการ

พิสูจน์อักษรและจัดรูปเล่ม

ออกแบบปก

พิมพ์ที่

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์

นายธนากรณ์ อินทร

นางสาวสโรชยา จิรรุ่งเรืองวงศ์

นายวีรชน เกษสกุล

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

<https://so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC>

Editorial

The last 2022 issue of the journal examines numerous facets of political science, spanning from politics and government to international relations and public administration. Thus, this journal would be beneficial for students who are interested in or are currently studying and conducting research in the field of political science.

The contents of this journal are organized and presented in four sections. The first section contains the analyzing of contemporary political context through political ideology. The second section is about issues focusing on government administration which impacted the society, such as women empowerment funds and Red Cross Society. The selected political issues discussed in the third section is about political history in Thailand and lastly, the fourth section is the review article of the book regarding contemporary political topics.

Sakonrat Jirarungruangwong

บทบรรณาธิการ

ในวารสารฉบับปลายปี พ.ศ.2565 เป็นวารสารที่มีเนื้อหาครอบคลุมในมิติต่าง ๆ ของการศึกษารัฐศาสตร์ ในสาขาของการเมืองการปกครอง การบริหารรัฐกิจที่สังคมกำลังให้ความสนใจ จึงน่าจะเป็นประโยชน์กับนักศึกษาที่ให้ความสนใจ หรืออยู่ระหว่างการศึกษและทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิชารัฐศาสตร์ได้

สำหรับเนื้อหาในวารสารฉบับนี้มีวิธีการนำเสนอ และจัดกลุ่มตามประเด็นที่เกี่ยวข้อง ออกเป็น 4 ส่วน ส่วนแรกจะเป็นประเด็นเกี่ยวกับแนวความคิดทางการเมือง เพื่ออธิบายบริบททางการเมืองในปัจจุบัน ในส่วนที่สองจะเป็นประเด็นที่เน้นเรื่องการบริหารจัดการหน่วยงานของรัฐ ที่ส่งผลต่อสังคม เนื้อหาครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีและหน่วยงานกาชาด เนื้อหาในส่วนที่ 3 จะเป็นประเด็นคัดสรรทางรัฐศาสตร์ในเรื่องประวัติศาสตร์ทางการเมือง และบทปริทัศน์หนังสือเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองร่วมสมัยในส่วนสุดท้าย

ศกกรัตน์ จิรรุ่งเรืองวงศ์

x วารสารรัฐศาสตร์พิจารณา

ปีที่ 9 ฉบับที่ 18

Table of Contents

	Page
Editorial	
Social Darwinism as a new normal: debates in ethics and political philosophy on herd immunity during Covid -19	1
Kan Boonyakanchana	
The Roman Republic as Polybius’ and Cicero’s Model for the Mixed Regime	36
Akekalak Chaipumee	
Plato’s Apology and the Solution for the Decline of Democracy in the 21st Century: A Proposal to Larry Diamond’s “Breaking out of Democratic Slump”	79
Phakkanan Leongpanyawong	

Table of Contents

	Page
Good Governance of Thai Women Empowerment Funds: a Case Study of the Occupational Groups in Sawankalok, Sukhothai Darin Khongsatjaviwat	106
The Study on Development of Thai Red Cross on Grievance Relief Mission via Incrementalism Model Siriruk Nithat-ek	135
Dynamic of the historical bloc after the change of the Siamese regime Weerachon Gedsakul Watcharabon Buddharaksa	172
Book Review: Amidst the New World Order Chakkri Chaipinit	210
Guideline for Submission	226

xii วารสารรัฐศาสตร์พิจารณา

ปีที่ 9 ฉบับที่ 18

สารบัญ

หน้า

บทบรรณาธิการ

ร่องรอยแนวคิดดาวินทางสังคมกับบทบาทในฐานะฐานจริยศาสตร์ 1

วิธีใหม่ : ปัญหาทางจริยศาสตร์และปรัชญาการเมืองเกี่ยวกับแนวคิด
ภูมิคุ้มกันหมู่ในกรณีโควิด 19

กานต์ บุญยะกาญจน

สาธารณรัฐโรมันในฐานะตัวแบบระบอบผสมของโพลีเปียสและซีเซโร 36

เอกลักษณ์ ไชยภูมิ

อโพลีกับทางออกจากความถดถอยของประชาธิปไตยในศตวรรษที่ 21: 79

ข้อเสนอต่อบทความ "Breaking Out of Democratic Slump"

ของ Larry Diamond

ภักคนันต์ เลื่องปัญญาวงศ์

สารบัญ

	หน้า
ธรรมาภิบาลของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กรณีศึกษา กลุ่มอาชีพ อำเภอสุวรรณคโลก จังหวัดสุโขทัย ดาริน คงสัจวิวัฒน์	106
การศึกษาพัฒนาการภารกิจการกษชาติไทยในด้านการบรรเทาทุกข์ ให้กับสาธารณะในกรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model ศิริรักษ์ นิต์ศน์เอก	135
การเลื่อนไหลของกลุ่มประวัติศาสตร์ภายหลังการเปลี่ยนแปลง การปกครองสยาม วีรชน เกษสกุล วัชรพล พุทธรักษา	172
บทปริทัศน์หนังสือ: ไทยในระเบียบโลกใหม่ จักรี ไชยพินิจ	210
แนวทางการพิจารณาและการส่งบทความ	226

Social Darwinism as a new normal: debates in ethics and political philosophy on herd immunity during Covid -19**

Kan Boonyakanchana *

Abstract

The aim of this paper is to study the traces of the ideas in ethics and political philosophy on herd immunity during Covid -19 The study can be divided into 2 parts: 2) History of herd immunity 2) ethics and political philosophy on herd immunity during Covid -19. Overall, the results from this study show that there are many traces of herd immunity which can be traced back to Social Darwinism ideas.

Keywords: political philosophy, ethics, Covid -19, Social Darwinism.

* Assistance Professor, Faculty of Political Sciences, Ramkhamhaeng University. Email: Kan@ru.ac.th

** This article is a part of the research “Herd immunity as a new normal: debates in ethics and political philosophy on herd immunity during Covid –19” which has been funded by Research and Development Institute, Fiscal Year 2021, Ramkhamhaeng University

*** Received July 4, 2022; Revised December 2, 2022; Accepted December 6, 2022

**ร่องรอยแนวคิดดาร์วินทางสังคมกับบทบาทในฐานะฐานจริยศาสตร์วิถีใหม่
:ปัญหาทางจริยศาสตร์และปรัชญาการเมืองเกี่ยวกับแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่
ในกรณีโควิด 19****

กานต์ บุญยะกาญจน์*

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับร่องรอยปัญหาทางจริยศาสตร์และปรัชญาการเมืองเกี่ยวกับแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ในกรณีโควิด 19 การศึกษานี้ อาจจำแนกออกได้เป็นสองส่วนได้แก่ 1)พัฒนาการของแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ 2) ปัญหาทางจริยศาสตร์และปรัชญาการเมืองเกี่ยวกับแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ในกรณีโควิด 19 โดยสรุปผลลัพธ์จากศึกษาแสดงให้เห็นว่ามีร่องรอยจำนวนมากในแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ในกรณีโควิด 19 ที่สามารถสืบสาวไปหาร่องรอยแนวคิดดาร์วินทางสังคม

คำสำคัญ : จริยศาสตร์ ปรัชญาการเมือง โควิด 19 แนวคิดดาร์วินทางสังคม

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง Email: Kan@rumail.ru.ac.th

** บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของ งานวิจัยเรื่อง วิถีใหม่ในภูมิคุ้มกันหมู่:ปัญหาทางจริยศาสตร์และปรัชญาการเมืองเกี่ยวกับแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ในกรณีโควิด 19 (Herd immunity as a new normal: debates in ethics and political philosophy on herd immunity during Covid -19) ทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณรายจ่ายจากรายได้มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประถมมหาวิทยาลัย โดยสถาบันวิจัยและพัฒนาฯ งบประมาณประจำปี 2564

*** ได้รับบทความ 4 กรกฎาคม 2565; แก้ไขปรับปรุง 2 ธันวาคม 2565; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 6 ธันวาคม 2565

บทนำ

แนวคิดหนึ่งซึ่งถูกพูดถึงตั้งแต่ปัญหา Covid-19 เริ่มก่อตัวและถูกต่อต้านอย่างรวดเร็วนั้นคือ แนวคิดการใช้ภูมิคุ้มกันหมู่เพื่อรับมือกรณีแพร่ระบาด ซึ่งเชื่อว่าการจัดการไวรัสที่ดีที่สุดคือการปล่อยให้พลเมืองจำนวนมากที่แข็งแรงได้รับเชื้อไวรัสเพื่อให้ร่างกายของคนเหล่านี้สร้างภูมิคุ้มกันอันจะกลายเป็นภูมิคุ้มกันหมู่ให้กับทั้งสังคม โดยแนวคิดดังกล่าวจะได้รับการพูดถึงและพยายามให้เกิดขึ้นในหลายประเทศ เช่น สหราชอาณาจักร สวีเดน บราซิล และ กลุ่มประเทศในแอฟริกา (France24, 2020) ถึงแม้แนวคิดเหล่านี้จะถูกต่อต้านในเบื้องต้น แต่ในช่วงเวลาที่ทั้งโลกยังคงเผชิญกับปัญหาการระบาดที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งการแก้ปัญหาด้วยการควบคุมพลเมือง (lockdown) กำลังถูกตั้งคำถาม แนวคิดเหล่านี้จึงเป็นเรื่องที่สมควรกลับมาพิจารณาอีกครั้งในมิติที่กว้างขวางขึ้น มิใช่เพียงแค่ประเด็นทางวิทยาศาสตร์ แต่รวมถึงในแง่สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เพื่อเชื่อมโยงแนวคิดดังกล่าวเข้ากับรากฐานทางปรัชญา อันจะเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายเพื่อการอยู่รอดของสังคมมนุษย์ในสภาวะปกติใหม่ (new normal) อย่างยั่งยืน

การใช้แนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่เพื่อรับมือ Covid-19 ถูกพูดถึงอย่างเป็นทางการในฐานะแนวทางของรัฐผ่านข้อเสนอของ Sir Patrick Vallance หัวหน้าที่ปรึกษาด้านวิทยาศาสตร์ของสหราชอาณาจักร โดยมีเป้าหมายหลักในการลดความเสียหายของการติดเชื้อ แนวทางนี้อยู่บนสมมุติฐานที่ว่าประชาชนจำนวนมากเมื่อได้รับเชื้อจะแสดงอาการน้อย และถ้าผู้คนเหล่านี้ได้รับเชื้อและเกิดภูมิคุ้มกัน จะช่วยลดการแพร่เชื้อและในทางเดียวกันก็จะเป็นการปกป้องผู้อ่อนแอไปด้วยได้ (Stewart & Busby, 2020) รากฐานของสมมุติฐานนี้ถูกพัฒนาขึ้นจากการทดลองในช่วงทศวรรษที่ 1930 ซึ่งต่อมากลายเป็นแนวคิดที่สนับสนุนการฉีดวัคซีนในเด็กเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันหมู่ในสังคม

ถึงกระนั้น การใช้แนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่เพื่อรับมือ Covid-19 ของสหราชอาณาจักรกลับถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรงจากบรรดานักวิทยาศาสตร์ เช่นมีการรวบรวมรายชื่อนักวิทยาศาสตร์กว่า 200 คน กดดันแนวทางการแก้ปัญหาของรัฐบาล ข้อวิพากษ์วิจารณ์นโยบายภูมิคุ้มกันหมู่เป็นไปอย่างกว้างขวาง นับตั้งแต่ประเด็นทางวิทยาศาสตร์ เรื่องความปลอดภัยของชีวิตผู้คน และเพิ่มความน่าสนใจไปจนถึงประเด็นทางสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์ เช่นกรณี Prof van Schaik จาก Birmingham University ที่วิพากษ์วิจารณ์การใช้แนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ว่าเป็นการสะท้อนทัศนคติแบบเสรีนิยมต่อไวรัส (*laissez-faire attitude to the virus*) (Ghosh, 2020) ความพยายามอธิบายแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่เข้ากับมิติทางจริยศาสตร์ ปรัชญา หรืออุดมการณ์ทางการเมือง ไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่สักในวงวิชาการ ก่อนหน้านี้มีงานวิจัยจำนวนหนึ่งที่พยายามอธิบายแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ในมิติทางปรัชญา แต่มักอยู่บนกรณีศึกษาของการรณรงค์ให้เกิดการฉีดวัคซีนในเด็กโดยชี้ให้เห็นถึงพันธะทางจริยธรรมส่วนบุคคล ที่จะมีผลต่อการสร้างภูมิคุ้มกันหมู่ทั้งสังคมอันเป็นประโยชน์สาธารณะ หรืออธิบายถึงประโยชน์ของการฉีดวัคซีนในแง่ทฤษฎีประโยชน์นิยม ที่จะเกิดประโยชน์สูงสุดกับสังคม เป็นทั้งหน้าที่ทางจริยธรรมของปัจเจกบุคคล และในทางเดียวกันก็เป็นหน้าที่สร้างประโยชน์สาธารณะของรัฐ (Giubilini, Douglas & Savulescu, 2018) อย่างไรก็ตามการอธิบายดังกล่าวกลับไม่เพียงพออย่างยิ่งต่อการอธิบายนโยบายภูมิคุ้มกันหมู่ในกรณี Covid-19 โดยข้อจำกัดประการแรก กรณีการระบาดของ Covid-19 นั้นมีความแตกต่างจากการรณรงค์ฉีดวัคซีนในเด็กเพราะในปัจจุบันเรายังไม่สามารถผลิตวัคซีน Covid-19 ได้เพียงพอ อีกทั้งความเข้าใจต่อเชื้อไวรัสตัวนี้ยังอยู่ในระดับจำกัด ผนวกกับอัตราผู้เสียชีวิตที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ภูมิคุ้มกันหมู่ตามนโยบายของสหราชอาณาจักรจึงไม่ใช่การรณรงค์สร้างภูมิคุ้มกันโดยปัจเจกบุคคลเพื่อให้ทั้งสังคมมีภูมิคุ้มกันกลับกันแนวทางนี้เป็นการผลักภาระในการสร้างความคุ้มกันให้สังคมแก่ผู้คนที่

ความแข็งแรงและมีหวังว่าจะสร้างภูมิคุ้มกันกับสังคมให้แก่ผู้อ่อนแอได้ ด้วยความซับซ้อนประการแรกจึงนำไปข้อจำกัดประการที่สองคือ ข้อถกเถียงทางปรัชญาและจริยศาสตร์ของนักคิดร่วมสมัยต่อกรณี Covid-19 ว่าด้วยเรื่องบทบาทของรัฐและเสรีภาพของประชาชน (Bhattacharya & Niker, 2021) ที่ต่างก็ล้วนตั้งคำถามว่า ภายใต้ข้ออ้างเรื่องความปลอดภัยและสุขภาพของประชาชน เสรีภาพและสิทธิส่วนบุคคลอาจถูกคุกคามอย่างหนักหน่วงซึ่งในกรณีนี้แม้ในรัฐไทยเองก็ยังมีคำขวัญที่ว่า “สุขภาพมาก่อนเสรีภาพ”

ในขณะที่การถกเถียงทางปรัชญากำลังดำเนินไปอย่างเชื่องช้า ดังที่เราพบว่า ยังไม่มีงานเขียนใดในโลกวิชาการชี้ชวนให้เห็นถึงปัญหาเหล่านี้อย่างจริงจัง แต่จำนวนผู้ที่ติดเชื้อ และผู้เสียชีวิตเพิ่มขึ้นอย่างน่าใจหาย อีกทั้งปัญหาสังคมอีกมากมายกำลังตามมาจกนโยบายการควบคุมพลเมือง ทั้งปัญหาเสรีภาพ เศรษฐกิจที่อาจจะตกต่ำที่สุดในประวัติศาสตร์ และคำถามสำคัญที่ว่าเราจะต้องอยู่เช่นนี้กันถึงเมื่อไหร่ เพราะการรอคอยวัคซีนที่มีประสิทธิภาพนั้นยังคงห่างไกล ในขณะที่ภาคเศรษฐกิจและสังคมไม่อาจกลั่นใจไปได้นานกว่านี้อีกมากนัก ข้อเสนอจำนวนมากเพื่อหาทางออกให้กับนโยบาย lockdown ที่ไร้จุดสิ้นสุดที่แน่ชัดนี้จึงปรากฏขึ้น โดยข้อเสนอจำนวนไม่น้อยพาเราย้อนกลับไปยังสิ่งที่เราเร่งร้อนปฏิเสธอย่างภูมิคุ้มกันหมู่ เช่น ข้อเสนอของมหาวิทยาลัย Warwick เพื่อยับยั้งปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำโดยการประยุกต์แนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่เข้ากับนโยบาย lockdown ที่กำลังใช้อยู่ โดยการเสนอให้ผ่อนปรนมาตรการกับคนวัยทำงานที่มีอายุ 30 ปี ให้สามารถออกไปทำงานได้ตามปกติ เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจยังคงเดินหน้าต่อไป โดยมีความเชื่อว่าด้วยอัตราการตายที่ต่ำของผู้ป่วยในวัยนี้ เราอาจคาดหวังได้ว่าพวกเขาจะมีภูมิคุ้มกันมากเพียงพอที่จะไม่ได้รับผลกระทบจากไวรัสมากนัก และด้วยวิธีการเช่นนี้เราจะค่อยๆสามารถสร้างภูมิคุ้มกันหมู่ให้กับสังคมได้ด้วยการให้อิสระคนที่แข็งแรงกว่า พร้อมกันนั้นก็เป็นการปกป้องกลุ่ม

เพราะบางให้ปลอดภัยรวมถึงเศรษฐกิจและสังคมก็ยังเดินหน้าต่อไปได้อีกด้วย (Oswald & Powdthavee, 2020) ข้อเสนอที่นับว่าน่าสนใจมากแต่ด้วยเป็นข้อเสนอจากฝั่งเศรษฐศาสตร์ ย่อมสร้างความวิตกกังวลไม่น้อยในประเด็นทางจริยศาสตร์และปรัชญาว่าด้วย เสรีภาพ ความเสมอภาค รวมถึงความเสี่ยงของผู้คน คำถามและข้อกังวลทางจริยศาสตร์และปรัชญาเหล่านี้ถือเป็นเรื่องจำเป็นมากในการตัดสินใจทางนโยบายหรือแม้แต่เป็นเครื่องช่วยในการมองย้อนกลับมาพิจารณานโยบายเหล่านี้เมื่อเรากำลังก้าวเข้าสู่ สภาวะปกติใหม่ (new normal) ในงานวิจัย วิถีใหม่ในภูมิคุ้มกันหมู่: ปัญหาทางจริยศาสตร์และปรัชญาการเมืองเกี่ยวกับแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ในในกรณี Covid-19 นี้ ผู้วิจัยพยายามที่จะเติมเต็มช่องว่างทางปรัชญาและจริยศาสตร์ให้แก่แนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ โดยศึกษาย้อนหลังไปถึงต้นกำเนิดของแนวคิดเพื่อให้เห็นภาพกว้าง อีกทั้งพิจารณากับกรณีเฉพาะกับเงื่อนไขที่มีลักษณะพิเศษในกรณีปัจจุบัน และเชื่อมโยงแนวคิดเหล่านี้เข้ากับรากฐานทาง จริยศาสตร์และปรัชญาเพื่อสร้างคำอธิบายให้กับข้อถกเถียงต่าง ๆ ของนโยบาย ทั้งแนวคิดเรื่องความยุติธรรม บทบาทของรัฐ และเสรีภาพของประชาชน ซึ่งไม่ได้มีลักษณะเสรีนิยมหรือประโยชน์นิยมธรรมดาเหมือนกรณีการฉีดวัคซีนเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันหมู่ทั่วไป เพื่อที่จะตอบคำถามสำคัญ เช่น การเลือกใช้วิธีสร้างภูมิคุ้มกันหมู่โดยผู้ที่แข็งแรงยังเป็นการเคารพหลักความเสมอภาคอยู่หรือไม่? การปล่อยให้คนที่แข็งแรงกว่าออกไปใช้ชีวิตปกติเป็นการหยิบนั่นเสรีภาพหรือในทางกลับกันเป็นการสร้างภาระแก่เขาต่อสังคมสาธารณะ? บทความนี้จึงจะแบ่งโครงสร้างออกเป็น สองส่วนคือ

หนึ่ง พัฒนาการของแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่และรากฐานทางจริยศาสตร์ โดยอธิบายถึงจุดเริ่มต้นแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ในทศวรรษที่ 1930 ไปจนถึงแนวคิดที่แพร่หลายในปัจจุบันก่อนเกิดกรณี Covid-19 อันนำไปสู่ภูมิคุ้มกันหมู่วิถีใหม่ที่เรียกว่าภูมิคุ้มกันหมู่ตามธรรมชาติ สอง ข้อถกเถียงทางจริยศาสตร์และปรัชญาต่อแนวคิด

ภูมิคุ้มกันหมู่ในกรณี Covid-19 โดยพิจารณาในทั้งกรอบจริยศาสตร์ต่างๆ และร่องรอยแนวคิดดำรงวินทางสังคมกับบทบาทในฐานะฐานจริยศาสตร์วิถีใหม่

จากฟาร์มปศุสัตว์ถึงโรคอุบัติใหม่: พัฒนาการของจริยศาสตร์ในแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่

หากเราต้องการทำความเข้าใจถึงแก่นแท้ของแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ที่เรากำลังเผชิญอยู่นี้ ก็คงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่ต้องย้อนไปที่จุดกำเนิดจาก สหรัฐอเมริกา ในช่วงทศวรรษที่ 1910 ในช่วงเวลานั้นได้เกิดปัญหาที่สำคัญขึ้นกับวงการปศุสัตว์ในสหรัฐอเมริกา คือเกิดการระบาดของการแท้งที่เกิดขึ้นเอง (spontaneous abortion) ในวัวและแกะจำนวนมาก และที่สำคัญการแท้งที่เกิดขึ้นเป็นการแท้งแบบติดต่อกัน ขยายตัวไปอย่างรวดเร็ว ปัญหานี้ก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้างต่อการเลี้ยงสัตว์และการขายผลิตภัณฑ์จากสัตว์ ในตอนแรกเกษตรกรเห็นว่าการแท้งที่เกิดขึ้นนี้สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีอย่างง่าย ๆ คือ การกำจัดสัตว์ที่มีอาการ ทั้งด้วยการขายและสังหารทิ้ง อย่างไรก็ตามวิธีการเหล่านี้ก็ไม่สามารถชะลอการระบาดของที่เกิดขึ้นได้

จอร์จ พอตเตอร์ (George Potter) สัตวแพทย์แห่งรัฐแคนซัส และ ออดอล์ฟ อิริคฮอร์น (Adolph Eichhorn) (1918) คือบุคคลสำคัญที่ออกมาวิจารณ์วิธีการรับมือที่ไร้ระบบดังกล่าวผ่านบทความในวารสารของสมาคมสัตวแพทย์ในปี 1916 และ 1918 และในบทความเหล่านี้เอง แนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ก็ได้ก่อตัวขึ้น เขาได้ใช้อุปมาเปรียบเทียบว่า “อาการแท้งที่เป็นโรคระบาดนั้น อุปมาเหมือนดังไฟ ถ้าหากไม่มีเชื้อฟืนใหม่เติมเข้าไปแล้ว ไฟก็ย่อมจะมอดดับลง ในกรณีนี้ภูมิคุ้มกันหมู่ (ต่อโรคระบาด) จะเกิดขึ้นเมื่อเราดูแลรักษาวัวทั้งหลายที่มีภูมิคุ้มกันและเลี้ยงดูจนทำให้เข้มแข็งและที่สำคัญที่สุดคือป้องกันการเข้ามาของวัวจากพื้นที่อื่น ๆ “Abortion disease may be likened to a fire, which, if new fuel is not constantly added, soon dies

down. Herd immunity is developed, therefore, by retaining the immune cows, raising the calves, and avoiding the introduction of foreign cattle.”

แนวคิดของพอตเตอร์ ในช่วงเวลาดังกล่าวนับว่ามีความน่าสนใจอย่างมาก ไม่ใช่แต่เพียงการรับมือโรคในทางระบาดวิทยา แต่สำคัญมากในทางปรัชญาด้วย นั่นคือ พอตเตอร์กำลังเชื่อมโยงวิธีคิดทางปรัชญาแบบเสรีนิยมที่มีฐานบนปัจเจกนิยม (Individualism) เข้ากับ รวมหมู่นิยม (Collectivism) ด้วยการมองว่า ภูมิคุ้มกันเฉพาะของแต่ละบุคคล จะสร้างภูมิคุ้มกันร่วมให้กับคนทั้งสังคมในท้ายที่สุด อันที่จริงวิธีการอธิบายเช่นนี้คล้ายคลึงกับคำอธิบายคลาสสิกอันเป็นรากฐานของทุนนิยมของอดัม สมิธ (Adam Smith) (2002) ที่เรารู้กันดี ดังที่เขาบอกว่า มนุษย์แต่ละคนทำเพื่อประโยชน์สาธารณะจากการทำเพื่อประโยชน์ตัวเอง ถึงแม้ “ปัจเจกแต่ละคน...ไม่แม้แต่จะรู้ว่าตนตั้งใจจะทำเพื่อประโยชน์สาธารณะ และไม่รู้ว่ตนทำไปมากเท่าไร เขาเพียงแต่ตั้งใจทำเพื่อความปลอดภัยของตนเท่านั้น” (“every individual... neither intends to promote the public interest, nor knows how much he is promoting it... he intends only his own security...”)

ถึงแม้ความคล้ายคลึงของแนวคิดของสมิธกับภูมิคุ้มกันหมู่ตามธรรมชาติจะปรากฏอยู่อย่างเด่นชัด จนมีการวิพากษ์วิจารณ์การใช้แนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ว่าเป็นการสะท้อนทัศนคติแบบเสรีนิยมต่อไวรัส (laissez-faire attitude to the virus) (Ghosh, 2020) แต่ในกรณีของแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ อาจมีประเด็นเพิ่มให้ต้องพิจารณาอีกเงื่อนไขหนึ่งคือ แนวคิดนี้ไม่ได้มีเงื่อนไขเพียงแค่การแสวงหาประโยชน์ตามความสามารถและศักยภาพของตนเองเท่านั้น หากแต่แนวคิดดังกล่าวยังมุ่งเน้นถึงการปรับตัวเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน เพื่อสร้างประชากรที่มีความเข้มแข็งอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาในกรณีของ พอตเตอร์ ที่เริ่มต้นแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ในการระบาดของ การแท้งที่เกิดขึ้นเองในวัว เขาอธิบายวิธีการรับมือ ว่าต้องดูแลสัตว์ที่มีภูมิ และ

ถนนลูกรังต่อไป จึงจะสามารถรับมือกับการระบาดได้ พอตเตอร์ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการแก้ไขสัตว์ที่ติดเชื้อที่ไม่สามารถสร้างภูมิได้มากนัก เพราะถือว่าเป็นข้อยกเว้นของแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ก็ว่าได้ อีกทางหนึ่งก็เพราะวิธีการจัดการกับสัตว์ติดเชื้อในระบบปศุสัตว์นั้นมีการอย่างชัดเจนด้วยการกำจัดทิ้ง โดยเราอาจเรียกหลักการเช่นนี้ว่า “ภูมิคุ้มกันหมู่โดยธรรมชาติ” แต่ในกรณีของมนุษย์ ย่อมมีเงื่อนไขที่ซับซ้อนกว่านั้น นั่นคือเราไม่สามารถปล่อยให้สัตว์ติดเชื้อแต่ไม่สามารถสร้างภูมิ หรือผู้ป่วยที่มีอาการหนัก ต้องตายโดยไม่มีความอธิบายที่เหมาะสม

ด้วยเหตุนี้เมื่อการแพทย์พัฒนาขึ้น จึงนำมาสู่การสร้างภูมิคุ้มกันหมู่ให้กับมนุษย์อย่างทั่วถึงผ่านการฉีดวัคซีนเพื่อลดจำนวนการสูญเสียให้มากที่สุด ซึ่งกลายเป็นรากฐานความเข้าใจภูมิคุ้มกันหมู่ที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไปก่อนหน้าการระบาดครั้งนี้ ในฐานะ “ภูมิคุ้มกันหมู่โดยวัคซีน” แต่ในสถานการณ์การระบาดของไวรัส Covid-19 ในปัจจุบัน ภูมิคุ้มกันหมู่โดยวัคซีนกำลังถูกท้าทาย เราจะพบว่าความสูญเสียเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้จากเงื่อนไขจำนวนมาก ทั้งจำนวนผู้ติดเชื้อที่มีมหาศาล ความรุนแรงของอาการ การกลายพันธุ์ที่รวดเร็ว รวมถึงการขาดแคลนทรัพยากรและกำลังคน จนทำให้ความตายจากการระบาดครั้งนี้ต้องกลายเป็นสิ่งที่ยอมรับได้อยู่ในที่ (Smyth, 2021) คำถามสำคัญทาง จริยศาสตร์และความคิดทางการเมืองที่ตามมาในกรณีนี้ก็คืออะไรคือรากฐานของคำอธิบายความตายที่ยอมรับได้ในความคิดภูมิคุ้มกันหมู่?

ตัวอย่างที่ชัดเจนของการเปลี่ยนแปลงฐานจริยศาสตร์ในกรณีการระบาดนี้คือการตัดสินใจว่าจะทำการล็อกดาวน์หรือปล่อยให้เกิดภูมิคุ้มกันหมู่ตามธรรมชาติทั้ง ๆ ที่ยังไม่มียุติกันมากเพียงพอ เราจะเห็นได้ว่าข้อถกเถียงของปัญหาการแพร่ระบาดนี้ เกิดจากรากฐานทางปรัชญาว่าด้วยการใช้ชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะการพิจารณามนุษย์ในฐานะสัตว์สังคมที่มีวิถีชีวิตรวมหมู่ อันเป็นรากฐานทางปรัชญาของตะวันตกมายาวนาน อาจกล่าวได้ว่าปรากฏร่องรอยตั้งแต่การจำแนกมนุษย์ในงานของอริสโตเติลแล้ว การที่

ต้องสนใจประเด็นนี้เนื่องด้วยกิจกรรมจำนวนมากที่ทำให้การแพร่ระบาดขยายตัวอย่างรวดเร็ว ล้วนเป็นกิจกรรมการเข้าสังคมซึ่งต้องอาศัยการรวมกลุ่มจำนวนมากทั้งสิ้น ภายหลังจากการระบาดสิ่งนี้ได้ท้าทายถึงหลักการความเชื่อดั้งเดิมที่มนุษย์พิจารณาตัวเองว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคมและกิจกรรมการอยู่ร่วมกันหรือการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันก็เป็นกิจกรรมอันปฏิเสธไม่ได้หากเราต้องอยู่ร่วมกันเป็นมนุษย์ เพราะกิจกรรมการเข้าสังคมต่าง ๆ ถูกควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ นำไปสู่การพยายามเปลี่ยนแปลงธรรมชาติมนุษย์ผ่านมาตรการการควบคุมการใช้พื้นที่สาธารณะ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าไปถึงขั้นที่รุนแรงที่สุดคือการล็อกดาวน์อย่างที่หลายประเทศเผชิญ โดยตลอดช่วงเวลาการระบาดกว่า 2 ปี มีการเปลี่ยนแปลงของนโยบายการควบคุมการใช้พื้นที่สาธารณะอย่างมีนัยสำคัญอย่างต่อเนื่อง นั่นคือ ทุก ๆ ครั้งที่มีจำนวนการระบาดเพิ่มขึ้น มาตรการการควบคุมพื้นที่สาธารณะก็จะเข้มข้นขึ้น และเมื่อจำนวนผู้ติดเชื้อลดลง มาตรการก็จะผ่อนคลายลงและหันเหไปสู่การใช้ภูมิคุ้มกันหมู่

จากข้อมูลดังกล่าวก็ชวนให้เข้าใจว่ามาตรการล็อกดาวน์คือวิธีการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพที่สุดวิธีหนึ่งในการรับมือการระบาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อนการค้นพบวัคซีน เพราะในช่วงเวลานั้น ไม่มีเครื่องมือใดที่จะสามารถควบคุมหรือยับยั้งการระบาดได้เลยนอกจากการควบคุมพฤติกรรมการใช้ชีวิตของมนุษย์ และการควบคุมพฤติกรรมใช้ชีวิตของมนุษย์นั้น ได้พัฒนากลายมาเป็นแนวคิดสำคัญที่เรียกว่า New Normal หรือสภาวะปกติใหม่ อย่างไรก็ตามวิธีวิธีการล็อกดาวน์ดังกล่าว นำมาสู่ข้อถกเถียงในสังคมอย่างกว้างขวาง นั่นคือการควบคุมเช่นนี้เป็นการละเมิดเสรีภาพของประชาชนหรือไม่ เราจะพบได้ว่าข้อถกเถียงนี้เริ่มต้นตั้งแต่การที่ภาครัฐตัดสินใจจะควบคุมเสรีภาพของผู้คนเพื่อจำกัดวงการแพร่ระบาด ข้อวิพากษ์วิจารณ์ขยายตัวจากคนหลากหลายไม่ว่าจะเป็นคนธรรมดา นักธุรกิจ รวมไปถึงนักปรัชญา ที่วิพากษ์วิจารณ์ว่ารัฐกำลังพรากเสรีภาพไปจากมนุษย์ ด้วยการอ้างความจำเป็นของการควบคุมผู้คนให้อยู่ในเคสสถานหรือ

ป้องกันการชุมนุม เป็นที่น่าสังเกตว่าเมื่อจำนวนการแพร่ระบาดเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ในช่วงกลางปี 2020 ทิศทางของการต่อต้านการล็อกดาวน์เริ่มลดลงในหลายประเทศ แม้กระทั่งในสหราชอาณาจักรซึ่งตัดสินใจใช้วิธีการไม่ควบคุมเสรีภาพผู้คนโดยยึดคติ ภูมิคุ้มกันหมู่ ก็เปลี่ยนแปลงนโยบายไปสู่การยินยอมล็อกดาวน์อย่างเข้มข้นขึ้น

ตัวอย่างที่ชัดเจนเช่นข้อถกเถียงเรื่องเสรีภาพของ จิออร์จิโอ อากัมเบน (Giorgio Agamben) ต่อการรับมือ Covid -19 ในอิตาลี ซึ่งเป็นการต่อยอดจากการถกเถียงกับ นักปรัชญาสายฝรั่งเศส เราจะเห็นได้ว่างานชิ้นนี้เกิดขึ้นในช่วงเริ่มต้นของการระบาด และผู้คนไม่พึงพอใจต่อวิธีการรับมือของรัฐซึ่งเน้นไปที่การควบคุมวิถีชีวิตของพลเมือง เมืองซึ่งวิธีการเหล่านี้เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอย่างชัดเจน ข้อถกเถียง ของงานที่ออกมาจึงมีลักษณะโจมตีต่อการควบคุมของรัฐซึ่งมากเกินไป (Duque Silva & Prado Higuera, 2021) อย่างไรก็ตามเมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป ทั้งจำนวนผู้ติดเชื้อและผู้เสียชีวิตที่เพิ่มขึ้น เราจะพบว่าข้อถกเถียงทางจริยศาสตร์อีกหลายชิ้นซึ่งถูก ผลิတ်ออกมาในภายหลังกลับมองว่าเสรีภาพที่มากเกินไปคือการขาดความรับผิดชอบต่อ สาธารณะและการรื้อฟื้นมาตรการการควบคุมล็อกดาวน์อย่างเข้มข้นอาจจะเป็นหนทาง ที่ช่วยป้องกันมนุษยชาติอย่างแท้จริง

ปัญหาจริยศาสตร์ของแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่และการควบคุมเสรีภาพผู้คน ดำเนินไปอย่างเข้มข้นตลอดช่วงการระบาด ในทางหนึ่งคือการเชื่อว่าการควบคุมผู้คน ผ่านการจำกัดการเดินทางหรือการเข้าถึงบริการคือการป้องกันไม่ให้เกิดการระบาดขยายตัวอย่างรวดเร็ว ในอีกทางหนึ่งเชื่อว่าการปล่อยให้ผู้คนใช้ชีวิตตามปกติ และเคารพใน เสรีภาพของประชาชนเป็นสิ่งที่ไม่สมควรถูกมองข้าม และหนทางสำคัญที่จะทำให้ การระบาดลดความรุนแรงลงและทำให้มนุษย์อยู่กับเชื้อโรคได้คือการสร้างภูมิคุ้มกันใต้ แนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่

เมื่อสถานการณ์การระบาดเริ่มคลี่คลายลงในหลายประเทศ เราพบว่ารัฐจำนวนมากหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับข้อถกเถียงทางจริยศาสตร์ประเด็นนี้ ด้วยการหันไปหาแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ตามธรรมชาติอย่างเต็มตัว ผ่านการผ่อนคลายมาตรการล็อกดาวน์ แล้วปล่อยให้ประชาชนใช้ชีวิตตามปกติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการทดลองวัคซีนประสบความสำเร็จ เพราะเชื่อว่าการฉีดวัคซีนจะช่วยลดความรุนแรงของผู้ติดเชื้อและช่วยให้ วิถีชีวิตกลับสู่สภาวะปกติ ซึ่งเป็นการตอกย้ำแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่แบบดั้งเดิม

ในบางประเทศแม้สถานการณ์การแพร่ระบาดจะลดลง แต่มาตรการล็อกดาวน์ยังคงถูกใช้อยู่ต่อไปสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่ามาตรการดังกล่าวอาจไม่ได้เป็นประโยชน์แค่เพียงการควบคุมการแพร่ระบาดแต่ยังเป็นประโยชน์ต่อการรักษาเสถียรภาพของรัฐด้วย แนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่จึงกลายมาเป็นภาพแทนของเสรีภาพท่ามกลางทางเลือกระหว่างความปลอดภัยในมาตรการล็อกดาวน์และเสรีภาพบนเงื่อนไขความเสี่ยงแบบภูมิคุ้มกันหมู่ สิ่งนี้คือการเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจยิ่งนั่นคือจากเดิมแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ในการบังคับให้ผู้คนฉีดวัคซีนนั้นถูกต่อต้านอย่างรุนแรงในข้ออ้างเรื่องเสรีภาพ แต่เมื่อเผชิญกับมาตรการที่ดูดีกว่าอย่างล็อกดาวน์ก็กลับทำให้แนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ตามธรรมชาติกลายเป็นเสรีภาพที่ยอมรับได้มากกว่า

กล่าวโดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงความเข้าใจว่าภูมิคุ้มกันหมู่ตามธรรมชาติ เป็นภาพแทนเสรีภาพ ได้เปลี่ยนโฉมหน้าข้อถกเถียงเกี่ยวกับมาตรการจัดการ Covid -19 ไปสู่ข้อขัดแย้งว่าการล็อกดาวน์และการเชื้อในแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่คือสองด้านของแนวนโยบายซึ่งรัฐแต่ละรัฐเลือกที่จะตัดสินใจเพื่อรับมือกับปัญหาการแพร่ระบาดและเป็นประเด็นทางจริยศาสตร์ซึ่งไม่ได้มีคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียวเพราะจนถึงปัจจุบันนี้ทั้งงานวิจัยกำลังดำเนินการอยู่ ก็ยังพบว่ามิหลายประเทศซึ่ง

เลือกใช้นโยบายทั้งสองประการ และต่างก็เผชิญเงื่อนไขของผลประโยชน์และความสูญเสียที่แตกต่างกัน

ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงความเข้าใจว่าภูมิคุ้มกันหมู่ตามธรรมชาติเป็นภาพแทนเสรีภาพแต่การประเมินคุณค่ามาตรการนี้ก็ยังคงอยู่บนฐานจริยศาสตร์ดั้งเดิม คือแนวคิดอรรถประโยชน์ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดและเป็นรูปธรรมที่สุดสำหรับการประยุกต์ใช้หลักการอรรถประโยชน์ในการรับมือการแพร่ระบาด คือวิธีการรับมือในสหราชอาณาจักร หลักฐานที่ชวนให้พิจารณาว่าประเทศดังกล่าวใช้หลักการแบบอรรถประโยชน์ก็คือการตัดสินใจรับมือของนายกรัฐมนตรีบอริส จอห์นสันในตอนแรกที่เขาเลือกจะใช้วิธีสร้างภูมิคุ้มกันให้เกิดขึ้นในสังคม โดยหลักการดังกล่าวก็คือให้คนใช้ชีวิตตามปกติ และคาดหวังว่าคนจำนวนมากที่มีความแข็งแรงจะไม่ได้รับผลกระทบที่รุนแรงจากการระบาด และคนเหล่านี้จะสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนที่เหลือในสังคม หลักการเช่นนี้ดูเหมือนว่าจะเน้นแต่เสรีภาพมากเกินไป และอาจสร้างความเสี่ยงให้กับคนบางกลุ่ม และอาจมีคนจำนวนมากต้องเสียชีวิต รวมถึงกลุ่มเปราะบางจะต้องได้รับความเสี่ยงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่าวิธีเช่นนี้มีเป้าหมายที่จะสร้างผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะเกิดกับคนหมู่มาก ซึ่งสอดคล้องกับหลักการประโยชน์นิยมที่เชื่อว่าอะไรที่เป็นผลประโยชน์ส่วนรวม หรือสิ่งที่ดีที่สุดคือสิ่งที่ดีกับคนจำนวนมากที่สุดคือเป้าหมายสูงสุด ดังที่ปรากฏในข้อเขียนของปีเตอร์ ซิงเกอร์ (Peter Singer) ที่ว่าผลประโยชน์ของคนจำนวนน้อยย่อมไม่ยิ่งใหญ่ไปกว่าผลประโยชน์ของบุคคลจำนวนมาก (Singer & Plant, 2020)

วิธีการคิดแบบอรรถประโยชน์เช่นนี้ อาจดูโหดร้ายสำหรับคนทั่วไปแต่หากพิจารณาในกรอบของการตัดสินใจเพื่อประโยชน์แห่งรัฐ เราจะพบความคล้ายคลึงกับหลักการแบบมาคิอาเวลเลียนที่ว่าผลลัพธ์ตัดสินวิธีการ (the ends justify the means) โดยในกรณีเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของนโยบายสาธารณะคือการควบคุม

การระบาดและลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับคนจำนวนมาก และภายใต้เงื่อนไขที่ สหราชอาณาจักรเผชิญในช่วงแรกของการระบาด ที่ยังไม่มีวัคซีนหรือวิธีทางอื่น ๆ ในการควบคุมก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคิดคำนึงถึงการรักษาลบประโยชน์และเสรีภาพของ คนจำนวนมากผ่านแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่

ปัญหาที่น่าขบคิดตามมาสำหรับกรณีการใช้แนวคิดกันหมู่นี้คือ ในกรณีของ สหราชอาณาจักรนโยบายนี้อาจจะถูกระงับไปเมื่อความเสียหายเริ่มเพิ่มมากขึ้นจาก จำนวนผู้เสียชีวิต และอีกทางหนึ่งเมื่อมีการคิดค้นวัคซีนในการระงับยับยั้งไวรัส ซึ่งสิ่งนี้ สะท้อนให้เห็นข้อจำกัดสำคัญของแนวคิดอรรถประโยชน์นิยมว่า หากเราเชื่อว่า ผลประโยชน์ของคนจำนวนมากคือเกณฑ์สำคัญในการวัดว่าสิ่งใดคือสิ่งที่ควรปฏิบัติ เราอาจจะสามารถสละผลประโยชน์ของคนจำนวนน้อยเพื่อรักษาลบประโยชน์คน จำนวนมาก โดยในกรณีของความเสียหายซึ่งมหาศาลจากการระบาดครั้งนี้นำไปสู่ผู้ติดเชื้อ และผู้เสียชีวิตจำนวนมากครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ แต่คำถามก็คือเราจะใช้ เกณฑ์ใดเป็นการสรุปว่า นี่คือการสูญเสียที่ยอมรับได้ หรือนี่คือส่วนน้อยสำหรับ ส่วนมากที่จะอยู่รอดต่อไป สิ่งเหล่านี้คือปริศนาที่แนวคิดอรรถประโยชน์นิยมไม่สามารถ ตอบให้เห็นได้อย่างชัดเจนท่ามกลางแรงบีบคั้นของความเสียหายที่มีแต่จะเพิ่มขึ้นใน เมื่อการระบาดไม่มีทีท่าว่าจะยุติลงโดยง่าย

อย่างไรก็ดีความเสียหายที่ตามมาจากการตัดสินใจในกรอบแนวคิด อรรถประโยชน์นิยมของสหราชอาณาจักรผ่านการใช้นโยบายภูมิคุ้มกันหมู่นั้นเกิดจาก หลายปัจจัยร่วมกันมากกว่าจะมาจากข้อจำกัดของแนวคิดทางจริยศาสตร์และปรัชญา เพียงอย่างเดียว เพราะในแง่หนึ่งเราอาจกล่าวได้ว่า แนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ตามธรรมชาติ ก็เป็นทางเลือกที่ดีที่สุดท่ามกลางข้อจำกัดจำนวนมากและสภาวะวิกฤตที่ไม่เคยเผชิญมา ก่อน ดังที่มีวิจารณ์ต่อกรณีดังกล่าวว่า ความล้มเหลวในการรับมือไวรัส Covid -19 ไม่ได้มาจากความล้มเหลวของแนวคิดอรรถประโยชน์นิยม ตรงกันข้าม มันมาจาก

ความล้มเหลวของการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และการเมืองต่างหาก (Delanty, 2020)

จากประเด็นดังกล่าวนำไปสู่ปัญหาทางจริยศาสตร์อีกประการหนึ่งคือการให้ความสำคัญระหว่าง สุขภาพและเศรษฐกิจ ประเด็นนี้มีความซับซ้อนกว่าประเด็นแรกตรงที่ในกรณีของการล็อกดาวน์และแนวคิดกึ่งล็อกดาวน์โดยผิวเผินมีรากเหง้าความขัดแย้งสำคัญระหว่างเสรีภาพกับสุขภาพซึ่งประเด็นเสรีภาพนั้นอาจมองเป็นเรื่องปัจเจกบุคคลได้และมีความสำคัญน้อยกว่าสุขภาพของคนทั้งสังคม แต่ในกรณีของสุขภาพของสังคมส่วนรวมกับการอยู่รอดทางเศรษฐกิจนั้นถือเป็นประเด็นมหภาคที่มีความสำคัญไม่แพ้กัน นั่นคือหากรัฐเลือกที่จะล็อกดาวน์ เพื่อลดจำนวนผู้ติดเชื้อก็อาจจะรับประกันได้ว่าสุขภาพในภาพรวมของสังคมจะยังคงปลอดภัยและจำนวนยอดผู้ติดเชื้อจะไม่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ แต่การตัดสินใจเช่นนั้นก็จะต้องแลกมาด้วยการสูญเสียผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่ภาคธุรกิจไม่สามารถประกอบกิจการได้ตามปกติ ความขัดแย้งระหว่างการเลือกสุขภาพและเศรษฐกิจนี้กลายเป็นหนึ่งในโจทย์สำคัญหลาย ๆ ประเทศที่จะต้องตัดสินใจบนจุดยืนทางนโยบายว่าจะเปิดประเทศให้ระบบต่าง ๆ ทำงานตามปกติ หรือจะควบคุมการใช้ชีวิตและการประกอบกิจการต่าง ๆ ของภาคเอกชนเพื่อลดจำนวนผู้ป่วย ซึ่งนำมาสู่การจำใจใช้กึ่งล็อกดาวน์ตามธรรมชาติ

ปัญหาการตัดสินใจของจุดยืนนโยบายซึ่งวางอยู่บนรากฐานทางเศรษฐกิจนี้สะท้อนถึง รากฐานความคิดของสังคมสมัยใหม่ซึ่งถูกขับเคลื่อนโดยวิถีทุนนิยม หรือพูดในแง่ที่เป็นมิตรกว่านั้นคือรากฐานของการเคารพเสรีภาพในการใช้ชีวิตและประกอบอาชีพ แน่นอนว่าการระบาดในยุคกลาง เมื่อหลายร้อยปีก่อน เราอาจจะไม่จำเป็นต้องตั้งคำถามกับการปิดเมืองและการเปิดระบบเศรษฐกิจเท่าในตอนนี้ แต่ภายใต้วิถีการผลิตแบบทุนนิยม แม้กระทั่งระบบสาธารณสุขของตัวรัฐเอง ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งพิงระบบทุนนิยม ในฐานะกลไกสำคัญที่เป็นแหล่งรายได้ของกิจการสาธารณะ

อีกทั้งผู้เสียภาษีจำนวนมากก็มีระดับชั้นที่แตกต่างกัน ทั้งผู้ที่มีรายได้ประจำ และกลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ ที่รัฐจำเป็นจะต้องพิจารณาถึงเสรีภาพของพวกเขา เพราะถ้ารัฐตัดสินใจ ในการลือกดาวน์ ย่อมจะต้องกระทบต่อกลุ่มทุนจำนวนมาก ซึ่งหนึ่งในล้วนเป็นแหล่งรายได้หลักของภาครัฐนั่นเอง (King, 2021)

โดยสรุป เราจะพบได้ว่าปัญหาทางจริยศาสตร์ในฐานะจริยศาสตร์ คือตัวกำหนดทิศทางวิธีการรับมือของภาครัฐอย่างชัดเจน และด้วยความที่สถานการณ์เป็นเหตุการณ์เฉพาะหน้าและเป็นเรื่องที่ไม่ไม่มีใครคาดคิดเอาไว้ก่อน รวมถึงยังไม่มีวิธีการใดวิธีการหนึ่ง ถือครองความชอบธรรมในการแก้ปัญหา รัฐทั้งหลายก็ยังคงมีเสรีภาพในการเลือกวิธีการต่าง ๆ แต่เสรีภาพของการเลือกบนจุดยืนนโยบายที่แตกต่างกันนั้นก็นำมาสู่ปัญหาทางจริยศาสตร์ที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ซึ่งปัญหาทางจริยศาสตร์ที่สะท้อนจุดยืนของแต่ละรัฐ ที่ผู้วิจัยได้หยิบมาพิจารณานั้นก็คือ จุดยืนระหว่างการเลือกลือกดาวน์และกมิก้มกันหมู่ซึ่งเป็นจุดยืนสำคัญนับตั้งแต่การแพร่ระบาดระลอกแรกๆ เพราะก่อนที่จะมีการค้นพบวัคซีนการตัดสินใจเดียวที่จะควบคุมการแพร่ระบาดได้คือการลือกดาวน์อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ซึ่งถูกปฏิบัติในหลายรัฐ อย่างไรก็ตาม วิธีการลือกดาวน์นำมาสู่ปัญหามาก ทั้งการละเมิดเสรีภาพและการบั่นทอนโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจทำให้ประชาชนรู้สึกสูญเสียความปกติในการใช้ชีวิต ด้วยเหตุนี้หลายรัฐจึงใช้อีกวิธีการหนึ่งเป็นจุดยืนในการดำเนินการคือการเคารพเสรีภาพของประชาชนโดยปล่อยให้ผู้คนใช้ชีวิตตามปกติ แต่เสรีภาพนี้ถูกกำกับไว้ด้วยแนวคิดกมิก้มกันหมู่ ซึ่งเชื่อว่าเมื่อผู้คนจำนวนมากได้รับเชื่อจะทำให้คนเหล่านี้มีกมิก้มกัน และเมื่อคนจำนวนมากมีกมิก้มกัน ก็จะช่วยลดความรุนแรงของการระบาดได้ โดยในปัจจุบันเรายังพบว่าทั้งสองจุดยืนยังคงไม่มีแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งได้รับชัยชนะ ในข้อถกเถียงนี้อย่างชัดเจน เพราะถึงแม้จะมีการคิดค้นวัคซีนแล้วก็ตาม แต่ก็ยังคงมีการกลายพันธุ์ของเชื้ออยู่ตลอดเวลา

และเมื่อจำนวนผู้ติดเชื้อเพิ่มมากขึ้นมาตรการล็อกดาวน์ก็ยังคงถูกนำมาใช้อยู่ในหลายพื้นที่

ท้ายที่สุดนี้ประเด็นที่สมควรพิจารณาอย่างจริงจังก็คือ ภายใต้การต่อสู้ระหว่างมาตรการล็อกดาวน์และการใช้ภูมิคุ้มกันหมู่คือสงครามตัวแทนระหว่างการใช้อำนาจเด็ดขาดเข้าควบคุมกับการเคารพเสรีภาพของประชาชน สงครามนี้ย่อมจะดำเนินต่อไปตราบเท่าที่การจัดการไวรัสยังไม่สำเร็จเสร็จสิ้น น่าสนใจยิ่งไปกว่านั้น ตัวแทนแห่งเสรีภาพของประชาชนที่ปรากฏผ่านนโยบายภูมิคุ้มกันนั้น แท้จริงแล้วในสถานะปกติเคยเป็นผู้ที่อยู่ฝ่ายตรงกันข้ามกับเสรีภาพมาโดยตลอด ดังนั้นคำถามสำคัญก็คือ อะไรคือรากฐานทางความคิดซึ่งทำให้แนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ซึ่งแต่เดิมเป็นการควบคุมบังคับผู้คนกลายเป็นมาตรการเพื่อเสรีภาพ อะไรคือสิ่งซึ่งซ่อนอยู่ภายใต้แนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ตามธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงการทำความเข้าใจนี้จะส่งผลต่อประเด็นทางจริยศาสตร์ในการรับมือ Covid -19 อย่างไร?

ภูมิคุ้มกันหมู่ตามธรรมชาติ: ร่องรอยดาร์วินทางสังคมกับบทบาทในฐานะฐานจริยศาสตร์วิถีใหม่

จากในส่วนก่อนหน้าที่เรากล่าวถึงปัญหาทางจริยศาสตร์ในกรณีการระบาดของ Covid -19 ที่อยู่บนฐานจริยศาสตร์ดั้งเดิม เราจะพบว่าในสถานการณ์การระบาดครั้งล่าสุดรากฐานจริยธรรมแบบดั้งเดิมไม่เพียงพอสำหรับการอธิบายสถานการณ์ต่าง ๆ อีกต่อไป ข้อถกเถียงต่าง ๆ ที่ถูกพูดถึงไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพียงสำนักอรรถประโยชน์หรือพันธะหน้าที่ของบุคคลต่อรัฐเท่านั้น แต่กลับกลายเป็นปัญหาทางจริยศาสตร์ว่าด้วยเสรีภาพและการเอาตัวรอดท่ามกลางสภาวะวิกฤตซึ่งมนุษยชาติไม่รู้จะหาวิธีการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างไร ในแง่นี้เราอาจกล่าวได้ว่า ช่วงเวลานี้คือช่วงเวลาแห่งความเป็นความตายที่มนุษยชาติอาจวางจริยศาสตร์ทิ้งไว้โดยสนใจเฉพาะเสรีภาพ

การอยู่รอดของตนเท่านั้น ดังปรากฏ ในกรณีของผู้ว่าการรัฐ เทกซัส แดน แพทริก (Dan Patrick) ที่ให้สัมภาษณ์ต่อกรณีนี้ว่า เขาในฐานะผู้สูงอายุ เขาจะไม่ยอมแลกการมีชีวิตรอด (survival) ของตนไปแลกกับอเมริกาอันเป็นที่รักยิ่งของลูกหลานของตน ซึ่งหมายความว่า การอยู่รอดทางเศรษฐกิจของรัฐสำคัญกว่าชีวิตผู้สูงอายุนั่นเอง สิ่งเหล่านี้ นำไปสู่ประเด็นที่ว่าแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ตามธรรมชาติไม่เพียงถูกใช้กับมนุษย์เท่านั้นแต่ยังถูกปรับใช้ในแง่ทางเศรษฐกิจด้วย (Citywire, 2021) หลายประเทศที่มีงบประมาณไม่เพียงพอ และอยู่ในระดับประเทศกำลังพัฒนาเลือกตัดสินใจที่จะไม่สนับสนุนกลุ่มธุรกิจจำนวนมากซึ่งกำลังเผชิญกับวิกฤต ท่าทีที่ปราศจากมาตรการเยียวยาเช่นนี้ สอดคล้องกับหลักภูมิคุ้มกันหมู่ตามธรรมชาติอย่างชัดเจน นั่นคือการเชื่อว่าผู้ที่เข้มแข็งและมีความสามารถในการเอาตัวรอดได้คือผู้ที่จะสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ระบบเศรษฐกิจ ในขณะที่ผู้อ่อนแอกว่าหรือธุรกิจซึ่งไม่เข้มแข็งภายใต้สถานการณ์การระบวย่อมจะต้องเป็นกลุ่มเปราะบางที่เป็นความจำเป็นในการสูญเสียอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ในแง่ดีเราก็สามารถมองต่อไปได้ว่าระบบเศรษฐกิจภายใต้สภาวะภูมิคุ้มกันตามธรรมชาติก็คือการปล่อยให้ผู้เข้มแข็งเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นและสำหรับผู้ที่สามารถในการปรับตัวอยู่รอดได้ก็คือผู้ที่จะชี้นำทิศทางของระบบเศรษฐกิจต่อไปในอนาคต (Miller-Levi, 2021)

ตัวอย่างนี้ได้ช่วยคลี่คลายให้เห็นว่าแนวคิดภูมิคุ้มกันตามธรรมชาติซึ่งเรากำลังพูดถึงกันอยู่นี้แท้จริงแล้วมีความแตกต่างจากแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ดั้งเดิมอย่างชัดเจน นั่นคือถึงแม้จะเคารพในเสรีภาพของแต่ละบุคคลแต่ก็เชื่อว่าจะนำมาสู่การสร้างผลประโยชน์สาธารณะเช่นกัน ความพยายามเอาตัวรอดและการปรับตัวของแต่ละคนจะสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับทางสังคม เพียงแต่ภูมิคุ้มกันนี้ไม่ใช่ผลประโยชน์ที่จะปกป้องทุกคน ในทางกลับกันเป็นผลประโยชน์ของคนส่วนมากซึ่งมีโอกาสรอดและจะกลายเป็นอนาคตของทั้งมนุษยชาติในที่สุด ภายใต้หลักการนี้แนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ตาม

ธรรมชาติจึงสามารถผสมผสานหลักการของเสรีภาพและประโยชน์สาธารณะเข้าไว้ด้วยกันอย่างแนบแน่น จากตัวอย่างที่โดดเด่นดังกล่าว ในส่วนนี้ผู้วิจัยจึงจะนำเสนอแนวคิดทางจริยศาสตร์และปรัชญาการเมือง ที่ผู้วิจัยคิดว่าสามารถตอบคำถามกับสถานการณ์ของการตัดสินใจอันยากลำบากของการระบาดในเวลาปัจจุบัน อีกทั้งเป็นรากฐานความคิดซึ่งซ่อนเร้นอยู่ภายใต้แนวคิดภูมิคุ้มกันตามธรรมชาติ นั่นก็คือ "แนวคิดดาร์วินทางสังคม"

“ลัทธิดาร์วินทางสังคม” (Social Darwinism) คือคำตอบอันโหดร้ายแต่ก็ยากจะปฏิเสธในฐานะที่เป็นรากฐานของความตายที่ยอมรับได้ในความคิดภูมิคุ้มกันหมู่ อย่างไรก็ตามผู้ที่เขียนจำเป็นจะต้องอธิบายให้ชัดเจนก่อนว่า ลัทธิดาร์วินทางสังคมกับแนวคิดของ ชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin) นั้นไม่ใช่สิ่งเดียวกัน และไม่ได้มีเป้าหมายรวมถึงการใช้งานอยู่ในทิศทางเดียวกัน ถึงแม้จะมีชื่อของนักคิดและรากฐานทางความคิดเดียวกันก็ตาม (Claeys, 2000)

เมื่อเราพูดถึง ชาร์ลส์ ดาร์วิน ในทางวิทยาศาสตร์ เราก็คงนึกถึงงานเขียนชิ้นสำคัญของเขาที่ชื่อ *กำเนิดสปีชีส์โดยวิธีการคัดสรรทางธรรมชาติ* (*On the Origin of Species by Means of Natural Selection*) หรือในอีกชื่อหนึ่งว่า การอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ที่ถูกเลือกท่ามกลางความยากลำบากของชีวิต (*Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life*) ที่ถูกเขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1859 (Burton, 1960) ซึ่งโดยปกติแล้วเรามักคุ้นเคยกันในชื่อสั้นๆ ว่า *กำเนิดสปีชีส์* (*The Origin of Species*) ในงานชิ้นนี้ เขาได้เสนอแนวคิดทฤษฎีวิวัฒนาการ (*Theory of Evolution*) ที่เปลี่ยนแปลงการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ไปตลอดกาล นอกเหนือจากงานที่ชื่อ *กำเนิดสปีชีส์* (*The Origin of Species*) ดาร์วินยังมียานชิ้นสำคัญอีกชิ้นที่ชื่อ *การเดินทางของเรือบีเกิล* (*The Voyage of the Beagle*) ที่ถูกตีพิมพ์ในปี ค.ศ. 1845 ในงานชิ้นนี้เป็นบันทึกนักวิจัยตลอดการเดินทางไปกับเรือบีเกิล ซึ่งเขาได้รวบรวมข้อมูลทาง

ธรรมชาติวิทยา ผ่านการสังเกต พืชและสัตว์หลากหลายชนิด ที่มีความแตกต่าง ซึ่งมีผลต่อการก่อร่างทฤษฎีของดาร์วินเป็นอย่างมาก

หากสรุปหลักการสำคัญจากผลงานข้างต้น เราอาจกล่าวได้ว่า ใจความสำคัญของทฤษฎีวิวัฒนาการของดาร์วิน คือ “การคัดสรรทางธรรมชาติ” (natural selection) ที่เชื่อว่าโลกที่เราดำรงอยู่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนไปตามเวลาในแต่ละช่วงสร้างเงื่อนไขในการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน ดังนั้นสรรพชีวิตทั้งหลายที่เคยเกิดขึ้นและยังมีชีวิตรอด จำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม เพื่อให้ตนดำรงชีวิตอยู่ต่อไปได้ ดังนั้นการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมจึงกลายเป็นเกณฑ์สำคัญในการรักษาสายพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย หลักการนี้มีตัวอย่างที่เด่นชัด ผ่านประสบการณ์ของดาร์วินในการเดินทางด้วยเรือปีเกิลไปยังหมู่เกาะกาลาปากอส (Galapagos) หนึ่งในข้อค้นพบที่สำคัญคือการศึกษาเกี่ยวกับนกฟินช์ (finch) เขาพบว่านกแต่ละชนิดมีลักษณะและสรีรวิทยาแตกต่างกัน โดยเฉพาะรูปร่างของจะงอยปากซึ่งแปรผันอย่างชัดเจนกับสภาพแวดล้อมเพื่อให้หาอาหารได้ในแต่ละเงื่อนไขที่ตนเผชิญ และถึงแม้นกเหล่านี้จะมีบรรพบุรุษร่วมกันกับนกในที่อื่น ๆ แต่ด้วยการปรับตัวและส่งผลเพื่อให้อยู่รอดได้จึงนำมาสู่การวิวัฒนาการเป็นสปีชีส์ใหม่ขึ้น ในแง่นี้ “การคัดสรรทางธรรมชาติในแบบของดาร์วินจึงหมายถึงกระบวนการที่ธรรมชาติเปิดโอกาสให้บางสายพันธุ์ที่สามารถปรับตัวเพื่อการอยู่รอดจากการเปลี่ยนแปลงอันเป็นความยากลำบากของสรรพชีวิตทั้งหลาย สมกับชื่อรองของหนังสือที่ว่า “การอยู่รอดของเผ่าพันธุ์ที่ถูกเลือกท่ามกลางความยากลำบากของชีวิต” (Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life)

การต่อสู้เพื่อเอาตัวรอดจากความยากลำบากของชีวิต หรือการต่อสู้เพื่อเอาตัวรอดนั้น (struggle for existence) นับเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเข้าใจทฤษฎีของดาร์วิน เชื่อกันว่าเขาหยิบยืมแนวคิดนี้มาจากนักเศรษฐศาสตร์อย่าง โทมัส มัลทัส

(Thomas Malthus) ซึ่งในแง่นี้ก็คือ ไม่มีผู้ชนะอย่างสมบูรณ์ในตลาดที่สมบูรณ์ ถึงแม้ว่าชนะแต่ก็อาจจะพ่ายแพ้เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนไป สำหรับในทางชีววิทยาสัตว์ชนิดหนึ่งอาจเป็นผู้ล่าที่น่าเกรงขามแต่เมื่อเวลาผ่านไปก็อาจจะต้องสูญพันธุ์เมื่อสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม อำนาจของธรรมชาติที่คอยผลักดันให้แต่ละสายพันธุ์ปรับตัว ไปจนถึงขั้นรุกรานไล่จนบางสายพันธุ์หายไปเป็นนามของการคัดเลือกโดยธรรมชาตินี้เอง ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อพิจารณาในอีกทางหนึ่งก็ดูคล้ายกับว่าดาร์วินหยิบยืม แนวคิดกลไกการคัดเลือกโดยธรรมชาติซึ่งมีความเป็นกลางในฐานะเสรีนิยม คอยคัดเลือกสายพันธุ์เพื่อความอยู่รอดของธรรมชาติ ซึ่งผลักดันให้แต่ละสายพันธุ์ที่มีเป้าหมายเพื่อรักษาตัวเองให้อยู่รอดต้องต่อสู้แข่งขันเพื่อหาพื้นที่ทางในระบบนิเวศ ก็คล้ายหยิบยืมมาจากแนวคิดทุนนิยมเสรีในงานของอดัม สมิธ ซึ่งเป็นนักเศรษฐศาสตร์คนสำคัญเช่นกัน ดังปรากฏร่องรอยในทฤษฎีวิวัฒนาการของดาร์วิน (1926) เองว่า

“เราอาจกล่าวได้ว่า “การคัดสรรทางธรรมชาติ” เกิดขึ้นในทุกวัน และทุกชั่วโมงทั่วทั้งโลก ทุกๆ การเปลี่ยนแปลงเล็กๆ น้อยๆ ที่ปฏิเสธสิ่งที่เลวและเพิ่มส่วนที่ดี ทุกๆ ครั้งที่โอกาสจะอำนวยคือการพัฒนาของแต่ละสิ่งมีชีวิตที่สัมพันธ์กับเงื่อนไขของการมีชีวิตรอด” (It may be said that natural selection is daily and hourly scrutinizing throughout the world, every variation, even the slightest; rejecting that which is bad, preserving and adding up all that is good; silently and insensibly working, whenever and wherever opportunity offers, at the improvement of each organic being in relation to its organic and inorganic conditions of life.)

นอกจากหลักการการคัดสรรทางธรรมชาติแล้วเรายังมักคุ้นเคยกับแนวคิดที่ปรากฏมาคู่ขนานกันอย่างแนวคิด “การอยู่รอดของผู้ที่เหมาะสม” (Survival of the

fittest) ของดาร์วินอีกด้วย โดยคำ ๆ นี้ความหมายว่าผู้ที่จะสามารถต่อสู้เอาชีวิตรอดจากกระบวนการคัดสรรจากธรรมชาติ ไม่ใช่ผู้ที่แข็งแกร่งที่สุด หรือ ฉลาดที่สุด แต่เป็นผู้ที่มีความสามารถในการปรับตัวมากที่สุด ที่จริงแล้วแนวคิดนี้ไม่ได้ปรากฏในการตีพิมพ์ครั้งแรกของ *กำเนิดสปีชีส์* อีกทั้งยังมีที่มาซับซ้อนกว่าการจะสรุปว่าถูกเริ่มใช้ด้วยดาร์วินเองอีกด้วย เพราะแนวคิดนี้ปรากฏในการตีพิมพ์ครั้งที่ 5 (Cunningham, 2020) ของ *กำเนิดสปีชีส์* โดยดาร์วินยืมมาจาก เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spencer) ซึ่งเชื่อกันว่าสเปนเซอร์เองก็ได้แนวคิดคำ ๆ นี้จากการงานของดาร์วินนั่นเอง (“The synthetic philosophy in outline of Herbert Spencer,” n.d.)

เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์ ผู้นี้เองที่เป็นผู้นำแนวคิดของ ดาร์วิน มาใช้ในทางสังคมวิทยา จนกลายเป็นที่มาของคำว่า Social Darwinism (ลัทธิดาร์วินทางสังคม) โดยพื้นฐานหลักการนี้เชื่อว่า สภาพสังคมก็ไม่ต่างไปจากสภาพธรรมชาติ ที่มนุษย์ต่างก็ต้องหาวิธีการแข่งขันเพื่อเอาตัวรอด และผู้ที่พร้อมจะปรับตัวสูงกว่า ก็มีแนวโน้มจะประสบความสำเร็จมากกว่า ในหนึ่งแนวทางนี้จะให้การสนับสนุนหลักการตลาดเสรี (laissez-faire economics) ที่ปล่อยให้ปัจเจกบุคคลแข่งขันกัน โดยการแข่งของแต่ละคนก็จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมในองค์กรรวมด้วย (Lukes, 1969)

จากคำอธิบายข้างต้นนำมาสู่ประเด็นสำคัญที่ว่า บัดนี้ แนวคิดทางจริยศาสตร์ชนิดใหม่? (อันที่จริงก็ไม่ใหม่นัก แต่เพิ่งถูกหยิบมาพิจารณากับภูมิคุ้มกันหมู่อย่างจริงจัง) ซึ่งมีกลืนอายุของวิทยาศาสตร์อย่าง"ดาร์วินทางสังคม" คือรากฐานของการตัดสินใจทางนโยบายของหลายๆ รัฐในโลกอย่างที่ว่าผู้วิจัยตั้งสมมติฐานเอาไว้หรือไม่ ต่อการตอบคำถามนี้เราจะพบได้ว่าแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ในวิถีใหม่หรือภูมิคุ้มกันหมู่ตามธรรมชาตินั้นมีเงื่อนไขความแตกต่างประการสำคัญจากแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ดั้งเดิม นั่นก็คือต่อให้มีวัคซีนที่ดีแต่การกลายพันธุ์จะตามมา อันนำไปสู่การที่มนุษย์ชาติไม่มีความเชื่อมั่นต่อวัคซีนและเทคโนโลยีในการรักษาว่าจะสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับผู้คนได้อย่าง

มีประสิทธิภาพ รวมถึงไม่อาจยอมรับมาตรการล็อกดาวน์ที่ละเมิดเสรีภาพ ดังนั้น การที่เชื่อมั่นว่ามนุษย์แต่ละคนจะสามารถสร้างภูมิคุ้มกันของตัวเองได้ตามธรรมชาติจึงเป็นการเชื่อมั่นบนรากฐานของศักยภาพส่วนบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับต้นทุนทางชีววิทยาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในแง่นี้คุณค่าความดีจึงไม่ใช่การทำให้ประโยชน์ส่วนรวมเหมือนแนวคิดภูมิคุ้มกันดั้งเดิมในการที่แต่ละคนตัดสินใจยอมรับวัคซีนเพื่อที่จะสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนทั้งสังคม ในทางกลับกันการสร้างภูมิคุ้มกันหมู่คือการย้ายถึงหลักการที่ว่าผู้ที่มีความเหมาะสมกว่าหรือมีศักยภาพในการปรับตัวได้มากกว่าคือผู้ที่เขาตัวรอดได้ในอนาคตอีกทั้งคนเหล่านี้ก็จะเป็นความหวังของมนุษยชาติต่อไป และเพื่อจะรักษาอนาคตของมนุษยชาติเอาไว้ทั้งในแง่พันธุที่เหมาะสมและความอยู่รอดทางเศรษฐกิจสังคมโดยรวมก็ต้องพร้อมที่จะสละทิ้งซึ่งมีค่าน้อยกว่าด้วย

ถึงแม้ในงานชิ้นนี้ผู้เขียน จะพยายามตอบปัญหาทางจริยศาสตร์และปรัชญาการเมืองเกี่ยวกับแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ในกรณี Covid -19 ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งผ่านวิธีคิดพื้นฐานแบบ อรรถประโยชน์นิยม แนวคิดพันธะหน้าที่ ไปจนถึงแนวคิดเสรีนิยม แต่รากฐานของคำอธิบายความตายที่ยอมรับได้ในความคิดภูมิคุ้มกันหมู่ ก็เป็นสิ่งที่ผู้เขียนหลีกเลี่ยงมาตลอดอยู่นั่นเอง เมื่อพิจารณานอกเหนือจากสำนักทางจริยศาสตร์พื้นฐานที่สำคัญ งานวิจัยชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นว่าภายใต้การระบาดของไวรัส Covid -19 นำไปสู่การสร้างเงื่อนไขใหม่ของแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ นั่นก็คือการเปลี่ยนแปลงแนวคิดภูมิคุ้มกันโดยวัคซีนกลับไปเป็นแนวคิดภูมิคุ้มกันตามธรรมชาติหรือความเชื่อที่ว่าวิธีจัดการกับไวรัสที่ดีที่สุดคือการให้มนุษย์แต่ละคนสร้างภูมิคุ้มกันของตนเอง อันจะนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันของทั้งสังคม แนวคิดเช่นนี้ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดทางจริยศาสตร์แบบดั้งเดิมนั่นก็คือการสร้างภูมิคุ้มกันหมู่ตามธรรมชาติไม่ใช่แค่การทำให้ประโยชน์สาธารณะหรือพันธหน้าที่

เท่านั้น ในทางกลับกันเราจำเป็นต้องพิจารณาถึงการมีชีวิตรอดของปัจเจกบุคคลแต่ละคนและความสามารถที่แต่ละคนจะสามารถสร้างภูมิคุ้มกันได้ด้วย

ความยากลำบากของการพิจารณาศักยภาพของปัจเจกบุคคลในการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง เพื่อเอาตัวรอด เปิดทางให้กับการใช้แนวคิดทางปรัชญาที่สำคัญแนวคิดหนึ่งให้เข้ามามีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเชิงนโยบายของสถานการณ์ปัจจุบัน โดยเฉพาะคำอธิบายของนักการเมืองและผู้เชี่ยวชาญของรัฐในหลายพื้นที่ของโลก สะท้อนให้เห็นว่าคนกลุ่มนี้กำลังใช้แนวคิด ดาร์วินทางสังคมเป็นฐานความคิดสำคัญในการตัดสินใจนอกเหนือไปจากการคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะ ซึ่งแนวทางเช่นนี้ย่อมจะสร้างปัญหาทางจิตใจและข้อจำกัดทางจริยศาสตร์จำนวนมหาศาลให้กับผู้คนโดยเฉพาะประเด็นกลุ่มเปราะบางที่มีโอกาสในการรอดชีวิตได้น้อย

จากเงื่อนไขทางจริยศาสตร์ข้างต้น ทำให้เราเห็นได้ว่า แนวคิดจริยศาสตร์แบบดั้งเดิมในสำนักพื้นฐานไม่เพียงพออีกต่อไปแล้ว สำหรับการอธิบายแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ตามธรรมชาติ เนื่องจากมีความซับซ้อน อีกทั้งภูมิคุ้มกันหมู่นี้ก็ไม่ใช่การทำเพื่อประโยชน์ส่วนร่วมโดยสมบูรณ์โดยเฉพาะเมื่อมีแนวคิด ดาร์วินทางสังคมมาเกี่ยวข้อง นอกจากนั้นแนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่นี้ยังเป็นไปเพื่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้คนอีกด้วย สิ่งนี้จึงเป็นการผสมเสริมที่มีฐานบนปัจเจกนิยม (Individualism) เข้ากับ รวมนิยม (Collectivism) อย่างทุกคู่ทุกเล ความซับซ้อนเช่นนี้อาจนิยามได้ว่าเป็นความกล้ากลืนของ “อรรถประโยชน์นิยมอย่างแคบและอัตตะนิยมที่พยายามทำให้กว้าง” นั่นเอง

ดาร์วินทางสังคมกับหนทางที่ไม่อาจหลีกเลี่ยง?

สภาวะลึกลับของ “อรรถประโยชน์นิยมอย่างแคบและอัตตะนิยมที่พยายามทำให้กว้าง” คือสภาวะที่มนุษย์คิดคำนึงถึงผลประโยชน์สาธารณะ แต่ผลประโยชน์

สาธารณะดังกล่าวไม่ใช่ผลประโยชน์สาธารณะในความหมายเพื่อทุกคนในรูปแบบเดียวกันแบบอรรถประโยชน์นิยมโดยสมบูรณ์ แต่ผลประโยชน์ดังกล่าวนั้นเป็นผลประโยชน์ซึ่งถูกตีความหมายอย่างแคบ คือคำนึงถึงผลประโยชน์สาธารณะบนฐานความเข้าใจเงื่อนไขและบริบทของตน ดังนั้นสิ่งซึ่งดีสำหรับทุกคนก็คือสิ่งซึ่งดีกับบริบทของตน ได้อีกแห่งหนึ่งคือสถานะของกลุ่มบุคคลที่ยึดตนเองเป็นที่ตั้งแต่พยายามทำให้กว้างและทำเหมือนว่าสนใจสาธารณประโยชน์ ภาพสะท้อนของอรรถประโยชน์นิยมอย่างแคบและอัตตะนิยมที่พยายามทำให้กว้างในสถานการณ์โควิดที่ตีที่สุด อาจแสดงผ่านอุปมาของ เดเมียน บาร์ร (Damian Barr) ที่ว่า **“พวกเราหาได้อยู่ในเรือลำเดียวกัน แต่พวกเรานั้นกำลังเผชิญพายุใหญ่ร่วมกัน บางคนอยู่ในเรือยอชต์หรูหรามีเพียงไม้พายเล่มเดียว”** ("We are not all in the same boat. We are all in the same storm. Some are on super-yachts. Some have just the one oar.") (Kelley, 2020) การเปรียบเทียบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์วิกฤติ Covid-19 ที่กำลังปั่นป่วนคุกคามผู้คนราวกับพายุใหญ่ โดยที่มนุษย์แต่ละคนเปรียบเสมือนเรือที่ลอยอยู่ในท่ามกลางพายุ แสวงหาหนทางรอดให้กับตนเอง

เป็นที่น่าสังเกตว่า เดเมียนเริ่มอุปมาของเขาด้วยประโยคปฏิเสธที่ว่า **“พวกเราหาได้อยู่ในเรือลำเดียวกัน”** การปฏิเสธนี้คือการปฏิเสธฐานคติดั้งเดิมที่เรามักอ้างว่าเมื่อมนุษยชาติเผชิญปัญหาาร่วมกัน เรากำลังอยู่ในเรือลำเดียวกัน คติดั้งเดิมนี้อาจนับย้อนไปได้ตั้งแต่อุปมากริณาวาของเพลโต ที่เปรียบเทียบรัฐเป็นเรือลำใหญ่ที่ประชาชนในรัฐเป็นลูกเรือร่วมกัน และรัฐมีหน้าที่แบกรับผู้คนผ่านอุปสรรคไปสู่เป้าหมาย แต่ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง รัฐชาติได้กลายเป็นสิ่งลำหลังเรือลำใหญ่ที่แบกมนุษยชาติกลายเป็นเพียงเรื่องโกหกคำโต อำนาจแห่งเสรีนิยมได้ฉีกทิ้งกราบเรือ และบดขยี้กระดูกเรือลำนี้ลง อำนาจอันกดทับผู้คนจำนวนมากเผยตัวว่าเป็นเผด็จการที่ไร้ประสิทธิภาพ รวมถึงมาตรการที่บังคับผู้คนในภาพกว้างอย่าง

ครอบคลุม เช่น ล็อกดาวน์ ก็ถูกพิจารณาในแง่เดียวกับเรือลำใหญ่เหล่านี้ คือถูกมองว่าเป็นอาศัยอำนาจของรัฐชาติ จับผู้คนขังไว้ในเรือลำใหญ่ที่ใกล้ผูกเต็มที เป็นการละเมิดเสรีภาพอย่างร้ายกาจ ซึ่งนอกจากจะไม่แก้ไขปัญหาลแล้ว ยังไม่สะท้อนความเป็นจริงที่ผู้คนกำลังเผชิญอีกด้วย

การระบาดของ Covid-19 ภายใต้การตระหนักในเสรีภาพของมนุษย์ที่ถูกสะท้อนให้เห็นผ่านการประท้วงเรื่องการบังคับใส่หน้ากากและการล็อกดาวน์อย่างกว้างขวาง ย่อมไม่อาจมีเรือใหญ่ลำใดจะปิดกั้นมนุษย์อยู่ได้นานนัก เสรีภาพส่วนบุคคลได้เปิดทางให้มนุษย์แต่ละคนลงเรือของพวกเขา และมนุษย์ทั้งหลายล้วนตระหนักดีถึงเงื่อนไขเฉพาะตัวของตนเอง ทั้งสังคมและเศรษฐกิจที่ตีกรอบ “เรือลำน้อย” ของตน ในขณะเดียวกันก็ตระหนักดีว่ามีเรือลำอื่นๆ ในห้วงน้ำนี้ด้วย ในสถานะที่พ่ายสุบ แนวคิดเรือลำน้อยนี้อาจแสดงให้เห็นถึงเสรีภาพของปัจเจกชน ที่เป็นอิสระและควบคุมทิศทางเป้าหมายของตน แต่ภายใต้พายุที่โหมกระหน่ำ จนเรือแต่ละลำแทบจะเอาตัวไม่รอด และแต่ละคนต่างก็พยายามหาทุกวิถีทางเพื่อให้เรือของตนดำรงอยู่ได้ กลับขับเน้นให้ความเหลื่อมล้ำเด่นชัดขึ้น ศักยภาพในการแข่งขันและเอาตัวรอดถูกนำออกมาใช้อย่างไม่ปิดบัง แต่มนุษย์ย่อมไม่อาจเห็นห่างจากมนุษยธรรม การพยายามเอาตัวรอด พร้อมกับคิดคำนึงการอยู่รอดของทั้งสังคมผลักดันให้เราต้องชะเง้อจากกราบเรือเพื่อแสดงความเห็นอกเห็นใจต่อเรือลำอื่นๆ หากเป็นในสถานการณ์ปกติ ความสัมพันธ์ระหว่างเรือสองลำคงดำเนินไปอย่างเป็นมิตรกว่านี้ แต่ภายใต้การระบาดของไวรัสที่บ้านทอนความเป็นสัตว์สังคมของมนุษย์จนต้องอาศัยการเว้นระยะทางสังคม ผนวกกับการกลายพันธุ์เพื่อคุกคามที่ไม่มีท่าทีว่าจะสิ้นสุด ได้ผลักดันให้การเอาชีวิตรอดกลายเป็นโจทย์ใหญ่ และหลายครั้งเราจำเป็นต้องไร้น้ำใจ เพื่อให้สิ่งๆต่างดำเนินได้ต่อไป การเอาตัวรอดของผู้เข้มแข็ง และการยอมรับความจริงว่าผู้อ่อนแออาจไม่รอดเหล่านี้ ได้เปิดโอกาสให้

คำอธิบายแบบ แนวคิด "ดาร์วินทางสังคม" ค่อยๆเข้ามาเติมเต็ม “แนวคิดภูมิคุ้มกันหมู่ตามธรรมชาติ” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

บรรณานุกรม

“The synthetic philosophy in outline of Herbert Spencer” n.d.

Accessed 2021, June 17 from

<https://www.britannica.com/biography/Herbert-Spencer/The-synthetic-philosophy-in-outline>.

Aas, S. (2015). “Distributing collective obligation” **Journal of Ethics and Social Philosophy**, 9(3): 1-23.

Andre, F. E., Booy, R., Bock, H. L., Clemens, J., Datta, S. K., John, T. J., Lee, B. W., Lolekha, S., Peltola, H., Ruff, T. A., Santosham, M., & Schmitt, H. J. (2008). “Vaccination greatly reduces disease, disability, death and inequity worldwide.” **Bulletin of the World Health Organization**, 86(2): 140–146.

Ashford, E. (2003). “The Demandingness of Scanlon’s Contractualism.” **Ethics**, 113(2): 273–302.

Bennett, R. (2009). “The fallacy of the Principle of Procreative Beneficence.” **Bioethics**, 23(5): 265–273.

Bentham, J. (1843). “Anarchical Fallacies” In **The Works of Jeremy Bentham**, vol. 2. Edinburgh: William Tait.

- Bentham, J. (1988). **An Introduction to the Principles of Morals and Legislation**. University of Michigan: Prometheus Books.
- Bester, J. C. (2017). “Measles Vaccination is Best for Children: The Argument for Relying on Herd Immunity Fails.” **Bioethical Inquiry**, 14(3): 375–384
- Bhattacharya, A., & Niker, F. (2021, September 3). **What the pandemic can teach us about political philosophy**. Accessed 2022, December 17 from <https://blogs.lse.ac.uk/covid19/2021/09/03/what-the-pandemic-can-teach-us-about-political-philosophy/>
- Buchanan, A. (2002). “Political Legitimacy and Democracy.” **Ethics**, 112(4): 689–719.
- Burton, A. J. (1960). DARWIN AND THE ORIGIN OF SPECIES, **Theoria: A Journal of Social and Political Theory**, 14: 13–22.
- Chan, S., & Harris, J. (2009). “Free riders and pious sons—why science research remains obligatory.” **Bioethics**, 23(3): 161–171.
- Citywire (2021, May 22). **Throgmorton: We pick the winners of Covid Darwinism**. Accessed 2021, June 17 from <https://citywire.co.uk/investment-trust-insider/news/throgmorton-we-pick-the-winners-of-covid-darwinism/a1511112>

- Claeys, G. (2000). "The "Survival of the Fittest" and the Origins of Social Darwinism." **Journal of the History of Ideas**, 61(2): 223–240.
- Claeys, G. (2002). "The "Survival of the Fittest" and the Origins of Social Darwinism" **Journal of the History of Ideas**, 61(2): 223-240.
- Cunningham, C. (2020, February 11). "survival of the fittest". **Encyclopedia Britannica**. Accessed 2021, June 17 from <https://www.britannica.com/science/survival-of-the-fittest>.
- Darwin, C. (1926). **The Origin of Species**, first British edition. Chapter IV 109-10. London: John Murray.
- Delanty, G. (2020, May). **Six political philosophies in search of a virus: Critical perspectives on the coronavirus pandemic**. Accessed 2021, June 17 from <https://www.lse.ac.uk/european-institute/Assets/Documents/LEQS-Discussion-Papers/LEQSPaper156.pdf>
- Duque Silva, G. A. & Prado Higuera, C. D. (2021, October 5). **Political Theology and COVID-19: Agamben's Critique of Science as a New "Pandemic Religion"**. Accessed 2021, October 30 from <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/opth-2020-0177/html?lang=en>
- Eichhorn, A. & Potter, G. M. (1918). "Contagious abortion of cattle" **Circular** No.69: 1-16.

Fine, P., Eames, K. & Heymann, D. L. (2011) “Herd Immunity: A Rough Guide” **Clinical Infectious Diseases**, 52(7): 911–916.

France24. (2020, April 2). **Coronavirus pandemic: What exactly is the "herd immunity" strategy put in place in Brazil and Sweden?** [Video file]. Retrieved from <https://www.france24.com/en/video/20200402-coronavirus-pandemic-what-exactly-is-the-herd-immunity-strategy-put-in-place-in-brazil-and-sweden>

Gherghel C., Nastas D., Hashimoto T., Takai J., Cargile A. (2019). “Culture, Morality, and the Effect of Prosocial Behavior Motivation on Positive Affect.” **Ethics Behav**, 30:126–149.

Ghosh, P. (2020, March 14). **Coronavirus: Some scientists say UK virus strategy is 'risking lives'**. Accessed 2021, June 17 from <https://www.bbc.com/news/science-environment-51892402>.

Giubilini, A., Douglas, T., & Savulescu, J. (2018). “The moral obligation to be vaccinated: utilitarianism, contractualism, and collective easy rescue.” **Medicine, health care, and philosophy**, 21(4): 547–560.

Giubilini, A., Douglas, T., & Savulescu, J. (2018). “The moral obligation to be vaccinated: utilitarianism, contractualism, and collective easy rescue.” **Medicine, health care, and philosophy** 21(4): 547–560. <https://doi.org/10.1007/s11019-018-9829-y>

Hacker, A. (1954). "Capital and Carbuncles: The "Great Books" Reappraised." **The American Political Science Review**, 48(3): 775–786.

Held, V. (1970). "Can a Random Collection of Individuals be Morally Responsible?" **The Journal of Philosophy**, 67(14): 471–481.

Hobbes, T. (1996). **Leviathan**. Oxford: Oxford University Press.

Horton, J. (2010). **Political Obligation**. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Hume, D. (1994). "Of the Original Contract" In Stuart Warner, S. & Livingston, D. (Eds.) **Political Writing**. Indianapolis: Hackett.

Kelley, B. (2020, May 30). **We are not all in the same boat. We are all in the same storm. Some are on super-yachts. Some have just the one oar.** Accessed 2021, July 29 from <https://www.damianbarr.com/latest/https/we-are-not-all-in-the-same-boat>.

King, B. (2021, June 22). **How much is Covid costing the UK and how will we pay?** Accessed 2021, June 17 from <https://www.bbc.com/news/business-52663523>.

Lawford-Smith, H. (2012). "The Feasibility of Collectives' Actions." **Australasian Journal of Philosophy**, 90(3): 453-467.

Lukes, S. (1969). "Durkheim's 'individualism and the intellectuals'" **Political Studies**, 17(1): 14–30.

Luyten, J., Vandevelde, A., Van Damme, P. & Beutels, P. (2011). "Vaccination Policy and Ethical Challenges Posed by Herd

- Immunity, Suboptimal Uptake and Subgroup Targeting.” **Public Health Ethics**, 4(3): 280-291.
- Mill, J.S. (1910). **Utilitarianism, Liberty, Representative Government**. New York: Dutton.
- Mill, J.S. (1998). **Utilitarianism**. Oxford: Oxford University Press.
- Mill, J.S. (2005). "The subjection of women" In Cudd, Ann & Andreasen, Robin (eds.) **Feminist Theory: A Philosophical Anthology**. Oxford: Massachusetts.
- Miller-Levi, M. (2021, March 2). **The link between Darwinism and customer behavior during COVID-19**. Accessed 2021, June 17 from <https://www.researchworld.com/the-link-between-darwinism-and-customer-behavior-during-covid-19/>
- Nozick, R. (1974). **Anarchy, State, and Utopia**. New York: Basic Books.
- Ostrom, E. (2000). "Collective Action and the Evolution of Social Norms.” **The Journal of Economic Perspectives**, 14(3): 137–158.
- Ostrom, E. (2009). "Building Trust to Solve Commons Dilemmas: Taking Small Steps to Test an Evolving Theory of Collective Action” In Levin, S. (eds) **Games, Groups, and the Global Good**. Springer Series in Game Theory. Berlin, Heidelberg: Springer.
- Oswald, A. J. & Powdthavee, N. (2020). "The Case for Releasing the Young from Lockdown: A Briefing Paper for Policymakers," **IZA Discussion Papers** No.13113, Institute of Labor Economics (IZA).

- Potter, G., & Eichhorn, A. (1918). "Contagious Abortion of Cattle" Kansas Agricultural Experiment Station **Circular**, 69: 1-16. Accessed 2021, June 17 from <https://www.ksre.k-state.edu/historicpublications/pubs/SC069.PDF>.
- Scheffler, S. (1988). **Consequentialism and Its Critics**. Oxford: Oxford University Press.
- Simmons, A. J. (1979). **Moral Principles and Political Obligations**. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Singer, P., & Plant, M. (2020, April 6). **When Will the Pandemic Cure Be Worse Than the Disease?**. Accessed 2021, June 17 from <https://www.project-syndicate.org/commentary/when-will-lockdowns-be-worse-than-covid19-by-peter-singer-and-michael-plant-2020-04?barrier=accesspaylog>
- Skinner, Q. (1978). **The Foundations of Modern Political Thought: Volume 2, The Age of Reformation**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Skinner, Q. (1998). **Liberty before Liberalism**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Smith, A. (2002). "The Theory Of Moral Sentiments" In Haakonssen, K. (Ed.) **Adam Smith: The Theory of Moral Sentiments (Cambridge Texts in the History of Philosophy)**. Cambridge: Cambridge University Press.

- Smyth, C. (2021, February 18). **Define an acceptable level of Covid deaths**. Accessed 2021, July 29 from <https://www.thetimes.co.uk/article/define-an-acceptable-level-of-covid-deaths-kfz7lm0b8>
- Stewart, H. & Busby, M. (2020, March 13). **Coronavirus: science chief defends UK plan from criticism**. Access 2021, June 17 from <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/13/coronavirus-science-chief-defends-uk-measures-criticism-herd-immunity>.
- Sullivan, R. J. (1989). **Immanuel Kant's Moral Theory**. Cambridge: Cambridge University Press.
- T. H Green, T. H. (1986). **Lectures on the Principles of Political Obligation and Other Writings**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Taylor, C. (2005). "Democritus" In S. Harrison & M. Lane (Authors) & C. Rowe & M. Schofield (Eds.), **The Cambridge History of Greek and Roman Political Thought** (The Cambridge History of Political Thought, pp. 122-129). Cambridge: Cambridge University Press.
- Verweij, M., & Dawson, A. (2004). "Ethical principles for collective immunisation programmes." **Vaccine**, 22(23-24): 3122–3126.
- West, Henry R. (2003). **An Introduction to Mill's Utilitarian Ethics**. Cambridge: Cambridge University Press.

- Wringe, Bill (2016). "Collective Obligations: Their Existence, Their Explanatory Power, and Their Supervenience on the Obligations of Individuals." **European Journal of Philosophy**, 24(2): 472-497.
- Yang, L., & Ren, Y. (2020). "Moral Obligation, Public Leadership, and Collective Action for Epidemic Prevention and Control: Evidence from the Corona Virus Disease 2019 (COVID-19) Emergency." **International journal of environmental research and public health**, 17(8): 2731.

The Roman Republic as Polybius' and Cicero's Model for the Mixed Regime.**

Akekalak Chaipumee *

Abstract

This research article aims to argue two points. The first one is that the idea of the mixed constitution in the classical period was not unified. Instead, it contains internal debates that lead to two traditions on the mixed constitution which can be termed the Plato-Aristotelian tradition and the Polybian tradition, respectively. The second point of this article is that the differences between Polybian and Ciceronian frameworks on the Roman political institutions are, in fact, complementary components. In other words, a viable mixed constitution needs political harmony between different social forces and political

* Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University; Email: akekalak.c@ku.th

** This article is a part of the research “Lesson Learned from the Roman Political Thought: jus, auctoritas, and political institutions” which has been funded the Bachelor of Arts (Political Science) Special Program, Fiscal Year 2022, Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University

*** Received July 12, 2022; Revised October 16, 2022; Accepted October 27, 2022

institutions that can manage conflicts and the self-interest of political factions.

Keywords: Roman Republic; Mixed Regime; Mixed Government; Polybius; Cicero

สาธารณรัฐโรมันในฐานะตัวแบบระบอบผสมของโพลิเบียสและซีเซโร**

เอกลักษณ์ ไชยภูมิ*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยชิ้นนี้วางอยู่บนข้อเสนหลักใน 2 ประเด็น ประเด็นที่หนึ่งคือ ความคิดทางการเมืองเรื่องรูปแบบการปกครองแบบผสมในสมัยคลาสสิกของโลก ตะวันตกไม่ได้มีเอกภาพเป็นหนึ่งเดียว หากแต่ประกอบไปด้วยข้อถกเถียงภายในที่นำไปสู่จารีตสองแบบเกี่ยวกับการปกครองแบบผสม คือจารีตแบบเพลโต-อาริสโตเติล และจารีตแบบโพลิเบียส ประเด็นที่สองคือความแตกต่างกันของกรอบคิดเรื่องการ

* ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อีเมล: akekalak.c@ku.th

** บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย “ถอดบทเรียนจากความคิดทางการเมืองโรมัน: สิทธิ อำนาจ และสถาบันการเมือง” ได้รับการสนับสนุนจากทุนสนับสนุนการวิจัย โครงการศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ภาควิชาพิเศษ ประจำปีงบประมาณ 2565 ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

*** ได้รับบทความ 12 กรกฎาคม 2565; แก้ไขปรับปรุง 16 ตุลาคม 2565; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 27 ตุลาคม 2565

ปกครองแบบผสมทั้งสองแบบของ โพลีเปียสและซิเซโรนั้น แท้จริงแล้วต่างเป็นส่วนประกอบที่คอยเติมเต็มซึ่งกันและกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือการปกครองแบบผสมที่ทำงานได้จริงจำเป็นต้องมีทั้งส่วนที่สร้างความผสมกลมกลืนทางการเมืองระหว่างพลังทางสังคมที่เป็นจริงกลุ่มต่าง ๆ แต่ในขณะเดียวกันก็จะต้องประกอบไปด้วยสถาบันทางการเมืองที่คอยจัดวางความขัดแย้งและผลประโยชน์ส่วนตัวของฝักฝ่ายทางการเมืองต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ : สาธารณรัฐโรมัน; ระบอบผสม; การปกครองแบบผสม; โพลีเปียส; ซิเซโร

บทนำและความสำคัญของปัญหา: จาริตะเรื่องการปกครองแบบผสมสองกระแสในยุคคลาสสิก

สำหรับผู้ที่ศึกษาความคิดและทฤษฎีการเมืองตะวันตกแล้ว ความคิดทางการเมืองยุคโบราณที่จัดว่ามีอิทธิพลต่อความคิดทางการเมืองสมัยใหม่มากที่สุดความคิดหนึ่ง (Wood, 1988, p. 159; Fritz, 1954, p. v; Gerber, 2011, p. 4; Gordon, 2002, p. 80; Morrow, 2005, pp. 227-247; Ryan, 2012, p. 121) และยิ่งถือเป็นตัวแบบสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์สมัยใหม่ในหลายเรื่อง (Ajzenstat, 1985, pp. 119-134; Almond, 2002, pp. 210-211; Bellamy & Castiglione, 2000, pp. 387-408; Crick, 2000; Rosanvallon, 2008; Schumpeter, 2009; Telò, 2010, pp. 93-114) คือความคิดเรื่องการปกครองแบบผสม (mixed constitution) โดยนักวิชาการตะวันตกส่วนใหญ่¹ เห็นตรงกันว่า รากฐานที่มาของความคิดดังกล่าวปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนเป็นระบบครั้งแรก ๆ ในงานของนักคิดในสมัยกรีกโบราณอย่าง Plato และ Aristotle ซึ่งต่างเสนอรูปแบบการปกครองที่มีลักษณะผสมผสาน

¹ สำหรับฝ่ายที่เชื่อว่ามีร่องรอยของความคิดเรื่องการปกครองแบบผสมก่อนหน้า Plato และ Aristotle เช่นในงานของ Archytas of Tarentum ดู Horky & Johnson (2019)

ระหว่างองค์ประกอบมูลฐานทางการเมือง 3 องค์ประกอบหรือการปกครองแบบบริสุทธิ์ (pure form) ในทางทฤษฎี 3 รูปแบบ รวมเข้าไว้ด้วยกันในฐานะการปกครองที่ดีที่สุดที่พอจะเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ (the best possible) หรือในโลกแห่งความเป็นจริงที่ไม่ใช่ในเชิงอุดมคติ อันเป็นที่มาของชุดคำอธิบายหรืออาจเรียกว่าจารีตทางความคิดเรื่องการปกครองแบบผสมในโลกตะวันตก (Hansen, 2009, p. 517; 2013, pp. 1-18; Klosko, 2006, p. 238)

โดยตัวแบบการปกครองแบบบริสุทธิ์ที่นำมาผสมผสานกันนี้มีที่มาจากจารีตการจำแนกรูปแบบการปกครองในโลกออกเป็น 3 ชนิด (tripartite classification) ในข้อเสนอของ Plato และมาปรากฏชัดเจนในงาน Politics เล่มที่ 3 ของ Aristotle (โปรดดูตารางที่ 1 ประกอบ) คือการปกครองที่อยู่ภายใต้เอกบุคคัล (the one) คณะบุคคล (the few) และมหาชน (the many) อย่างเบ็ดเสร็จเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเท่านั้น ทั้งนี้ อาจพิจารณาได้ว่าจารีตเรื่องการปกครองแบบผสมที่เกิดขึ้นในโลกตะวันตกในยุคโบราณ คือจารีตที่来帮助เติมเต็มชุดคำอธิบายเกี่ยวกับการปกครองแบบบริสุทธิ์ในทางทฤษฎีที่แม้จะมีประโยชน์ในฐานะเครื่องมือที่ช่วยจัดจำแนกรูปแบบการปกครองต่าง ๆ ในโลกให้เป็นระบบ แต่กลับเป็นตัวแบบซึ่งยากที่จะเกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติและรวมถึงการออกแบบสถาบันการเมืองในโลกแห่งความเป็นจริง และนี่จึงกลายเป็นเหตุที่ทำให้คำอธิบายเรื่องการปกครอง แบบผสมก้าวเข้ามาทำหน้าที่เติมเต็มโดยการนำเสนอตัวแบบการปกครองที่เป็นไปได้จริงและสามารถนำไปใช้จัดวางตำแหน่งแห่งที่ของพลังทางสังคมต่าง ๆ ให้อยู่ร่วมกันภายใต้สถาบันทางการเมืองในทางปฏิบัติ

	ผู้ปกครองใช้อำนาจไปเพื่อ ผลประโยชน์สาธารณะ	ผู้ปกครองใช้อำนาจไปเพื่อ ผลประโยชน์ส่วนตัว
อำนาจอยู่ในมือคนเดียว (the one)	ราชาธิปไตย (monarchy)	ทรราชย์ (tyranny)
อำนาจอยู่ในมือกลุ่มคน (the few)	อภิชนาธิปไตย (aristocracy)	คณาธิปไตย (oligarchy)
อำนาจอยู่ในมือมหาชน ทั้งหมด (the many)	โพลิตี* (Polity)	ประชาธิปไตย (democracy)

ตารางที่ 1 แสดงการจำแนกรูปแบบการปกครองของ Aristotle ที่ปรากฏใน Politics เล่มที่ 3

* รูปแบบการปกครองแบบ Polity ของ Aristotle ในที่นี้เป็นแบบการปกครองที่มีความกำกวมที่ทำให้ให้นักวิชาการตีความแตกต่างกันว่าอาจหมายถึงทั้ง (1) การปกครองบริสุทธ์แบบกลาง ๆ (middle constitution) ของคนที่มีผลประโยชน์อยู่ตรงกลางระหว่างคนรวยของระบอบคณาธิปไตยกับคนจนของระบอบประชาธิปไตย (2) การปกครองแบบผสมที่ผสมผสานระหว่างคณาธิปไตยกับประชาธิปไตยเข้าไว้ด้วยกัน หรือ (3) คือ “ระบอบ” อันเป็นคำกลาง ๆ ที่มีได้มีนัยพิเศษใด ๆ เนื่องจาก Aristotle ยังไม่แน่ใจว่าระบอบการปกครองดังกล่าวจะมีอยู่จริงและหากมีสมควรจะตั้งชื่อเรียกระบอบดังกล่าวเป็นการเฉพาะว่าอะไร

อย่างไรก็ตาม หากสืบย้อนกลับไปยังจุดตั้งต้นของความคิดดังกล่าวในสมัยกรีกและโรมันโบราณในรายละเอียดแล้วกลับพบว่าคำอธิบายเรื่องการปกครองแบบผสมของนักคิดทางการเมืองทั้งหลายในยุคคลาสสิก เช่น Plato และ Aristotle ในสมัยกรีกโบราณ หรือ Polybius และ Cicero ในสมัยโรมัน กลับไม่ได้มีคำอธิบายเกี่ยวกับการปกครองแบบผสมไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด และเป็นสาเหตุที่ทำให้ให้นักวิชาการยุคใหม่อย่าง Jet W. Atkins สรุปว่าแนวคิดเรื่องการปกครองแบบผสมในยุคคลาสสิกมิได้มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน แต่ประกอบไปด้วย 2 กรอบคิดใหญ่ ๆ (Atkins, 2013,

pp. 80-119) คือ (1) กรอบคิดแบบ Plato และ Aristotle (Plato-Aristotle framework) และ (2) กรอบคิดแบบ Polybius (Polybian framework) โดยความแตกต่างระหว่างคำอธิบายทั้งสองรูปแบบนี้เริ่มปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดในงานของ Cicero ในสมัยโรมัน เนื่องจากรูปแบบการปกครองของสาธารณรัฐโรมันมีความโดดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์บางอย่างจนทำให้คำอธิบายเรื่องการปกครองแบบผสมแตกออกเป็นสองแนวทาง โดยอาจเรียกแนวทางแรกของ Plato และ Aristotle ว่าเป็นแนวทางที่เน้นการสร้างผสมกลมกลืนทางการเมือง (political harmonism) ของพลังทางสังคมที่เป็นจริงโดยมีข้อเสนอของ Cicero เป็นตัวแทน กับแนวทางที่สองของ Polybius ที่วางอยู่บนการจัดวางความขัดแย้งทางการเมือง (political conflictualism) ของพลังทางสังคมกลุ่มต่าง ๆ โดยที่ทั้งสองแนวทางต่างพยายามอธิบายการปกครองในสมัยสาธารณรัฐโรมัน (Roman Republic) เหมือนกันทั้งคู่

ความแตกต่างระหว่างกรอบคิดเรื่องการปกครองแบบผสมข้างต้นมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจหลักการที่อยู่เบื้องหลังการทำงานของกลไกต่าง ๆ ของสาธารณรัฐโรมันที่ให้นักปรัชญาอย่าง Cicero ตัดสินใจปฏิเสธกรอบคิดแบบ Polybius และหันกลับไปสมานทานกรอบคิดแบบ Plato-Aristotle จนกระทั่งปรากฏเป็นคำอธิบายที่เป็นแบบฉบับของ Cicero เองว่าด้วยกลไกการทำงานของระบอบผสมที่ดำรงอยู่ในสถาบันทางการเมืองของสาธารณรัฐโรมัน แม้ว่าตัวระบอบการปกครองของสาธารณรัฐโรมันจะเป็นกรณีศึกษาเดียวกันกับที่ Polybius นำมาใช้สร้างคำอธิบายเรื่องการปกครองแบบผสมในอีกแนวทางหนึ่งก็ตาม จุดนี้เองที่ทำให้บทความวิจัยชิ้นนี้ต้องการศึกษาลงไปในรายละเอียดว่าเหตุใดข้อเท็จจริงของสถาบันการเมืองเดียวกันคือสาธารณรัฐโรมัน จึงกลายเป็นกรณีศึกษาที่นำไปสู่การสร้างชุดคำอธิบายทั่วไปที่แตกต่างกันของนักทฤษฎีการเมืองคนสำคัญสองคนในสมัยโรมันคือ Polybius และ Cicero รวมถึงการประเมินว่าชุดคำอธิบายใดคือชุดคำอธิบายที่มีความ

เหมาะสมมากกว่ากันทั้งสำหรับใช้อธิบายกลไกการทำงานของสาธารณรัฐโรมัน และสำหรับใช้อธิบายระบอบการปกครองในปัจจุบันอีกด้วย

นอกจากนี้ การพิจารณาแนวคิดเรื่องระบอบผสมของ Cicero ที่แตกต่างไปจากการปกครองแบบผสมของ Polybius ในบทความวิจัยชิ้นนี้ ยังมีคุณูปการต่อการทำความเข้าใจความคิดทางการเมืองสมัยกรีก-โรมันในรายละเอียดที่ไม่ได้มีข้อเสนอที่มีลักษณะคล้ายตามหรือเป็นเนื้อเดียวกันทั้งหมดอย่างที่คนทั่วไปมักเข้าใจกัน หากแต่ประกอบไปด้วยแนวคิดที่เกิดขึ้นจากฐานคิดบางอย่างที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง อันจะช่วยให้เห็นภาพของทฤษฎีการปกครองแบบผสมในสมัยโบราณได้อย่างละเอียดรอบคอบมากขึ้นกว่างานหลายชิ้นในอดีตที่เลือกมองการปกครองแบบผสมในฐานะทฤษฎี (theory of the mixed constitution) ที่มีชุดคำอธิบายทั่วไปเพียงรูปแบบเดียว (Fritz, 1954) หรือมองว่าเป็นกระแสธารของความคิดเรื่องการปกครองแบบผสม (mixed-government tradition) ที่มีความเป็นเอกภาพ (Richard, 1995, p. 128) หรือมองว่าเป็นหลักการว่าด้วยการปกครองแบบผสม (doctrine of the mixed constitution) ที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Wood, 1988, pp. 159-160) ซึ่งทำให้ไม่สามารถมองเห็นรายละเอียดของลักษณะเฉพาะซึ่งส่งผลต่อการออกแบบโครงสร้างและสถาบันทางการเมืองและสังคมภายในระบอบการเมืองที่แตกต่างกัน (Atkins, 2013, p. 116) และยังเป็นตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดเรื่องการปกครองในยุคสมัยใหม่และปัจจุบันที่แตกต่างกันอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์หนึ่งของงานวิจัยชิ้นนี้ คือการถอดบทเรียนจากความคิดทางการเมืองโรมันว่าด้วยเรื่องการออกแบบสถาบันการเมืองเพื่อจัดวางอำนาจและจัดการ

ความขัดแย้ง รวมถึงกลไกในการจัดการวิกฤตทางการเมืองและการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองในสมัยสาธารณรัฐโรมัน

อภิปรายผล

2.1 สาธารณรัฐโรมันในฐานะการปกครองแบบผสมของ Polybius

Polybius เป็นชาวกรีกโดยกำเนิด เกิดที่เมืองเมกะโพลิส (Megapolis) ในแคว้นอาเคเดีย (Archidia) เมื่อประมาณปี 200 ก่อนคริสตกาล บิดาของ Polybius เป็นรัฐบุรุษคนสำคัญผู้มีส่วนร่วมในการก่อตั้งพันธมิตรอาร์เคียน (Archaeon League) Polybius จึงเติบโตขึ้นมาท่ามกลางสภาพแวดล้อมทางการเมืองและสถานที่ที่มั่นคง เขาจึงได้รับการศึกษาในวัยเด็กอย่างเพียบพร้อมโดยเฉพาะในด้านปรัชญาการเมืองกรีกโบราณ อันทำให้เขามีความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างทางการเมืองของนครรัฐต่าง ๆ ในดินแดนกรีกเป็นอย่างดี รวมถึงความสนใจและเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองตั้งแต่อายุน้อย แต่เมื่อพันธมิตรของชาวอาเคียนเข้าไปพัวพันกับการทำสงครามระหว่างแคว้นมาซิโดเนียกับกรุงโรม ส่งผลให้ดินแดนต่าง ๆ ในเครือพันธมิตรอาเคียนซึ่งมี Polybius ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลนโยบายต่างประเทศอยู่ได้รับผลกระทบตามไปด้วย จนกระทั่งชาวโรมันได้รับชัยชนะจากมาซิโดเนียอย่างราบคาบแล้ว สาธารณรัฐโรมันจึงได้มีคำสั่งให้นครรัฐกรีกที่ชาวโรมันยังคงก้ำกึ่งในความจงรักภักดีส่งตัวบุคคลสำคัญของนครรัฐให้มาพำนักเป็นตัวประกันอยู่ที่โรมเป็นเวลา 17 ปี ส่งผลให้ชาวอาเคียนกว่าพันคนต้องถูกนำตัวไปยังดินแดนอิตาลี และหนึ่งในนั้นก็คือ Polybius โดยช่วงเวลาที่ Polybius พำนักอยู่ที่โรม เขาได้รับความช่วยเหลือให้ไปอาศัยอยู่กับ Aemilius Paullus และได้มีโอกาสใกล้ชิดสนิทสนมกับลูกชายคนเล็กของเขา คือ Cornelius Scipio Aemilianus ซึ่งต่อมาก็คือแม่ทัพคนสำคัญที่ทำให้โรมสามารถพิชิตอาณาจักรคาเธจได้สำเร็จ (Fritz, 1954, pp. 3, 21-29) จนกระทั่งเมื่อ

ครบกำหนดระยะเวลาดังกล่าว Polybius ได้ตัดสินใจพำนักอยู่ในโรมแทนที่จะกลับไปยังเมกะโพลิส และได้เขียนงานบันทึกประวัติศาสตร์โรมันที่ชื่อว่า *The Histories* ขึ้นมา

ข้อเสนอสำคัญของ Polybius ปรากฏอยู่ในตัวบทเล่มที่ 6 ของงานเขียนเรื่อง *The Histories* โดย Polybius เริ่มต้นจากการอธิบายสิ่งที่เรียกว่า *anakuklosis* หรือวัฏจักรการปกครอง (cycle of constitutions) โดยเขาอธิบายว่าการปกครองแบบบริสุทธิ์ทุกรูปแบบต่างมีลักษณะที่เป็น “สนิมเกิดแต่เนื้อในตน” (Polybius, 2011, pp. 317) [6.10]² กล่าวคือทุก ๆ การปกครองแบบบริสุทธิ์ ไม่ว่าจะอำนาจจะอยู่ในมือของเอกบุคคัล คณะบุคคล หรือมหาชนเปรียบได้กับวัฏจักรของร่างกายที่มีการ “พัฒนาเติบโต กลับกลาย และกลับมาเริ่มต้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง” (Polybius, 2011, pp. 315) [6.9] ดังนั้นการปกครองแบบบริสุทธิ์ทุกรูปแบบย่อมเกิดการผุกร่อน (decay) และกลับกลายไปสู่ด้านที่เลวร้ายที่อยู่ตรงกันข้ามเสมอ และในยามนั้น Polybius มองว่าโดยธรรมชาติแล้ว องค์ประกอบอื่น ๆ ของระบอบการปกครองก็จะเกิดความไม่พอใจและโค่นล้มอำนาจขององค์ประกอบดังกล่าวลง เช่น การที่องค์ประกอบอภิชน (ภายใต้ความร่วมมือจากมหาชน) โค่นล้มอำนาจของทรราชย์ที่กลับกลายมาจากระบอบกษัตริย์ หรือการที่มหาชนโค่นล้มอำนาจของคณาธิปไตยที่กลับกลายมาจากอภิชนาธิปไตย ทั้งนี้ คำอธิบายเรื่องวัฏจักรการปกครองของ Polybius มีลักษณะเป็นวงจรที่ตายตัว (fixed cycle) และ Polybius ประเมินว่าการเปลี่ยนแปลงนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ โดยที่อำนาจทางการเมืองจะผลัดไปอยู่ในมือของเอกบุคคัล คณะบุคคล และมหาชนตามลำดับ ก่อนที่จะวนกลับมาอยู่ในมือของเอกบุคคัลอีกครั้งหนึ่ง (Polybius, 2011, p. 303-315) [6.5-9]

² เนื่องจากข้อจำกัดของการอ้างตัวบทขั้นต้น (text) ทางปรัชญาการเมืองด้วยระบบนาม-ปี (in-text citation) ดังนั้น ตั้งแต่จุดนี้ไปผู้เขียนจะระบุย่อหน้าและบรรทัดของตัวบทดั้งเดิมไว้ภายในเครื่องหมาย [] หลังการอ้างอิงตามปกติ.

คำอธิบายเรื่องวัฏจักรการปกครองของ Polybius ยังประกอบไปด้วยการพิจารณาใน 2 ระดับ (Podes, 1991, pp. 582-586) คือระดับภาพใหญ่ (macro level) ของทั้งระบบที่อิงกับการเปลี่ยนผ่านของระบอบการเมืองที่มีลักษณะเป็นการปกครองแบบบริสุทธ์ กับคำอธิบายในระดับย่อย (micro level) ภายในระบอบการเมืองที่อิงกับการเคลื่อนไหวขององค์ประกอบย่อยต่าง ๆ ทั้ง 3 องค์ประกอบภายในระบอบการเมือง ซึ่งเมื่อพิจารณาทั้ง 2 ระดับควบคู่กันย่อมพบว่า การเปลี่ยนแปลงกลไกของการปกครองแบบบริสุทธ์ภายใต้วิธีคิด “สนิมเกิดแต่เนื้อในตน” นั้น แท้จริงแล้วกลับซ่อนความเคลื่อนไหวของทั้ง 3 องค์ประกอบย่อยภายในการปกครองแบบผสมที่คอยทำงานเป็นตัวขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่เป็นธรรมชาติอยู่จากภายใน โดยหากผู้ปกครองไม่ว่าจะเป็นเอกบุคคัล คณะบุคคัล หรือมหาชนใช้อำนาจที่สัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เหลืออย่างดีและเป็นไปเพื่อประโยชน์โดยรวมแล้ว เมื่อนั้นการเมืองก็จัดอยู่ในสภาวะ “สมดุล” คือจะไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงระบอบ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อสดมภิโดสดมภิหนึ่งที่ทำหน้าที่ผู้ปกครองได้ทำลายสภาวะสมดุลดังกล่าวลงด้วยสิ่งที่ Polybius เรียกว่าเป็นการ “จัดตั้งหลักการปกครองอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมาเพียงอย่างเดียว” (Polybius, 2011, p. 317) [6.10] หรือก็คือการกินรวบอำนาจอยู่เพียงฝ่ายเดียว เมื่อนั้นสิ่งที่เป็นธรรมชาติที่จะเกิดขึ้นตามมาทันทีก็คือความไม่พอใจขององค์ประกอบที่เหลืออันเป็นมูลเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการกลั้กลายและเป็นตัวจุดชนวนไปสู่ของการเปลี่ยนแปลงระบอบหรือวัฏจักรการปกครองในที่สุด ภาพดังกล่าวจึงสะท้อนว่าภายใต้แนวคิดเรื่องวัฏจักรการปกครองได้ซ่อนแนวคิดเรื่องการปกครองแบบผสมของ Polybius เอาไว้ เพียงแต่จะเป็นไปในลักษณะของการ “ไม่ผสมผสาน” ที่นำไปสู่ปฏิวัติเปลี่ยนแปลง หรือเป็นการผสมผสานที่นำไปสู่ความมั่นคงทางการเมืองและชะลอวัฏจักรการปกครอง คือสิ่งที่ Polybius จะนำเสนอไว้ในอีกส่วนหนึ่งต่างหาก นั่นคือส่วนที่ว่าด้วยการปกครองของสาธารณรัฐโรมัน

ครั้งนี้ Polybius มองว่าสาธารณรัฐโรมันคือตัวอย่างของการปกครองแบบผสมที่สามารถก้าวข้ามสภาพปัญหาการผูกครองระบอบการปกครองตามแนวคิดเรื่องวัฏจักรการปกครองไปได้ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ด้วยการจัดวางสถาบันทางการเมืองบางอย่างที่ทำให้แต่ละส่วนของระบอบช่วยยับยั้งการผูกครองของกันและกันไม่ให้กลับกลายไปสู่ด้านที่เลว (Polybius, 2011, p. 372) [6.3] และกรอบคิดดังกล่าว คือสิ่งที่ Polybius ถอดบทเรียนได้จากการศึกษาการเมืองที่ปรากฏในประวัติศาสตร์โรมัน และเขายังเชื่ออีกด้วยว่าการจัดวางสถาบันการเมืองในรูปแบบดังกล่าวคือเหตุผลที่ทำให้การปกครองของสาธารณรัฐโรมัน “กลายเป็นรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดในโลกปัจจุบัน” อย่างไรก็ตาม Polybius กลับมองว่าที่มาของการจัดวางสมดุลดังกล่าวของสาธารณรัฐโรมัน กลับแตกต่างไปจากการปกครองแบบผสมที่เคยมีมาก่อนหน้า โดย Polybius วิเคราะห์ว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับสถาบันการเมืองของสาธารณรัฐโรมันไม่ได้เกิดจากการจัดวางโดยตั้งใจ หากแต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจาก “การต่อสู้ช่วงชิง และการลองผิดลองถูกมากมาย ที่ซึ่งพวกเขามักจะเลือกตัวเลือกที่ดีที่สุดในแต่ละครั้ง” (Polybius, 2011, pp. 319) [6.10] และสิ่งนี้คือสิ่งที่ทำให้การปกครองแบบผสมของโรมันแตกต่างไปจากการปกครองแบบผสมที่เคยมีมาก่อนหน้า อย่างกรณีของนครรัฐสปาร์ตาซึ่งเกิดสมดุลขึ้นได้ด้วยปรีชาญาณของบุคคลที่เป็นผู้บัญญัติกฎหมาย นั่นคือไลเคอร์เกัส (Lycurgus) ซึ่งเป็นผู้วางรากฐานการปกครองของนครรัฐสปาร์ตาเอาไว้ให้ตั้งแต่ต้น (Polybius, 2011, p. 379)

ตามมุมมองของ Polybius แล้ว การปกครองของสาธารณรัฐโรมันในยุคที่รุ่งเรืองที่สุด คือสมัยที่ประกอบไปด้วยสมดุลระหว่าง 3 สถาบันทางการเมืองสำคัญ (Polybius, 2011, p. 380) [6.11] ซึ่ง Polybius จะนำมาใช้สร้างทฤษฎีการปกครองแบบผสมจากการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนดังกล่าว โดยองค์ประกอบที่ว่านี้ประกอบด้วยตำแหน่งกงสุลแห่งโรมซึ่งมี 2 คน ที่ประชุมเซเนต (senatus romanus) และประชาชนชาวโรมัน (populus romanus) ตามลำดับ โดย

บทบาทหน้าที่ของกงสุลแบ่งเป็น 2 ส่วน คืออำนาจการปกครองของกงสุลในขณะที่พำนักอยู่ในกรุงโรม กับอำนาจหน้าที่ของกงสุลที่อยู่ภายนอกกรุงโรม โดยในยามที่กงสุลทั้งสองคนพำนักอยู่ในกรุงโรม ทั้งคู่จะได้รับมอบหมายให้ดูแลกิจการทุกอย่างที่เทียบได้กับฝ่ายบริหารหรือฝ่ายปกครองในปัจจุบัน กงสุลแห่งโรมจึงเปรียบเสมือนประมุขฝ่ายบริหารในปัจจุบัน เนื่องจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองทั้งหมดล้วนแล้วแต่อยู่ภายใต้คำสั่งของกงสุลทั้งสิ้น (Polybius, 2011, p. 380) [6.12] และในยามศึกสงคราม กงสุลยังมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดในการบังคับบัญชากองทัพออกไปทำสงครามนอกโรม อย่างไรก็ตาม Polybius กลับไม่ได้กล่าวถึงเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารในระดับสูงอื่น ๆ อย่างพรეტอร์ (Praetor) ซึ่งมีอำนาจรองไปจากกงสุลซึ่งสามารถเรียกประชุมสภาเซเนตหรือออกกฎหมายได้เองแม้ว่ากงสุลทั้งสองคนจะยังพำนักอยู่ในกรุงโรมก็ตาม คำอธิบายข้างต้นของ Polybius จึงเป็นการลดทอนที่ทำให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารตำแหน่งอื่น ๆ กลายเป็นเพียงเจ้าหน้าที่ระดับล่างภายใต้คำสั่งของกงสุลทั้งหมด (Lintott, 2009, p. 75) ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว เจ้าหน้าที่ระดับสูงของโรมยังประกอบไปด้วยตำแหน่งอื่น ๆ ที่มีอัตราตําณัติ และหน้าที่เฉพาะของตนเองอันเป็นส่วนหนึ่งของกลไกในการตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างสถาบันที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าตำแหน่งกงสุล

ในส่วนอำนาจหน้าที่ของที่ประชุมเซเนต Polybius ได้ลดทอนอำนาจทั้งหมดของเซเนตแห่งโรมและเลือกหยิบมาอภิปรายเฉพาะเพียง 3 ส่วน คืออำนาจทางการเงิน (power of the purse) อำนาจตุลาการ และอำนาจในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ โดย Polybius เห็นว่าอำนาจทั้ง 3 นี้เป็นอำนาจที่ “ประชาชนไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องใด ๆ ทั้งสิ้น” (Lintott, 2009, p. 381) และสุดท้ายคืออำนาจหน้าที่ขององค์กรประกอบที่เป็นมหาชน (demos) ชาวโรมัน โดยอำนาจของประชาชนที่ Polybius เลือกหยิบมาพิจารณา คืออำนาจของการให้คุณให้โทษ ซึ่งเป็นอำนาจในส่วนที่ยัง “หลงเหลือสำหรับมหาชน” อยู่ในการปกครองของสาธารณรัฐโรมัน และยังเป็น

อำนาจที่ไม่เป็นทางการซึ่งทำงานผ่านวิถีปฏิบัติและความคาดหวังบางอย่างร่วมกันของผู้คนในสังคม (social expectation) อันนำไปสู่การกำหนดตรรกะแห่งความเหมาะสม (logic of appropriateness) ของสังคมหนึ่ง ๆ (Peters, 2005, p. 382) โดยอำนาจในการให้คุณให้โทษที่ว่่านี้นี้หมายถึงอำนาจในการให้คุณผ่านการเลือกตั้งตำแหน่งบริหารสำคัญต่าง ๆ ในโรม และการที่มหาชนชาวโรมันเป็นผู้ที่มีอำนาจพิพากษาคัดสินโทษในคดีที่มีโทษปรับสถานหนักหรือมีโทษร้ายแรงถึงขั้นประหารชีวิตรวมไปจนถึงการตัดสินใจขั้นสุดท้ายในการเข้าร่วมสงคราม การสงบศึก และการเข้าร่วมเป็นพันธมิตรของโรมอีกด้วย (Polybius, 2011, p. 382) [6.14]

การวิเคราะห์การปกครองแบบผสมในสมัยสาธารณรัฐโรมันข้างต้นของ Polybius ล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นว่าหน่วยในการวิเคราะห์ (unit of analysis) ของ Polybius ย่อมจะมีข้อจำกัดประกอบแต่ละสดมภ์ หากแต่เป็น “อำนาจหน้าที่” สำคัญของแต่ละสดมภ์ของการปกครองในสมัยสาธารณรัฐโรมัน ทว่าการวิเคราะห์ดังกล่าวของ Polybius ได้ก่อให้เกิดปัญหาและความคลาดเคลื่อนบางประการขึ้นจากคำอธิบายที่ลดทอนกลไกการทำงานที่ดำรงอยู่จริงอีกมากมายในสมัยสาธารณรัฐโรมันไป (Lintott, 2009, pp. 75-77; Walbank, 1990, p. 149) แต่คำถามที่เกิดขึ้นตามมามีทันทีคือ เหตุใด Polybius จึงต้องลดทอนคำอธิบายและเลือกหยิบยกเฉพาะหน้าที่หรืออำนาจบางอย่างของแต่ละสดมภ์มาอธิบายเท่านั้น ซึ่งอาจทำให้ต้องย้อนกลับไปพิจารณาสิ่งที่ Polybius ได้กล่าวไว้ตั้งแต่ก่อนเริ่มอภิปรายการทำงานของกลไกแต่ละสดมภ์แล้วว่าเป็นเรื่องธรรมชาติของการปกครองแบบผสมเนื่องจาก

แม้แต่ชาวโรมันโดยกำเนิดเองก็ยากที่จะกล่าวได้อย่างเต็มปากเต็มคำ
ว่ารูปแบบการปกครองของพวกเขาโดยพื้นฐานนั้นเป็นอภิชนาธิปไตย
ประชาธิปไตย หรือราชาธิปไตยกันแน่ **สิ่งนี้เป็นเรื่องธรรมชาติ** เพราะหาก
คนผู้นั้นจับจ้องไปที่อำนาจของเหล่ากงสุล รูปแบบการปกครองย่อมดู

เหมือนกับว่าเป็นราชาธิปไตย หรือเป็นระบอบกษัตริย์ หรือหากคนผู้นั้นเลือกจับจ้องไปที่อำนาจของเหล่าเซเนตรูปแบบการปกครองนั้นก็จะดูเหมือนกับว่าเป็นอภิชนาธิปไตยเช่นกัน หรือหากคนผู้นั้นเลือกจับจ้องไปที่อำนาจของมวลชนมันก็จะดูชัดเจนเหมือนกับว่าจะเป็นประชาธิปไตย (Polybius, 2011, p. 380) [6.11] (เน้นข้อความโดยผู้เขียน)

จึงทำให้ตีความได้ว่าการที่ Polybius เลือกหยิบอำนาจบางอย่างที่สำคัญของแต่ละสภามาอภิปรายก็เพื่อที่จะชี้ให้เห็นถึง “ธรรมชาติ” ของการปกครองแบบผสมที่มักถูกเข้าใจผิดว่าเป็นการปกครองแบบบริสุทธ์จากผู้ที่ให้ความสนใจเฉพาะองค์ประกอบที่โดดเด่น หรือเฉพาะอำนาจที่โดดเด่นของบางองค์ประกอบเท่านั้น ดังนั้น การเลือกหยิบเฉพาะบางอำนาจที่สำคัญของแต่ละสภามาอภิปรายของ Polybius จึงมีนัยที่นำไปสู่ข้อสรุปดังกล่าวมากกว่าที่จะเป็นความพยายามอธิบายกลไกการปกครองของสาธารณรัฐโรมันอย่างละเอียดในทุก ๆ ส่วน (McGing, 2010, p. 181)

ดังที่ได้กล่าวไปในข้างต้นว่าหน่วยที่ Polybius ใช้ในการวิเคราะห์การปกครองแบบผสมของโรมันคือ อำนาจหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบหรือสภามิทางการเมือง และหน่วยการวิเคราะห์ดังกล่าวก็คือหัวใจสำคัญของข้อเสนอในส่วนถัดไปที่ว่าด้วยการวิเคราะห์กลไกการทำงานของแต่ละหน่วยที่สัมพันธ์กันใน 2 ลักษณะคือ (1) การขัดขวางกีดขวาง (hampering) และ (2) การร่วมมือ (cooperation) (Polybius, 2011, p. 345) [6.18.1] ที่อยู่เบื้องหลังการทำงานของ การปกครองแบบผสมของสาธารณรัฐโรมัน กล่าวคือ

...อำนาจขององค์ประกอบแต่ละส่วนสามารถใช้ขัดขวาง³ หรือร่วมมือ⁴ กับองค์ประกอบอื่น ๆ ได้ สิ่งนี้ทำให้องค์รวมที่เกิดจากการรวมทั้ง

³ หรือในภาษากรีกคือ “*blaptein*” (βλάπτειν) ซึ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “harm”

⁴ หรือในภาษากรีกคือ “*synergein*” (συνεργεῖν) ซึ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “cooperation”

สามองค์ประกอบเข้าไว้ด้วยกันนั้นสามารถตอบสนองได้อย่างเหมาะสมต่อสถานการณ์ทุกรูปแบบที่เกิดขึ้น และทำให้มันเป็นรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดที่สามารถเข้าใจได้...

การวิเคราะห์เช่นนี้คือแบบฉบับเฉพาะของตัว Polybius ที่วางอยู่บนความสัมพันธ์สองด้าน คือการตัดทอนและการร่วมมือกัน หรือที่เขาเรียกรวม ๆ ว่า หลักการ “ต่างฝ่ายต่างตอบแทน” (*antiphatheias*) อันเป็นกุศโลบายที่อยู่เบื้องหลังสถาบันทางการเมืองของสาธารณรัฐโรมันที่เปลี่ยนความต้องการตอบสนองผลประโยชน์ส่วนตัวของแต่ละสดมภ์ให้กลายเป็นการสร้างผลประโยชน์ต่างตอบแทนที่แม้จะไม่ใช่ผลประโยชน์ส่วนรวม แต่ก็มิใช่ผลประโยชน์ส่วนตัวของสดมภ์ใดสดมภ์หนึ่ง โดยผลประโยชน์ต่างตอบแทนที่ว่าเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากสถาบันทางการเมืองที่จัดวางให้แต่ละสดมภ์มีอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างและความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาอาศัยกันทั้งในแง่ของความร่วมมือ และในแง่ของความสำนึกหรืออยู่เสมอว่าสดมภ์อื่น ๆ มีศักยภาพตามอำนาจหน้าที่ของพวกเขาที่จะขัดขวางตนได้ “หากพวกเขาต้องการ” (Polybius, 2011, p. 337) [6.15.1] โดยแรงกระตุ้นที่นำไปสู่การขัดขวางที่ว่าก็คือการตอบสนองผลประโยชน์ส่วนตัวที่สุดโต่งจนเกินไปของสดมภ์ใดสดมภ์หนึ่ง และเป็นที่มาของ “ความเกรงกลัว” (*phobos*) ที่คอยขับเคลื่อนการทำหน้าที่ของแต่ละสดมภ์ภายในการปกครองแบบผสม และถือเป็นกุญแจของความสำเร็จ ความยิ่งใหญ่ภายนอก และเสถียรภาพทางการเมืองภายในของสาธารณรัฐโรมันตามความคิดของ Polybius

อนึ่ง การวิเคราะห์การทำงานของกลไกต่าง ๆ ภายในสถาบันทางการเมืองของสาธารณรัฐโรมันภายใต้กรอบคิดของการคั่งงัดตัดทอนและการร่วมมือของแต่ละองค์ประกอบของการปกครองแบบผสมของ Polybius โดยเริ่มต้นจากการอธิบายความสัมพันธ์ของกงสุลกับสดมภ์อื่น ๆ ว่า “ในความเป็นจริงแล้วเขา [กงสุล] ก็ยังคงต้องการประชาชนและเหล่าเซเนต ซึ่งอันที่จริงแล้วกงสุลไม่สามารถที่จะดำเนินกิจการ

ใดใดของเขาได้โดยปราศจากประชาชนกับเหล่าเซเนต” (Polybius, 2011, p. 339)

[6.15] สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะกงสุลแห่งโรมสามารถถอดถอนด้วยการตรวจสอบจากอีกสองสดมภ์ที่เหลือคือประชาชนกับเหล่าเซเนตได้ เนื่องจากกงสุลต้องพึ่งพาการเงินและความชอบธรรมในการบริหารให้สำเร็จลุล่วงผ่านการสนับสนุนหรือคำแนะนำจากที่ประชุมของเหล่าเซเนตซึ่งถือเป็นเสมือนอภิชนของระบอบ ส่วนประชาชนชาวโรมันเองก็มีอำนาจที่จะตัดสินใจขั้นสุดท้ายในบางเรื่อง เช่น การทำข้อตกลงระหว่างรัฐและการประกาศสงครามต่าง ๆ ของกงสุล และประเด็นการถอดถอนที่สำคัญที่สุดคือการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่ง (term limit) ของกงสุลแห่งโรมไว้ที่เพียงมีวาระละ 1 ปีและห้ามดำรงตำแหน่งต่อไปอีกด้วย สิ่งนี้ย่อมส่งผลทำให้กงสุลที่เข้ามาดำรงตำแหน่งทุกคนจำเป็นต้องรับผิดชอบและคำนึงถึงประชาชนตลอดระยะเวลาที่เขาดำรงตำแหน่ง เพราะเมื่อพ้นจากตำแหน่งกงสุลไปแล้ว พวกเขาอาจถูกประชาชนตรวจสอบในภายหลังได้ โดยทั้งหมดนี้คือการชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่สดมภ์หนึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากสองสดมภ์ที่เหลืออยู่ และทำให้ทั้งสองสดมภ์สามารถ “ถอดถอน” การใช้อำนาจของอีกสดมภ์หนึ่งได้ด้วยเช่นกัน

ถัดมาคือกลไกการตรวจสอบเหล่าเซเนต “ที่แม้จะครองอำนาจอันยิ่งใหญ่ แต่ก็มีคามจำเป็นที่จะต้องใส่ใจเป็นพิเศษกับสามัญชนในพื้นที่สาธารณะ และเคารพความปรารถนาของประชาชน” (Polybius, 2011, p. 341) [6.16] โดย Polybius อธิบายว่ามหาชนชาวโรมันมีอำนาจในการตรากฎหมายต่าง ๆ รวมถึงกฎหมายที่จำกัดสิทธิอำนาจของเหล่าเซเนตด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ตัวตนของมหาชนชาวโรมันที่เรียกว่าทริบูนของพวกพลีเบียนยังมีอำนาจในการคัดค้านหรือ “วีโต้” อันส่งผลให้วาระการประชุมต่าง ๆ ของเซเนตต้องล้มเลิกไปเป็นการชั่วคราว ดังนั้น “เซเนตจึงเกรงกลัวมวลชน และจะต้องให้ความสนใจกับเจตจำนงของประชาชน” (Polybius, 2011, p.

341) [6.16.5] และเป็นเหตุให้การใช้อำนาจอันล้นพ้นของเซเนตอาจถูกตัดทอนเอาไว้ด้วยสตมภ์ที่เป็นมหาชนชาวโรมัน

สุดท้ายคือการถูกตรวจสอบถ่วงดุลของสตมภ์ที่เป็นมหาชน ซึ่ง Polybius มองว่า “ตกอยู่ในที่หนึ่งแบบเดียวกัน” ไม่ต่างจากอีกสองสตมภ์ที่เหลือ นั่นเพราะการใช้ชีวิตทั้งในพื้นที่สาธารณะ และในพื้นที่ส่วนตัวของพลเมืองโรมันล้วนแล้วแต่เข้าไปเกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของเซเนตทั้งสิ้น เช่น การทำสัญญาซื้อขายต่าง ๆ กับสาธารณรัฐ รวมถึงในยามที่เกิดข้อพิพาททางแพ่งและพาณิชย์ต่าง ๆ ขึ้น ผลประโยชน์ส่วนตัวเหล่านี้ส่งผลให้มหาชนทั้งหลายเกิดความกังวลว่า “วันหนึ่งพวกเขาอาจต้องการความช่วยเหลือจากเซเนต” ในทำนองเดียวกันกับที่พวกเขาเกรงกลัวและให้ความเคารพงสุลเนื่องจากพวกเขากังวลว่า “วันหนึ่งจะต้องตกอยู่ภายใต้คำสั่งของเหล่ากงสุลในยามศึกสงคราม” อย่างเลี่ยงไม่ได้ (Polybius, 2011, p. 343) [6.17.7-9] เพราะในกรณีแบบนี้ผลประโยชน์ส่วนตัวของมหาชนเหล่านั้นคือชีวิตและความตายในยามศึกสงครามที่ตกอยู่ในมือของกงสุลทั้งสิ้น

กระนั้น Polybius ได้ทิ้งท้ายว่าเสถียรภาพภายในและการปราศจากภัยคุกคามภายนอกที่สาธารณรัฐโรมันประสบอาจก่อให้เกิดปัญหาบางประการตามมาได้เช่นกัน เพราะในกรณีที่ความสงบสุขร่มเย็นได้ทำให้ผู้คนก็จะเกิดความรู้สึก “ยินดีในความมั่งคั่ง ชีวิตที่สุขสบาย กับความมีกินมีใช้ที่มากพอ และความยินดีที่ว่าจะถูกทำให้เสื่อมทรามลงด้วยการสรรเสริญเยินยอ ความเกียจคร้าน ความเย่อหยิ่งจองหอง และความเชื่อมั่นในตนเองที่มากเกินไป” (Polybius, 2011, p. 344) [6.18.6] (เน้นข้อความโดยผู้เขียน) กล่าวคือ Polybius กำลังกล่าวถึงสิ่งที่นักคิดในสมัยกรีกโบราณเรียกว่า “hubris” (ὕβρις) หรือความเย่อหยิ่งจองหอง ซึ่งก็คือความมั่นใจในตัวเองที่มากเกินไปและเป็นสาเหตุที่ทำให้สตมภ์ใดสตมภ์หนึ่งของการปกครองแบบผสมต้องการผลักดันผลประโยชน์ส่วนตัวของตนเองที่ “มากจนเกินไป” จนอาจกลายเป็นสาเหตุที่ทำให้

ให้การปกครองแบบผสมเสียสมดุลจากการที่สตมภโตสตมภหนึ่งต้องการครอบงำสตมภอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้การจัดวางกลไกเชิงสถาบันทางการเมืองในลักษณะของการสร้างความเกรงกลัวกันและกันของสตมภต่าง ๆ จึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการจัดการปัญหาที่เกิดจาก *hubris* ในสายตาของ Polybius ดังที่ปรากฏผ่านบทสรุปของ Polybius ในหัวข้อว่าด้วยเรื่องการปกครองของสาธารณรัฐโรมันว่า

...[และ]เมื่อมีสตมภโตสตมภหนึ่งได้เติบโตขึ้นไปมากกว่าสตมภอื่น

ๆ ที่เหลือจากการสำคัญตนผิดไปอย่างมากจนกระทั่งผลักดันตนให้ขึ้นมาอยู่เหนือสตมภอื่น ๆ และมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นผู้มีอำนาจที่มากเกินไป แต่ก็เพราะเหตุผลที่เคยให้ไปก่อนหน้านี้แล้วว่า ไม่มีทางที่สตมภโตจะมีอำนาจสมบูรณ์เบ็ดเสร็จ เนื่องจากไม่มีสตมภโตสามารถยับยั้งด้วยตนเองได้ มันจึงเป็นที่ชัดเจนว่าเป้าหมายดังกล่าวของสตมภนั้นย่อมจะสามารถถูกตอบโต้และขัดขวางโดยส่วนประกอบอื่น ๆ เพื่อให้ทุก ๆ สิ่งจะยังคงอยู่ในสถานะดั้งเดิมที่เคยได้มอบหมายเอาไว้ ทั้งนี้ก็เพราะความทะยานอยากของพวกเขาจะถูกตรวจสอบด้วยความที่พวกเขาต่างก็เกรงกลัวว่าจะถูกควบคุมโดยส่วนอื่น ๆ มาตั้งแต่ต้นแล้ว (Polybius, 2011, p. 384) [6.18] (เน้นข้อความโดยผู้เขียน)

คำอธิบายเกี่ยวกับทฤษฎีระบอบการปกครองแบบผสมของ Polybius ที่ได้กล่าวไปในข้างต้นถูกมองว่ามีความโดดเด่นเฉพาะตัวที่ทำให้ข้อเสนอของ Polybius ผิดแผกแตกต่างไปจากทฤษฎีการปกครองแบบผสมของ Plato และ Aristotle ที่มีมาก่อนหน้า ทั้งนี้เพราะ Polybius มีฐานคิดเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ และคุณลักษณะของพลเมืองในระบอบการปกครองแบบผสมที่แตกต่างออกไปจาก Plato และ Aristotle กล่าวคือ Polybius เชื่อว่าธรรมชาติของมนุษย์มีความแน่นอนและสามารถเข้าใจได้ซึ่งจุดนี้แตกต่างจากวิธีคิดเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ของเพลโตที่มีหลากหลายแตกต่างกันไป

ในแต่ละบุคคลตามลักษณะของจิตใจที่เป็นองค์ประกอบหลัก โดยธรรมชาติมนุษย์ที่แน่นอนของ Polybius คือการรักษาประโยชน์ส่วนตัว (self-interest) ซึ่งการที่มนุษย์จะสามารถยับยั้งชั่งใจไม่ให้เกิดผลประโยชน์ส่วนตัวนั้นก่อให้เกิดผลร้ายได้ก็ต่อเมื่อเขารับรู้ถึงความกลัวว่าจะต้องประสบในสิ่งเดียวกันกับที่เขาได้กระทำต่อผู้อื่น (Polybius, 2011, p. 379) [6.10] ดังนั้นจากเงื่อนไขทางจิตวิทยาตามธรรมชาติดังกล่าวนี้เองที่ Polybius นำมาใช้อธิบายการกลายสภาพและการเสื่อมสลายของระบบการปกครองว่าเป็นไปตามธรรมชาติเช่นเดียวกัน (Rowe & Schofield, 2007, p. 467) ดังนั้น Polybius เชื่อว่าหากผู้ประศาสน์กฎหมายท่านใดสามารถทำความเข้าใจธรรมชาติและวัฏจักรของการปกครองอันเกิดขึ้นซ้ำ ๆ เดิมดังกล่าวแล้ว บุคคลดังกล่าวไม่เพียงแต่จะสามารถทำนายอนาคตของการปกครองหนึ่ง ๆ ได้เท่านั้น หากยังสามารถออกแบบการปกครองแบบผสมเพื่อหยุดยั้งการเสื่อมสลายตามธรรมชาติของการปกครองหนึ่ง ๆ ไว้ได้อีกด้วย

2.2 สาธารณรัฐโรมันในฐานะระบบผสมของ Cicero

Cicero เกิดในวันที่ 3 มกราคมของปี 106 ก่อนคริสตกาล ที่อาปินัม (Arpinum) ในตระกูลเจ้าที่ดินและฝ่ายปกครองของท้องถิ่น (knight or equites) สำคัญของเมือง ต่อมา Cicero ตัดสินใจเลือกเรียนวิชากฎหมายกับ Quintus Martius Scaevola นักกฎหมายที่มีชื่อเสียงและได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งกงสุลในปี 117 ก่อนคริสตกาล ทำให้ Cicero ได้รับโอกาสที่จะศึกษาตัวบทเกี่ยวกับปรัชญากฎหมายและวรรณกรรมต่าง ๆ ในสมัยกรีกโบราณ (Wood, 1991, p. 44) และงานเขียนในสมัยกรีกโบราณที่ Cicero ให้ความสนใจเป็นพิเศษก็คือแนวคิดของ Plato ด้วยเหตุนี้ Cicero จึงมีความคุ้นเคยและได้รับอิทธิพลจากงานเขียนของ Plato อย่างมากและจะปรากฏผ่านความคิดทางการเมืองเรื่องการปกครองแบบผสมของเขาต่อไป

Cicero เริ่มต้นเส้นทางทางการเมืองด้วยอาชีพทนายที่คอยทำหน้าที่ว่าความ และแก้ต่างให้แก่จำเลยชาวโรมัน อันเป็นเหตุที่ทำให้ Cicero ต้องเข้าไปพัวพันกับคดีความต่าง ๆ มากมาย ซึ่งรวมถึงคดีในปี 80 ก่อนคริสตกาล ที่สร้างชื่อเสียงและทำให้เขา กลายเป็นที่รู้จักของชาวโรมัน โดยคดีความที่ว่านี้เป็นคดีความที่ฝ่ายจำเลยถูกกล่าวหา ว่าฆาตกรรมบิดาของตนเอง (parricide) โดยมีฝ่ายโจทก์คือคนสนิทและมือขวาของนาย พล Sulla ซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจและอิทธิพลที่สุดของโรมในขณะนั้น โดย Cicero ใช้ ความสามารถและวาทศิลป์เพื่อแก้ต่างและชี้ให้คณะลูกขุนเล็งเห็นความบริสุทธิ์ของ จำเลย จนสุดท้ายคณะลูกขุนได้ตัดสินให้เขาเป็นผู้บริสุทธิ์ และทำให้คดีความดังกล่าว สร้างชื่อเสียงให้กับ Cicero ในฐานะทนายที่ยืนหยัดอยู่ข้างความเป็นธรรม ทั้งนี้ ชื่อเสียงของ Cicero ได้ทำให้เขาเริ่มสนใจที่จะลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อเข้าไปดำรง ตำแหน่งสำคัญทางการเมืองของสาธารณรัฐในอีก 4 ปีต่อมา และได้รับชัยชนะการเลือก อย่างต่อเนื่องตั้งแต่อายุยังน้อย อย่างไรก็ตามด้วยมุมมองและอุดมการณ์ทางการเมืองของ Cicero ที่เชื่อมั่นในอำนาจสูงสุดของเซเนต (senatorial supremacy) และความสำคัญของ สดมภ์ที่เป็นอภิชนในสาธารณรัฐ (Wood, 1991, pp. 48-49) เมื่อประกอบกับ เครือข่ายชนชั้นสูงที่ตระกูลของ Cicero รู้จัก ย่อมเป็นอีกแรงสนับสนุนสำคัญที่ทำให้ เขาประสบความสำเร็จ

ท้ายที่สุด Cicero ได้ตัดสินใจลงสมัครรับเลือกตั้งในตำแหน่งฝ่ายบริหารที่สูง ที่สุดของโรม นั่นคือตำแหน่งกงสุล โดยเสนอแนวคิดเรื่อง “*ความสมัคสมานกลมกลืน ระหว่างช่วงชั้น*” (*concordia ordinum*) มาเป็นนโยบายในการหาเสียง (Wood, 1991, p. 49) อันทำให้เขาได้รับชัยชนะอย่างงดงามในการเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่ง กงสุลในปี 64 ก่อนคริสตกาล อย่างไรก็ตามการทำหน้าที่กงสุลของ Cicero แม้จะประสบความสำเร็จในแง่ของการพิทักษ์ผลประโยชน์และคุณธรรมของสาธารณรัฐตามวิถีคิด แบบอนุรักษนิยมของอภิชนชาวโรมัน แต่ในเวลาเดียวกันก็ได้ต่อต้านการปฏิรูป การ

เปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตาม และเป็นสาเหตุที่ผลักดันให้ Cicero กลายเป็นศัตรูทางการเมืองกับ Julius Caesar และทำให้ Cicero ต้องเป็นประจักษ์พยานในการพินาศของ Caesar ในฐานะผู้เผด็จการคนใหม่ของโรมและการสิ้นสุดความสมดุลของการปกครองในสมัยสาธารณรัฐที่เคยรุ่งเรืองในบั้นปลายของชีวิตทางการเมืองของเขา

หลังจากที่ Caesar ถูกสังหารในที่ประชุมเซเนตและเกิดสงครามกลางเมืองขึ้นอีกครั้งระหว่าง Brutus กับ Mark Anthony นั้น Cicero จึงได้ตัดสินใจวางมือทางการเมืองและไปใช้ชีวิตอยู่ในคุกหาสนิในชนบทของตน ก่อนที่หลังจากนั้นไม่นาน Anthony จะส่งนายทหารคนสนิทให้ไปสังหาร Cicero ในวันที่ 7 ธันวาคม ปี 43 ก่อนคริสตกาล (Everitt, 2003, p. 318) อย่างไรก็ตาม แม้ Cicero จะถูกสังหารด้วยความโหดร้าย แต่ชื่อเสียงและผลงานที่ทิ้งไว้ให้กับคนรุ่นหลังมีมากมาย อันทำให้อิทธิพลของ Cicero ที่แฝงอยู่กับการคิดทางการเมืองของสาธารณรัฐโรมันมีความเป็นอมตะและส่งผลที่ก้าวข้ามกาลเวลามาจนกระทั่งถึงยุคสมัยใหม่หรือแม้กระทั่งในปัจจุบัน โดยหนึ่งในความคิดที่สำคัญของ Cicero คือความคิดเกี่ยวกับการจัดวางโครงสร้างของสถาบันทางการเมืองทั้งที่เป็นทางการ และสถาบันทางการเมืองที่ไม่เป็นทางการ อันปรากฏผ่านแนวคิดเรื่อง “ระบอบผสม” (mixed regime) ของ Cicero ซึ่งสร้างขึ้นจากประสบการณ์ของสาธารณรัฐโรมันในช่วงเวลาที่ดีที่สุดมาเป็นตัวแบบ เพื่อที่จะสร้าง “*ความสมัครสมานกลมกลืนระหว่างช่วงชั้น*” (*concordia ordinum*) อันเป็นความตั้งใจหนึ่งที่เขาปรารถนามาตั้งแต่สมัยที่ยังดำรงตำแหน่งเป็นกงสุลแห่งโรม แต่ไม่สามารถทำให้สำเร็จลุล่วงได้เนื่องจากเกิดสงครามกลางเมืองขึ้นภายในสาธารณรัฐเสียก่อน ดังนั้นการตีความความคิดทางการเมืองและอุดมคติทางการเมืองของ Cicero จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องระบอบผสมของ Cicero

ในขณะที่ย่อเสนอหลักเกี่ยวกับการปกครองแบบผสมของ Polybius ปรากฏอยู่ในบทที่ 6 ของงานเรื่อง *The Histories* แนวคิดเรื่อง “ระบอบผสม” (mixed

regime) ของ Cicero จะไปปรากฏในงานเขียนที่มีลักษณะเป็นบทสนทนาที่มีชื่อว่า *De re publica* หรือ *On the Commonwealth* อันเป็นบทสนทนาที่มี Scipio เป็นตัวละครหลัก โดย Scipio ที่ว่านี่คือบุคคลร่วมสมัยอีกทั้งยังเป็นเพื่อนสนิทของ Polybius ในความเป็นจริงอีกด้วย ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างข้อเสนอเกี่ยวกับการปกครองแบบผสมของ Polybius กับการตีความข้อเสนอดังกล่าวโดย Scipio ที่ปรากฏใน *De re publica* จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องระบอบผสมของ Cicero ที่แตกต่างไปจากการปกครองแบบผสมของ Polybius โดยความแตกต่างที่ว่านี้ปรากฏให้เห็นใน 3 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ (1) มุมมองว่าด้วยระบอบการปกครองในอุดมคติ (2) แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ และ (3) ทศนคติที่มีต่อการแบ่งฝักฝ่ายและความวุ่นวายที่อาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง (*stasis*) (Atkins, 2013, p. 82)

ความแตกต่างประการแรกเห็นได้จากการที่ Cicero ให้ความสำคัญกับระบอบการปกครองที่ดีที่สุดใน อุดมคติ (ideal regime) ในฐานะมาตรฐานที่เป็นประโยชน์ต่อการประเมินและอธิบายระบอบที่ไม่ใช่ระบอบในอุดมคติ (non-ideal regime) ในขณะที่ Polybius กลับปฏิเสธคุณประโยชน์ดังกล่าวที่มีต่อคำอธิบายระบอบการปกครองแบบผสมของเขาไว้ตั้งแต่ต้น (Polybius, 2010, p. 372) ในแง่นี้ Cicero จึงเดินตามแนวทางของ Plato ด้วยการเริ่มต้นจากตอบคำถามที่สำคัญที่สุดในทางปรัชญาการเมืองว่าด้วยรูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดในอุดมคติ โดย Cicero มองว่าหากแบ่งการปกครองแบบบริสุทธิ์ออกเป็น 3 ประเภทคือการปกครองที่อำนาจอยู่ในสดมภ์ที่เป็นเอกบุคล (the one) กลุ่มคน (the few) และมหาชน (the many) (Cicero, 1928, p. 67) และ “หากข้าพเจ้าถูกบังคับให้ต้องเลือกการปกครองที่ดีที่สุดจากการปกครองที่ไม่ผสมแล้ว” (Cicero, 1928, p. 83) รูปแบบการปกครองที่ดีที่สุดในอุดมคดีย่อมเป็นการปกครองที่อำนาจอยู่ในมือของเอกบุคลหรือการปกครองแบบ

ราชาธิปไตยที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ใด ๆ แต่จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีคนคนเดียวที่ก่อปรด้วยความรู้และความเที่ยงธรรมอย่างแท้จริงขึ้นมาเป็นผู้ปกครอง (Cicero, 2008, pp. 17-18)

ส่วนสาเหตุที่ทำให้ Scipio ต้อง “ถูกบังคับ” ให้เลือกการปกครองที่ดีที่สุดจากการปกครองแบบบริสุทธ์ทั้ง 3 รูปแบบได้ชื่อนัยยะเอาไว้ตั้งแต่ต้นว่า การปกครองแบบผสมคือตัวแบบที่ Scipio จะเสนอเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดจากข้อเสียของการปกครองแบบบริสุทธ์ กล่าวคือ

การปกครองทั้งสามรูปแบบที่ข้าพเจ้ากำลังพูดถึงอยู่นี้ เป็นการพูดในลักษณะที่พวกมันยังไม่ได้พัวพันหรือผสมเข้าด้วยกัน แต่พูดในลักษณะของตัวแบบบริสุทธ์ โดยการปกครองแบบบริสุทธ์แต่ละรูปแบบต่างมีความไม่สมบูรณ์แบบในตัวเอง (Cicero, 2008, p. 20)

โดยความไม่สมบูรณ์แบบดังกล่าวประกอบด้วยข้อเสียของการปกครองที่อำนาจอยู่ในมือเอกบุคคล คือการที่ผู้คนส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองคือการออกกฎหมายหรือการอภิปรายประเด็นสาธารณะใด ๆ ได้ ส่วนข้อเสียของการปกครองที่อยู่ในมือคณะบุคคลคือการที่ประชาชนไม่มีเสรีภาพ (*libertate populi*) ส่วนข้อเสียของการปกครองที่อำนาจอยู่ในมือมหาชน คือการครอบงำของความเท่าเทียมแบบถ้วนหน้า (*numerical equality*) ในทุก ๆ เรื่องโดยไม่คำนึงถึงความเท่าเทียมกันแบบสัดส่วน (*proportional equality*) ที่วางอยู่บนคุณธรรมและความคู่ควร (*desert*) ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล (Cicero, 2008, p. 20) ในทางกลับกันการปกครองแบบบริสุทธ์แต่ละรูปแบบต่างก็มี “ข้อดี” ที่เป็นคุณลักษณะอันโดดเด่นของตนเอง เช่น ความโดดเด่นของการปกครองโดยเอกบุคคลคือความรักความเข้าใจที่ผู้ได้ปกครองมีให้กับเอกบุคคล (*capiunt reges*) หรือข้อดีของคณะบุคคลในเรื่องของการ

ปรึกษาหารือ (*consilio optimates*) ในหมู่ภิกษุที่มีความรู้ความสามารถ และ
ประการสุดท้ายคือเสรีภาพในหมู่มหาชน

ความไม่สมบูรณ์แบบในตัวเองอีกประการหนึ่งของการปกครองแบบบริสุทธ์
ในทฤษฎีของ Cicero คือสภาวะกลับกลายไปมาของระบอบการปกครอง อันเป็นสิ่งที่
คล้ายคลึงกับแนวคิดเรื่อง *anakuklosis* ของ Polybius แต่ Cicero จงใจใช้คำว่า
quasi circumitus หรือ “คล้ายกับเป็นวัฏจักร” (Atkins, 2013, p. 95; Cicero, 1928,
p. 70) เพราะ Cicero ไม่ได้มองการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในลักษณะที่ตายตัวเหมือน
Polybius กล่าวคือการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากรูปแบบหนึ่งไปสู่อีก
รูปแบบหนึ่งที่ไม่ได้มีลักษณะเป็นวัฏจักรที่ตายตัว แต่อาจเกิดขึ้นกับรูปแบบการ
ปกครองใดก็ได้ดังจะเห็นได้จากอุปมาอุปไมยเรื่องลูกบอลกับอำนาจทางการเมืองของ
เขาว่า

อำนาจทางการเมืองจึงถูกส่งต่อไปเหมือนกับลูกบอล จากกลุ่มหนึ่ง
ไปสู่อีกกลุ่มหนึ่ง ทหารราชแย่งลูกบอลมาจากกษัตริย์ ต่อมาเหล่าภิกษุหรือ
ประชาชนก็ปลุกปล้ำแย่งลูกบอลมาจากทหารราช และจากมหาชนลูกบอลก็
อาจย้ายไปอยู่ในมือของพวกคณาธิปไตยหรือมีเซนนั้นก็กลับไปอยู่ในมือทหารราช
ดังเดิม กล่าวโดยสรุปก็คือไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการปกครองใดก็ตามย่อมไม่
สามารถรักษากำหนดไว้ได้นาน (Cicero, 2008, p. 32)

เหตุนี้เองทางออกเดียวที่เหลืออยู่สำหรับการปกครองที่ดีในทฤษฎีของ
Cicero คือการย้อนกลับไปจุดเริ่มต้นว่า การปกครองที่ดีที่สุดไม่จำเป็นจะต้องเกิดจาก
การเลือกตัวแบบบริสุทธ์เพียงรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เพราะยังมีการปกครองที่อยู่
เหนือกว่าการปกครองบริสุทธ์ทั้ง 3 รูปแบบ นั่นคือการปกครองแบบผสม กล่าวคือ

ข้าพเจ้าไม่เห็นว่าจะมีรูปแบบการปกครองบริสุทธ์รูปแบบใด
สามารถเป็นรูปแบบการปกครองที่ดีไปได้เลยหากพวกมันแยกกันอยู่เดี่ยว ๆ

และเป็นเหตุที่ทำให้ข้าพเจ้ามองว่ารูปแบบการปกครองที่ผสมผสานพวกมันทั้งหมดเข้าด้วยกันคือการปกครองที่เหนือกว่าการปกครองแบบบริสุทธ์รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง (Cicero, 1928, p. 83)

การปกครองที่ผสมผสานรูปแบบการปกครองทั้งหลายเข้าไว้ด้วยกันที่ Cicero กล่าวถึงข้างต้น คือที่มาของคำอธิบายเรื่อง “ระบอบผสม” (mixed regime) ที่วางอยู่บนความพอประมาณ (*temperatum*) และสมดุล (*aequatum*) (Cicero, 1928, p. 104) ที่ Cicero จะนำมาใช้อธิบายกลไกการปกครองของสาธารณรัฐโรมันต่อไป โดยเขาอธิบายว่าการปกครองที่พอประมาณและได้ดุลย์ดังกล่าวคือผลลัพธ์ที่ได้จากการหลอมรวมข้อดีของรูปแบบการปกครองแบบบริสุทธ์ทั้งสามรูปแบบเข้าไว้ด้วยกัน และเป็นการปกครองที่มีความเป็นไปได้จริงมากกว่าการปกครองที่ดีที่สุดในอุดมคติอย่างระบอบราชาธิปไตยแบบบริสุทธ์ที่ Scipio กล่าวถึงในตอนแรก (Cicero, 1928, p. 105) ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า แม้ข้อเสนอเกี่ยวกับการปกครองในอุดมคติของ Cicero จะแตกต่างออกไปจากข้อเสนอของ Polybius ที่มีได้ให้ความสำคัญกับการสร้างการปกครองในอุดมคติเลย แต่ Cicero กลับยังคงมองว่าการปกครองในอุดมคดียังคงมีความจำเป็นอย่างน้อยก็เพื่อที่จะนำมาใช้เป็นตัวแบบหรือจุดอ้างอิงในการประเมินรูปแบบการปกครองที่ไม่ใช่อุดมคติ (non-ideal) อย่างไรก็ตาม ทั้ง Polybius และ Cicero ต่างก็มีข้อสรุปที่ตรงกันว่าการปกครองแบบบริสุทธ์ล้วนมีทั้งข้อดีที่เป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวของมันเอง แต่ก็มีข้อเสียคือความเปราะบางของการเปลี่ยนแปลงกลับกลายไปตามโชคชะตา (*chance*) และความบังเอิญที่นำไปสู่ความจำเป็นที่จะต้องมีการปกครองแบบผสมในทางปฏิบัติเพื่อที่จะหลุดออกจากการเปลี่ยนแปลงหรือการเหวี่ยงตัวกลับไปกลับมาของการปกครองแบบบริสุทธ์อย่างไม่มีที่สิ้นสุด

ความแตกต่างสำคัญประการถัดมาระหว่างวิธีคิดเรื่อง “การปกครองแบบผสม” ของ Polybius กับ “ระบอบผสม” ของ Cicero นั้นคือทั้งคู่มีมุมมองเกี่ยวกับ

ธรรมชาตินุษย์ที่แตกต่างกัน เพราะดังที่ได้กล่าวไปแล้วในส่วนก่อนหน้านี้ว่า Polybius มีมุมมองเกี่ยวกับธรรมชาตินุษย์ในลักษณะตายตัวที่สามารถคาดการณ์ได้จากการที่มนุษย์แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวสูงสุดอันนำไปสู่การออกแบบสถาบันทางการเมือง (institutional engineering) เพื่อควบคุมพฤติกรรมของตัวแสดงต่าง ๆ ในระบอบการเมืองได้ แต่ในอีกด้านหนึ่ง Cicero กลับมีมุมมองเกี่ยวกับธรรมชาตินุษย์แบบไตรลักษณ์จิต (tripartite souls) ของ Plato ซึ่งเชื่อว่าธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคนขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของจิตที่เป็นนายอยู่ภายในอันส่งผลทำให้มีทั้งมนุษย์ที่เหตุผลปกครองจิตใจ และมนุษย์ที่ความทะยานอยากปกครองจิตใจ เป็นต้น และธรรมชาติดังกล่าวภายในจิตใจของมนุษย์ที่แตกต่างกันออกไปส่งผลให้ไม่สามารถสร้างศาสตร์ทางการเมืองหนึ่งเดียวขึ้นมาเพื่อใช้อธิบายอย่างครอบคลุมทั้งหมดได้ ยกตัวอย่างเช่น แนวคิดเรื่องผลประโยชน์ต่างตอบแทน (reciprocity) หรือการสร้างดุลแห่งความหวาดกลัว (balance of fear) ภายในสถาบันทางการเมืองของ Polybius ย่อมไม่อาจนำมาปรับใช้กับตัวแสดงที่มีเหตุผลปกครองจิตใจตามธรรมชาติได้ เนื่องจากตัวแสดงดังกล่าวคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัวของตนเอง และกอบปรีย์ด้วยความพอประมาณ (*moderatum*) ซึ่งขัดกับสมมติฐานเกี่ยวกับธรรมชาตินุษย์ของ Polybius ตั้งแต่ต้น

ประการสุดท้ายคือมุมมองเกี่ยวกับความสมัคสมานกลมกลืน (harmony) อันเกิดจากระบอบผสม และการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งระหว่างพลเมือง (civic conflict) หรือ *stasis* ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดย Cicero ได้อธิบายว่าความสมัคสมานกลมกลืน (*concordia*) ภายในรัฐจะเกิดขึ้นได้ง่ายที่สุดหากทุก ๆ คนที่อาศัยอยู่ในรัฐมีผลประโยชน์เหมือนกัน ในทางกลับกันความขัดแย้ง (*discordia*) ย่อมเกิดขึ้นจากการที่ผู้คนแต่ละคนมีผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน หรือนโยบายของรัฐเอื้อต่อผลประโยชน์ของพลเมืองบางกลุ่มอย่างไม่เท่าเทียมกัน (Cicero, 2008, p. 75) การ

สร้างความสมัคสมานกลมกลืนจึงเป็นเป้าหมายหลักของระบอบผสมตามความคิดของ Cicero แต่ในทางกลับกันความขัดแย้งหรือ *stasis* ในสายตาของ Polybius กลับไม่ใช่สิ่งที่น่ารังเกียจ แต่เป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนให้กลายเป็นความขัดแย้งในเชิงสร้างสรรค์ (Lintott, 2009, p. 80) ผ่านการจัดวางกลไกเชิงสถาบันทางการเมืองในกรณีที่ความขัดแย้งดังกล่าวมิใช่ความขัดแย้งที่วางอยู่บนความเย่อหยิ่งจองหองที่สุดโต่งหรือ *hybris* ซึ่งก่อให้เกิดความรู้แบบผิด ๆ และการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวอย่างสุดโต่งดังที่ได้กล่าวไปก่อนหน้านี้

ความแตกต่างในข้างต้นส่งผลต่อการพิจารณาโครงสร้างและสถาบันทางการเมืองของสาธารณรัฐโรมันของ Polybius และ Cicero แตกต่างกันไปเป็นสองแนวทาง กล่าวคือ คำอธิบายเรื่องการปกครองแบบผสมของ Polybius เน้นให้ความสำคัญกับการผสมผสานที่ตัวอำนาจภายในโครงสร้างทางการเมืองและการจัดสรรอำนาจหน้าที่ของฝ่ายปกครองที่เป็นผู้ใช้อำนาจที่เป็นทางการตามกฎหมาย ในขณะที่ “ระบอบผสม” ของ Cicero กลับมีนัยที่มากกว่าเพียงแค่การจัดวางโครงสร้างของสถาบันทางการเมืองที่เป็นทางการ แต่ยังรวมถึงการสร้างกลไกเชิงวัฒนธรรมและสถาบันทางการเมืองที่ไม่เป็นทางการอื่น ๆ ขึ้นภายในระบอบการเมืองเพื่อหลอมรวมผู้คนให้เกิดความสมัคสมานกลมกลืน เช่น ศาสนา ระบบการศึกษาของพลเมือง จารีต ประเพณี และกฎหมาย ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่จะต้องนำมาพิจารณาควบคู่กับโครงสร้างอำนาจของระบอบการเมือง

ด้วยเหตุนี้จึงมิใช่เรื่องแปลกที่แนวทางการวิเคราะห์ระบอบผสมภายในสาธารณรัฐโรมันของ Cicero จะมีการนำอำนาจเชิงวัฒนธรรมที่วางอยู่บนจารีตประเพณีต่าง ๆ ของชาวโรมันหรือ *auctoritas* มาพิจารณาควบคู่ไปกับการใช้อำนาจที่เป็นทางการของสถาบันการเมืองหรือ *potestas* ของสาธารณรัฐโรมัน โดยความแตกต่างระหว่าง *auctoritas* กับ *potestas* ในสมัยโรมันนั้นวางอยู่บนลักษณะการ

ที่ *auctoritas* มินัยเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่มีหน้าที่อบรมสั่งสอนคนในสังคมหรือที่เรียกในภาษาละตินว่า *auctor* โดยเฉพาะผู้ที่สามารถสั่งสอนมหาชนในลักษณะของการเป็นผู้คอยให้การอบรมและการดูแลทางปัญญา (*tutorial relationship*) ในขณะที่อำนาจแบบ *potestas* คืออำนาจหน้าที่ที่บุคคลผู้หนึ่งได้รับตามกฎหมายหรือเป็นอำนาจเชิงสถาบันที่เป็นทางการ (*formal-legal*) ด้วยเหตุนี้การใช้อำนาจในรูปแบบที่เรียกว่า *auctoritas* จึงเป็นอำนาจที่ผู้ใช้กระทำการผ่านการให้คำแนะนำ การอบรมสั่งสอน ตลอดจนการให้การศึกษาต่ออีกฝ่าย และผู้ที่สามารถถือครองอำนาจในแบบ *auctoritas* ได้ก็ย่อมจะต้องเป็นกลุ่มคนที่ได้รับความเคารพนับถือตามจารีตหรือขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีมาแต่ดั้งเดิมของสังคมการเมืองแห่งนั้น อันทำให้พวกเขาอุปรับด้วยคุณสมบัติที่จะเป็นผู้อบรมสั่งสอนหรือให้คำแนะนำในการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ได้ ซึ่งสิ่งนี้ย่อมจะแตกต่างไปจากผู้ที่ถือครองอำนาจแบบ *potestas* อันเป็นอำนาจสั่งการหรืออำนาจที่เป็นทางการตามกฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐ กล่าวโดยสรุป อำนาจแบบ *auctoritas* จึงเป็นอำนาจที่มีข้อจำกัดในแง่ของแหล่งที่มาของอำนาจ แต่กลับไม่มีข้อจำกัดในแง่ของพิสัย (*range*) หรือขอบเขตของการนำไปใช้ โดย Michael Oakeshott ได้กล่าวสรุปคุณลักษณะของอำนาจแบบ *auctoritas* ไว้อย่างน่าสนใจว่า *auctoritas* เป็นอำนาจที่แม้จะไม่ใช้คำสั่งทางการ แต่ก็เป็นการแนะนำที่มีอาจเพิกเฉยได้ (Oakeshott, 2006, p. 228)

เหตุนี้เอง Cicero จึงเลือกที่จะเปิดประเด็น *auctoritas* ในฐานะปัจจัยสำคัญต่อการธำรงไว้ซึ่งสาธารณรัฐโรมัน (Oakeshott, 2006, pp. 107-108) ในฐานะสิ่งที่คอยชี้แนะสังคมให้ดำเนินไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมตามจารีตและประเพณีของชาวโรมัน โดย Cicero ยกตัวอย่าง *auctoritas* ที่เกิดขึ้นในสมัยราชอาณาจักรโรมัน (Roman Kingdom) ในสมัยที่โรมยังคงมีกษัตริย์ปกครอง โดยกษัตริย์คนที่สองของโรมคือ Numa Pompilius ได้วางรากฐานให้แก่ *auctoritas* ที่ช่วยทำให้เกิด

concordia ขึ้นในหมู่ประชาชนชาวโรมัน ไม่ว่าจะเป็นการที่เขาประดิษฐ์สร้างเทพเจ้าและศาสนาให้ชาวโรมันนับถือ (อันเป็นสิ่งที่นักปรัชญาในเวลาต่อมาอย่างมาคิอาเวลลีนำไปกล่าวยกย่อง) (Machiavelli, 2003, p. 141) และช่วยขัดเกลาลักษณะนิสัยของชาวโรมันจากเดิมที่เคยดูร้ายป่าเถื่อนจากการรบเพื่อสร้างรากฐานให้แก่กรุงโรมในช่วงต้น มาเป็นพลเมืองที่มีความศรัทธาในเทพเจ้าร่วมกันและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากยิ่งขึ้น (Cicero, 1928, p. 135) *auctoritas* ในยุคอาณาจักรโรมัน จึงทำงานในลักษณะที่ใกล้เคียงกับสิ่งที่เรียกว่า “อำนาจละมุน” (soft power) ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศในปัจจุบัน (Nye, 2004)

คำอธิบายดังกล่าวของ Cicero จึงสะท้อนให้เห็นว่าระบอบผสมที่มีเสถียรภาพไม่สามารถเกิดขึ้นได้จากการจัดวางโครงสร้างอำนาจที่เป็นทางการของสถาบันทางการเมืองเพียงลำพัง หากแต่จะต้องอาศัยอำนาจเชิงวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่คอยทำหน้าที่ให้คำแนะนำและปลูกฝังจิตสำนึกส่วนรวมให้แก่พลเมืองนอกเหนือไปจากการใช้อำนาจบีบบังคับตามกฎหมายเพียงอย่างเดียว (Atkins, 2013, p. 107) สิ่งนี้ปรากฏให้เห็นผ่านแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสมดุลของอำนาจทั้ง 2 รูปแบบของ Cicero เพื่อหลีกเลี่ยงจากการกลบกลายของการปกครองแบบบริสุทธ์ี ว่า

หากภายในรัฐไม่มีความสมดุลอย่างเท่าเทียมกันระหว่างสิทธิหน้าที่ และอำนาจแล้ว เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองก็จะมีอำนาจที่เพียงพอ **คำแนะนำของเหล่าพลเมืองที่สูงส่งก็จักไม่มีคุณค่าที่เพียงพอ** และประชาชนก็จะมีเสรีภาพอย่างเพียงพอด้วยเช่นกัน และการปกครองประเภทนี้ย่อมไม่อาจรอดพ้นจากการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงไปได้ (Cicero, 2008, p. 169)

ข้อความที่ยกมาแสดงในข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ความคิดที่อยู่เบื้องหลังระบอบผสมของ Cicero วางอยู่บนการสร้างสมดุลอย่างเท่าเทียม (*aequabilis*)

อันสัมพันธ์กับคุณสมบัติทั้ง 3 ประการที่แฝงอยู่ในระบอบการปกครอง นั่นคือ (1) อำนาจที่เป็นทางการ (*potestas*) ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง (*potestatis satis in magistratibus*) (2) อำนาจเชิงวัฒนธรรม (*auctoritas*) ที่อยู่ในคำแนะนำของเหล่าพลเมืองที่สูงส่ง (*auctoritatis in principum consilio*) และ (3) เสรีภาพของประชาชน (*libertatis in populo*) ซึ่งบ่งชี้ว่า Cicero ต้องการแสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจในสองมิติที่แตกต่างกันภายในระบอบผสมของสาธารณรัฐโรมัน นั่นคืออำนาจทางการกับอำนาจเชิงวัฒนธรรมประเพณีของชาวโรมันที่ไม่ปรากฏในความคิดทางการเมืองกรีกโบราณ (Oakeshott, 2006, p. 228) และช่วยให้สามารถเข้าใจได้ว่าเหตุใดการวิเคราะห์การปกครองแบบผสมของ Polybius จึงมุ่งเน้นไปที่ตัว *potestas* ขององค์ประกอบทั้ง 3 หรือที่ Polybius ใช้คำในภาษากรีกว่า *δύναμις* (*dunamis*) โดยที่ไม่ได้ให้ความสำคัญกับ *auctoritas* ที่อยู่ภายในระบอบการเมืองของสาธารณรัฐโรมันเลย ซึ่งจุดนี้เองที่ทำให้คำอธิบายเรื่องระบอบผสมของ Cicero มีความแตกต่างออกไปอย่างชัดเจน

ในกรณีของสาธารณรัฐโรมัน องค์ประกอบที่คอยทำหน้าที่ใช้ *auctoritas* ในความคิดของ Cicero คือที่ประชุมของเหล่าเซเนต และจากการวิเคราะห์ของ Polybius ที่ได้กล่าวถึงไปในส่วนก่อนหน้า เราพบว่า Polybius พิจารณาอำนาจเหล่าเซเนตเฉพาะในมิติ *potestas* คืออำนาจทางการเงิน อำนาจทางการศาล และอำนาจทางการทูต อันเป็นอำนาจหน้าที่ตามสถาบันทางการเมืองที่เป็นทางการแต่กลับไร้ซึ่งชีวิตชีวา ในขณะที่ Cicero พยายามฟื้นคืนชีวิตชีวาให้กับอำนาจเชิงวัฒนธรรมของเหล่าเซเนตด้วยการชี้ให้เห็นถึงการใช้อำนาจละมุน ของเหล่าเซเนตผ่านคำแนะนำ (*senatus consultum*) ที่มีผลต่อการกำหนดทิศทางการนโยบายของฝ่ายปกครอง ตลอดจนการให้คำสั่งสอนแก่พลเมืองชาวโรมัน ซึ่งเป็นจารีตที่เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยที่ Romulus ก่อตั้ง

กรุงโรมและเป็นฐานความชอบธรรมให้แก่การใช้ *auctoritas* ของเหล่าเซเนตเรียมมา (Oakeshott, 2006, p. 108)

นอกจาก *potestas* และ *auctoritas* แล้ว จะเห็นได้ว่าเสรีภาพ (*libertas*) เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อการสร้างระบอบผสมที่มีสมดุลอย่างเท่าเทียม (*aequabilis*) ในระบอบผสมของ Cicero เพราะในบริบทการเมืองของสาธารณรัฐโรมัน เราจะพบว่าปรากฏการณ์ที่นักวิชาการเรียกว่า “ความขัดแย้งระหว่างช่วงชั้น” (Raaflaub, 2005, p. 3) อันเกิดขึ้นระหว่างพวกอภิชิน (*optimates*) กับพวกสามัญชน (*populares*) ในโรม นำไปสู่แนวคิดเรื่องเสรีภาพที่แตกต่างกันสองแบบ โดยในด้านหนึ่งคือเสรีภาพที่มีพื้นฐานอยู่บนความเท่าเทียมกันถ้วนหน้าของสามัญชนกับเสรีภาพบนพื้นฐานของความเท่าเทียมแบบสัดส่วน (*proportional equality*) ของพวกอภิชินในอีกด้านหนึ่ง (Cicero, 1928, p. 67) ดังนั้นนัยอีกประการหนึ่งที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังแนวคิดเรื่องระบอบผสมที่มีความสมดุลอย่างเท่าเทียมของ Cicero คือการจัดวางสมดุลระหว่างเสรีภาพในสองด้านนี้ไม่ให้มีด้านใดด้านหนึ่งที่มากเกินไป กล่าวคือระบอบผสมที่ได้ดุลจำเป็นจะต้องเปิดพื้นที่ให้บุคคลที่มีความรู้ความสามารถได้เป็นผู้ใช้อำนาจแบบ *auctoritas* ในการอบรมสั่งสอนประชาชน แต่ในขณะเดียวกันก็จะต้องจัดวางให้สามัญชนเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจแบบ *potestas* เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันแบบถ้วนหน้าอันเป็นความหมายดั้งเดิมของคำว่าสาธารณรัฐในภาษาละตินหรือ *res publica* ด้วยเช่นเดียวกัน

จะเห็นได้ว่าการทำงานของอย่างสอดประสานกันของคุณสมบัติทั้งสามประการข้างต้น คือ *potestas auctoritas* และ *libertas* ด้วยการจัดวางให้ *potestas* และ *auctoritas* คอยตรวจสอบถ่วงดุล *libertas* ภายในระบอบไม่ให้มีปริมาณที่มากเกินไปจนกระทั่งกลายเป็นการทำตามอำเภอใจจนไร้ขอบเขต” (*excessive licence*) (Cicero, 1928, p. 31) คือแหล่งที่มาของระบอบผสมที่ก่อปรไปด้วยความสมดุลอย่าง

เท่าเทียมซึ่งท้ายที่สุดจะนำไปสู่ความผสมกลมกลืนหรือ *concordia* ของคุณค่าขององค์ประกอบทั้งสามประการซึ่งเป็นเป้าหมายสุดท้ายของ Cicero โดยเขาได้กล่าวเปรียบเปรยความสอดคล้องประสานดังกล่าวของระบอบผสมว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกับความผสมกลมกลืนของเครื่องดนตรี กล่าวคือ

ทั้งเสียงดนตรีของฮาร์ป เสียงขลุ่ย และเสียงของนักร้องประสานเสียง ต่างก็ต้องพยายามสร้างความกลมกลืนของท่วงทำนองที่แตกต่างเข้าด้วยกันให้ได้ การขัดขวางหรือทำลายความกลมกลืนดังกล่าวจึงถือเป็นเรื่องที่ไม่สามารถยอมรับได้สำหรับคนที่รู้จักเสียงดนตรีเป็นอย่างดี และเพราะข้อตกลงร่วมกันอย่างสมบูรณ์แบบและความกลมกลืนที่วุ่นวายนี้เกิดขึ้นจากการผสมผสานตามสัดส่วนของท่วงทำนองที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นรัฐที่กลมกลืนจึงสร้างขึ้นได้ด้วยการหาข้อตกลงร่วมกันระหว่างองค์ประกอบที่แตกต่างกัน ผ่านการผสมผสานชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง และชนชั้นล่างเข้าไว้ด้วยกันอย่างเป็นธรรมและสมเหตุสมผล โดยคิดเสมือนหนึ่งว่าพวกเขาก็คือท่วงทำนองของเสียงดนตรี (Cicero, 2008, p. 667)

คำเปรียบเปรยดังกล่าวยังชี้ให้เห็นอีกเช่นกันว่าแนวคิดเกี่ยวกับ “ระบอบผสม” ของ Cicero คล้ายตามคำอธิบายของ Plato ที่มากกว่าคำอธิบายเรื่องการปกครองแบบผสมของ Polybius โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่ว่าทำงานขององค์ประกอบทั้งสามไม่เพียงแต่จะนำมาซึ่งความมั่นคง (stability) ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสุดท้ายในความคิดเรื่องการปกครองแบบผสมของ Polybius แต่ระบอบผสมของ Cicero ยังสามารถสร้างรัฐที่กลมกลืนซึ่งได้ผสมผสานความรัก (affection) ความรู้ความสามารถ (wisdom) และเสรีภาพ (liberty) เข้าไว้ด้วยกัน (Cicero, 2008, p. 83) ซึ่งจะเห็นได้ว่าคุณลักษณะทั้ง 3 ส่วนนั้นมีความคล้ายคลึงกับองค์ประกอบที่ Plato นำมาใช้อธิบายระบอบผสมของเขาในบทสนทนาเรื่อง *Laws* ว่าเกิดจากการผสมผสาน

มิตรภาพ เสรีภาพ และความรู้ความสามารถ (Plato, 2004, p. 109) อันแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของ Plato ที่มีต่อแนวคิดเรื่องระบอบผสมของ Cicero ซึ่งได้ต่อยอดด้วยการเพิ่มเติมองค์ประกอบ *auctoritas* ของกลุ่มอภีชนในโรมลงไป รวมถึงชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องธำรงไว้ซึ่งเสรีภาพในความหมายของความเท่าเทียมแบบถ้วนหน้าเอาไว้ในระดับหนึ่งด้วยเช่นกัน (Atkins, 2013, p. 113)

ควรบันทึกไว้ด้วยว่า แม้ Cicero จะเดินตามรอยของ Polybius ในแง่ของการยืนยันว่าการปกครองของสาธารณรัฐโรมันที่อยู่ในรูปการปกครองแบบผสมคือการปกครองที่ดีที่สุด (Cicero, 2008, p. 59) แต่จุดประสงค์ในการเขียนของ Cicero กับ Polybius กลับแตกต่างกันอย่างมาก กล่าวคือในขณะที่ Polybius ต้องการอธิบายว่าเหตุใดการปกครองของโรมันจึงสามารถสถาปนาอำนาจจนกลายเป็นจักรวรรดิในช่วงเวลาที่เขามีชีวิตอยู่ได้สำเร็จ Cicero กลับมองระบอบผสมในฐานะที่เป็นเป้าหมายอันพึงประสงค์ในอุดมคติเนื่องมาจากความรู้สึกโหยหาอดีตอันรุ่งเรืองของสาธารณรัฐเนื่องจากสภาพบริบททางการเมืองของสาธารณรัฐโรมันในสมัยที่ Cicero มีชีวิตนั้นเสื่อมทรามลงไปมาก ดังนั้น สาธารณรัฐโรมันในช่วงเวลาที่ดียิ่งที่สุดตามมุมมองของ Cicero จึงมีสถานะเป็นตัวแบบ (model) หรือ *exemplum* ของระบอบผสมที่ดีที่สุด (Asmis, 2005)

นอกจากนี้ Cicero ยังอธิบายกลไกการทำงานรวมถึงแรงขับ (motivation) ที่อยู่เบื้องหลังตัวแสดงในการปกครองแบบผสมของโรมันที่แตกต่างออกไปจาก Polybius เพราะในขณะที่ Polybius อธิบายสมดุลของการปกครองแบบผสมผ่านการที่แต่ละฝ่ายต่างแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวอันนำไปสู่การแข่งขัน (competition) ที่ทำให้ต่างฝ่ายสามารถคานอำนาจกันและกันและลงเอยด้วยการประนีประนอมรวมขอมกันได้จากการที่แต่ละสตมภ์ต่างหวาดกลัวในอำนาจทางการเมืองของสตมภ์อื่น ๆ ในอีกด้านหนึ่ง Cicero กลับมองว่าตัวแสดงแต่ละฝ่ายสมควรจะต้องมีการยอมรับร่วมกันเสียก่อนว่า

องค์ประกอบแต่ละส่วนต่างก็มี “สิทธิ” ที่จะมีส่วนร่วมในการใช้อำนาจทางการเมืองเหมือน ๆ กัน ความคู่ควรขององค์ประกอบแต่ละส่วนจึงเป็นสิ่งที่ทำให้พวกเขามีสิทธิที่จะเข้ามาใช้อำนาจเพื่อให้เกิดผลประโยชน์โดยรวมหรือความสมัครสมานกลมกลืน (*harmonia*) ในระบอบการเมือง ในขณะที่ Polybius มองความร่วมมือดังกล่าวในเชิงเครื่องมือ (instrumental) ของการใช้ให้องค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบสามารถบรรลุผลประโยชน์ส่วนตัวที่ตนเองต้องการอย่างมีขอบเขตที่ถูกขีดไว้ด้วยความหวาดระแวงว่าฝ่ายอื่น ๆ จะขัดขวางหากตนผลักดันผลประโยชน์ส่วนตัวอย่างเกินเลย

อย่างไรก็ดี ไม่มีสิ่งใดรับประกันว่าองค์ประกอบแต่ละสดมภ์ที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวตามวิธีคิดการปกครองแบบผสมของ Polybius จะไม่พยายามผลักดันผลประโยชน์ส่วนตัวของตัวเองอย่างสุดโต่ง ดังที่เกิดขึ้นจริงในปลายสมัยสาธารณรัฐโรมันจากกรณีความขัดแย้งระหว่างผู้นำของมหาชนชาวโรมัน คือสองพี่น้องตระกูล Gracchus ที่พยายามผลักดันผลประโยชน์ของมวลชนอย่างสุดโต่งโดยไม่ยอมประนีประนอมกับกลุ่มอภิชน ในขณะที่ฝ่ายอภิชนและเหล่าเซเนตเองก็ไม่ยอมลดราวาศอกและเลือกที่จะใช้ *auctoritas* ในรูปแบบของคำสั่งพิเศษของที่ประชุมเซเนต คือ *senatus consultum ultimum* ในการสั่งหารสองพี่น้อง Gracchus ด้วยความป่าเถื่อนและรุนแรง (Waterfield, 1999, p. 77) ปรากฏการณ์ดังกล่าวย่อมเป็นที่ประจักษ์ชัดในสายตาของคนที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่อมาอย่าง Cicero และทำให้เขาตั้งคำถาม ซึ่งกลายเป็นปมปัญหาสำคัญของกรอบคิดเรื่องการปกครองแบบผสมของ Polybius ว่าการจัดวางกลไกให้แต่ละฝ่ายคั่งงำทัดทานกันอาจไม่ใช่คำตอบเสมอไปในกรณีที่

แม้ว่าการปกครองแบบรัฐพิธีทั้งหลายมักจะแปรเปลี่ยนจากรูปแบบหนึ่งไปสู่อีกรูปแบบหนึ่งอยู่เสมอ แต่มันจะไม่เกิดขึ้นในโครงสร้างการปกครองที่มีการผนึกรวมและการผสมผสานอย่างรอบคอบ **ยกเว้นในกรณีที่ฝ่าย**

ปกครองทั้งหมดต่างก็เสื่อมทราม (corrupt) ลงไปอย่างมาก... (Cicero, 1928, p. 89)

กล่าวคือ ในกรณีที่องค์ประกอบแต่ละส่วนเกิด *hybris* หรือมีวิธีคิดเกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนตัวอย่างเกินเลยหรือที่ Cicero ใช้คำว่า “**เสื่อมทรามลงไปอย่างมาก**” เมื่อนั้น กลไกของสถาบันทางการเมืองที่จัดวางให้แต่ละฝ่ายตรวจสอบถ่วงดุลกันย่อมกลายเป็นช่องทางและอาวุธที่แต่ละฝ่ายนำมาใช้ขัดขวางและทำลายกันอย่างไร้ขอบเขต จนเกิดเป็นสภาวะชะงักงันทางการเมืองภายในระบอบการเมืองด้วยเช่นกัน และจากปมปัญหาที่ Cicero ทิ้งไว้ในข้างต้นอาจนำมาตั้งคำถามได้ว่า วิธีการใดที่จะสามารถช่วยป้องกันหรือยับยั้งไม่ให้องค์ประกอบทั้งสามส่วน “**เสื่อมทรามลงไปอย่างมาก**” และใช้อำนาจตามกฎหมายของตนให้เป็นไปด้วยความพอประมาณและเกิดสมดุลในการปกครองแบบผสมตามที่ทั้ง Polybius และ Cicero ตั้งใจ

การจะตอบคำถามดังกล่าวให้ได้นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าจะต้องนำข้อเสนอเกี่ยวกับ *auctoritas* ของ Cicero กลับมาพิจารณากับมิติ *potestas* (หรือ *dunamis*) ของ Polybius และย้อนกลับไปตั้งคำถามกับประเด็นตั้งต้นของงานวิจัยชิ้นนี้ว่า ความแตกต่างระหว่างคำอธิบายเรื่องการปกครองแบบผสมของ Polybius และระบอบผสมของ Cicero ที่วางไว้ในตอนต้นนั้น อาจสามารถทำงานประสานกันและพบกันครึ่งทางได้ด้วยการแยกพิจารณากลไกการทำงานออกเป็นสองส่วน คือส่วน *potestas* ที่เป็นการผสมผสานผลประโยชน์ส่วนตัวของแต่ละองค์ประกอบที่จะคอยทำหน้าที่เป็นกลไกในการใช้อำนาจที่เป็นทางการของระบอบตามแนวทางของ Polybius กับส่วนอุดมการณ์ที่เป็นการใช้ *auctoritas* อยู่เบื้องหลังเพื่อทำหน้าที่ปลูกฝังจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองร่วมกัน เพื่อที่อย่างน้อยที่สุดพลเมืองที่มีความแตกต่างกันในแง่ของสถานะทางเศรษฐกิจ จะยังคงมีความเห็นต้องตรงกันเกี่ยวกับสิทธิและความคู่ควรของแต่ละฝ่ายที่จะเข้ามาใช้อำนาจ *potestas* ร่วมกับตนเอง และเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วย

ทำให้แต่ละฝ่ายไม่ตั้งต้นที่จะผลักดันผลประโยชน์ของตัวเองอย่างเกินเลยหรือแม้แต่การละเมิดจาก *potestas* และหันไปใช้วิธีการที่นอกเหนือไปจากกลไกปกติ (extra-constitutional means) เพื่อตอบสนองผลประโยชน์ของตัวเองฝ่ายเดียว จนเกิดเป็นสถานการณ์ที่ “ฝ่ายปกครองทั้งหมดต่างก็เสื่อมทราม (*corrupt*) ลงไปอย่างมาก” อย่างที่ Cicero ห้วนเกรง

หากคำอธิบายข้างต้นคือจุดจรรยาบรรณของการปกครองแบบผสมของทั้ง Polybius และ Cicero ที่มีระบอบผสมของ Cicero ทำหน้าที่เสมือนห้ามล้อให้แกกรอบคิดแบบ Polybius เพื่อมิให้เกิดการผลักดันผลประโยชน์ส่วนตัวของแต่ละสดมภ์อย่างสุดโต่ง ด้วยการกำหนดเข้าเข้าใจร่วมกันขึ้นที่ว่าอะไรคือความดีร่วมกัน หรืออย่างน้อยคือการกำหนดว่าอะไรคือกติกากลางในการอยู่ร่วมกันที่ทุก ๆ ฝ่ายสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการใช้อำนาจทางการเมืองและเป็นเจ้าของรัฐร่วมกันตามความหมายดั้งเดิมของคำว่า “สาธารณรัฐ” (property of the public) (Cicero, 2008, p. 22) และประเด็นเดียวกันนี้เองที่ทำให้ Montesquieu ซึ่งเป็นนักปรัชญาการเมืองอีกคนหนึ่งที่ได้ศึกษาสาธารณรัฐโรมันตั้งข้อสังเกตเอาไว้ในงาน *Considerations on the causes of the grandeur and decadence of the Romans* ด้วยอุปมาอุปไมยเกี่ยวกับเสียงดนตรีในทำนองเดียวกับ Cicero และยังช่วยตอบคำถามที่ Cicero ตั้งท้ายเอาไว้ได้เป็นอย่างดีว่า

การรวมตัวกันที่แท้จริงคือการรวมตัวที่ก่อปรด้วยความสมัครสมานกลมกลืน ที่ซึ่งองค์ประกอบทางสังคมภายในรัฐมีความเห็นร่วมกันในการผลักดันความดีโดยรวมของสังคมไม่ว่าองค์ประกอบเหล่านั้นจะวางตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อกันเพียงใดก็ตาม ซึ่งเปรียบเสมือนความแตกต่างกันของเสียงดนตรีที่ร่วมกันผลิตเป็นเพลงที่สอดประสานกันในภาพรวม เหตุนี้ การประสานกันย่อมเกิดขึ้นได้แม้ในรัฐที่ผู้คนมองเห็นแต่เพียงความสับสนอลหม่านและวุ่นวาย (Montesquieu, 1882, 186)

ดังนั้น ความเข้าใจขั้นต่ำขององค์ประกอบมูลฐานทั้ง 3 ในทุกระบบการเมืองที่จะร่วมกัน “ผลักดันความดีโดยรวมของสังคมไม่ว่าองค์ประกอบเหล่านั้นจะวางตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อกันเพียงใดก็ตาม” โดยอาศัยกลไก *auctoritas* ช่วยผลักดันให้ทุกฝ่ายเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนตัวที่ตรงกันและไม่สุดโต่งไปในด้านหนึ่ง โดยสิ่งนี้คือสิ่งที่ในเวลาต่อมา Alexis de Tocqueville เรียกว่าผลประโยชน์ส่วนตัวที่รู้แจ้ง (enlightened self-interest) (Tocqueville, 2002, pp. 502-503) อันเป็นจุดสมดุลของผลประโยชน์ส่วนตัวที่สุดโต่งและผลประโยชน์ส่วนรวมในแบบอุดมคตินั่นเอง

สรุปผล: การปกครองแบบผสมของสาธารณรัฐโรมัน

ความคิดทางการเมืองเรื่อง “การปกครองแบบผสม” ของ Polybius และ “ระบอบผสม” ของ Cicero ซึ่งวางอยู่บนความพยายามที่จะสร้างชุดคำอธิบายมาทำความเข้าใจกลไกการทำงานของสถาบันการเมืองของสาธารณรัฐโรมันในฐานะที่เป็นแหล่งที่มาของเสถียรภาพและความยิ่งใหญ่ของระบอบการเมืองดังกล่าวของนักปรัชญาการเมืองทั้ง 2 ท่าน ท้ายสุดกลับกลายเป็นการตั้งต้นคำอธิบายที่แตกต่างกัน 2 ชุดภายในจารีตเรื่องการปกครองแบบผสมในยุคคลาสสิกของโลกตะวันตก โดยด้านหนึ่งคือกรอบคิดเรื่องการปกครองแบบผสมของ Polybius ที่วางอยู่บนฐานคิดที่เน้นเรื่องการสร้างกลไกจัดการความขัดแย้งทางการเมือง (political conflictualism) ที่คอยผสมผสานผลประโยชน์ส่วนตัวของตัวแสดงทางการเมืองและพลังทางสังคมต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกันด้วยช่องทางของการออกแบบสถาบันทางการเมืองเพื่อให้ผลประโยชน์ของแต่ละฝ่ายมาคั่ง้างและหักทอนกันด้วย “ความกลัว” กันและกันและการบังคับให้แต่ละฝ่ายมีกลไกสร้างผลประโยชน์ต่างตอบแทนกัน ส่วนในอีกด้านหนึ่งคือกรอบคิดแบบ Plato และ Aristotle ที่ถูกทำให้มีความแตกต่างจากกรอบคิดแบบแรกอย่างชัดเจนภายใต้ข้อเสนอเรื่องระบอบผสมของ Cicero ซึ่งหันไปให้ความสำคัญกับการสร้างความ

ผสมกลมกลืนทางการเมือง (political harmonism) จากการที่ Cicero ต้องการผนวก
รวมข้อดีของการปกครองแบบบริสุทธ์รูปแบบต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน ด้วยการสร้าง
สถานะสมดุลในผลประโยชน์ของทุก ๆ ฝ่ายร่วมกันด้วยการออกแบบสถาบันทางสังคม
นอกเหนือไปจากสถาบันทางการเมืองที่เป็นทางการ เช่น อำนาจแบบ *auctoritas* ของ
อภิชนในที่ประชุมเซเนต ที่จะเข้ามาช่วยทำให้จิตสำนึกเรื่องผลประโยชน์ของพลังทาง
สังคมกลุ่มต่าง ๆ เป็นไปในทิศทางเดียวกันและมุ่งสู่ผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าที่จะ
มุ่งสู่ผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม

แม้ว่าข้อเสนอเกี่ยวกับการปกครองแบบผสมของ Polybius และระบอบผสม
ของ Cicero ที่ได้จากการสาธารณรัฐโรมัน จะมีความแตกต่างกันในระดับฐานคิดที่
นำไปสู่การวางกลไกและโครงสร้างสถาบันทางการเมืองที่ไม่เหมือนกันอย่างสิ้นเชิง แต่
สิ่งที่ทั้งสองคนเห็นร่วมกันและเพียงพอที่จะสามารถนำมาสรุปเป็นบทเรียนโดยทั่วไปได้
ก็คือบทเรียนที่ว่า การออกแบบสถาบันทางการเมืองทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ
ที่เกิดขึ้นจากแนวคิดเรื่องการปกครองแบบผสม จะต้องเป็นสถาบันที่ทำให้ตัวแสดง
หรือพลังทางสังคมแต่ละฝ่ายที่เข้าไปใช้อำนาจทางการเมืองในแต่ละช่องทางนั้นมีวิธีคิด
เกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนตัวที่ถูกต้อง (self-interest well understood) ซึ่งไม่ใช่ทั้ง
ผลประโยชน์ส่วนตัวแบบสุดโต่งหรือผลประโยชน์ส่วนตัวในระยะสั้น แต่ใน
ขณะเดียวกันก็ไม่ใช่ผลประโยชน์ส่วนรวมที่มีเอกภาพและลักษณะที่เหมือนกันทุก
ประการ หากแต่อยู่ตรงกลางระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวที่สุดโต่งกับผลประโยชน์
ส่วนรวมที่กลมกลืน หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นผลประโยชน์ส่วนตัวในระยะยาวของทุก ๆ
ฝ่ายที่เกิดขึ้นได้ผ่านแรงเหวี่ยงและการบีบบังคับของสถาบันทางการเมืองในกรณีของ
Polybius หรือผ่านความเคยชินและวิถีปฏิบัติที่กลายมาเป็นจารีตของคนในสังคมที่เกิด
จากการกล่อมเกลாதทางสังคมและการทำงานสถาบันทางการเมืองที่ไม่เป็นทางการใน
กรณีของ Cicero อันนำไปสู่เป้าหมายสุดท้ายเดียวกันคือการปกครองแบบผสมที่ได้

สมดุลงจากการจัดวางสถาบันการเมืองและพลังทางสังคม ซึ่งอาจช่วยปูทางไปสู่สิ่งที่นักวิชาการอย่าง Walbank เรียกว่าการหยุดยั้งหรือชะลอความเสื่อมสลายอันเป็นธรรมชาติของวัฏจักรการปกครองซึ่งก่อให้เกิด “เสถียรภาพทางการเมืองอย่างมีพลวัตขึ้นในแต่ละยุคสมัยได้ในระดับหนึ่ง” (a considerable degree of stability and relative permanence) (Walbank, 1943, p. 83)

บรรณานุกรม

- Ajzenstat, J. (1985). “Modern Mixed Government: A Liberal Defence of Inequality” **Canadian Journal of Political Science**, 18(1): 119-134.
- Almond, G. A. (2002). **Ventures in Political Science: Narratives and Reflections**. London: Lynne Rienner Publishers.
- Aristotle. (1995). **Politics** translated by E. Barker. Oxford: Oxford University Press.
- Asmis, E. (2005). A New Kind of Model: Cicero's Roman Constitution in "De republica" **The American Journal of Philology**, 126(3): 377-416.
- Atkins, J. W. (2013). **Cicero on Politics And the Limits of Reason**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bellamy, R., & Castiglione, D. (2000). **The Uses of Democracy: Reflections on the European Democratic Deficit**. London: Routledge.
- Cicero. (1928). **On the Republic and On the Laws** translated by C. W. Keyes. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

- Cicero. (2008). **The Republic and The Laws** translated by N. Rudd. Oxford: Oxford University Press.
- Crick, B. (2000). **In Defence of Politics**. London: Continuum.
- Everitt, Anthony. (2003). **Cicero: The Life and Times of Rome's Greatest Politician**. New York: Random House Trade Paperbacks.
- Fritz, K. V. (1954). **The theory of the mixed constitution in antiquity**. New York: Columbia University Press, 1954.
- Gerber, S. D. (2011). **A Distinct Judicial Power: The origin of an independent judiciary**. Oxford: Oxford University Press.
- Gordon, S. (2002). **Controlling the State: Constitutionalism from ancient Athens to today**. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Hansen, M. H. (2009). "The Mixed Constitution Versus the Separation of Powers" **History of Political Thought**, 31(3): 509-531.
- Hansen, M. H. (2013). **Reflections on Aristotle's Politics**. Copenhagen: Museum Tusculanum Press.
- Horky, P. S., & Johnson, M. R. (2019). **On Law and Justice attributed to Archytas of Tarentum**. In **Early Greek ethics**. Oxford: Oxford University Press.
- Klosko, G. (2006). **The development of Plato's political theory**. Oxford: Oxford University Press.
- Lintott, A. (2009). **The Constitution of the Roman Republic**. Oxford: Oxford University Press.

Machiavelli. **The Discourses** Translated by Leslie J. Walker. London: Penguin Books, 1983.

McGing, B. (2010). **Polybius' Histories**. Oxford: Oxford University Press.

Montesquieu, Charles-Louis de. **Considerations on the causes of the grandeur and decadence of the Romans** Translated by Andrew Dickson White. New York: D. Appleton, 1882.

Morrow, J. (2005). **History of Western Political Thought: a Thematic Introduction**. New York: Palgrave Macmillan.

Mulhern, J. J. (2015). "Politeia in Greek Literature, Inscriptions, and in Aristotle's Politics: Reflection on Translation and Interpretation" In T. Lockwood (Ed.), **Aristotle's Politics A Critical Guide**. Oxford: Oxford University Press.

Oakeshott, M. (2006). **Lectures in the History of Political Thought** (T. Nardin & L. O'Sullivan Eds.). Exeter: Imprint Academic.

Peters, B. G. (2005). **Institutional Theory in Political Science**. London: Continuum.

Plato. (2004). **The Laws** translated by T. J. Saunders. London: Penguin Book.

Podes, Stephen. (1991). "Polybius and his Theory of Anacyclosis Problems of not just Ancient Political Theory." **History of Political Thought** 12, no. 4 (Winter 1991): 577-587.

Polybius. (2010). **The Histories** translated by R. Waterfield. Oxford: Oxford University Press.

Polybius. (2011). **The Histories Books 5-8** translated by W. R. Paton. Cambridge, Massachuseets: Harvard University Press,.

Raaflaub, Kurt A. **Social Struggles in Archaic Rome: New Perspective on the Conflict of the Orders**. Massachuseets, USA: Blackwell Publishing, 2005.

Richard, C. J. (1995). **The Founders and the Classics: Greece, Rome, and the American Enlightenment**. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Rosanvallon, P. (2008). **Counter-democracy: politics in an age of distrust**. Cambridge: Cambridge University Press.

Rowe, C., & Schofield, M. (2007). **The Cambridge History of Greek and Roman Political Thought**. Cambridge: Cambridge University Press.

Ryan, A. (2012). **On Politics: A History of Political Thought: Herodotus to Machiavelli**. New York: Liveright.

Schumpeter, J. A. (2009). **Capitalism, Socialism, and Democracy (3rd ed.)**. New York: Harper Perennial Modern Thought.

Telò, M. (2010). “Three European Constitutionalism and their Respective Legitimacy Requirements: Explaining the longue durée Stability of the EU Polity” In S. Lucarelli, F. Cerutti, & V. A. Schmidt (Eds.), **Debating Political Identity and Legitimacy in the European Union**. London: Routledge.

Tocqueville, Alexis de. (2002). **Democracy in America** Translated by Harvey C. Mansfield and Delba Winthrop. Chicago: The University of Chicago Press.

Walbank, F. W. (1943). "Polybius on the Roman Constitution" **The Classical Quarterly**, 37(3): 73-89.

Walbank, F. W. (1990). **Polybius**. Berkeley, California: University of California Press.

Wood, N. (1988). **Cicero's Social and Political Thought**. Berkeley, California: University of California Press.

Plato’s Apology and the Solution for the Decline of Democracy in the 21st Century: A Proposal to Larry Diamond’s “Breaking out of Democratic Slump”

Phakkanan Leongpanyawong^{*}

Abstract

This article was a thought experiment on the solution of democratic decline in the 21st century according to Larry Diamond’s article “Breaking out of Democratic Slump.” The declining of democracy was revolving around the dissolution of three core democratic premises: political pluralism, civil liberty, and rule of law. However, the author found that the argument for the 21st century democracy is analogously like the Athenian Democracy portrayed in Plato’s Apology. Thus, should ones try to find the solutions to present democracy, they could encounter their answer in reading Socrates arguments within this renowned text.

Keywords: democracy, Apology, Plato, Socrates.

^{*} Faculty of Political Sciences, Ramkhamhaeng University.

^{**} Received June 22, 2022; Revised December 8, 2022; Accepted December 15, 2022

อโพลีกับทางออกจากความถดถอยของประชาธิปไตยในศตวรรษที่ 21:
ข้อเสนอต่อบทความ "Breaking Out of Democratic Slump" ของ Larry
Diamond

ภักคนันต์ เลื่องปัญญาวงศ์*

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้ เป็นการทดลองศึกษาปัญหาของประชาธิปไตยในปัจจุบัน ตามแนวคิดของแลร์รี ไดมอนด์ ซึ่งพบว่าปัญหาของประชาธิปไตยเกิดจากความเสื่อมถอยของหลักการพื้นฐานสามประการในระบอบประชาธิปไตยทั่วโลก ได้แก่ แนวคิดพหุนิยมทางการเมือง แนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพพลเมือง และแนวคิดว่าด้วยหลักนิติธรรม อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนบทความพบว่าความเสื่อมถอยดังกล่าวสามารถเปรียบเทียบเปรียบเทียบกับประชาธิปไตยเฮเธอร์ ดังปรากฏในงานเขียน เรื่อง อโพลีของเพลโต และสามารถนำข้อถกเถียงที่โสกราตีสกล่าวไว้ในงานเขียนนี้ มาเทียบเคียงเสนอแนะ ทางออกจากความเสื่อมถอยของประชาธิปไตยในศตวรรษที่ 21 ได้ในระดับหนึ่ง

คำสำคัญ : ประชาธิปไตย อโพลี เพลโต โสกราตีส

* คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

** ได้รับบทความ 22 มิถุนายน 2565; แก้ไขปรับปรุง 8 ธันวาคม 2565; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 15 ธันวาคม 2565

บทนำ

“ประชาธิปไตยกำลังถดถอย และอาการดังกล่าวกำลังปะทุขึ้น และระบอบออกไปในวงกว้าง” ข้อความนี้เป็นใจความสำคัญในบทความปี 2020 ของแลร์รี ไดมอนด์ (Larry Diamond) นักวิชาการด้านการเมืองเปรียบเทียบคนสำคัญ (Diamond, 2020) ซึ่งปัญหาของการถดถอยของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ปรากฏขึ้นแม้แต่ในประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป (ด้านหน้าของแนวรบประชาธิปไตยของโลกตะวันตก) อย่างเช่นฮังการี ปรากฏการณ์แบบนี้ ขัดแย้งกับภาพเมื่อทศวรรษสุดท้ายของศตวรรษที่ 20 อย่างสิ้นเชิง โดยในเวลานั้นประชาธิปไตยเป็นที่พึงปรารถนาของรัฐและประชาชนในประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะประเทศโลกที่สาม และอดีตประเทศที่เคยอยู่ใต้ระบอบการปกครองแบบอำนาจนิยม (autocratic regime) ในยุโรปตะวันออกและตะวันออกกลาง (Behrouzi, 2008)

ไดมอนด์ ชี้ว่าสาเหตุสำคัญปัญหาที่เกิดขึ้นข้างต้น ไม่ได้เกิดจากระบอบการเมืองชั่วคราวล้มประชาธิปไตย หรือการรัฐประหาร (coup) เพื่อยึดอำนาจจากรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง หากเป็นปัญหาที่เกิดจากเนื้อในของอุดมการณ์และโครงสร้างของระบอบประชาธิปไตยเอง คือ ความเสื่อมลงของแนวคิดหลักอันเป็นฐานคติของประชาธิปไตยที่สำคัญสามประการ ได้แก่ แนวคิดพหุนิยมทางการเมือง (political pluralism) แนวคิดเกี่ยวกับเสรีภาพพลเมือง (civil liberty) และแนวคิดว่าด้วยหลักนิติธรรม (rule of law) (Diamond, 2020, p. 37)

อย่างไรก็ดี ในวิาทะเกี่ยวเนื่องกับระบอบประชาธิปไตย ไม่ได้จำกัดฐานคติเพียงแนวคิดทั้งสามประการนี้เท่านั้น หากยังรวมถึงฐานคติอื่น ๆ ที่ประกอบสร้างให้

คุณค่าต่อการมีสิทธิ อำนาจ และเสรีภาพของพลเมืองของรัฐอย่างเท่าเทียม¹ ประชาธิปไตยร่วมสมัยหลังสงครามเย็น จึงมีระดับความเข้มข้นของฐานคติเหล่านี้แตกต่างกันไปในแต่ละบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละรัฐ บทความชิ้นนี้ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์ฐานคติเกี่ยวกับประชาธิปไตยร่วมสมัยทั้งหมด หากต้องการชี้ให้เห็นปัญหาตามที่ ไคมอนด์ ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับความเสื่อมถอยของประชาธิปไตยในปัจจุบัน คือ ปัญหาที่เกิดจากการเสื่อมลงของฐานคติทั้งสามในสังคมประชาธิปไตยทั่วโลก

การพิจารณาสาเหตุความเสื่อมถอยของประชาธิปไตยตามแนวคิดของไคมอนด์ ไม่อาจพิจารณาด้วยข้อเสนอตัวแบบกระบวนการทำให้เป็นประชาธิปไตย (democratization) ของกลุ่มนักคิดแนวการเมืองเปรียบเทียบบนฐานคิดแบบปฏิฐานนิยม (positivism) การแก้ไขปัญหของปลาด้วยวิธีการของนก ย่อมไม่นำไปสู่ทางออกของปัญหาประชาธิปไตย กล่าวคือ ฐานคติของระบอบประชาธิปไตยทั้งสาม เป็นข้อพิจารณาที่จำเป็นต้องโยงกลับไปหาข้อถกเถียงเกี่ยวกับความคิดและทฤษฎีการเมือง

¹ งานเขียนชิ้นสำคัญของโรเบิร์ต ดาห์ล (Robert Dahl) ชื่อ "Democracy and Its Critics" สรุปลักษณะสำคัญเชิงปรัชญาของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยว่าประกอบด้วยเงื่อนไข 5 ประการ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมอย่างเข้มข้น (Effective Participation) ของพลเมือง 2) ความเสมอภาคในการลงคะแนนเสียงในขั้นตอนที่จำเป็นต่อการตัดสินใจ (Voting Equality) 3) ความเข้าใจต่อสิทธิของตนเองของพลเมือง (Enlightened Understanding) 4) พลเมืองมีสิทธิในการกำหนดแนวทางของรัฐ (Control of the Agenda) และ 5) ความครอบคลุมของสิทธิ (Inclusiveness) (Dahl, 1989) หากพิจารณาประชาธิปไตยตามเงื่อนไขของดาห์ล จะพบว่าหลักการสำคัญของประชาธิปไตยสมัยใหม่คือการให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อหลักการว่าด้วยความเท่าเทียม (principle of equality) หมายถึงความเท่าเทียมของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในการกำหนดผลลัพธ์การตัดสินใจที่มีผลผูกพันต่อรัฐหรือสังคมโดยรวม (Held, 1991)

เพื่อที่จะเห็นถึงความเลื่อนไหลและความเข้าใจร่วมกันของฐานคติเหล่านี้ แต่การให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดทางการเมืองก็ถูกจำกัดด้วยบริบทของสถานที่และเวลา การย้อนกลับไปหาพัฒนาการทั้งหมดอาจต้องใช้เวลามากกว่าชั่วชีวิตอันบุคคลหนึ่ง ๆ พึงกระทำได้ ผู้เขียนจึงเลือกพิจารณาจากจุดเริ่มต้นแนวคิดด้วยประชาธิปไตยของนครเอเธนส์ ซึ่งอาจถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความคิดและทฤษฎีการเมืองตะวันตก นั่นคืองานเขียนของเพลโต (Plato) โดยได้เลือก อโพโลจี มาศึกษาในบทความนี้ ถึงแม้ว่าการพิจารณาถึงเปรียบเทียบระหว่างงานเขียนทั้งสองนี้ อาจนำไปสู่ประเด็นคำถามว่าด้วยความไม่สามารถเปรียบเทียบกันได้ทางญาณวิทยา (incommensurability) แต่ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เน้นการพิจารณางานเขียนของไดมอนต์ในฐานะของเอกสารแนวคิดฉบับหนึ่ง เช่นเดียวกับงานของเพลโตและพิจารณาที่ฐานคติตั้งต้นเป็นหลักสำคัญ

การเชื่อมโยงงานเขียนอโพโลจีต่อประเด็นเกี่ยวกับประชาธิปไตย หนีไม่พ้นการอ้างอิงถึงปรมาจารย์ทางด้านปรัชญาการเมืองลีโอ สเตราส์ (Leo Strauss) ซึ่งกล่าวในการบรรยายให้นักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยชิคาโก เมื่อปี 1966 ในรายวิชาชื่อ "Plato's Apology of Socrates & Crito" (Strauss, 2016) ครั้งที่ 1 เมื่อ 18 ตุลาคม 1966 โดยเป็นการบรรยายในวันแรกของการเรียน สเตราส์ ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาของการพิจารณางานอโพโลจี ว่าเราจะอ่านงานชิ้นนี้ในฐานะบันทึกทางประวัติศาสตร์ของโสกราตีสต่อนคร เพื่อตอบคำถามข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์หรือไม่? ซึ่งสเตราส์บอกว่าหากใช้เกณฑ์นี้เป็นตัวตั้ง อโพโลจีคือ ของเทียม (pseudo) หรือคำโกหก (a lie) โดยทางออกที่คนยุคหลังใช้แก้ต่างให้เพลโต คืองานชิ้นนี้เป็นบทกวีที่เขียนโดยเพลโต และใช้โสกราตีสเป็นหุ่นที่พูดแทนเพลโตเท่านั้น ในขณะเดียวกัน หากเราอ่านอโพโลจีเพื่อตอบคำถามทางปรัชญา งานชิ้นนี้แม้จะเป็นคำโกหกแต่คือคำโกหกที่สูงส่ง (a

noble lie) (Strauss, 2016) และเป็นการเปิดเผยให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างนักปรัชญา ซึ่งก็คือโสกราตีส กับนครในทีนี้คือเอเธนส์ (สมบัติ จันทรวงศ์, 2524, น. 132) แต่คำถามที่ตามมา นครที่ว่าคืออะไร? หรือคือใคร? สเตราส์ชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญข้างต้น ดังนี้

"...นครคืออะไร? แน่นอนว่าไม่ใช่บ้านและกำแพง นครที่สุดแล้วคือพลเมืองทั้งหลาย...เราจึงต้องกล่าวว่า [อโพลี-ผู้เขียน] ไม่ใช่ความสัมพันธ์ระหว่างนักปรัชญากับนคร หากเป็นความสัมพันธ์ระหว่างนักปรัชญากับผู้ที่ไม่ใช่ นักปรัชญา (non-philosopher) ซึ่งมีงานเขียนของเพลโตไม่กี่ชิ้น ที่จะเปิดเผยความสัมพันธ์แบบนี้ให้เราเห็น...จุดที่สำคัญต่อจากนี้คือ หากเราเชื่อตามเพลโตว่าชีวิตของโสกราตีสคือวิถีที่ถูกต้อง ความสัมพันธ์กับคนที่ไม่ได้ดำเนินวิถีชีวิตอย่างนักปรัชญาจะเป็นเช่นไร?...จะกลายเป็นแนวทางเช่นที่เสนอใน รีพับบลิก (The Republic) หรือไม่? สถานที่ซึ่งนักปรัชญาปกครองเหนือผู้ที่ไม่ใช่ นักปรัชญา...เรามีตัวอย่างที่ดีต่อคำถามที่อยู่ใกล้เราและชาวบ้านเข้าใจได้ง่าย นั่นคือ ในระบอบประชาธิปไตย [เน้นโดยผู้เขียน] ใครควรเป็นผู้ที่มีส่วนในการตัดสินใจขั้นสุดท้าย ประชาชนรวมหมู่ (democratic assemblies) หรือผู้เชี่ยวชาญ (experts)..."

(Strauss, 2016)

การที่สเตราส์ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างนักปรัชญากับผู้ที่ไม่ใช่ นักปรัชญา หรือผู้เชี่ยวชาญกับคนทั่วไปในระบอบประชาธิปไตย มีความสำคัญในการพิจารณาประเด็นที่เรากำลังถกเถียงเกี่ยวกับประชาธิปไตยในปัจจุบัน อันได้แก่ “การถดถอยของประชาธิปไตยในศตวรรษที่ 21” ในทีนี้ หากเชื่อตาม แลร์รี ไดมอนด์ ปัจจัยของความเสื่อมถอยดังกล่าว เป็นปัญหาจากเนื้อหาของตัวระบอบและอุดมการณ์

ประชาธิปไตยเอง หมายความว่า ในด้านหนึ่ง ปัญหาของประชาธิปไตย คือ การยอมรับให้ทุกเรื่องเป็นสิ่งที่สามารถถึงคนที่อาจรู้หรือไม่รู้และไม่ใช้ผู้เชี่ยวชาญหรือนักปรัชญามาตัดสินใจเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของรัฐหรือสังคมการเมือง แต่แน่นอนว่าในการแก้ปัญหาของนครหรือส่วนรวมหลายกรณี จำเป็นต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญหรือผู้มีประสบการณ์ทำงาน ได้ลงมือปฏิบัติในเรื่องนั้น ๆ และต้องให้อำนาจดำเนินกิจกรรมตามความเชี่ยวชาญของเขา เพื่อปกป้องสวัสดิภาพของคนทุกคนในรัฐหรือสังคมการเมืองนั้น (Sharples, 1994) ซึ่งหากเราเชื่อตามสมมุติฐานหลัง การพิจารณางานเขียนอโพลีซัสของเพลโต ย่อมเป็นตัวอย่างของความสัมพันธ์เกี่ยวกับความแตกต่างของวิถีที่ถูกต้องของนักปรัชญาหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายหนึ่ง กับวิถีของผู้ที่ไม่ใช่ นักปรัชญาหรือประชาชนรวมหมู่ อีกฝ่ายหนึ่ง ที่มีผลกระทบต่อการดำรงอยู่ของรัฐหรือสังคมประชาธิปไตยปัจจุบัน

คำถามที่ตามมา คือ หากพิจารณาฐานคติที่เป็นปัญหาต่อประชาธิปไตยสามประการของไดมอนด์ จะพบว่าฐานคติเกี่ยวกับพหุนิยมทางการเมือง และเสรีภาพพลเมือง ย่อมไม่สามารถอาศัยหลักการว่าด้วยผู้เชี่ยวชาญมาแก้ปัญหาได้ เพราะฐานคติทั้งสองนี้ เกี่ยวข้องกับหลักการว่าด้วยความเท่าเทียมของประชาชน ความย้อนแย้งที่นำเอาหลักคิดผู้เชี่ยวชาญเข้ามาแก้ปัญหาจะนำไปสู่ความลักลั่นในข้อเสนอทางออกของประชาธิปไตยในศตวรรษที่ 21 หรือไม่? แน่นอนว่าหากพิจารณาในเชิงปริมาณ ประชาธิปไตยตามทัศนะของนักคิดทฤษฎีกระบวนการประชาธิปไตย (democratization theory) ย่อมเชื่อว่าการที่พลเมืองมีสิทธิและมีความเท่าเทียม จะเป็นหลักประกันให้ระบอบดำรงอยู่ได้ แต่ขณะเดียวกัน นักคิดที่วางญาณวิทยา (epistemology) บนฐานของปฏิฐานนิยม ย่อมไม่ได้พิจารณากระบวนการคิดของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย อันเป็นปัจจัยเชิงคุณภาพที่จำเป็นประการหนึ่งของ

สังคมประชาธิปไตยปัจจุบัน เช่น ข้อเสนอเกี่ยวกับประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (deliberative democracy) ซึ่งปรากฏขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 20

การมาถึงของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (deliberative turn) เป็นการเน้นย้ำให้เห็นปัญหาของประชาธิปไตยแบบปฏิฐานนิยม ซึ่งหากใช้ข้อความตามจอห์น ดรายเซค (John Dryzek) ประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือคือการสื่อสารของพลเมืองที่ปราศจากการครอบงำ ไม่ว่าจะเป็น "การใช้อำนาจ, การบั่นทอน, การบังคับเชื่อ, การโฆษณาชวนเชื่อ, การสร้างข้อความหลอกลวง, การแสดงออกซึ่งความปรารถนาส่วนบุคคล, การข่มขู่คุกคาม ไปจนถึงความพยายามปลูกฝังอุดมการณ์รูปแบบเดียวกัน" (Dryzek, 2000, p. 2) ดรายเซคชี้ให้เห็นว่าประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ คือประชาธิปไตยซึ่งพลเมืองมีส่วนร่วมและคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง หากใช้ประชาธิปไตยที่พลเมืองต่างชวนขายเพียงประโยชน์ส่วนตนเท่านั้น ในกรณีนี้ หากถามว่า ไคมอนด์ ได้พิจารณาถึงประเด็นที่ดรายเซคกล่าวถึงหรือไม่? ในบทความที่ผู้เขียนยกมาตอนต้นของงานเขียนชิ้นนี้ พบว่าแม้ ไคมอนด์ ไม่ได้กล่าวถึงแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือว่าเป็นทางออกที่ "ปฏิบัติได้" และหันไปเสนอแนวทางแบบปฏิฐานนิยมก็ตาม (ยกตัวอย่าง การจัดการเลือกตั้งที่สอดคล้องกับบริบท) แต่ข้อสรุปท้ายสุดที่ ไคมอนด์ ยอมรับคือ "สิ่งแรกที่เราต้องทำคือการกลับไปอุทิศตนต่ออุดมคติที่ว่าเสรีภาพ (freedom) และประชาธิปไตยนั้นเป็นคุณค่าที่อยู่เหนือกว่าการผูกพันตัวเองเข้ากับพรรคการเมืองหรือผลการเลือกตั้งเท่านั้น" (Diamond, 2020, p. 49)

ด้วยเหตุข้างต้น เมื่อพิจารณาข้อเสนอของ ดรายเซค และ ไคมอนด์ นักปรัชญาหรือผู้เชี่ยวชาญ ยังคงมีความสำคัญในระบอบประชาธิปไตย ในฐานะเป็นผู้ที่วินิจฉัยหรือตรวจสอบต่อกิจการของรัฐ เพื่อแสวงหาแนวทางที่ถูกต้องให้แก่ รัฐ นคร หรือ

สังคมประชาธิปไตยทั้งหลาย เพราะนักปรัชญาย่อมไม่ "ใช้อำนาจ ปันหัว บังคับเชื่อ โฆษณาชวนเชื่อ สร้างข้อความหลอกลวง" พลเมืองหรือประชาชนที่มีอำนาจตามระบอบประชาธิปไตย การใคร่ครวญถึงแนวทางที่ถูกต้องจึงมีความสำคัญอย่างมากสำหรับสังคมประชาธิปไตยปัจจุบัน (Estlund, 1993) งานเขียนเรื่องอโพลีซีของเพลโตจึงเป็นแนวทางหนึ่งของผู้เขียนที่ใช้เป็นตัวอย่างพิจารณา เพื่อหาคำตอบให้แก่ปัญหาที่ 'โดมอนต์' เรียกว่าการดิ่งลงของประชาธิปไตยในศตวรรษที่ 21

บทความนี้พยายามเสนอทางออกจากความเสื่อมถอยของประชาธิปไตยตามที่ แลร์รี โดมอนต์ ได้ชี้ให้เห็น โดยแบ่งออกเป็นสี่ส่วน คือ การพิจารณาฐานคติประชาธิปไตยเกี่ยวกับมโนทัศน์ว่าด้วย พหุนิยมทางการเมือง (political pluralism) เสรีภาพพลเมือง (civil liberty) และหลักนิติธรรม (rule of law) ตามลำดับ โดยใช้ 'อโพลีซี' เป็นเครื่องแนะนำแนวทางการทำความเข้าใจต่อฐานคติเหล่านี้ จากนั้นจึงแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของความคิดของโสกราตีสตามที่ปรากฏในงานเขียนชิ้นนี้กับปัญหาของประชาธิปไตยในปัจจุบัน เป็นข้อสรุปส่งท้าย

อโพลีซีกับพหุนิยมทางการเมือง

ตามความเข้าใจของแลร์รี โดมอนต์ พหุนิยมทางการเมืองหมายถึงการปราศจากแนวคิดหรืออุดมการณ์ที่ครอบงำสังคมการเมืองให้มีแนวทางไปในทิศทางเดียว (Diamond, 2020, p. 41) หรือการมีพรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมืองที่สามารถใช้อำนาจเหนือสังคม และไม่มีชนิตธรรมเนียมต่อองค์กรที่มีแนวคิดทางการเมืองแตกต่างกันไป (Diamond, 1997, pp. 14-15; Zakaria, 1997) ปัจจุบัน ศัตรูตัวฉกาจของประชาธิปไตยอาศัยอยู่ใต้ร่มเงาของกระบวนการเลือกตั้ง ได้แก่ แนวคิดประชานิยมที่ไม่เสรี (illiberal populism) นักประชานิยมที่พยายามครอบงำและสร้างเครือข่าย

ผ่านระบบเลือกตั้ง โดยการเน้นใช้นโยบายที่นำไปสู่การได้คะแนนเสียง ปราศจากการพิจารณาผลกระทบของนโยบายต่อรัฐหรือสังคมการเมืองนั้น ๆ

แนวคิดประชานิยมที่ไม่เสรี ทำให้ความหลากหลายหรือพหุนิยมถูกบั่นทอน และสร้างความอ่อนแอให้แก่ระบอบประชาธิปไตยโดยรวม แน่นนอนว่าการที่ผู้นำสามารถใช้นโยบายประชานิยมสร้างฐานเสียงให้ตนเองอยู่ในตำแหน่งได้อย่างต่อเนื่อง ย่อมเป็นการผูกมัดตนเองเข้ากับนโยบายที่กำหนดออกมาให้ถูกใจฐานเสียง และขาดการคำนึงถึงผลกระทบต่อด้านอื่น ๆ ของสังคมการเมือง นโยบายจึงมีไว้เพื่อดึงดูดให้ผู้นำคนดังกล่าวเป็นที่ปรารถนาต่อฐานเสียงขนาดใหญ่เพียงเท่านั้น มากไปกว่านั้น การขยายฐานอำนาจของผู้นำแบบประชานิยมที่ไม่เสรี ยังบั่นทอนเสียงคัดค้านของฝ่ายการเมืองชั่วคราวข้าม และเป็นปฏิปักษ์ต่อแนวคิดพหุนิยมทางการเมืองโดยธรรมชาติ (Müller, 2016)

โสกราตีส ใน โอลิมปัส เป็นตัวอย่างหนึ่งของประเด็นปัญหาประชานิยมในเอเธนส์ แม้ว่าแนวโน้มว่าด้วยประชานิยมจะเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 20 และผูกโยงเข้ากับนโยบายสาธารณะของผู้นำประชานิยม แต่โครงสร้างของระบอบประชาธิปไตยมีแนวโน้มที่อนุญาตให้ประชานิยมมีบทบาทสำคัญในการจูงใจให้คนกลุ่มใหญ่ โดยเฉพาะหากพิจารณาจากกระบวนการไต่สวนคดีความที่พลเมืองทุกคน มีสิทธิเข้าเป็นคณะผู้พิพากษาเพื่อลงคะแนนเสียงตัดสิน โจทก์และจำเลยจำเป็นต้องโน้มน้าวความคิดของผู้ที่อยู่ในศาลไต่สวนให้เห็นว่าฝ่ายตนถูก แม้ว่าโดยหลักการ คณะผู้พิพากษาจำต้องทำหน้าที่ตามบรรทัดฐานของกฎหมาย แต่การใช้วาทศิลป์ของโจทก์หรือจำเลย มักทำให้เกิดการเบี่ยงเบนจากบรรทัดฐานดังกล่าว ไปสู่การตัดสินตามความชอบและอารมณ์ร่วมของคณะ วาสิลิอัส อดาไมดิส (Vasilios Adamidis) ชี้ให้เห็นยุทธวิธีแบบประชานิยมในการโน้มน้าวคนหมู่มากในศาลเอเธนส์ โดยตั้งกระทู้ถาม

(interpellation) ต่อพลเมืองที่นั่งอยู่ในศาล ราวกับว่าเป็นกลุ่มคนหนึ่งเดียวกัน มีชุดคุณค่าหนึ่งร่วมกัน แล้วนำอารมณ์ร่วมนี้เข้าโจมตีฝ่ายตรงข้าม (Adamidis, 2021) เช่น การกล่าวหาว่าบุคคลหนึ่ง ๆ นั้น กระทำในสิ่งที่ เป็นปฏิปักษ์ต่อบรรทัดฐานของมหาชน (the many) เน้นอนว่าการชักจูงให้คนหมู่มากมีทัศนคติในทางที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ชักจูง เช่น ในสังคมประชาธิปไตยเฮเลนส์ หรือนักประชานิยมในศตวรรษที่ 20/21 ย่อมมีทิศทางที่จะปฏิเสธหรือลดทอนชุดความคิดหรือคุณค่าของแนวทางหรือบรรทัดฐานทางการเมืองอื่น ๆ ไปในเวลาเดียวกัน หรือเป็นการทำลายพหุนิยมทางการเมืองดังที่ ไดมอนด์ กล่าวถึง การเผชิญหน้ากับประชานิยมของ โสกราติส ปรากฏในข้อความแรก ๆ ของอโฟโลจี กล่าวคือ

"เป็นการยากลำบากที่สุดที่จะต่อสู้กับบุคคลเหล่านี้ทั้งหมด เพราะเป็นไปไม่ได้ที่ข้าพเจ้าจะเรียกใครคนใดคนหนึ่งในพวกนี้มาที่นี่ และซักค้านได้ แต่ข้าพเจ้าถูกบีบบังคับให้กล่าวแก้ให้สู้เหมือนสู้กับเงา และซักค้านโดยไม่มีใครตอบคำถาม ขอให้ท่านมีความกรุณาพอที่จะระลึกไว้ว่า โจทก์ของข้าพเจ้ามีอยู่สองประเภท ดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้ว - พวกหนึ่งได้แก้พวกที่เพิ่งจะฟ้องร้องข้าพเจ้า และอีกพวกหนึ่งก็อย่างที่ข้าพเจ้ากำลังพูดอยู่นี้แหละว่า ได้ฟ้องร้องข้าพเจ้ามานานแล้ว และพวกหลังนี้ข้าพเจ้าพิจารณาแล้วว่า จะต้องกล่าวแก้ข้อกล่าวหาของพวกเขาก่อน เพราะพวกท่านได้ยื่นเขา กล่าวข้อกล่าวหาของเขามาก่อน และข้อกล่าวหาของพวกนี้ก็มีกำลังรุนแรงมากยิ่งขึ้นกว่าพวกที่มาฟ้องที่หลังมากนัก"

(สมบัติ จันทวงศ์, 2524, น. 146)

การกล่าวแก้ของ ไสกราติส ในข้อความที่ยกมานี้ แสดงให้เห็นว่าข้อกล่าวหาที่เผชิญนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นจากการฟ้องร้องของ เมเลตัส อนิตัส และลึคอน ซึ่งนำมาสู่การขึ้นศาลไต่สวนครั้งนี้เท่านั้น หากเป็นสิ่งที่ถูกปลูกฝังและมหาชนเชื่อไปแล้วผ่านบทกวีหรือความคิดของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่มีทัศนคติต่อต้านวิถีชีวิตหรือวิธีการแสวงหาความรู้ของ ไสกราติส สมบัติ จันทรวงศ์ (2524, น. 146) ระบุไว้อย่างน่าสนใจว่า "...ในสังคมการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยอย่างเอเธนส์นั้น นักการเมืองผู้ประสบผลสำเร็จจริง ๆ แล้ว ก็คือกระเจงกาทิสที่สะท้อนภาพของมหาชนเท่านั้นเอง..." สิ่งหนึ่งที่นักประชาณานิยมมักใช้ในการแสวงหาฐานเสียงในการเลือกตั้ง หรือการสนับสนุนจากมหาชน คือการเข้าถึงความต้องการหรืออคติของคนกลุ่มใหญ่ แล้วแปลงความต้องการนั้นมาสนองตอบต่อฐานเสียงเป็นบันไดเข้าสู่อำนาจ จุดนี้เองซึ่งกลายเป็นจุดอ่อนสำคัญของสังคมประชาธิปไตย และกลายเป็นข้อจำกัดไปด้วยในตัว (สมบัติ จันทรวงศ์, 2524, น. 169)

การแก้ข้อกล่าวหาจากประเด็นที่เกี่ยวกับเงา (ทัศนคติของสังคม) ที่ให้ผลร้ายต่อ ไสกราติส นั้น เขาใช้วิธีการไต่สวนตนเอง โดยอธิบายให้ศาลเห็นว่า สิ่งที่ชาวเอเธนส์กล่าวหา ไสกราติส หาได้เกิดจากการกล่าวอ้างของตัวเองไม่ ไสกราติส พยายามพิสูจน์ผิดในข้อกล่าวอ้างที่บิดาพยากรณ์แห่งเดลฟี ชี้ว่าเขาเป็นผู้ที่ฉลาดที่สุด แน่แน่นอนว่าหากพิจารณาการไล่เรียงไต่สวนถึงความฉลาดของ ไสกราติส ต่อ นักการเมือง กวี และช่างฝีมือ อาจเข้าใจได้ว่าเป็นการตอกย้ำคำพยากรณ์ว่า "ไสกราติส เป็นบุคคลที่ฉลาดที่สุด" ด้วยการไปพิสูจน์ทราบกับกลุ่มคนที่ได้ชื่อว่าต้องมีความฉลาดไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง และเผยแพร่ข้อความดังกล่าวออกไปในสังคมเอเธนส์ แต่ทั้งนี้ หากพิจารณาวิธีการของ ไสกราติส ผ่านข้อเขียนของเพลโต เราก็อาจมองได้อีกทางหนึ่งว่า ไสกราติส พยายามพิสูจน์ผิดกับข้อความดังกล่าว เพื่อเข้าถึงความจริงในข้อสรุปของตัวเอง ไสกราติส ว่าเขานั้นไม่รู้อะไร และจะฉลาดที่สุดได้อย่างไร

การพิสูจน์ผิด² ตามวิธีการของ ไสกราติส คือการแสวงหาความจริง โดยตามกระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (deliberative democracy) ความจริงคือพื้นฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตย ที่พลเมืองจะต้องถือเป็นอุดมคติสูงสุดในการเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองในระบอบนี้ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ความจริงในหลายครั้งมักกลายเป็นประตึกกับบรรทัดฐานของสังคมหรือความปรารถนาของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย และขัดแย้งต่ออคติของคนหมู่มากที่กำลังหลงในอคติของตนเอง และใช้มันตัดสินเรื่องราวของสังคมการเมืองของตน อโพลี จึงเป็นตัวอย่างที่สอนให้เราเห็นว่า แม้ ไสกราติส จะใช้ความจริงเป็นข้อแก้ต่างต่อชาวเอเธนส์ที่เข้ามานั่งฟังการพิจารณาคดีในศาล แต่ท้ายที่สุดแล้วอคติหรือเงาที่ทับทิมความคิดของผู้คนเหล่านั้น ก็มีชัยชนะเหนือความจริงที่ ไสกราติส พยายามชี้ให้เห็น³

พหุนิยมทางการเมืองไม่ได้ขึ้นอยู่กับการสร้างความน่าเชื่อถือหรือการชวนเชื่อหรือโน้มน้าวผู้คนได้มากที่สุด หากเป็นการพูดความจริง (truth) และแสวงหาข้อเท็จจริง (fact) มาหักล้างข้อหลอกหลวงทั้งหลาย (Estlund, 1993) การที่

² คำนี้ถูกใช้เป็นที่แพร่หลายในปรัชญาวิทยาศาสตร์ของคาร์ล ป็อปเปอร์ (Karl Popper) ซึ่งอภิปรายถึงการขยายตัวขององค์ความรู้ผ่านการพิสูจน์ว่ากฎหรือทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ที่มีอยู่ในช่วงเวลานั้นยากที่จะรู้ได้ด้วยการพิสูจน์ว่ากฎหรือทฤษฎีดังกล่าวถูกต้องกับความเป็นจริงในธรรมชาติ เพราะมนุษย์ไม่อาจเห็นโลกหรือจักรวาลทั้งหมดได้ การพิสูจน์ถูก (verification) จึงไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของการแสวงหาความรู้ของมนุษย์ การพิสูจน์ผิด (falsification) มีความเป็นไปได้มากกว่า และด้วยวิธีการเช่นนี้เอง ที่ทำให้องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง เพราะกฎหรือทฤษฎีที่ไม่ถูกต้องก็จะถูกทิ้ง เหลือเฉพาะสิ่งที่สอดคล้องกับความเป็นจริงเท่านั้น โปรตุ (อนุสรณ์ ลิมมณี, 2542)

³ สำหรับตัวอย่างร่วมสมัยของปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ อาทิเช่น Blattberg, 2003; Lupia & Norton, 2017; Offe, 2017

ประชาธิปไตยจะสามารถดำรงอยู่ได้และหลุดพ้นจากกระแสประชานิยมที่ไม่เสรี ที่เกาะกินแกนกลางของระบอบประชาธิปไตยเลือกตั้งในปัจจุบัน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้ความจริงเป็นเครื่องมือในการวินิจฉัยประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมการเมือง การต่อสู้กันด้วยความจริงในระบอบการเมือง ย่อมนำไปสู่สิ่งที่เรียกว่าพหุนิยมทางการเมืองตามแนวคิดของ ไคมอนด์ ที่ว่าไม่มีแนวคิดใดครอบงำสังคมทั้งหมดได้ ประชานิยมที่ไม่ได้วางฐานเสียอยู่บนความจริง ในที่สุดย่อมแพ้ยตนเอง ยกตัวอย่าง เช่น การดำเนินนโยบายประชานิยมของเวเนซุเอลา ที่ล่อลวงให้ชาวบ้านเชื่อว่ารัฐจะสามารถดูแลประชาชนได้ โดยที่ประชาชนไม่ต้องเสียภาษีให้แก่รัฐ เมื่อถึงจุดที่รายได้รัฐไม่เพียงพอต่อการตอบสนองนโยบาย ความล่มสลายของรัฐและผู้นำประชานิยมก็ปรากฏให้เห็นในที่สุด

อโพลิสกับเสรีภาพพลเมือง

แลร์รี ไคมอนด์ อ้างข้อพิจารณาเกี่ยวกับเสรีภาพพลเมือง ตามการกำหนดเกณฑ์ตัวชี้วัดจากสถาบันที่ทำการจัดอันดับเสรีภาพในประเทศต่าง ๆ คือ ฟรีดอมเฮาส์ (Freedom House) ซึ่งในรายงานฉบับปี 2019 มีการชี้แจงระเบียบวิธีการกำหนดตัวชี้วัดดังกล่าวว่าเสรีภาพพลเมือง หมายถึง

"ประเทศหรือดินแดนที่พลเมืองมีเสรีภาพในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น การรวมกลุ่ม การสมาคม การศึกษา และการนับถือศาสนา... มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เสรี และเอื้ออำนวยให้เกิดความเท่าเทียมทางโอกาสแก่ทุกคนในสังคม รวมถึงผู้หญิงและชนกลุ่มน้อย"

(Freedom House, 2019)

ซึ่งประเด็นสำคัญที่สุดที่อาจพิจารณาเห็นอย่างชัดเจนในโพลีจี คือ ประเด็นว่าด้วย เสรีภาพในการแสดงความเห็น

ทั้งนี้ คำแก้ต่างที่ โสกราตีส มีต่อศาลเอเธนส์ คือนัยยะที่แสดงให้เห็นถึงการปะทะกันระหว่างเสรีภาพในการแสดงความเห็นทางการเมือง ซึ่งเป็นการแสดงออกในเชิงการตั้งคำถามต่อความเชื่อและอคติของพลเมืองหรือนคร ในระบอบประชาธิปไตยเอเธนส์ แน่นอนว่า โอลิโกี ยังได้แสดงให้เห็นความลึกลับของประชาธิปไตยเอเธนส์ อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง เพราะในด้านหนึ่ง ชาวเอเธนส์มีสิทธิตามระบอบประชาธิปไตยในฐานะพลเมืองและได้เข้ามาเป็นตัวแทนในการตัดสินใจ⁴ ระบอบประชาธิปไตยเอเธนส์เชื่อว่าพลเมือง มีเหตุผลและเข้าถึงข้อเท็จจริงและความจริง รวมทั้งยึดมั่นในบรรทัดฐานของกฎหมาย แต่ดังที่แสดงให้เห็นในหัวข้อก่อนหน้าแล้วว่า ผู้ที่ไม่ใช่นักปรัชญาอาจหลงใหลในวาทีศิลป์ของผู้ที่อาศัยอคติของมหาชน มาเป็นกำลังแสวงหาประโยชน์ได้อย่างง่ายดาย หมายความว่าอคตินั้นอาจทำลายรากฐานคุณค่าของประชาธิปไตย ซึ่งจะเห็นแล้วว่า โสกราตีส รู้ว่าอคติดังกล่าวจะโน้มนำให้ผู้ที่นั่งฟังคำแก้ต่างของเขา ละเลยเหตุผลและความจริงอื่น ๆ ที่เขาจะกล่าวต่อไป จึงต้องจัดการอคติเหล่านั้นก่อน

แน่นอนว่าการที่ผู้ฟังมีอคติ และละเลยการใคร่ครวญต่อความจริงและข้อเท็จจริง ย่อมเป็นกำแพงสำคัญที่ปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงความเห็นทางการเมือง

⁴ การฟ้องร้องในคดีที่ว่า โสกราตีส ไม่ศรัทธาในพระเจ้า (impiety) และสั่งสอนให้เยาวชนเอเธนส์กระทำความผิดครอง (corrupting the youth) (Plato, 2005, p. 63) ซึ่งหากพิจารณาตามกฎหมายและแนวปฏิบัติของเอเธนส์แล้ว คดีความที่กล่าวหาโสกราตีส ถือว่าเป็นการฟ้องร้องที่ห้วนแห และไม่สามารแสดงให้เห็นได้เลยว่าโสกราตีสไม่ศรัทธาในเทพเจ้าหรือสั่งสอนให้เยาวชนเอเธนส์ทำผิดครอง (Ober, 2011)

คติความที่ เมเลตัส อนิตัส และลึคอน ฟ้องร้องต่อ โสกราตีส เป็นข้อกล่าวหาถึงความผิดที่ โสกราตีส กระทำในที่สาธารณะ อย่างเช่น ตลาด แต่การที่ โสกราตีส ต้องมาแก้ต่างในศาล ซึ่งมีผลลัพธ์เป็นคำพิพากษา ที่อาจออกมาในทางบวกหรือลบต่อชีวิตและทรัพย์สิน จึงอาจกล่าวได้เช่นกันว่าเป็นการปิดกั้นเสรีภาพในการแสดงความเห็นของผู้ถูกกล่าวหาโดยปริยาย หาก โสกราตีส อยากเอาตัวรอดจากคำพิพากษา เพียงแค่กล่าวแก้ต่างในทางที่สอดคล้องกับอคติของพลเมืองที่นั่งฟังในศาล แต่เขาไม่ได้ทำเช่นนั้น การจัดการกับอคติของเหล่าคณะผู้พิพากษา จึงเป็นแนวทางที่สมเหตุผลของโสกราตีส เพื่อเปิดทางให้เสรีภาพในการแสดงความเห็นของ โสกราตีส เกิดขึ้นในอาณานิคมที่ปิดกั้นเสรีภาพเช่นนั้น

การที่ โสกราตีส ต้องมากล่าวแก้ต่างให้แก่ตนเองในคดีความที่ถูกกล่าวหา ยังชี้ให้เห็นถึงธรรมชาติของประชาธิปไตยเอเธนส์ ที่ว่าแท้จริงแล้ว เสรีภาพในการพูดไม่เพียงถูกปิดกั้นจากผู้ที่อยู่ในศาลเท่านั้น หากอคติที่มีต่อตัว โสกราตีส ดิดตัวผู้พิพากษาทั้งหลายมาจากนครเอเธนส์ ลีโอ สเตราส์ กล่าวว่า โสกราตีส เองเคยกล่าวเชิงล้อเลียนว่าเสรีภาพในการพูดอยู่เพียงในสภาและบนเวทีละคร (Strauss, 2016, p. 210) หมายความว่า เป็นเสรีภาพในการพูดแค่บางสถานการณ์เท่านั้น เพราะเป็นสถานการณ์ที่ผู้คนจะไม่ใช้อคติตัดสินการพูดของนักปรัชญาหรือเยาวชนที่ตั้งคำถามต่อผู้คิดว่าตนเองฉลาด

นัยประเด็นนี้สำคัญต่อประชาธิปไตยปัจจุบัน กล่าวคือ ปัญหาของการมีเสรีภาพพลเมือง ไม่ได้เกิดขึ้นจากการอนุญาตหรือขัดขวางจากรัฐหรือผู้มีอำนาจเท่านั้น หากปรากฏว่าพลเมืองทั้งหลายเองต่างตั้งตนเป็นผู้พิพากษา และจำกัดเสรีภาพด้วยอคติของกลุ่มคน ต่อการพูดหรือแสดงความเห็นของคนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ประชาธิปไตยในศตวรรษที่ 21 จึงไม่ได้ดำรงอยู่ด้วยกลไกของรัฐหรือสังคม หากเป็น

การจัดอคติที่ขวางกั้นการเข้าถึงความจริง และทำให้เสรีภาพพลเมืองงอกเงยขึ้นมากกว่าที่เป็นมา และหากเชื่อเช่นนั้น ข้อความต่อไปนี้คงแสดงให้เห็นปัญหาของอคติในสังคมประชาธิปไตยได้เป็นอย่างดี

"ชาวเอเธนส์ทั้งหลาย ดูเหมือนว่าที่ข้าพเจ้าไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิดตามคำฟ้องของเมเลตัสนั้น คงจะไม่ต้องการกล่าวแก้อะไรมากเลย ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้คงจะพอเพียงแล้ว แต่ท่านก็เชื่อใจได้ว่า ที่ข้าพเจ้ากล่าวมาแล้วก่อนหน้านี้ก็ยังคงเป็นความจริง กล่าวคือ ความชิงชังในตัวข้าพเจ้าอย่างใหญ่หลวงได้เกิดขึ้น และมีอยู่ในใจของผู้คนจำนวนมาก และนี่ก็คือสิ่งที่ทำให้ข้าพเจ้าถูกตัดสินว่าผิด ไม่ใช่เพราะ เมเลตัส หรือ อนิตัส แต่เป็นเพราะอคติและความเกลียดชังของคนหมู่มาก สิ่งนี้ได้ทำลายคนดี ๆ คนอื่นมามากแล้ว และไม่มีเค้าเลยว่ามันจะหยุดแค่เฉพาะตัวข้าพเจ้า"

อโพลีกับหลักนิติธรรม

หลักนิติธรรมของ แลร์รี ไดมอนด์ คือ "กระบวนการของรัฐที่ใช้ปกป้องพลเมืองจากการถูกกักตัว เนรเทศ ข่มขู่คุกคาม ทรมาณหรือแทรกแซงในกระบวนการยุติธรรมที่ไม่เป็นธรรม ไม่ว่าโดยรัฐหรือกลุ่มที่ไม่ใช่รัฐ" (Diamond, 1997, p. 9) แนวคิดแบบนี้ค่อนข้างแตกต่างจากความเข้าใจเกี่ยวกับหลักนิติธรรมในกระแสความคิดทางการเมืองอยู่สองประการ (Benson, 1998) ในด้านหนึ่ง หลักนิติธรรมเป็นการบ่งชี้ของการที่พลเมืองจะสมยอมต่อองค์อภิปรัชญาที่อำนาจสูงกว่า โดยอำนาจนั้นกระทำผ่านกฎหมายโดยเท่าเทียมต่อพลเมืองทุกคน แนวคิดเช่นนี้เป็นผลผลิตของความคิดทางการเมืองแบบแองโกล-อเมริกัน (Anglo-American) ที่พัฒนาขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ในขณะที่แนวคิดอีกด้านหนึ่ง เป็นความคิดการยอมรับพันธผูกพันที่พลเมือง

มีต่อกฎหมาย ตามคำกรีก Isonomia ซึ่งเป็นต้นคำของความคิดว่าด้วยหลักนิติธรรม ในความคิดทางการเมืองตะวันตก แนวคิดนี้ต่างจากแนวคิดแรกที่ว่า พันธะของพลเมือง ในรัฐหรือสังคมการเมืองไม่ได้เกิดขึ้นจากการสมยอมต่ออำนาจขององค์อธิปัตย์หรือ ผู้ปกครองที่บังคับใช้กฎหมาย หากเป็นการรับรู้ต่อพันธะที่ตนพึงมีและสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับกฎหมายในการบังคับใช้ต่อพลเมืองทุกคน (Benson, 1998, p. 11)

หากพิจารณาลักษณะการมองหลักนิติธรรมทั้งสองเปรียบเทียบกับความเข้าใจของ ไคมอนด์ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ไคมอนด์ พิจารณาลักษณะนิติธรรมในระบบประชาธิปไตยบนรากฐานของการที่หลักนิติธรรมเป็นเครื่องมือในการรับรองสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย ครอบคลุมไปถึงการใช้กฎหมายเพื่อปกป้องพลเมืองจากการคุกคามไม่ว่าจากรัฐหรือกลุ่มพลังอำนาจอื่นใดในสังคมที่จะมาทำลายสิทธิและเสรีภาพของสมาชิกคนนั้น ๆ หลักนิติธรรมจึงเป็นเครื่องมือที่มีไว้เพื่อรับใช้ต่อฐานคติที่สูงกว่า เช่น เสรีภาพพลเมือง ของระบบประชาธิปไตยแบบ ไคมอนด์ ซึ่งแน่นอนว่าก่อให้เกิดความขบถย้อนในการพิจารณาลักษณะนิติธรรมของระบบประชาธิปไตยสมัยใหม่ เพราะหาก ไคมอนด์ เลือกนิยามหลักนิติธรรมให้เป็นเครื่องมือในการปกป้องปัจเจกแล้ว การดำรงอยู่ของหลักนิติธรรมเองจะเป็นภัยคุกคามต่อเสรีภาพของพลเมืองหรือไม่?

คำถามที่ท้าทายในย่อหน้าก่อน เห็นภาพได้อย่างชัดเจนในกรณีของ โอฟโโลจี โดยหากเปรียบเทียบงานชิ้นนี้กับ ไครโต ซึ่งเป็นบทสนทนาระหว่าง โซกราตีสกับไครโต ที่เข้ามาโน้มน้าวโซกราตีส ในคุกให้หนีออกจากเมืองเพื่อรักษาชีวิต อาจกล่าวได้ว่า โซกราตีสในโอฟโโลจี คือ โซกราตีสที่ขัดขืนต่อนคร หรือในที่นี้คือกฎหมาย ที่พยายามทำให้โซกราตีสดำเนินชีวิตตามครรลองของนคร ส่วนโซกราตีส ใน ไครโต คือ โซกราตีสที่สมยอมต่อข้อบังคับของนคร ที่เป็นเสมือนบิดามารดาที่บ่มเพาะ เลี้ยงดู รวมถึงให้ชีวิต

แก่ทุก ๆ คน ริชาร์ด เคราท์ (Richard Kraut) (Kraut, 1984 cited in Benson, 1998) พยายามชี้ให้เห็นว่าแท้ที่จริงในการพิจารณาประเด็นเกี่ยวกับหลักนิติธรรมของโสกราตีสในโอโพลีจี เราไม่อาจพิจารณาว่า โสกราตีสขัดแย้งกับคนอื่นอย่างแท้จริงเพราะสิ่งที่โสกราตีสขัดแย้งหาใช่คน หากเป็นความยุติธรรมหรือสิ่งที่ผิดต่อกฎที่สูงส่งกว่า (Kraut, 1985) นั่นคือความยุติธรรมและพระเจ้า

"ข้าพเจ้าจะให้ข้อพิสูจน์อันแข็งแรงแก่ท่านในเรื่องนี้ ไม่ใช่เพียงแค่คำพูด แต่เป็นสิ่งที่ท่านยกย่อง นั่นคือการกระทำ และโปรดฟังดูว่าอะไรได้เกิดขึ้นกับข้าพเจ้า เพื่อว่าท่านจะได้เชื่อมั่นได้ว่า ข้าพเจ้าจะไม่มีวันยอมให้ใครถ้าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ผิด แม้จะเอาความตายมาขู่ ข้าพเจ้ายินดีตายเสียยิ่งกว่าที่จะยอม เรื่องที่ข้าพเจ้ากำลังจะเล่าให้ท่านฟังนี้ เป็นเรื่องธรรมดา ๆ และมีอยู่ดาษดื่น แต่เป็นเรื่องจริง ชาวเอเธนส์ทั้งหลาย ข้าพเจ้าไม่เคยถือตำแหน่งใด ๆ ของนคร แต่ข้าพเจ้าเคยเป็นสมาชิกสภาสูงอยู่ครั้งหนึ่ง และบังเอิญว่าคนเฒ่าของข้าพเจ้ามีตำแหน่งเป็นประธาน เมื่อพวกท่านต้องการจะพิพากษานายพลสิบคนที่ไม่ได้ช่วยเหลือผู้บาดเจ็บในทะเลหลังจากยุทธนาวีอย่างรวม ๆ กันไป แทนที่จะแยกกัน ซึ่งวิธีนี้ไม่ชอบด้วยกฎหมายและพวกท่านทั้งหมดก็ยอมรับในภายหลัง ในขณะที่นั้นข้าพเจ้าเป็นสมาชิกคนเดียวที่คัดค้านการกระทำใด ๆ ก็ตามที่ขัดต่อกฎหมาย และถึงแม้ว่าพวกนักกาวาศิลป์ พร้อมทั้งจะฟ้องขับไล่และจับกุมข้าพเจ้า และถึงแม้ว่าพวกท่านเองจะรับเข้าพวกเขาให้กระทำอย่างนั้น แต่ข้าพเจ้าก็คิดว่า ข้าพเจ้าต้องเสียจนถึงที่สุด โดยมีกฎหมายและความยุติธรรมอยู่ข้างข้าพเจ้ายิ่งกว่าที่จะอยู่ข้างพวกท่าน ในเมื่อ

ความปรารถนาของพวกเขาเป็นสิ่งที่ไม่ยุติธรรม แม้ว่าจะถูกข่มขู่ด้วยโทษ
จำคุกหรือความตาย นั่นเป็นสมัยที่มีประชาธิปไตย"

(สมบัติ จันทรวงศ์, 2524, น. 233)

การที่ โสกราตีส กล่าวถึงการขัดแย้งต่อมติของกลุ่มคนในศาลเมื่อ
คราวพิจารณาคดีเรื่องนายพลลิบคน แสดงให้เห็นถึงความเคารพของ โสกราตีส ต่อสิ่งที่
เรียกว่ากฎหมายและความยุติธรรม ในคราวนั้นกฎหมายกำลังถูกคนกลุ่มหนึ่งละเมิด
ความชอบธรรมของ โสกราตีส ในการอ้างกฎหมายถึงสอดคล้องกับบรรทัดฐานที่
ผู้พิพากษาของศาลในเอเธนส์พึงปฏิบัติ คือการตัดสินตามครรลองของกฎหมายของนคร
ในขณะเดียวกัน เมื่อ โสกราตีส ยกตัวอย่างการพิพากษาของตนในข้อความถัดมา ที่ว่า

"เมื่อได้มีการจัดตั้งคณะประชาธิปไตยขึ้น คณะผู้บริหารสามสิบคนได้เรียก
ให้ข้าพเจ้าและอีกสี่คนมาอยู่ที่ประชุม และสั่งให้เรานำเอาตัวลือนชาวซาลา
มิเนียนจากซาลามิสไปประหาร พวกเขาส่งคำสั่งเช่นนี้แก่คนอื่น ๆ ด้วย
เพราะว่าพวกเขาต้องการจะให้คนอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในอาชญากรรมของ
พวกเขาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ อย่างไรก็ตามข้าพเจ้ามิได้แสดงให้เห็นอีก
ครั้งโดยการกระทำ ไม่ใช่เพียงแค่คำพูดว่าข้าพเจ้าไม่ได้สนใจในความตาย
แม้แต่น้อย ถ้านี่ไม่ใช่คำกล่าวที่รุนแรงจนเกินไปแต่ข้าพเจ้าใส่ใจอย่างยิ่งยวดที่
จะไม่กระทำการใด ๆ ก็ตามที่ไม่ยุติธรรมหรือขัดกับศาสนธรรมเพราะรัฐบาล
นั้นแม้ว่าจะมีอำนาจอย่างเต็มที่ แต่ก็มิได้ทำให้ข้าพเจ้ากลัวถึงขนาดทำอะไรที่
ไม่ยุติธรรม หรือขัดศาสนธรรมแต่อย่างใด เมื่อพวกเราออกจากที่ประชุมนั้นสี่
คนไปยังซาลามิสและจับลือนมา ส่วนข้าพเจ้าก็กลับบ้านไปเฉย ๆ และบางที
ข้าพเจ้าก็คงจะถูกประหารเพราะกระทำการดังกล่าวไปแล้ว ถ้าหากว่ารัฐบาล

มิได้ถูกโค่นล้มไปอย่างรวดเร็ว สำหรับข้อเท็จจริงเหล่านี้ท่านอาจหาพยานได้มากมาย"⁵

(สมบัติ จันทรวงศ์, 2524, น. 235-236)

โสกราตีส ใช้ความถูกต้องเป็นเครื่องมือ นั่นคือหลักยุติธรรมและศาสนธรรมหาใช่กฎหมาย การขัดขืนของ โสกราตีส ในตัวอย่างที่เขายกมาอันหลังกับการกล่าวแย้งในอโพลีจี ต่อศาลที่เขาเป็นจำเลย อาจตีความได้ว่าเป็นการยกเสรีภาพของปัจเจกอยู่เหนืออำนาจหรือกระบวนการที่คุกคามต่อเสรีภาพนั้น และจะให้ข้อสนับสนุนต่อมติเกี่ยวกับหลักนิติธรรมของ ไดมอนด์ แต่ในความเป็นจริงสิ่งที่ โสกราตีส กล่าวในอโพลีจีหาใช่การกล่าวแก้ในศาล แต่เป็นการปฏิบัติการทางปรัชญาที่ โสกราตีส ทำมาตลอดและเมเลตัส ต้องการอำนาจของนครในการปิดกั้นเสรีภาพนี้ของ โสกราตีส ดังคำฟ้องเกี่ยวกับการสอนและการชักจูงเยาวชนที่ไม่สอดคล้องกับบรรทัดฐานของเอเธนส์ในเวลานั้น

ดังนั้น อาจจะสามารถกล่าวได้หรือไม่ว่า การที่ โสกราตีส ยินยอมเข้าร่วมกระบวนการได้ส่วนที่โสกราตีสเองก็เห็นว่าไม่ถูกต้องแต่แรก เป็นการยืนยันถึงการยอมรับหลักนิติธรรมเหนือเสรีภาพของปัจเจกตามแบบที่ปรากฏใน ไครโต เพราะหาก โสกราตีส ไม่ยินยอมเสียแล้ว อาจหลบหนีออกจากเมือง โดยยังไม่มีคำพิพากษาเสียก็ได้ โดยอ้างว่าเป็นการฟ้องร้องที่ไม่ยุติธรรมดังที่ โสกราตีส ได้โต้แย้งโดยตลอดข้อความของ อโพลีจี

หากตีความตามผู้ที่เขียนอธิบายข้างต้น นัยของอโพลีจี กับปัญหาของความเสื่อมถอยของประชาธิปไตยที่เกี่ยวกับฐานคิดว่าด้วยหลักนิติธรรม จึงไม่ได้เกิดขึ้นจากความบิดเบี้ยวของหลักนิติธรรมที่ถูกทำลายโดยอำนาจที่ไม่ชอบธรรมหรือไม่

⁵ อ้างแล้ว, 235-36.

ยุติธรรมเพียงอย่างเดียว ที่จริงแล้ว หลักนิติธรรมตามแนวคิดของ ไคมอนด์ ที่พยายาม ยกคุณค่าของการมีเสรีภาพเหนือกว่าการยอมรับกฎหมายหรือสถาบันทางการเมืองเสียมากกว่า ที่เป็นตัวบั่นทอนฐานคิดนี้ และนำไปสู่การเสื่อมถอยของระบอบโดยรวม การที่จะขัดขึ้นต่อหลักนิติธรรม ต้องไม่ใช่การขัดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อหลักการเสรีภาพ ปังเจกเหนือนครหรือสังคมประชาธิปไตย หากเป็นการตอบสนองต่อความถูกต้องและความยุติธรรมที่มากกว่าหลักการเสรีภาพพลเมืองเพียงด้านเดียว

ปิดท้าย: ไสกราติสกับข้อเสนอเกี่ยวกับปัญหาของฐานคิดประชาธิปไตยปัจจุบัน

บทความชิ้นนี้ พยายามวิเคราะห์ฐานคิดของระบอบประชาธิปไตยในศตวรรษที่ 21 ซึ่ง แลร์รี ไคมอนด์ ชี้ว่าเป็นสาเหตุสำคัญของความเสื่อมถอยของกระแสคลื่นประชาธิปไตยในสหัสวรรษใหม่นี้ แม้ว่าประชาธิปไตยจะไม่มีศัตรูทางความคิดเหมือนเมื่อคราวที่มีข้อพิพาททางด้านอุดมการณ์กับระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์เมื่อช่วงสงครามเย็น แต่ความอ่อนแอของฐานคิดที่เป็นรากฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตย กลับเป็นปัญหาสำคัญที่สร้างความเสื่อมถอยให้แก่ตัวระบอบเอง

ผู้เขียน ยกเอางาน อีโพลี ของ เฟลโด ซึ่งเล่าถึงการกล่าวแก่งต่างในการพิพาทศาสตร์ความคิดที่ ไสกราติส เป็นจำเลยมาเป็นเครื่องมือทดลองทางความคิดในการพิจารณาปัญหาของฐานคิดประชาธิปไตยของ ไคมอนด์ แม้ว่านักคิดจำนวนมากจะพิจารณาว่า ไสกราติส และปรัชญาความคิดของ เฟลโด เป็นปฏิปักษ์ต่อประชาธิปไตย (antidemocratic) (Irwin, 1989; Popper, 2002; Saxonhouse, 2009; Stone, 1989) แต่หากพิจารณาถึงประเด็นที่ ไคมอนด์ ชี้ให้เห็นในงานเขียนของเขา จะพบว่า อีโพลี ยังสามารถให้คำตอบต่อปัญหาต่าง ๆ ของประชาธิปไตย หรือแม้แต่ความลุ่ม ๆ

ตอน ๆ ของระบอบประชาธิปไตยก็เป็นประจักษ์พยานในตัวเองอย่างชัดเจน (เพิ่มศักดิ์
จะเรียบพันธ์, 2562, 2563)

โสกราตีส เป็นทั้งพลเมืองของนครเอเธนส์ สังคมประชาธิปไตยต้นแบบแห่ง
แรกของโลก ซึ่งตัวเขาในเวลานั้น ก็พบกับปัญหาของสังคมประชาธิปไตยทุกแห่ง นั่นคือ
การผ산ความจริง ข้อเท็จจริง ความยุติธรรม ความถูกต้อง เข้ากับบรรทัดฐานของ
สังคม อันเป็นอคติในจิตใต้สำนึกของพลเมืองที่เป็นสมาชิกของสังคมประชาธิปไตย

เทคโนโลยีสารสนเทศในปัจจุบัน นอกจากจะช่วยให้การติดต่อสื่อสารระหว่าง
สมาชิกในสังคมง่ายขึ้นแล้ว ยังเปิดพื้นที่ให้คนทุกคนกลายเป็นผู้พิพากษาและตัดสิน
กิจการต่าง ๆ ของรัฐ หรือเรื่องส่วนบุคคลของสมาชิกคนอื่นด้วยอคติและบรรทัดฐานที่
ตนยึดถือ ด้านหนึ่งเป็นการขยายพื้นที่สาธารณะ (public sphere) ตามแนวคิดของ
เยอเก้น ฮาร์เบอร์มาส (Jurgen Habermas) แต่ในพื้นที่แห่งนี้ ก็กลายเป็นพื้นที่ปิดด้วย
อัลกอริทึม (algorithm) ของเทคโนโลยีเครือข่ายสังคม (social network) ซึ่งเลือก
ข้อมูลข่าวสารตามความพึงใจ (preferences) ของผู้ใช้งานแต่ละคน ดังนั้น ผู้ใช้งานซึ่ง
เป็นสมาชิกในสังคมประชาธิปไตย จะได้รับข้อมูลที่ตอกย้ำความเชื่อและอคติของตนอยู่
ตลอดเวลา สังคมประชาธิปไตยปัจจุบัน จึงไม่ได้เป็นสังคมที่อคติถูกกำจัดไปด้วย
เทคโนโลยีสมัยใหม่ หากเป็นสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยอคติและความเห็นมากกว่าความรู้
และความจริง

อโพลีจี เป็นตัวอย่างของความสัมพันธ์ระหว่างนักปรัชญากับนคร หรือ
ผู้เชี่ยวชาญกับกลุ่มคน ในฐานะที่ประชาธิปไตยเป็นระบอบที่ให้อำนาจการตัดสินใจอยู่
ในมือของมหาชน (the many) ประชาธิปไตยที่ดี ย่อมเกิดขึ้นจากมหาชนที่ตัดสินบน
ฐานของความจริง และเห็นแก่สวัสดิภาพของสังคมรวมถึงคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม
อย่างเช่นแนวคิดประชาธิปไตยแบบปรีกษาหาหรือ การที่ประชาธิปไตยสมัยใหม่

ยาคคุณค่าของเสรีภาพปัจเจกเหนือสวัสดิภาพของสังคม ย่อมก่อให้เกิดความสับสนในตัวระบอบเอง และนำไปสู่การขัดกันของฐานคติประชาธิปไตยและกลายเป็นปัญหาดังที่ 'โดมอนต์' ได้กล่าวถึงในบทความ "ทางออกจากขาลงของประชาธิปไตย (Breaking Out of Democratic Slump)"

ข้อสรุปสำคัญที่ผู้เขียนบทความได้จากการอ่านงาน อีโพลีซี ของเพลโต ในการพิจารณาประเด็นสังคมประชาธิปไตยในปัจจุบัน นั่นคือ การกล่าวโต้แย้งของโสกราตีสต่อนครที่ได้ชื่อว่าเป็นประชาธิปไตย แสดงให้เห็นถึงปัญหาของประชาธิปไตยที่ยังดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน คือการอ้างอิงความเห็นของมหาชนในการกำหนดทิศทางของนคร ซึ่งกลายเป็นจุดอ่อนให้เกิดนักประชานิยม นักการเมืองหน้าไหว้หลังหลอก ที่เข้ามาแสวงหาประโยชน์ด้วยการอ้างถึงมติของมหาชนเป็นตัวตั้ง ทางออกของปัญหาประชาธิปไตยที่โสกราตีส แสดงให้เราเห็น คือการยืนหยัดต่อความถูกต้องและความยุติธรรม รวมถึงการใช้ความจริงและข้อเท็จจริงเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจและพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อสังคมการเมือง จะทำให้ประชาธิปไตยดำรงอยู่และมีความมั่นคงในโลกสมัยใหม่สืบไป

บรรณานุกรม

- เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์. (2562). จาก 'เดโมกราเดีย' ถึง 'เดโมคราซี' การเปลี่ยนไปของมโนทัศน์ 'ประชาธิปไตย. วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงและอาเซียนศึกษา, 19(1): 81-119.
- เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์. (2563). นักสอพลอประชาชนแห่งประชาธิปไตยเอเธนส์กับบทเรียนต่อประชาธิปไตยไทยร่วมสมัย. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง

บุรพา, 8(2): 22–47.

สมบัติ จันทรวงศ์. (2524). **ปรัชญาการเมืองเบื้องต้น: บทวิเคราะห์โสเกรตีส.**

กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

อนุสรณ์ ลิ้มมณี. (2542). **การอธิบายกับการวิเคราะห์ทางการเมือง: แนวคิดและข้อ**

โต้แย้งทางปรัชญาสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: โครงการผลิตตำราและเอกสาร

การสอน คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ.

Adamidis, V. (2021). "Populist Rhetorical Strategies in the Courts of Classical Athens." **Athens Journal of History**, 7(1): 21–40.

Behrouzi, M. (2008). "The Idea of Democracy and Its Distortions: From Socrates to Cornel West." **Journal of Public Deliberation**, 4(1) : Article 13.

Benson, B. (1998). "Rule of Law in Plato's Crito and Apology." **Aporia**, 8: 1–19.

Blattberg, C. (2003). "Patriotic, Not Deliberative, Democracy." **Critical Review of International Social and Political Philosophy**, 6(1): 155–174.

Dahl, R. A. (1989). **Democracy and Its Critics.** New Heaven: Yale University Press.

Diamond, L. (1997). **The End of the Third Wave and the Global Future of Democracy** (Working Paper No. 45). Vienna: Institute for Advanced Studies (IHS).

Diamond, L. (2020). "Breaking Out of the Democratic Slump." **Journal of Democracy**, 31(1) : 36–50.

Dryzek, J. S. (2000). **Deliberative Democracy**. New York: Oxford University Press.

Estlund, D. (1993). "Making Truth Safe for Democracy." In D. Copp, J. Hampton, & J. E. Roemer (Eds.), **The Idea of Democracy** (pp. 71–100). New York: Cambridge University Press.

Freedom House. (2019). **Freedom in the World 2019 Methodology**.

Retrieved December 19, 2021, from

https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/Methodology_FIW_2019_for_website.pdf

Held, D. (1991). "The Possibilities of Democracy." **Theory and Society**, 20(6): 875–889.

Irwin, T. H. (1989). "Socrates and Athenian Democracy." **Philosophy & Public Affairs**, 18(2): 184–205.

Kraut, R. (1984). **Socrates and the State**. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Kraut, R. (1985). "Socrates and Democracy" In G. Currie & A. Musgrave (Eds.), **Popper and the Human Sciences** (pp. 185–204). Dordrecht, The Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers.

Lupia, A., & Norton, A. (2017). "Inequality is Always in the Room: Language & Power in Deliberative Democracy" Arthur Lupia & Anne Norton." **Daedalus**, 146(3): 61–76.

Müller, J.-W. (2016). **What Is Populism?**. Philadelphia, PA: University of

Pennsylvania Press.

Ober, J. (2011). "Socrates and the Democratic Athens." In D. R. Morrison (Ed.), **The Cambridge Companion to Socrates** (pp. 138–178).

New York: Cambridge University Press.

Offe, C. (2017). "Referendum vs. Institutionalized Deliberation: What Democratic Theorists Can Learn from the 2016 Brexit Decision."

Daedalus, 146(3): 14–27.

Plato. (2005). "Plato: Euthyphro, Apology, Crito, Phaedo, Phaedrus." In H.

N. Fowler (Ed.), **Loeb Classical Library**. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Popper, K. (2002). **The Open Society and its Enemies** (7th ed.). London: Routledge.

Saxonhouse, A. W. (2009). "The Socratic Narrative: A Democratic Reading of Plato's Dialogues." **Political Theory**, 37(6): 728–753.

Sharples, R. W. (1994). "Plato on Democracy and Expertise." **Greece & Rome**, 41(1): 49–56.

Stone, I. F. (1989). **The Trials of Socrates**. New York: Anchor Books.

Strauss, L. (2016). **Plato's Apology of Socrates & Crito**. Chicago: Estate of Leo Strauss.

Zakaria, F. (1997). "The Rise of Illiberal Democracy." **Foreign Affairs**, 76(6): 22–39.

Good Governance of Thai Women Empowerment Funds: a Case Study of the Occupational Groups in Sawankalok, Sukhothai^{}**

Darin Khongsatjaviwat^{*}

Abstract

This article aims to study Good Governance of the Occupational Groups within the Thai Women Empowerment Funds (TWEF) at Wang Mai-khon Subdistrict, Sawankhalok District, Sukhothai Province, Thailand. The research methodology is qualitative research using an in-depth interview method. The sample group is five administrative committee members of TWEF. The research found that the performance of the Occupational Groups under the TWEF achieves its objectives so it can be a source of micro-finance for the community members to develop their careers and support activities to empower women's roles. This helps generate income and enhance participation among members leading to experience/knowledge exchange. The rule of law has been practiced

^{*} Lecturer in Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Naresuan University.

^{**} This article is the research article which is the part of Good Governance of Thai Women Empowerment Funds: a Case Study of the Occupational Groups in Sawankalok, Sukhothai.

^{***} Received August 11, 2022; Revised December 9, 2022; Accepted December 15, 2022

clarifying the rules and regulations of the fund to all members. The management committee discloses information and summary of expense reports to members and authorities reflecting its transparency and virtues. The committee also exhibit its accountability by working and solving the problems together with the community. Funding management is well strategized for the effectiveness and reducing the operation cost. Furthermore, the management committee provides opportunities for members to express their opinions in meetings and participate in occupational activities regularly. More members have also been recruited to further strengthen their organization.

Keywords: Good Governance, Thai Women Empowerment Fund, the Women Occupational Groups.

ธรรมาภิบาลของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กรณีศึกษา กลุ่มอาชีพ อำเภอสุวรรณคโลก จังหวัดสุโขทัย**

ดาริน คงสัจวิวัฒน์*

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาธรรมาภิบาล (Good Governance) ของการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มอาชีพ ตำบลวังไม้ขอน อำเภอสุวรรณคโลก จังหวัดสุโขทัย โดยใช้วิธีศึกษาคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ต่อคณะกรรมการบริหารงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี จำนวน 5 คน ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มอาชีพ สามารถทำงานบรรลุวัตถุประสงค์ของกองทุนคือเป็นแหล่งเงินทุนสำหรับสมาชิกในการพัฒนาอาชีพและสนับสนุนกิจกรรมในการพัฒนาบทบาทสตรี ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิก และสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยกลุ่มอาชีพได้นำหลักนิติธรรมมาใช้ในเรื่องการชี้แจงเงื่อนไขและกฎระเบียบของกองทุนฯ ให้สมาชิกทุกคนรับทราบและปฏิบัติตาม คณะกรรมการบริหารกองทุนฯ ต้องเปิดเผยข้อมูลและจัดทำสรุปรายงานค่าใช้จ่ายให้สมาชิกและอำเภอตามหลักความโปร่งใสและคุณธรรม มีความรับผิดชอบในการดำเนินงานและร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น การใช้จ่าย

* อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

** บทความนี้เป็นบทความที่มาจากงานวิจัย “ธรรมาภิบาลของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กรณีศึกษา กลุ่มอาชีพ อำเภอสุวรรณคโลก จังหวัดสุโขทัย”

*** ได้รับบทความ 11 สิงหาคม 2565; แก้ไขปรับปรุง 9 ธันวาคม 2565; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 15 ธันวาคม 2565

งบประมาณที่ได้รับมาอย่างคุ้มค่าและให้เกิดประโยชน์กับการทำกิจกรรมของกลุ่มอาชีพมากที่สุด โดยพยายามลดค่าใช้จ่ายในการดำเนินกิจกรรม ยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นในการประชุมและเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มอาชีพอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการรับสมาชิกเพิ่มขึ้นเพื่อสร้างความเข้มแข็งของกลุ่ม

คำสำคัญ : ธรรมชาติของ กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มอาชีพสตรี

บทนำ

กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีมาจากนโยบายหาเสียงเลือกตั้งของพรรคเพื่อไทย ใน พ.ศ. 2554 เมื่อนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ขณะที่ยังดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ จัดตั้งกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีของสำนักนายกรัฐมนตรีเป็นนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพสตรี เพิ่มบทบาท สร้างสวัสดิภาพและสวัสดิการสตรี รวมทั้งยังมุ่งเน้นการลงทุนเพื่อสร้างงาน สร้างรายได้และพัฒนาอาชีพให้แก่กลุ่มสตรีในทุกระดับ อย่างไรก็ตาม จากรายงานการตรวจสอบการดำเนินงาน กองทุนพัฒนาสตรีของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) ได้สรุปผลการตรวจสอบ ปัญหาการใช้จ่ายเงินงบประมาณในการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ตั้งแต่ ช่วงปี 2555-2557 ที่ได้รับงบประมาณทั้งสิ้นเป็นจำนวนเงิน 10,111.06 ล้านบาท พบ ปัญหาการใช้จ่ายเงินจำนวนมาก อาทิ การพิจารณาและอนุมัติไม่เป็นไปตามแนวทางเดียวกันหรือมีพฤติกรรมที่น่าเชื่อได้ว่าเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ในการเอื้อประโยชน์ให้แก่ตนเอง หรือพวกพ้องการใช้จ่ายเงิน ซึ่งจากการตรวจสอบของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) พบว่า มีการใช้งบประมาณไม่ชอบมาพากล และไม่โปร่งใสในหลายโครงการ (สำนักข่าวอิศรา, 2558)

ในสมัยรัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้มีมติเห็นชอบให้จัดตั้ง กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2558 สังกัดกรมการพัฒนาชุมชน โดยกรมฯ ได้รับจัดสรรงบประมาณประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2559 จำนวน 100 ล้านบาท และต่อมาคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2559 ให้ควรวรรณกองทุน พัฒนบทบาทสตรี สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีเข้ากับกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กรมการพัฒนาชุมชน โดยมีผลตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2559 ซึ่งทำให้การบริหาร กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอยู่ในความรับผิดชอบของกรมการพัฒนาชุมชน โดยมี วัตถุประสงค์ของกองทุนเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการสร้างโอกาสและพัฒนาศักยภาพ ของสตรีสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ หรือเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจให้แก่สตรีและองค์กรของสตรี เป็นการส่งเสริมและ พัฒนากองทุนฯ ให้สามารถทำงานบรรลุวัตถุประสงค์และแก้ไขปัญหาการดำเนินการ ของกองทุนฯ ที่ผ่านมา ซึ่งคำถามของงานวิจัยนี้คือ หลักธรรมาภิบาลส่งผลต่อการ บริหารจัดการของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอย่างไร ดังนั้น การศึกษาและนำหลัก ธรรมาภิบาลมาประยุกต์ในการบริหารจัดการกองทุนฯ จึงเป็นแนวทางที่มีความสำคัญ และประโยชน์ต่อการพัฒนากองทุนฯ ให้มีความเข้มแข็งโดยและพัฒนาศักยภาพของ กลุ่มพัฒนาอาชีพในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต

วัตถุประสงค์และระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาธรรมาภิบาล (Good Governance) ของ การดำเนินงานคณะกรรมการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มอาชีพ ตำบลวังไม้ขอน อำเภอสวรรคโลก โดยได้รับเงินงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี มีระยะเวลาในการศึกษาตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2564 ถึง เดือนกรกฎาคม 2565 และ กำหนดพื้นที่ศึกษาวิจัยคือ ตำบลวังไม้ขอน อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย เนื่องจาก

มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง สามารถเป็นต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ให้กับชุมชนอื่น ๆ ได้ ใช้การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีเครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ การวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) ได้แก่ ข้อมูลเอกสารราชการ รายงานการประชุม หนังสือ ตำรา บทความ เอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ และ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยมีลักษณะการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ประชากรในการวิจัย คือ สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มอาชีพ ตำบลวังไม้ขอน อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดสุโขทัย จำนวน 4 หมู่บ้าน ใช้วิธีการคัดเลือกรายชื่อกลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 คน ที่ดำรงตำแหน่งประธานฯ และรองประธานพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มอาชีพในแต่ละหมู่บ้าน

แนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาล

แนวคิดเรื่อง “Good Governance” เกิดขึ้นประมาณ พ.ศ. 2532 เมื่อธนาคารโลกได้เขียนรายงานเรื่อง Sub-Sahara Africa: From Crisis to Sustainable Growth และต่อมามีการพัฒนาแห่งสหประชาชาติได้นำแนวคิดนี้ไปศึกษาและอธิบายรายละเอียดในเอกสารเรื่อง Governance for Sustainable Human Development หลังจากนั้นแนวคิดนี้ก็ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายและนำไปใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการภายในองค์กรหลายองค์กร เช่น ธนาคารเพื่อการพัฒนาเอเชีย (Asian Development: ADB) องค์กรความร่วมมือระหว่างชาติญี่ปุ่น (Japan International Cooperation Agency: JICA) ในทัศนะของธนาคารโลก Good Governance เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของนโยบายเศรษฐกิจที่ดี (Sound economic policies) เนื่องจากการบริหารจัดการภาครัฐที่คำนึงถึงประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และความรับผิดชอบ รวมทั้งมีกรอบกฎหมายและนโยบายที่มีความแน่นอน และชัดเจนเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับประสิทธิภาพของระบบตลาดและการพัฒนา

เศรษฐกิจ ความสนใจของธนาคารโลกเรื่อง Good Governance จึงเป็นประเด็นสำคัญอย่างหนึ่งของความพยายามส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนและเท่าเทียมกัน สมมติฐานมูลเหตุของการเกิดขึ้นของ Good Governance อาจเกิดจากการที่หลาย ๆ ประเทศต้องประสบกับปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจอย่างรุนแรงเนื่องจากการทุจริตในการบริหารงบประมาณ การขาดหลักการบริหารงานที่ดีทำให้เกิดการทุจริตได้ง่าย ดังนั้น การที่มีหลักการบริหารงานที่ดี หลักความรับผิดชอบ การควบคุมการทุจริตคอร์รัปชัน จะเป็นปัจจัยที่สำคัญมากต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในทุกระดับ (Lam, 2003, pp. 47-56; Mihaela Kardos, 2012, pp. 1166-1173; Anis Omri & Nejeh Ben Mabrouk, 2020, p. 106388; Ana Carcaba, Ruben Arrondo & Eduardo Gonzalez, 2022, p. 100192) ซึ่งแนวคิดนี้ได้สอดคล้องกับนักวิชาการไทยหลายคนที่เห็นว่า ธรรมชาติของการบริหารงานของภาครัฐในทุก ๆ ด้านอย่างชอบธรรม โดยเน้นให้ความสำคัญกับกระบวนการการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยตั้งอยู่บนรากฐานความถูกต้องและเป็นธรรมตามหลักพื้นฐานการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เพื่อให้ประชาธิปไตยภายในประเทศมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น (โกวิทย์ พวงงาม, 2553, น. 39 ; ยอดสร้อย ยัมฤทธิ์, 2553, น. 24) นอกจากนี้ยังให้ความเห็นด้วยว่า ธรรมชาติมีความสัมพันธ์กับประชาธิปไตย ทั้งในเรื่องของการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีจิตสำนึกรับผิดชอบ การมีความโปร่งใส มีความคุ้มค่า ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล การมีคุณธรรม การใช้หลักนิติธรรม การมีบริการจัดการที่ดี ซึ่งเป็นหลักการสำคัญสำหรับประเทศที่กำลังพัฒนาหรือแม้แต่ประเทศที่พัฒนาแล้ว เป็นหลักในการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะการปฏิรูปการเมืองและระบบราชการเพื่อความก้าวหน้าสู่ประชาธิปไตย เป็นปัจจัยที่ทำให้ประชาธิปไตยยั่งยืน (เชิงชาญ จงสมชัย และสุนทรชัย ขอบยศ, 2557, น. 1)

ความหมายและคำนิยามของคำว่า “ธรรมาภิบาล” มีความหลากหลาย ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะการปกครอง วัฒนธรรม และ วัตถุประสงค์ของประเทศและองค์กรที่ผลักดันให้นำแนวคิดนี้ไปใช้ นักวิชาการไทยหลายท่านได้แปลความหมายของคำว่า “Good Governance” เป็นคำภาษาไทยโดยเลือกใช้คำที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามคำนิยามหรือคำเรียกใช้ต่าง ๆ เหล่านี้ มีแนวคิดพื้นฐาน หลักการ กระบวนการ และผลที่คาดหวัง ที่ใกล้เคียงกันหลายประเด็น ได้แก่ ธรรมาภิบาล รัฐาภิบาล ธรรมรัฐ การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และบุญมี ลี, 2544, น. 10)

ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า “**ธรรมาภิบาล** เป็นกลไก เครื่องมือ และแนวทางการดำเนินงานที่เชื่อมโยงกันของภาคเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเน้นความจำเป็นของการสร้างความร่วมมือจากภาครัฐ ภาคเอกชน และ ภาคประชาชน อย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้ประเทศมีพื้นฐานระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง มีความชอบธรรมของกฎหมาย มีเสถียรภาพ มีโครงสร้างและกระบวนการการบริหารที่มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน”

องค์ประกอบของธรรมาภิบาล

จากการทบทวนงานเอกสารวิชาการเกี่ยวกับองค์ประกอบของธรรมาภิบาล ทั้งในกลุ่มองค์กรระหว่างประเทศและนักวิชาการของไทย ได้แสดงถึงองค์ประกอบของธรรมาภิบาลที่เหมือนและแตกต่างกัน ดังนี้

องค์ประกอบ	โครงการพัฒนา แห่ง สหประชาชาติ (UNDP)	สำนักงาน คณะกรรมการ พัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.)	ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหาร กิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.2542
1. การมีส่วนร่วม (Participation)	✓	✓	✓
2. นิติธรรม (Rule of Law)	✓	✓	✓
3. ความโปร่งใส (Transparency)	✓	✓	✓
4. การตอบสนอง (Responsiveness)	✓	✓	
5. การมุ่งเน้นฉันทามติ (Consensus-Oriented)	✓	✓	
6. ความเสมอภาค/ความ เที่ยงธรรม (Equity)	✓	✓	
7. ประสิทธิภาพและ ประสิทธิผล (Effectiveness and Efficiency)	✓	✓	✓
8. การรับผิดชอบ (Accountability)	✓	✓	✓
9. วิสัยทัศน์เชิงยุทธศาสตร์ (Strategic Vision)	✓		
10. การกระจายอำนาจ (Decentralization)		✓	
11. หลักคุณธรรม (Virtues)			✓

นับตั้งแต่ปี 2546 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ได้ส่งเสริมธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีและทุกส่วนราชการและจังหวัดได้มีการพัฒนาปรับปรุงการบริหารจัดการและการกำกับดูแลองค์การตามหลักธรรมาภิบาลฯ ไปในระดับหนึ่ง ดังนั้น สำนักงาน ก.พ.ร. จึงริเริ่มที่จะจัดทำเกณฑ์การจัดระดับการกำกับดูแลองค์การภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยได้นำหลักธรรมาภิบาลซึ่งกำหนดไว้ในกฎหมายและระเบียบของไทย หลักธรรมาภิบาลในระดับสากล อีกทั้งแนวคิดสำหรับใช้ในการบริหารภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) มาวิเคราะห์หาจุดร่วม แล้วเสนอหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีที่จำเป็นสำหรับภาครัฐไทยควรประกอบด้วย 10 องค์ประกอบ ได้แก่ ประสิทธิภาพ (Effectiveness) ประสิทธิภาพ (Efficiency) การตอบสนอง (Responsiveness) ภาระรับผิดชอบ (Accountability) ความโปร่งใส (Transparency) การมีส่วนร่วม (Participation) การกระจายอำนาจ (Decentralization) นิติธรรม (Rule of Law) ความเสมอภาค (Equity) การมุ่งเน้นฉันทามติ (Consensus Oriented)

นอกจากนี้ ยังมีหน่วยงาน Commonwealth Secretariat เป็นองค์กรที่ช่วยประเทศสมาชิก ในการส่งเสริม ฝึกอบรมและปรับปรุงการบริหารจัดการของภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาล เน้นหลักธรรมาภิบาลที่ประกอบด้วย ความโปร่งใส การตรวจสอบ การมีส่วนร่วม และการต่อสู้กับปัญหาการคอร์รัปชัน ขณะที่องค์ประกอบของธรรมาภิบาลตามที่ United Nations Development Programme (UNDP) เสนอ ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของประชาชน กฎหมายที่ยุติธรรม ความเปิดเผยโปร่งใส การมีฉันทามติร่วมในสังคม กลไกการเมืองที่ชอบธรรม ความเสมอภาค ประสิทธิภาพและประสิทธิผล พันธะความรับผิดชอบต่อสังคม และการมีวิสัยทัศน์เชิงกลยุทธ์ ซึ่งจากบทความ A good-governance framework for

urban management ได้ศึกษาขอบข่ายของธรรมาภิบาลสำหรับการบริหารจัดการเมือง โดยหลักเกณฑ์หลัก 13 ข้อและหลักเกณฑ์ย่อย 74 ข้อ ยกตัวอย่างหลักความรับผิดชอบ ประกอบด้วยหลักเกณฑ์ย่อย ได้แก่ มีการตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอหรือไม่ มีคณะกรรมการการต่อต้านทุจริตหรือไม่ ในปีที่ผ่านมา มีการตรวจสอบบัญชีทางการเงินหรือไม่ การเปิดเผยข้อมูลสัญญา งบประมาณ และบัญชีอย่างเป็นทางการตรงเวลาหรือไม่ เป็นต้น (Rathin Biswas, Arnab Jana, Kavi Arya & Krithi Ramamritham, 2019, pp. 225-236)

ดังนั้น ธรรมาภิบาลควรจะต้องประกอบด้วย การดำเนินการตามหลักนิติธรรม (Rule of Law) ปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรมต่อทุกคน มีความรับผิดชอบ (Accountability) ในการทำงานต่อประชาชน มีความโปร่งใส (Transparency) ข้อมูลต่าง ๆ ต้องตรงกับข้อเท็จจริงของการดำเนินการและสามารถตรวจสอบได้ มีการดำเนินการที่เปิดเผยชัดเจนและเป็นไปตามที่กำหนดไว้ รวมถึงการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นการมีส่วนร่วมของทั้งประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐในการบริหารงาน เพื่อให้เกิดความคิดริเริ่มและพลังการทำงานที่สอดประสานกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน

โดยกรอบการศึกษาวิจัยได้ใช้องค์ประกอบหลักธรรมาภิบาลของสำนักงานข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2542 ประกอบด้วยหลักการสำคัญ 6 ประการคือ หลักนิติธรรม (Rule of Law) ความโปร่งใส (Transparency) ความรับผิดชอบ (Accountability) ความคุ้มค่า (Effectiveness) การมีส่วนร่วม (Participation) และหลักคุณธรรม (Virtues) ศึกษาหลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ประการนี้กับผลการทำงานที่เกิดขึ้นของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มอาชีพ อำเภอสุวรรณคโลก จังหวัดสุโขทัย

ผลการศึกษา

กองทุนพัฒนาบทบาทสตรีมีวัตถุประสงค์หลัก 4 ข้อ คือ (1) เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนดอกเบี้ยต่ำ ในการสร้างโอกาสให้สตรีเข้าถึงแหล่งเงินทุนสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ หรือเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจให้แก่สตรีและองค์กรของสตรี (2) เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อการส่งเสริมบทบาทและพัฒนาศักยภาพสตรีและเครือข่ายสตรี ในการเฝ้าระวังดูแลและแก้ไขปัญหาของสตรี การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของสตรี นำไปสู่การสร้างสวัสดิภาพ หรือสวัสดิการเพื่อคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของสตรีและผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ ในสังคม (3) เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อการส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมในการพัฒนาบทบาทสตรี การสร้างภาวะผู้นำการพัฒนาองค์ความรู้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางด้านสังคมให้แก่สตรีและองค์กรของสตรี และ (4) เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อสนับสนุนโครงการอื่น ๆ ที่เป็นการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสตรีตามที่คณะกรรมการพิจารณาเห็นสมควร ดังนั้น สมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีที่ทำหน้าที่ในคณะกรรมการกองทุนบทบาทสตรี ตำบลวังไม้ขอน จึงได้จัดทำโครงการพัฒนาอาชีพ เพื่อขอรับการสนับสนุนเงินงบประมาณจากกองทุนพัฒนาสตรี จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กรณีศึกษา กลุ่มอาชีพ อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย จำนวน 5 คน สามารถสรุปข้อมูลได้เป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

3.1 ข้อมูลทั่วไปของคณะกรรมการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มอาชีพ ตำบลวังไม้ขอน อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย พบว่า คณะกรรมการกองทุนฯ ตำบลวังไม้ขอน จำนวน 5 คน ดำรงตำแหน่งเป็นประธานและรองประธานกองทุนฯ โดยทุกคนมีประสบการณ์การทำงานอยู่ในคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้านและคณะทำงานขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีวังไม้ขอน มีระยะเวลาทำงานเฉลี่ย

จำนวน 9-15 ปี และมีอายุระหว่าง 51-60 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับการศึกษาชั้นมัธยมศึกษา มีเพียง 1 คนที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญา คณะกรรมการของกองทุน ประกอบอาชีพหลากหลาย ได้แก่ รับจ้างทั่วไป เกษตรกรรม ค้าขาย และดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

3.2 บทบาทและการทำงานของคณะกรรมการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มอาชีพ ในด้านเศรษฐกิจ กล่าวได้ว่าเป็นแหล่งฝึกอบรมและให้ความรู้ในการฝึกอาชีพต่างๆ ที่สำคัญและเป็นประโยชน์กับสมาชิกกลุ่มมากที่สุด ได้แก่ การอบรมให้ความรู้เพื่อผลิตผลิตภัณฑ์สำหรับใช้ในครัวเรือน เช่น การผลิตน้ำยาล้างจาน สบู่เหลว แอลกอฮอล์ทำความสะอาดมือ การอบรมให้ความรู้ทางการเกษตร เช่น อบรมการเพาะเห็ดฟาง การเลี้ยงปลาตก การแปรรูปอาหาร เช่น การทำไข่เค็ม การทำน้ำพริก และด้านอื่นๆ เช่น การจับจีบผ้า การสานตะกร้า เพื่อให้สมาชิกที่เข้าร่วมการอบรมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปต่อยอด จนสามารถพัฒนาไปสู่การทำเป็นอาชีพ ซึ่งเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่ารายได้ที่ได้รับเพิ่มขึ้นจากการขับเคลื่อนของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรียังไม่ชัดเจน เนื่องจากรายได้ประจำของสมาชิกยังเกิดจากการประกอบอาชีพหลักของสมาชิก

3.3 บทบาทและการทำงานของคณะกรรมการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มอาชีพในด้านสังคม คือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่กองทุนฯ ได้จัดขึ้น ทำให้สมาชิกได้ทำงานร่วมกัน มีโอกาสในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งเป็นการสร้างความสามัคคีและส่งเสริมให้การดำเนินการของกองทุนฯ บรรลุเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้ให้สัมภาษณ์ได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ในกรณีที่คณะกรรมการบริหารของกองทุนไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในการเมืองท้องถิ่น จะส่งผลให้ได้รับการสนับสนุนทั้งเรื่องเงินประมาณและการขอใช้สถานที่ในการจัดอบรมและประชุมน้อยลง

การดำเนินงานของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มอาชีพตำบลวังไม้ขอน

การดำเนินงานในแต่ละปีของคณะกรรมการกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มอาชีพตำบลวังไม้ขอน มีแนวปฏิบัติและขั้นตอนการบริหารจัดการ โดยเริ่มตั้งแต่ คณะกรรมการกองทุนฯ มีการประชุมสมาชิกเพื่อรับฟังความคิดเห็นและสำรวจความต้องการและ/หรือความจำเป็นในการทำกิจกรรมต่าง ๆ หลังจากนั้นประธานกองทุนฯ จะทำการชี้แจงข้อมูลและ/หรือกฎระเบียบเกี่ยวกับกองทุนฯ ให้สมาชิก รับทราบเพื่อสร้างความเข้าใจและเป็นข้อตกลงร่วมกัน ตลอดไปจนถึงการเขียน แผนงานสรุปหน้าที่ แล้วจึงจัดส่งให้ในหน่วยงานในระดับอำเภอ และจังหวัด พิจารณา อนุมัติโครงการตามลำดับ ผลการดำเนินงานของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มอาชีพ ตำบลวังไม้ขอน ตามหลักธรรมาภิบาล ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้องค์ประกอบหลัก ธรรมาภิบาลของสำนักงานข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2542 ประกอบด้วยหลักการสำคัญ 6 ประการคือ หลักนิติธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความคุ้มค่า การมีส่วนร่วม และหลักคุณธรรม สามารถสรุปผลได้ดังนี้

4.1 หลักนิติธรรม(Rule of Raw) คณะกรรมการกองทุนฯ มีการชี้แจงและ แจ่มแจ้งเงื่อนไข กฎระเบียบ แนวปฏิบัติต่าง ๆ ให้สมาชิกที่เข้าร่วมกองทุนฯ รับทราบใน ทุกการดำเนินกิจกรรม โดยมีข้อตกลงที่เข้าใจร่วมกัน ซึ่งเป็นกฎที่ยอมรับกันภายในกลุ่ม อย่างเหมาะสม ทำให้ความขัดแย้งระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มมีน้อยมาก และเพื่อให้ การดำเนินงานของกองทุนฯ เป็นไปอย่างราบรื่น การขอรับการสนับสนุนเงิน งบประมาณจากกองทุนพัฒนาสตรีจะต้องดำเนินการตามข้อระเบียบบังคับอย่าง เคร่งครัด ทั้งในเรื่องคุณสมบัติของผู้รับการสนับสนุนการจัดทำแบบเสนอโครงการขอรับ การสนับสนุนเงินฯ การจัดทำสัญญาฯ และเมื่อได้รับเงินงบประมาณสนับสนุนแล้ว จะ นำไปจัดกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

4.2 หลักคุณธรรม (Virtues) คณะกรรมการกองทุนฯ ทำงานด้วยความซื่อสัตย์และทำหน้าที่ตามระเบียบ เช่น ในการคัดเลือกสมาชิกที่แจ้งความประสงค์กู้เงินกับกองทุนฯ คณะกรรมการกองทุนฯ จะมีการพิจารณาและตรวจสอบข้อมูลของผู้ขอรับการสนับสนุนอย่างละเอียด ก่อนการลงลายมือชื่ออนุมัติให้สมาชิกกู้เงินทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยพิจารณาข้อมูลตามจริง ส่วนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ สมาชิกให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ และปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างดี จึงทำให้การดำเนินงานของกองทุนฯ มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

4.3 หลักความโปร่งใส (Transparency) การดำเนินงานของกองทุนฯ คณะกรรมการกองทุนฯ มีการเปิดเผยข้อมูลการทำงานและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้สมาชิกในกลุ่มได้รับรู้โดยผ่านการประชุมของคณะกรรมการบทบาทสตรีตำบล และมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายเพื่อส่งให้หน่วยงานระดับอำเภอทำการประเมินและตรวจสอบความถูกต้องว่าผลของการทำกิจกรรมเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่เป็นประจำปี ทั้งนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ด้วยการดำเนินแบบเปิดเผยข้อมูลนี้ ทำให้ไม่พบการทุจริตใด ๆ จึงส่งผลให้สมาชิกมีความเชื่อใจและจริงใจต่อกัน สิ่งที่น่าปรากฏคือการดำเนินงานของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มอาชีพตำบลวังไม้ขอนได้รับการยอมรับจากสมาชิกทั่วไปว่ามีความโปร่งใสในระดับหมู่บ้านสูง

4.4 หลักความรับผิดชอบ (Accountability) คณะกรรมการกองทุนและสมาชิกทุกคน ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจและเต็มความสามารถ คณะกรรมการกองทุนฯ และสมาชิกทุกคนมีความยินดีในการเสียสละเวลาส่วนตัวเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของกองทุนฯ ผู้ขอรับการสนับสนุนทางการเงินจากกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีทุกคนยึดหลักความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และมีภาระความรับผิดชอบในการชำระหนี้คืนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลยังกล่าวว่า ในกรณีที่เกิดปัญหาหรือข้อผิดพลาดในการดำเนินงานที่ไม่ใช่การกระทำทุจริตหรือประพฤติมิชอบ คณะ

กรรมการฯ และสมาชิกทุกคนจะจัดประชุมเพื่อพูดคุยร่วมกันรับฟังข้อดีและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา

4.5 หลักความคุ้มค่า (Effectiveness) คณะกรรมการกองทุนฯ ทำงานโดยตระหนักถึงความคุ้มค่าเป็นหลักสำคัญ ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ คณะกรรมการกองทุนฯ ได้พยายามบริหารจัดการทรัพยากรหรืองบประมาณที่ได้รับมาอย่างคุ้มค่า เพื่อให้เกิดประโยชน์และเหมาะสมกับการทำกิจกรรมของกลุ่ม และพยายามลดค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในการทำกิจกรรม เช่น การลดค่าใช้จ่ายวิทยากรการอบรม โดยใช้สมาชิกในกลุ่มที่มีความรู้เป็นตัวแทนในการทำหน้าที่อบรม ในบางกรณีที่ทรัพยากรหรืองบประมาณที่ได้รับการจัดสรรมีจำนวนไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกของกองทุนฯ จะแก้ไขปัญหาโดยการหารเฉลี่ยเงินงบประมาณให้ได้ทั่วถึงทุกคน

4.6 หลักความมีส่วนร่วม (Participation) การทำกิจกรรมของคณะกรรมการกองทุนฯ มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความเห็นในทุกครั้งที่มีการประชุม ทั้งจากการประชุมที่เป็นทางการ และการนัดพบกันอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อสอบถามความก้าวหน้าของสมาชิกที่เมื่อได้รับการอบรมพัฒนาอาชีพแล้ว สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปต่อยอดสร้างผลิตภัณฑ์สินค้าจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิก หรือเป็นการติดตามความก้าวหน้าของโครงการต่างๆ ที่ได้รับการสนับสนุนเงินงบประมาณจากกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ว่ายังดำเนินโครงการอยู่หรือไม่ และยังคงดำเนินการไปตามวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมหรือเปล่า ซึ่งการมีส่วนร่วมของสมาชิกกองทุนฯ เริ่มจากการสอบถามความคิดเห็นถึงความต้องการของสมาชิกก่อนทุกครั้ง เพื่อให้ได้ข้อตกลงและแนวทางที่ยอมรับร่วมกัน ทำให้การติดตามความก้าวหน้าของโครงการต่าง ๆ เป็นไปด้วยดี ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มอาชีพ

อภิปรายผล

จากผลการดำเนินงานของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มอาชีพตำบลวังไม้ขอนสามารถอภิปรายและสรุปผล ได้ดังนี้

5.1 ความสำเร็จของการดำเนินงานของคณะกรรมการกองทุนฯ กลุ่มอาชีพตำบลวังไม้ขอน คือ การที่กลุ่มได้นำแนวคิดหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานของกองทุนฯ “ความสำเร็จ” ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลและการสัมภาษณ์ หมายถึง การที่กองทุนฯ สามารถทำงานได้บรรลุวัตถุประสงค์ของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีที่สำคัญคือ (1) เป็นแหล่งเงินทุนกู้ยืมหมุนเวียนให้กลุ่มอาชีพสตรีสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการของสมาชิก เพื่อสร้างรายได้เพิ่มให้กับสมาชิก ทั้งนี้ สมาชิกกองทุนบทบาทสตรี กลุ่มอาชีพตำบลวังไม้ขอน ได้กู้ยืมเงินทุนหมุนเวียน จำนวน 200,000 บาท ดอกเบี้ยไม่เกินร้อยละ 3% ต่อปี และมีระยะเวลาชำระเงินคืนไม่เกิน 2 ปี โดยชำระหนี้คืนเป็นรายเดือน เริ่มจ่ายภายหลังจากระยะเวลา 6 เดือนจากวันที่ทำสัญญากู้เงิน และ (2) เป็นแหล่งเงินอุดหนุน (ทุนให้เปล่า) ที่สำคัญในการสนับสนุนกิจกรรมในการพัฒนาบทบาทสตรี ได้แก่ การจัดฝึกอบรมด้านอาชีพต่าง ๆ การอบรมเพื่อสร้างเสริมภาวะผู้นำ เป็นต้น รวมถึงการทำงานของกองทุนฯ ที่ผ่านมามีข้อร้องเรียนเรื่องการทุจริตหรือการประพฤติมิชอบของคณะกรรมการกองทุนฯ การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในการฝึกอบรมอาชีพให้แก่สมาชิกเป็นไปด้วยดี สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการที่ได้เสนอขอรับสนับสนุนเงินกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาปัจจัยด้านจำนวนคณะกรรมการกองทุนและสมาชิกของกลุ่มกองทุนฯ กลุ่มอาชีพตำบลวังไม้ขอน พบว่ามีจำนวนน้อย เนื่องจากตำบลวังไม้ขอนมี 4 หมู่บ้าน ทำให้การประสานงานและการทำงานร่วมกันได้ดียิ่งขึ้น สมาชิกทุกคนรู้จักและมีความคุ้นเคยกัน การทำงานใช้หลักการล่างสู่บน (Bottom-up)

คือ การที่คณะกรรมการกองทุนฯ และสมาชิกมาร่วมประชุมวางแผนและตัดสินใจดำเนินกิจกรรมตามความต้องการและความจำเป็นของกลุ่มตนเอง อย่างไรก็ตาม จากการเก็บข้อมูล ปรากฏให้เห็นว่ายังมีลักษณะของกระบวนการบนสู่ล่าง (Top-down Process) ซึ่งเป็นการกำหนดจากหน่วยงานในระดับที่สูงกว่า เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนในเรื่องของการกำหนดกิจกรรมการจัดฝึกอบรมอาชีพให้กับกลุ่มอาชีพ ซึ่งจากงานวิจัย “ธรรมาภิบาลของไทยเป็นจริงได้หรือ” เชื่อว่าธรรมาภิบาลกับการพัฒนา เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกัน ภายใต้การกำหนดโดยกลไกอำนาจของรัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรทั้งในด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน จะต้องบูรณาการร่วมกัน เนื่องจากธรรมาภิบาลถือเป็นหลักการสำคัญที่จะต้องสร้างและดำเนินการให้เกิดขึ้นในทุกระดับในโครงสร้างทางสังคม โดยปัจจุบันวัฒนธรรมไทยยังไม่สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล เนื่องจากประชาชนไม่ค่อยมีโอกาสเข้ามามีบทบาทหรือส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นทางสังคม ทำให้สำนักด้านความรับผิดชอบต่อการมีส่วนร่วมในสังคมค่อนข้างน้อย เมื่อเกิดปัญหาโดยส่วนมากก็จะต้องรอรัฐเข้ามาดำเนินการแก้ไข กลไกการสนับสนุนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนยังคงเป็นประเด็นที่รัฐให้ความสำคัญไม่มากพอ ซึ่งการมีส่วนร่วมและผลประโยชน์ทั้งหมดถูกยึดโยงด้วยพื้นฐานความสัมพันธ์แบบเดิม ๆ ไม่ใช่การสร้างผลประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง (วิชนี คุปตะวาทีน และศุภกานต์ มังกรสุรกาล, 2561, น. 396-397) ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เกิดขึ้นในการทำงานของกองทุนฯ อย่างแท้จริง และสนับสนุนให้มีการทำงานแบบพันธมิตรมากกว่าการสั่งการจากหน่วยงานราชการ

5.2 เมื่อพิจารณาจากผลการดำเนินงานของกองทุนฯ กลุ่มอาชีพตำบลวังไม้ขอนตามองค์ประกอบของธรรมาภิบาลทั้ง 6 ข้อ ได้แก่ หลักนิติธรรม (Rule of Law) หลักคุณธรรม (Virtues) หลักความโปร่งใส (Transparency) หลักความรับผิดชอบต่อ

(Accountability) หลักความคุ้มค่า (Effectiveness) และ หลักความมีส่วนร่วม (Participation) พบว่า กองทุนฯ ดำเนินงานโดยยึดหลักนิติธรรม คือการดำเนินงานตามกฎหมายและระเบียบฯ มากที่สุด รองลงมาคือ หลักคุณธรรม ลำดับที่สามคือ หลักความรับผิดชอบ ลำดับที่สี่ คือ หลักการมีส่วนร่วม ลำดับที่ห้าคือ หลักความคุ้มค่า ลำดับสุดท้ายคือ หลักความโปร่งใส ซึ่งผลจากการศึกษานี้ได้สอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ” ผลการวิจัยในการขับเคลื่อนการพัฒนาธรรมาภิบาลภายใต้การปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐในประเทศไทย บ่งชี้ชัดเจนว่า กรอบตัวชี้วัดของหน่วยงานภาครัฐที่มีภารกิจในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ จะให้ความสำคัญกับหลักนิติธรรม หลักความคุ้มค่า หลักความรับผิดชอบ และหลักความโปร่งใส เป็นองค์ประกอบของตัวชี้วัดด้านธรรมาภิบาลที่สำคัญ ซึ่งส่งผลให้ภารกิจของหน่วยงานภาครัฐนั้นมีประสิทธิภาพและความคุ้มค่า (รินทร์ลภัส วุฒิปรีชาสิทธิ์, 2562, น. 208-213)

อย่างไรก็ตาม แนวคิดธรรมาภิบาลโดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ถือเป็นหลักการสำคัญที่องค์กรส่วนมากเลือกนำมาใช้ในการบริหารรูปแบบใหม่และเป็นหลักการสำคัญที่ส่งผลให้การตรวจสอบการทำงานและการบริหารงานภาครัฐ ตลอดจนการพัฒนากระบวนการแนวใหม่ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด (ภูติศ นอขุนทด, วชิรินทร์ สุทธิชัย และรังสรรค์ อินทน์จันทร์, 2564, น. 352-354)

ดังนั้น หลักธรรมาภิบาลที่จะต้องดำเนินไปพร้อมกับหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ หลักนิติธรรม เพราะถือเป็นเครื่องมือในการทำงานที่สำคัญ เพื่อเป็นไปตามระเบียบ กฎหมาย และข้อบังคับที่ต้องปฏิบัติ

ถึงแม้ว่ากองทุนฯ กลุ่มอาชีพตาบลวังไม้ขอนจะยังไม่มีปัญหาในเรื่องการทุจริตและประพฤติมิชอบของคณะกรรมการฯ และสมาชิก โดยการติดตามและรายงานความก้าวหน้าของสมาชิกที่ได้รับเงินจากกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีจังหวัด

สุโขทัย ประเภทเงินอุดหนุน และการรายงานผลการติดตามการชำระหนี้กองทุนพัฒนาสตรีได้มีการบรรจุในระเบียบวาระการประชุมคณะทำงานขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ตำบลวังไม้ขอน แต่จากการศึกษาพบว่า การเปิดเผยข้อมูลและการรายงานผลการปฏิบัติงานของกองทุนฯ ยังอยู่แต่ในกลุ่มของสมาชิกและจัดทำรายงานตามระเบียบส่งให้สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสุวรรณโคตร ยังไม่ได้มีการเปิดเผยข้อมูลการดำเนินงานสู่สาธารณะ ทำให้การตรวจสอบจากภาคประชาชนยังมีน้อย เมื่อเปรียบเทียบกับการศึกษาหลักธรรมาภิบาลในการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานต่าง ๆ พบว่าการดำเนินงานมีปัญหาหลายประการ เช่น ภาพรวมของหน่วยงานยังขาดการส่งเสริมและการนำหลักธรรมาภิบาลมาปรับใช้อย่างจริงจังในการบริหารงานองค์กร หน่วยงานยังขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติงานโดยอาศัยหลักธรรมาภิบาล การเข้าถึงประชาชนของผู้ปฏิบัติหน้ายังขาดความร่วมมือและการบูรณาการการมีส่วนร่วม ประชาชนไม่ค่อยตระหนักและเข้าใจประเด็นด้านกฎหมาย หรือแนวทางปฏิบัติทางสังคม ทำให้การทุจริตการคอร์รัปชันในหน่วยงานยังคงเป็นปัญหาสำคัญต่อการขับเคลื่อนธรรมาภิบาลภายใน ความไม่เท่าเทียมและไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ส่งผลให้การขับเคลื่อนธรรมาภิบาลในองค์กร เป็นไปได้ช้า (มนต์ชัย ช่วยประสม และคณะ, 2563, น. 14-21)

5.3 บทบาทของผู้นำกองทุนฯ จากการศึกษพบว่า ผู้นำกองทุนฯ และคณะกรรมการกองทุนฯ ทุกคนมีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับกลุ่มพัฒนาสตรีมาก่อน จึงทำให้ทุกคนมีความเข้าใจในการทำงานของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี โดยเฉพาะประธานของกองทุนฯ ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการฯ คนอื่น ๆ มีตำแหน่งการทำงานในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ข้อดีคือสามารถเชื่อมโยงภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบในฐานะที่เป็นตัวแทนของประชาชนกับการทำหน้าที่

ในกองทุนฯ เช่น การเสนอโครงการฯ เพื่อขอรับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลและอำเภอ การทำงานร่วมกันระหว่างท้องถิ่นและท้องที่ แต่ข้อจำกัดคือภาระหน้าที่ที่รับผิดชอบมีหลายอย่างทำให้การทำงานในฐานประธานและคณะกรรมการกลุ่มฯ มีเวลาไม่เพียงพอ ประกอบกับคณะกรรมการทุกคนก็มีอาชีพอย่างอื่นด้วย เช่น ทำการเกษตร ค้าขาย เป็นต้น

ผลการศึกษาพบว่า คณะกรรมการกองทุนฯ ได้รับการยอมรับจากสมาชิกกลุ่มฯ โดยสมาชิกมีทัศนคติที่ดีต่อประธานฯ และกรรมการกองทุนฯ มองว่าทุกคนที่เข้ามาทำงาน มีความเสียสละ มีความทุ่มเท มีความรับผิดชอบและเข้าใจหลักการทำงาน มีบุคลิกภาพของการเป็นผู้นำที่ดี ผู้นำที่มีประสิทธิภาพในยุค Thailand 4.0 นอกจากจะต้องมีความรอบรู้ ซื่อสัตย์สุจริต รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ทำงานเป็นทีม มีทักษะการบริหารและการสื่อสารแล้วยังจะต้องส่งเสริมและอำนวยความสะดวกการจัดการตัวเอง (Self-organization) ที่จะสามารถเชื่อมโยงไปกับวิถีของคนยุค 4.0 ได้ (ชัยรัช เนียมศิริ, 2561, น. 105; นฤมล เพ็ญสิริวรรณ, 2561, น. 117-125) นอกจากนี้ยังพบว่าหากผู้นำองค์การขาดการนำหลักธรรมาภิบาลไปปรับใช้ในการบริหารจัดการหรือการกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติ อาจจะทำให้การทำงานภายในหน่วยงานเกิดผลกระทบและได้รับความขัดแย้งตามมา (เอื้องฟ้า เขากลม, 2562, น. 118-120) ดังนั้น การที่สมาชิกยอมรับการบริหารจัดการของคณะกรรมการกองทุนฯ จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จเช่นเดียวกัน

5.4 การสนับสนุน การกำกับและติดตามผลการดำเนินงานของกองทุนฯ จากหน่วยงานภาครัฐหลักคือ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสวรรคโลก โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสวรรคโลก ในฐานะสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการการกลั่นกรองและติดตามการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอสวรรคโลก ได้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนผู้รับผิดชอบงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี และ

พัฒนาการผู้ประสานงานประจำตำบลวังไม้ขอนนัดหมายการประชุมคณะทำงานขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีตำบลวังไม้ขอน เพื่อวางแผนงานในปีงบประมาณต่อไป นอกจากนี้ ยังได้ดำเนินการการแจ้งปฏิทินการประชุมของสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการการกลั่นกรองและติดตามการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอสุวรรณภูมิ โดยคณะทำงานขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีตำบลได้ตรวจสอบหลักฐานและให้ความเห็นในโครงการฯ เพื่อเสนอให้สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการการกลั่นกรองและติดตามการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีอำเภอสุวรรณภูมิพิจารณาให้ความเห็นชอบโครงการ ผลจากการศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนให้การสนับสนุนและคำแนะนำในการทำงานอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะเรื่องการกู้ยืมเงินหมุนเวียน ก่อนที่สมาชิกจะกู้ยืมเงิน พัฒนาการตำบลจะชี้แจงและอธิบายรายละเอียดเงื่อนไขการกู้ยืม รวมถึงการตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารเพื่อประกอบการกู้ยืมต่าง ๆ ทุกคนจะต้องรับผิดชอบในนามของกลุ่มฯ นอกจากนี้ การดำเนินงานหรือกิจกรรมของกลุ่มฯ ยังได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลวังไม้ขอน ในรูปแบบเงินสนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดอบรมฝึกอาชีพ การให้บริการสถานที่ในการประชุมหรือจัดอบรม ทำให้กลุ่มฯ สามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่องมากขึ้น

โดยการสนับสนุน การกำกับและติดตามผลการดำเนินงานของกองทุนฯ เป็นหัวใจสำคัญของหลักความโปร่งใส พบว่า “หลักการด้านความโปร่งใส” ถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการตัดสินใจ ที่จะทำให้การทุจริตซึ่งอาจจะเกิดขึ้นเป็นไปค่อนข้างยาก เพราะถือเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในภาพลักษณ์ขององค์กรต่อการปฏิบัติงานและส่งผลโดยตรงต่อการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ (ศราวดี ดาวกรงแก้ว และคณะ, 2564, น. 152-156) ดังนั้น เมื่อคณะกรรมการและสมาชิกของกองทุนฯ เห็นว่า

หลักการนี้มีความสำคัญและปฏิบัติตามจึงสามารถดำเนินงานได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของกองทุนฯ ได้

สรุป

การศึกษาระบบธรรมาภิบาล (Good Governance) ของการดำเนินงานกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มอาชีพ ตำบลวังไม้ขอน อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดสกลนคร ใช้หลักนิติธรรมเป็นหลักในการทำงานโดยยึดถือกฎระเบียบเป็นเกณฑ์สำคัญ เพื่อลดปัญหาความผิดพลาดหรือการทุจริต ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ในการเอื้อผลประโยชน์ให้กับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ จึงทำให้การทำงานของกองทุนฯ เป็นไปด้วยดี สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของกองทุนในการเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนดอกเบี้ยต่ำและสร้างเสริมกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพของสตรีได้ หลักความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วมก็เป็นหลักสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้การดำเนินงานของกองทุนฯ ประสบความสำเร็จ เมื่อสมาชิกกู้ยืมเงินไปแล้วจะต้องรับผิดชอบในการชำระเงินคืนตามระยะเวลาที่กำหนด ระบบการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance) ทั้งจากภายในจากสมาชิกกลุ่มด้วยกันเอง รวมถึงการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอก เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน และ/หรือสำนักงานตรวจสอบภายนอก สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน โดยได้รับการพัฒนาและมีผลการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ เช่น มีการตรวจสอบจากสมาชิกภายในปีละ 1 ครั้ง มีการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอกทุกปี เพื่อให้มั่นใจได้ว่าการดำเนินงานของกองทุนฯ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ ยังมีแนวทางการขับเคลื่อนการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในหลากหลายมิติ อาทิ (1) มิติเชิงนโยบายภาครัฐ คือการสร้างผู้นำและองค์กรต้นแบบ ให้มีค่านิยม วิสัยทัศน์ และระบบบริหารงานบุคคลที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม (2) มิติด้านกฎหมาย โดยการส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนปฏิบัติตามแนวทางของหลักธรรมาภิบาลด้านการป้องกัน

การทุจริต (3) การทดสอบระบบคุณธรรม จริยธรรมในหน่วยงานภาครัฐ ในการปฏิบัติหน้าที่และการดำรงตำแหน่งของเจ้าหน้าที่รัฐ (4) การเปิดเครือข่ายภาคประชาสังคม เพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลในภาคราชการและประชาชน (5) การตรวจสอบในเรื่องการบริหารจัดการพัสดุ การจัดซื้อจัดจ้าง งบประมาณ จากภาคประชาชนด้านการมีส่วนร่วม (6) การส่งเสริมภาคสื่อสารมวลชน ในด้านการประชาสัมพันธ์ การนำเสนอข้อเท็จจริงด้วยความเป็นธรรมอย่างมีจรรยาบรรณ และ (7) ความร่วมมือจากองค์กรอื่นๆ เช่น สถาบันทางศาสนาในการปลูกฝังค่านิยมทางสังคม เป็นต้น ซึ่งแนวทางดังกล่าว 7 ประการข้างต้น คือปัจจัยที่นำไปสู่การขับเคลื่อนธรรมาภิบาลในองค์กรภายใต้สังคมทุนนิยมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ดวงตา ราชอาษา, สัญญา เคนาภูมิ, และ ยุภาพร ยุภาศ, 2558, น.144-148) เพื่อให้การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีประสบความสำเร็จ การพัฒนาการดำเนินโครงการต่าง ๆ ต้องเป็นไปอย่างจริงจังและการจัดหาแนวทางการพัฒนาอาชีพที่ตรงตามความต้องการที่แท้จริงของสมาชิกกลุ่มฯ จะส่งผลให้สมาชิกมีความร่วมมือในการทำงานเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น จำเป็นต้องสร้างแรงจูงใจหรือแรงสนับสนุนเพื่อดึงดูดให้สมาชิกเข้าร่วมดำเนินการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ของกองทุนมากขึ้น โดยแสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์และผลตอบแทนที่สมาชิกจะได้รับจากการเข้ามาเป็นสมาชิกของกองทุนฯ อย่างชัดเจน เพื่อให้สมาชิกมีความกระตือรือร้นในการขับเคลื่อนกองทุนให้มีบทบาททั้งภายในระดับหมู่บ้านหรือตำบลมากขึ้น รวมถึงการพัฒนาสถานที่ในการดำเนินกิจกรรมการของกองทุนฯ ให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

Thailand 4.0 เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศไทย ของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี โดยมีแนวคิดของการเปลี่ยน

เศรษฐกิจแบบเดิมไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม “Value-Based Economy” ดังนั้น รัฐบาลจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการพัฒนากองทุนพัฒนาบทบาทสตรีฯ ที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนในการสร้างโอกาสและพัฒนาศักยภาพของสตรีสำหรับการลงทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ สร้างงาน สร้างรายได้ ให้ความทันสมัยต่อระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยการส่งเสริมการผลิตสินค้าของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ได้แก่ การปรับเปลี่ยนรูปแบบการผลิตและการจำหน่ายสินค้า ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม การเปลี่ยนจากการบริการรูปแบบเดิม (Traditional Services) ซึ่งมีมูลค่าค่อนข้างต่ำไปสู่การบริการที่สร้างมูลค่าสูงขึ้น (High Value Services) การเปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้และทักษะสูง

พัฒนาการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและสมาชิกกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ให้ความเชื่อมโยงผ่านระบบดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ เชื่อมโยงทุกส่วนราชการในการดำเนินงานร่วมกับประชาชน สร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบในการทำงาน นอกจากนี้จำเป็นต้องปรับปรุงระบบราชการ ให้กลายเป็นระบบเปิด (Open System) เปิดเผยข้อมูลเป็นปกติ (Default) ในรูปแบบที่สามารถนำไปใช้ได้ทันที โดยไม่ต้องร้องขอ การปฏิบัติงานโดยเน้นให้ประชาชนเป็นศูนย์กลาง (Citizen-centric) ภายใต้การมีส่วนร่วมในการบริหารภาครัฐที่หลากหลาย และสะท้อนถึงความโปร่งใส การตรวจสอบอย่างเปิดเผย เพื่อมุ่งไปสู่การสร้างธรรมาภิบาลในการขับเคลื่อนกองทุนพัฒนาบทบาทสตรีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป

การศึกษาดรรมาภิบาลของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี กลุ่มอาชีพ อำเภอสุวรรณคโลก จังหวัดสุโขทัย ทำให้เราได้รับรู้ว่าหลักธรรมาภิบาล จำนวน 6 ประการ ประกอบด้วย หลักนิติธรรม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความคุ้มค่า การมีส่วนร่วม

และหลักคุณธรรม มีผลต่อการดำเนินของกองทุนฯ และการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกองทุนฯ ดังนั้น นอกจากหลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ประการนี้แล้ว สามารถศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในหลักธรรมาภิบาลอื่น ๆ เช่น หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) หลักความเท่าเทียม (Gender inequality) หลักความเสมอภาค (Equity) เป็นต้น เพื่อให้การดำเนินงานของกองทุนฯ มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ การศึกษาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมือง เช่น ระบบอุปถัมภ์ กับการสร้างธรรมาภิบาลในการดำเนินงานของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจเช่นเดียวกัน เนื่องจากระบบอุปถัมภ์ในการบริหารงาน สามารถส่งผลกระทบต่อการทำงานของกองทุนฯ ได้ ตั้งแต่กระบวนการคัดเลือกคนในการทำงาน การกู้เงิน การประเมินและตรวจสอบผลการดำเนินงานของกองทุนพัฒนาบทบาทสตรี

บรรณานุกรม

- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). **ธรรมาภิบาลท้องถิ่นว่าด้วยการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิส่งเสริมการปกครอง.
- เชิงชาญ จงสมชัย และสุนทรชัย ขอบยศ. (2557). **ธรรมาภิบาลกับการบริหารงานท้องถิ่น: สภาพ ปัญหาและแนวทางการขับเคลื่อน**. มหาสารคาม: โรงพิมพ์อภิชาติการพิมพ์.
- ชัยธวัช เนียมศิริ. (2561). **ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพในยุค Thailand 4.0 กรณีศึกษาจังหวัดขอนแก่น**. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 60). วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

ดวงตา ราชอาษา, สัญญา เคนาภูมิ, และยุภาพร ยุภาส. (2558), “แนวทางการขับเคลื่อนการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลในยุคทุนนิยม.” **แพรววาทศิลป์**, 2 (3): 130-152.

นฤมล เพ็ญสิริวรรณ. (2561). “ภาวะผู้นำกับการพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด.” **مجهر มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์**, 4(2): 117-125.

บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และ บุญมีลี. (2544) . **ตัวชี้วัดธรรมาภิบาล (Indicators of Good Governance)** ค้นเมื่อ 19 มิถุนายน 2564 จาก https://kpi.ac.th/media/pdf/M8_315.pdf.

ภูติศ นอขุนทด วัชรินทร์ สุทธิชัย และรังสรรค์ อินทน์จันทร์. (2564), “รูปแบบหลักธรรมาภิบาลกับประสิทธิภาพผลการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยราชภัฏกลุ่มรัตนโกสินทร์.” **สังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**, 6(5): 344-358.

มนต์ชัย ช่วยประสม และคณะ. (2563), “หลักธรรมาภิบาลของพนักงานต่อการปฏิบัติงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.” **มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา**, 2(2): 29-54.

ยอดสร้อย ยิ้มฤทธิ. (2553). **การศึกษาการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลตำบลท่าแพ อำเภอเมืองพิจิตร จังหวัดพิจิตร**. (การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง). มหาวิทยาลัยนเรศวร, คณะสังคมศาสตร์, ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์.

รินทร์ภัส วุฒิปรีชาสิทธิ์. (2562). **แนวทางการพัฒนาธรรมาภิบาลในการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐ** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, คณะรัฐประศาสนศาสตร์.

วิชณี คุปตะวาทีน และศุภกานต์ มังกรสุรกาล. (2561). “ธรรมาภิบาลของไทยเป็นจริงหรือไม่.” **สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ**, 4(2): 394-398.

ศราวุฒิ ดาวกรแก้ว และคณะ. (2564). “การใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานสำนักงานเขตประเวศ กรุงเทพมหานคร.” **รัชตภาคย์**, 15(40): 147-159.

สำนักข่าวอิสรา. (2558). **รวม 600 ล.! สตง.สรุปงบกองทุนสตรีฯ 6 จว. ไม่ทำตามระเบียบ-ไร้เกณฑ์อนุมัติ**. ค้นเมื่อ 18 มิถุนายน 2564 จาก https://www.isranews.org/content-page/item/42663-stng_42663.html

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.). (2552). **การจัดระดับการกำกับดูแลองค์การภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance Rating)**. เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการ.

เอื้องฟ้า เขากลม. (2562). “หลักธรรมาภิบาล การจัดการความขัดแย้งและพฤติกรรม การเป็นสมาชิกที่ดีขององค์กร.” **คณะมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์**, 36(2): 102-124.

Carcaba, A., Arrondo, R., & Gonzalez, E. (2022). “Does good local governance improve subjective well-being?.” **European Research on Management and Business Economics**, 28(2): 100192.

Omri, A. & Mabrouk, N. B. (2020). “Good governance for sustainable development goals: Getting ahead of the pack or falling behind?.” **Environmental Impact Assessment Review**, 83: 106388.

Kardos, M. (2012). “The reflection of good governance in sustainable development strategies.” **Procedia – Social and Behavioral Sciences**, 58: 116-1173.

Lam, N.V. (2002). "A Perspective on Good Governance" **Bulletin on Asia-Pacific Perspectives 2002/03** : 47-56.

Biswas, R., Jana, A., Arya, K., & Ramamritham, K. (2019). "A good-governance framework for urban management." **Journal of Urban Management**. 8: 225-236.

The Study on Development of Thai Red Cross on Grievance Relief Mission via Incrementalism Model**

Siriruk Nithat-ek*

Abstract

The crucial question of this research is how the development of the Thai Red Cross on grievance relief mission via the Incrementalism Model. The main objectives of the research are to explore the policy of Thai Red Cross on a grievance relief mission under humanitarian principles, examine the mentioned mission from the perspective of the Incrementalism Model, and propose appropriate development approaches. The researcher adopts a qualitative methodology by conducting a documentary research approach in conjunction with in-depth interviews, using 17 interviewees whose responsibilities are related to the Thai Red Cross missions. The research generates three critical findings.

* Lecturer, Faculty of Political Sciences, Ramkhamhaeng University.

** This article is a part of the research “The Study on Development of Thai Red Cross on Grievance Relief Mission via Incrementalism Model” which has been funded by Faculty of Political Science, Fiscal Year 2022, Ramkhamhaeng University

*** Received September 8, 2022; Revised November 24, 2022; Accepted November 29, 2022

The first finding, In policy, the Thai Red Cross prioritizes independence and flexibility as the organization's policies so that the organization will possess contemporary adjustment ability to cooperate with the Thai government in grievance management in any circumstance. The organization structure depends on the committee as an executive position responsible for policy-making and related grievance management. In policy-making stage, the committee accentuates cooperation under the diversity of each Committee member's opinion. Additionally, the Thai Red Cross expands its grievance relief mission to two main channels covering all areas of the country with speedy processes. The first channel is the Relief and Community Health Bureau operates under the Thai Red Cross. The second channel is the Thai Red Cross provincial office affiliated with the Ministry of Interior.

The second finding of this research is that the evolution of the Thai Red Cross on the grievance relief mission illustrates a gradual development regarding the changing environment that can be divided into five paradigms. the grievance relief mission in this generation primarily concerned wars' consequences; 1893 – 1946, the grievance relief mission leveled up from war-related issues to public disaster management in specific area approaches; 1947 – 1976, humanitarian principles appeared in grievance management; 1977 – 2002, a proactive approach to grievance relief played a vital role; 2003 – 2011 and the trend in the grievance relief mission has focused on an integrated

approach combined with technological advancement for the goal of sustainability; 2012 onwards. Lastly, as the third finding, the Thai Red Cross continue to use Technology as Institutional collaborative mechanism. This research suggests that a proper approach for the Thai Red Cross to deal with the country's grievance relief mission effectively is to enlarge its grievance management function as an independent organization. To do so, the Thai Red Cross provincial office should play a more proactive role with explicit duty and responsibility for both the offices and its officers. The structure of the Thai Red Cross provincial office should be more systematic with legit authorization. There should be a standard volunteer training system for public disaster management in specific areas approaches. Besides, initiating an independent fund to facilitate public disaster management in certain areas will benefit the Thai Red Cross provincial office's grievance management mission. The researches above suggestions support the principles of transparency and public participation as a tool to foster the Thai Red Cross on a grievance relief mission.

Keywords: grievance relief mission, Incrementalism Model, Humanity.

การศึกษาพัฒนาการภารกิจกาชาดไทยในด้านการบรรเทาทุกข์ให้กับสาธารณชนใน กรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model**

ศิริรักษ์ นิทัศน์เอก*

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การศึกษาพัฒนาการภารกิจกาชาดไทยในด้านการบรรเทาทุกข์ให้กับสาธารณชนในกรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model มีวัตถุประสงค์ของงานวิจัย เพื่อศึกษานโยบายการดำเนินการกิจสภากาชาดไทยในด้านการบรรเทาทุกข์เพื่อมนุษยธรรม ศึกษาพัฒนาการของสภากาชาดไทยในการทำหน้าที่บรรเทาทุกข์ให้กับประชาชนในฐานะผู้ประสพภัยในรัฐไทยในกรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model และเสนอแนะการพัฒนาสภากาชาดไทยในด้านการบรรเทาทุกข์ที่เหมาะสมกับรัฐไทย งานชิ้นนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์กลุ่มตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับการกิจกาชาดไทย 17 คน และใช้การวิเคราะห์เนื้อหาตามข้อมูลการวิจัย

* อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

** บทความวิจัยนี้มาจากงานวิจัยเรื่อง การศึกษาพัฒนาการภารกิจกาชาดไทยในด้านการบรรเทาทุกข์ให้กับสาธารณชนในกรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model ของ ดร.ศิริรักษ์ นิทัศน์เอก ภายใต้การสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณรายจ่ายจากรายได้มหาวิทยาลัยรามคำแหง ประเภทคณะ โดยคณะรัฐศาสตร์ งบประมาณประจำปี 2565.

*** ได้รับบทความ 8 กันยายน 2565; แก้ไขปรับปรุง 24 พฤศจิกายน 2565; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 29 พฤศจิกายน 2565

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า (1) นโยบายการดำเนินการกิจสภาอากาศไทยในด้านการบรรเทาทุกข์ สภาอากาศไทยคงรักษาลักษณะมนุษยธรรมและรักษาอิสระ สามารถปรับตัวร่วมกับรัฐได้อย่างต่อเนื่อง มีโครงสร้างการบริหารเชิงนโยบายแบบคณะกรรมการซึ่งมีนัยสำคัญจากที่มาของตัวแสดง และมีกลไกการบรรเทาทุกข์ในพื้นที่สองรูปแบบ คือ สถานีอากาศและเหล่าอากาศจังหวัด ส่งผลให้การช่วยเหลือผู้ประสบภัยรวดเร็วและทั่วถึง (2) พัฒนาการของสภาอากาศไทยในการทำหน้าทีบรรเทาทุกข์ให้กับประชาชนในประเทศไทยในกรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model ค่อยเป็นค่อยไปและมีการปรับตัวตามสถานการณ์ โดยแบ่งยุคของพัฒนาการออกเป็น 5 ช่วง ได้แก่ การบรรเทาทุกข์จากภัยสงคราม พ.ศ.2436-2489 การบรรเทาทุกข์ด้านสาธารณสุขในเชิงพื้นที่ พ.ศ.2490-2519 การบรรเทาทุกข์ตามหลักมนุษยธรรมสากล พ.ศ.2520-2545 การบรรเทาทุกข์เชิงรุก พ.ศ.2546-2554 และการบรรเทาทุกข์แบบบูรณาการด้วยเทคโนโลยี พ.ศ.2555-ปัจจุบัน (3) การพัฒนาสภาอากาศไทยในด้านการบรรเทาทุกข์ที่เหมาะสมกับภาครัฐไทย ควรพัฒนาเทคโนโลยีในฐานะกลไกเชิงสถาบันในการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานอย่างยั่งยืน งานวิจัยจึงเสนอแนะเชิงนโยบายการดำเนินการกิจสภาอากาศไทยด้านการบรรเทาทุกข์ให้คงรักษาความเป็นอิสระ วางเกณฑ์กำหนดตำแหน่งแห่งที่ให้กับสถานีอากาศ จัดความสัมพันธ์ระหว่างสถานีอากาศและเหล่าอากาศจังหวัด พัฒนาแนวทางการสร้างอาสาสมัครด้านการบรรเทาทุกข์ในพื้นที่ รวมถึงตั้งกองทุนเพื่อบรรเทาทุกข์ในระดับพื้นที่ด้วยหลักการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส

คำสำคัญ : การกิจสภาอากาศไทยด้านการบรรเทาทุกข์, กรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model, หลักมนุษยธรรม

บทนำ

ในยุคที่ความซับซ้อนของปัญหาสาธารณะได้เข้ามาท้าทายสังคม การทำหน้าที่ดำเนินการกิจจัดบริการสาธารณะด้วยรัฐเป็นตัวแสดงเดี่ยวจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปสู่การสร้างความร่วมมือกับตัวแสดงอื่น ๆ ที่มีขีดความสามารถในการจัดการกับปัญหาด้วยทรัพยากรที่มีในครอบครอง การบริหารการจัดบริการสาธารณะจึงเริ่มปรากฏบทบาทของตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐกับการจัดบริการสาธารณะร่วมสมัย ตัวแสดงที่นอกเหนือจากรัฐมีค่อนข้างหลากหลายที่ปรากฏในพื้นที่ต่าง ๆ ตามสังคม ตามแต่รูปแบบภารกิจและบทบาทหน้าที่ในพื้นที่สาธารณะ ในภาพรวมเรียกว่าองค์การที่ไม่ใช่ภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) ซึ่ง USAID (2021) ได้อธิบายว่าลักษณะขององค์การที่ไม่ใช่ภาครัฐหรือองค์กรไม่แสวงหากำไรถือว่าเป็นองค์การแห่งการเปลี่ยนแปลงที่สนับสนุนเรื่องการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สิทธิมนุษยชน และความก้าวหน้าของภาคสังคม ที่สนับสนุนให้ชุมชนในสังคมรัฐเกิดความเข้มแข็ง มีความสามารถในการรับมือกับการเปลี่ยนผ่านทางประชาธิปไตย ตลอดจนสถานการณ์ภัยพิบัติในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งตัวแสดงที่ไม่แสวงหาผลกำไรนี้จะทำหน้าที่ในการสนับสนุนรัฐในทุกระดับในภารกิจบริการสาธารณะในด้านที่สัมพันธ์กับเงื่อนไขดังกล่าว เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมอย่างสูงสุด การทำหน้าที่ขององค์กรลักษณะนี้ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญกับการจัดบริการสาธารณะมากขึ้นในปัจจุบัน

สภากาชาด (Red Cross) เป็นหนึ่งในองค์กรที่จัดอยู่ในรูปแบบองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรที่ทำหน้าที่สนับสนุนรัฐในการดูแลประโยชน์พื้นฐานแก่สาธารณะที่อยู่ร่วมกันในสังคมรัฐตามหลักการพื้นฐานด้านมนุษยธรรม ความเป็นกลาง ความเป็นอิสระ อันเป็นที่ยอมรับในระดับสากล งานกาชาดก่อร่างแนวคิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในช่วง ค.ศ.1859 โดย Henry Dunant และคณะ และมีการตราอนุสัญญาเจนีวา

(Geneva Convention) ขึ้นทำให้ตัวชี้วัดด้านการดำเนินงานขององค์กรที่ไม่ใช่รัฐในการทำหน้าที่ด้านมนุษยธรรมและการบรรเทาทุกข์ให้กับประชาชนในระดับสากล (IFRC, 2021) ซึ่งการดำเนินสภากาชาดไทยในปัจจุบันก็ได้รับเงื่อนไขและหลักการเหล่านี้มาเป็นกรอบพื้นฐานของการดำเนินการภายในประเทศเช่นเดียวกัน

สภากาชาดไทยเป็นองค์กรการกุศลเพื่อมนุษยธรรม ถือกำเนิดขึ้นเมื่อ พ.ศ.2436 เนื่องจากเกิดกรณีพิพาทระหว่างประเทศไทยกับฝรั่งเศสเกี่ยวกับเขตแดนริมฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง กลุ่มชนชั้นนำไทยฝ่ายหญิง ได้แก่ ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ และคณะได้ทำการเรียไ้เงินและสิ่งของเพื่อส่งไปช่วยเหลือทหารที่ได้รับบาดเจ็บ และพยายามจุดประกายแนวคิดการสร้างองค์กรหลักด้านการบรรเทาทุกข์ให้กับผู้สู้รบอย่างเช่นในการดำเนินการในระดับสากลโดยการนำความกราบบังคมทูลสมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี (สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า) ขอให้ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ในการจัดตั้งองค์การพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดตั้ง “สภาอุณาโลมแดง” ขึ้น เมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2436 สภากาชาดได้ดำเนินการในด้านการสาธารณสุขและการช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรมมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในปีพ.ศ.2461 มีการออกพระราชบัญญัติว่าด้วยสภากาชาดสยาม พ.ศ.2461 มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยรักษาพยาบาลผู้ป่วยไข้และบาดเจ็บในสงครามและยามสงบกับทั้งทำการบรรเทาทุกข์ในเหตุการณ์สาธารณภัยพินาศ โดยไม่เลือกเชื้อชาติ สัญชาติ ลัทธิ ศาสนา หรือความเห็นในทางการเมืองของผู้ประสบภัย โดยการดำเนินการก็ได้อิงอยู่กับหลักมนุษยธรรมเป็นที่ตั้ง และต่อมาในปีพ.ศ. 2463 ได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยสภากาชาดสยามแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2463 จัดระเบียบสภากาชาดสยามเป็นสมาคมอิสระ ถัดมาเมื่อ พ.ศ.2482 ได้เปลี่ยนชื่อเป็นสภากาชาดไทย และในปี พ.ศ.2550 ได้มี

การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติว่าด้วยสภาอากาศ ไทย พ.ศ.2461 ให้สภาอากาศไทย มีฐานะเป็นนิติบุคคลและมีดำเนินการเป็นสาธารณกุศลเพื่อมนุษยธรรมตามหลักการ สภาอากาศสากล (สภาอากาศ, 2564) บทบาทของสภาอากาศไทยในการบรรเทาทุกข์จึงมีความชัดเจนขึ้นในการทำหน้าที่สนับสนุนรัฐในการจัดบริการสาธารณะด้านดังกล่าวแก่สังคมไทย

ภารกิจสภาอากาศไทย เป็นหน่วยวิเคราะห์ที่ควรให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการศึกษาทางนโยบายสาธารณะและการบริหารจัดการรัฐเนื่องจากบทบาทสำคัญที่ปรากฏต่อพื้นที่สาธารณะในฐานะทั้งตัวแสดงหลักและตัวแสดงสนับสนุนในการดำเนินกิจกรรมของรัฐโดยเฉพาะกิจการด้านการบรรเทาทุกข์แก่สาธารณะ นอกจากนี้หากพิจารณาในประเด็นการพัฒนาของการศึกษาทางนโยบายสาธารณะและการบริหารจัดการจะพบนัยสำคัญของการพัฒนาตัวหน่วยงานที่มีลักษณะของการเป็นหน่วยงานที่ไม่ใช่ภาครัฐที่กำลังเพิ่มขึ้นจำนวนมาก และเป็นเงื่อนไขของการผลักดันให้นโยบายสาธารณะประสบความสำเร็จในบริบทร่วมสมัย ไม่เพียงเท่านั้นตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐที่ทำหน้าที่ร่วมกับรัฐในการจัดบริการสาธารณะเพื่อสังคมยังเป็นตัวแสดงสำคัญของการสร้างให้ความหมายของความเป็นชุมชน (community) และการพึ่งพาตนเอง (self-organizing) ได้พัฒนาขึ้นในทางปฏิบัติ ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดประกายด้านการสร้างยั่งยืน (sustainability) ให้กับการพัฒนาการศึกษาวิเคราะห์ทางนโยบายสาธารณะ

กรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism เป็นแนวการวิเคราะห์ทางนโยบายสาธารณะที่เน้นการศึกษาต่อปรากฏการณ์ทางนโยบายแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยมุ่งอธิบายการต่อยอดเพิ่มเติมของนโยบายจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการเพิ่มเติมเป็นไปในรูปแบบของการพัฒนานโยบายในด้านบวกให้ดียิ่งขึ้น ในงานวิจัยชิ้นนี้นำกรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model มาเป็นพื้นฐานของการศึกษาเพื่อแสดงให้เห็นการพัฒนานโยบายและการบริหารจัดการเกี่ยวกับการกิจด้านการบรรเทาทุกข์ของ

สภาอากาศไทยตลอดระยะเวลาตั้งแต่ในช่วง พ.ศ.2436 จนถึงช่วงเวลาปัจจุบัน ในการทำหน้าที่เป็นตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐในบทบาทการจัดบริการสาธารณะร่วมกับรัฐเพื่อมนุษยธรรม อันจะเป็นเงื่อนไขที่ช่วยให้รัฐพัฒนาสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืนต่อไป

งานวิจัยนี้พยายามสะท้อนบทบาทขององค์การที่ไม่ใช่ภาครัฐซึ่งมีการสนับสนุนรัฐในการจัดกิจการสาธารณะด้านภัยพิบัติ โดยงานได้แสดงการตั้งคำถามเกี่ยวกับการพัฒนาองค์การทั้งในเชิงโครงสร้างองค์การ การพัฒนานโยบาย และการสร้างความร่วมมือข้ามเครือข่ายเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพให้กับกิจการงานสาธารณะแก่สาธารณะ งานวิจัยการใช้กรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism ในงานชิ้นนี้เป็นการใช้เพื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับความเป็นมาและพัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงนโยบายการดำเนินภารกิจหน้าที่ของสภาอากาศไทยในฐานะองค์กรอาสาสมัครด้านการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย งานวิจัยชิ้นนี้พยายามสร้างความรู้ที่สะท้อนให้เห็นพัฒนาการทางนโยบายและภารกิจหน้าที่ของสภาอากาศไทยโดยไม่ได้ใช้เกณฑ์เรื่องเวลาแบบมุมมองเชิงประวัติศาสตร์ หากแต่ใช้มุมมองเชิงนโยบายมาวิเคราะห์ให้เห็นพัฒนาของการเปลี่ยนแปลงบทบาทและภารกิจหน้าที่ของสภาอากาศไทย จากข้างต้นงานวิจัยจึงกำหนดคำถามในการศึกษาว่า หลักมนุษยธรรมสากลที่เป็นแนวปฏิบัติขององค์การกาชาดสากลปรากฏอยู่ในนโยบายและการดำเนินกิจการของสภาอากาศไทยอย่างไร และการดำเนินกิจการการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของสภาอากาศไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2436-2564 สะท้อนให้เห็นการบริหารจัดการทางนโยบายตามตัวแบบการพัฒนานโยบายแบบค่อยเป็นค่อยไป (Incrementalism) อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษานโยบาย การดำเนินการกิจสภาภาษาชาติไทยในด้านการบรรเทาทุกข์เพื่อมนุษยธรรม
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการของสภาภาษาชาติไทยในการทำหน้าที่บรรเทาทุกข์ให้กับประชาชนในรัฐไทยในกรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model
3. เพื่อเสนอแนะการพัฒนาสภาภาษาชาติไทยในด้านการบรรเทาทุกข์ที่เหมาะสมกับรัฐไทย

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษา ได้แก่ *ขอบเขตด้านเนื้อหา* เป็นการวาง การศึกษาวิจัยบนกรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model ซึ่งจะวิเคราะห์ไป พร้อมกับความสัมพันธ์ระหว่างนโยบาย การดำเนินการกิจภาษาชาติไทยกับแนวคิดตาม หลักมนุษยธรรมเพื่อแสดงให้เห็นถึงการพัฒนา นโยบาย *ขอบเขตเชิงพื้นที่* ในการศึกษา วิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิจัยเชิงเอกสารและการสัมภาษณ์เป็นหลัก หากแต่กำหนดให้พื้นที่ของการวิจัยอยู่ในขอบเขตของการวางนโยบาย การดำเนินงาน ของสภาภาษาชาติไทยในด้านการบรรเทาทุกข์ โดยจะพิจารณาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง พร้อมกับสัมภาษณ์ตัวแสดงที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการกิจด้านการบรรเทาทุกข์ของ สภาภาษาชาติไทย *ขอบเขตเชิงทฤษฎี* แนวคิดที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้โดยหลักจะอาศัยกรอบ การวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model เป็นกรอบพื้นฐานในการอธิบาย พัฒนาการทางนโยบาย การดำเนินสภาภาษาชาติไทย *ขอบเขตด้านระยะเวลา* งานวิจัย ขึ้นนี้เป็นการศึกษานโยบายการดำเนินการของภาษาชาติไทย ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ.2436 จนถึง ปี พ.ศ. 2564 (ซึ่งเป็นปีปัจจุบันที่เริ่มการวิจัย) เพื่อแสดงถึงพัฒนาการสำคัญของการ ขยับเคลื่อนนโยบายและการกิจสภาภาษาชาติไทยด้านการบรรเทาทุกข์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

- 1.ทราบถึงนโยบาย การดำเนินภารกิจสภากาชาดไทยในด้านการบรรเทาทุกข์เพื่อมนุษยธรรม
- 2.ทราบถึงพัฒนาการของสภากาชาดไทยในการทำหน้าที่บรรเทาทุกข์ให้กับประชาชนในรัฐไทยในกรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model
- 3.ได้ข้อเสนอสำหรับการพัฒนาสภากาชาดไทยในด้านการบรรเทาทุกข์ตามหลักมนุษยธรรมที่เหมาะสมกับรัฐไทย
- 4.ได้พัฒนาความรู้เกี่ยวกับการศึกษากรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model ในการศึกษาเชิงทฤษฎีทางนโยบายสาธารณะไทย และบทบาทองค์กรที่ไม่ใช่รัฐกับการร่วมบริหารสาธารณะกับรัฐไทย

วรรณกรรมและกรอบการวิจัย

ในงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการภารกิจกาชาดไทยในด้านการบรรเทาทุกข์เป็นการวิเคราะห์รูปแบบนโยบายที่มีการพัฒนานโยบายอย่างค่อยเป็นค่อยไปในแต่ละช่วงเวลา แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วรรณกรรมของการวิจัยนี้กำหนดหลักอยู่ที่แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะและกรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model ของ Charles E. Lindblom ซึ่งเป็นตัวแบบที่แสดงถึงการพัฒนานโยบายโดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับบริบทสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลาและเน้นการบรรลุเป้าหมาย การวิเคราะห์นโยบายจะยึดถือนโยบายเดิมที่มีอยู่เป็นเกณฑ์และต่อยอด ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของนโยบาย

ใหม่บนฐานของนโยบายเดิม การรักษาไว้ซึ่งแนวทางเดิมเชิงพัฒนาต่อยอดย่อมเป็นแนวทางที่จะช่วยสร้างเสถียรภาพของทางนโยบายในการปฏิสัมพันธ์กับตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังเป็นการช่วยรวมความคาดหวังของสาธารณะที่มีความหลากหลายได้อีกด้วย (Charles E. Lindblom, 1959; สมบัติ อารังค์ฉัญวงศ์, 2550, น. 241-249)

งานวิจัยเน้นการตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในเชิงการศึกษาวิเคราะห์พัฒนาการการศึกษากาชาดไทยในกรอบแบบ Incrementalism Model เพื่อที่จะตอบวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการศึกษานโยบายและการศึกษากาชาดไทยในด้านการบรรเทาทุกข์ตามหลักมนุษยธรรม เนื่องจากบทบาทของสภากาชาดไทยมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งจากการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสภากาชาดไทยในแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติให้เป็นภาคีในการบริหารจัดการสาธารณภัยและภัยพิบัติในด้านการบรรเทาทุกข์ร่วมกับหน่วยงานรัฐ

กรอบการวิจัยเรื่อง การศึกษาพัฒนาการการศึกษากาชาดไทยในด้านการบรรเทาทุกข์ให้กับสาธารณะในกรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นวิธีการศึกษาเอกสารเป็นหลักและใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มกับกลุ่มตัวแสดงที่เกี่ยวข้อง และการสังเกตการณ์ต่อปรากฏการณ์มาสนับสนุนการศึกษา ผู้ศึกษาจะทำการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary research) ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย และอาศัยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับตัวแสดงสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับภารกิจกาชาดไทยด้านการบรรเทาทุกข์ รวมถึงร่วมสังเกตการณ์ (Observation) การทำหน้าที่บรรเทาทุกข์ของสภากาชาดไทยและตัวแสดงที่เกี่ยวข้องในภารกิจเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของข้อมูล งานวิจัยจึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างในฐานะของการเป็นกลุ่มเป้าหมายของการสัมภาษณ์ จำนวนทั้งสิ้น 17 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling Technique) และใช้วิธีการการอ้างอิงต่อเนื่องปากต่อปาก (Snowball Sampling Technique) ผลผสมผสานเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลจากตัวแสดงที่เกี่ยวข้องอย่างแท้จริง เกณฑ์การเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจงกำหนดจากลักษณะของความเกี่ยวพันเชิงภารกิจด้านการบรรเทาทุกข์ในสภากาชาดไทย โดยพิจารณาการเลือกผู้ให้ข้อมูลจากตัวแทนในระดับนโยบายของส่วนกลาง(เลขาธิการสภากาชาดไทย) ตัวแทนของหน่วยบริหารและปฏิบัติงานในส่วนกลาง (ผู้อำนวยการสำนักงานบรรเทาทุกข์และประชานามัยพิทักษ์ และผู้อำนวยการสำนักบริหารกิจการเหล่ากาชาด ตัวแทนฝ่ายบรรเทาทุกข์ ตัวแทนฝ่ายสถานีกาชาด และตัวแทนสำนักงานด้านยุทธศาสตร์) ตัวแทนจากกลไกในระดับพื้นที่ (ตัวแทนเหล่ากาชาดจังหวัด กิ่งกาชาดอำเภอ) ตัวแทนภาคีความร่วมมือกับสภากาชาดไทยทั้งจากภาครัฐ (ตัวแทนจากกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย) และตัวแทนจาก

ภาคประชาสังคม (ตัวแทนจากมูลนิธิเพื่อนพึ่ง (ภาฯ) ยามยาก) จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลภายใต้กรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model

ผลการศึกษาวิจัย

(1) ผลการศึกษานโยบาย การดำเนินภารกิจสภาอากาศไทยในด้านการบรรเทาทุกข์เพื่อมนุษยธรรมสภาอากาศไทย: การก่อรูปของการบรรเทาทุกข์

ภารกิจอากาศไทยในด้านการบรรเทาทุกข์เป็นภารกิจที่อยู่คู่กับการช่วยเหลือสังคมมาโดยตลอด โดยเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ในยุคที่ประเทศไทยเผชิญกับสงคราม การจัดตั้งองค์การการกุศล (สภาอากาศไทย) เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของกลุ่มสตรีฝ่ายในเพื่อช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ทหารและผู้บาดเจ็บจากภัยสงคราม ประเทศไทยได้พัฒนาหลักการบรรเทาทุกข์ตามหลักมนุษยธรรมให้เป็นมาตรฐานสากลเมื่อครั้ง พ.ศ.2463 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยเริ่มเข้าสู่การเข้าเป็นสมาชิกกาชาดสากลซึ่งส่งผลให้ข้อกำหนดของการจัดตั้งและการดำเนินการของสภาอากาศไทยเป็นไปตามหลักการสากลซึ่งมีหลักมนุษยธรรมเป็นส่วนหนึ่งของหลักการ สภาอากาศไทยจึงได้กำหนดการดำเนินการตามหลักมนุษยธรรม การให้ความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ประชาชน ผู้ประสบภัยโดยไม่เลือกปฏิบัติ เน้นการรักษาชีวิต การเคารพต่อคุณค่าของมนุษย์ และการปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นอิสระเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการบรรเทาทุกข์มากที่สุด

นโยบายกาชาดไทย: การดำเนินการตามหลักมนุษยธรรม

การดำเนินภารกิจบรรเทาทุกข์ของสภาอากาศไทยอยู่ภายใต้การกำหนดของพระราชบัญญัติว่าด้วยสภาอากาศไทย พ.ศ.2461 พระราชบัญญัติว่าด้วยสภาอากาศไทย แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2463 พระราชบัญญัติว่าด้วยสภาอากาศไทย พ.ศ.2550 และข้อบังคับสภาอากาศไทย ซึ่งถือเป็นนโยบายเชิงกฎหมายสำหรับการบริหารงานกาชาด

ในการบรรเทาทุกข์กับประชาชน กฎหมายเหล่านี้ได้สนับสนุนให้การดำเนินการกิจหลักของสภาภาชาตไทยเป็นไปด้วยความคล่องตัวและเป็นอิสระมากขึ้น จากการกำหนดสถานะให้สภาภาชาตไทยมีความชัดเจนในบทบาทหน้าที่สถานะขององค์การที่เป็นองค์การสาธารณกุศลไม่ขึ้นตรงต่อรัฐ มีความสามารถในการบริหารงานได้อย่างคล่องตัว และเป็นอิสระจากรัฐในการสร้างความช่วยเหลือผู้ประสบภัย รวมถึงการกำหนดสถานะเป็นนิติบุคคลที่จะมีผลต่อการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นในทางปฏิบัติด้วย

นโยบายด้านการบรรเทาทุกข์ของสภาภาชาตไทยนั้นมีลักษณะที่เป็นไปตามหลักมนุษยธรรมโดยเฉพาะการคำนึงถึงการให้ความช่วยเหลือรักษาชีวิตและความเป็นมนุษย์เป็นหลักสำคัญ วิสัยทัศน์การดำเนินการเพื่อกมนุษยธรรมของภารกิจสภาภาชาตไทยจึงเป็นไปตามหลักการกาชาตสากล และมีเป้าหมายในการบรรเทาทุกข์ให้แก่ประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยกำหนดให้พันธกิจทั้งสี่ด้าน และยุทธศาสตร์ทั้งหก เป็นความหมายของการบรรเทาทุกข์และสนับสนุนความช่วยเหลือแก่ประชาชนผู้ประสบภัยอย่างรวดเร็วให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ สภาภาชาตไทยกำหนดภารกิจหลักด้านการบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัยอย่างชัดเจนในยุทธศาสตร์สภาภาชาตไทยที่ 2 ที่ว่าสภาภาชาตไทยสามารถเข้าถึงผู้ประสบภัยอย่างรวดเร็ว และให้บริการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัยทั่วประเทศ ครอบคลุมทั้งอุทกภัย วาดภัย อัคคีภัย ภัยแล้ง และภัยหนาว ผู้ประสบภัยได้รับความช่วยเหลืออย่างทันท่วงทีโดยการมีส่วนร่วมของสังคมและชุมชน มีการจัดการระบบอาสาสมัครอย่างเป็นระบบ พร้อมจัดทำแผนรับมือภัยพิบัติให้กับประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัย เพื่อพัฒนาให้เป็นชุมชนต้นแบบพร้อมรับมือพิบัติ ถือได้ว่าเป็นการเน้นการเตรียมพร้อมเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยและการพยายาม

ลดความเสี่ยงภัยให้กับประชาชนไปพร้อมกันอย่างมีประสิทธิภาพ (สภากาชาดไทย, 2564)

การขับเคลื่อนภารกิจกาชาดไทย: เครือข่ายนโยบายและความสัมพันธ์ ทางการจัดการ

ในส่วนของการบริหารสภากาชาดไทยเพื่อตอบสนองต่อภารกิจบรรเทาทุกข์จากการศึกษาพบว่า มีการใช้รูปแบบคณะกรรมการ (committee) มีการกำหนดโครงสร้างการบริหารทั้งในระดับนโยบายและระดับการจัดการ ทำหน้าที่ควบคุมและกำกับกำกับการดำเนินการของสภากาชาดไทย การจัดการในเชิงพื้นที่สภากาชาดไทยได้มีการวางโครงสร้างการจัดการไว้อย่างมีนัยสำคัญตรงที่มีการสร้างหน่วยปฏิบัติเป็นของตนเองและการสร้างความผูกพันกับกลไกของกระทรวงมหาดไทยในระดับพื้นที่ ในส่วนขององค์การในด้านการบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัยจากสภากาชาดไทยส่วนกลาง สภากาชาดไทยมีสำนักงานบรรเทาทุกข์และประชานามัยพิทักษ์ ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้ประสบภัยอย่างครบวงจร มีการแบ่งส่วนงานภายในที่เกี่ยวข้องกับการบรรเทาทุกข์สองส่วนคือฝ่ายบรรเทาทุกข์และฝ่ายสถานีกาชาดเพื่อทำหน้าที่เป็นหน่วยปฏิบัติการระดับพื้นที่ สำนักงานมีโครงสร้างการปฏิบัติในพื้นที่ด้วยการกำหนดให้มีสถานีกาชาดประจำส่วนกลางและภูมิภาครวม 13 แห่ง ครอบคลุมการดำเนินงาน โดยสำนักงานบรรเทาทุกข์ฯ จะทำหน้าที่ร่วมกับเหล่ากาชาดจังหวัดที่ประสบภัยในการช่วยเหลือ ซึ่งจะมีคณะกรรมการทำหน้าที่ในการพิจารณาให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยทั้งในด้านปริมาณและลำดับความสำคัญขึ้นอยู่กับระดับความรุนแรง และการจัดการสถานการณ์ รวมทั้งความต้องการจำเป็นเร่งด่วนของแต่ละจังหวัดที่ประสบภัย (สภากาชาดไทย, 2558, น. 103) และในส่วนของการประสานงานกับกลไกของกระทรวงมหาดไทยมีการตั้งตำแหน่งและสำนักงานปฏิบัติการขึ้นในระดับจังหวัด เรียกว่า เหล่ากาชาด

จังหวัดและกิ่งกาชาดอำเภอ ทำหน้าที่สนับสนุนการดำเนินนโยบายการบริหารกิจการ
สภากาชาดเข้าสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ซึ่งมีความผูกพันกันทางพันธกิจและโครงสร้าง
ตำแหน่ง การดำเนินการของเหล่ากาชาดจังหวัดจะตอบพันธกิจแปดประการซึ่งสัมพันธ์
กับพันธกิจหลักสี่ประการของสภากาชาดไทย และมีทั้งดำเนินการร่วมกับหน่วยงาน
ภายในของสภากาชาดไทยส่วนกลางทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้ประสบภัย รูปแบบของ
ตัวแสดงกาชาดในระดับพื้นที่เป็นการทำงานของภาคประชาสังคมร่วมกับตัวแสดงของ
กระทรวงมหาดไทยเป็นหลักสำคัญ และการปฏิบัติการในพื้นที่จะมีภาคีจากภาคส่วน
ต่าง ๆ เข้าร่วมเป็นเครือข่ายการปฏิบัติเป็นจำนวนมาก อาทิ กระทรวงพัฒนาสังคมและ
ความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงอื่นที่เกี่ยวข้องโดยภารกิจ
อาสาสมัครในพื้นที่ หน่วยทหาร เป็นต้น ตามเงื่อนไขของแต่ละพื้นที่ สภากาชาดไทยได้
สร้างความผูกพันระหว่างตัวแสดงเหล่ากาชาดจังหวัดกับองค์กรด้วยการสร้าง
การเลือกตั้งผู้แทนสำหรับการทำหน้าที่ในทางนโยบายกับส่วนกลางในตำแหน่ง ผู้แทน
ภาค เพื่อร่วมทำหน้าที่กับสภากาชาดไทยในการกำหนดนโยบายและทิศทางการ
ดำเนินการ การปฏิบัติการกิจด้านการบรรเทาทุกข์ในระดับพื้นที่ของสภากาชาดไทย จึง
แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมเพื่อให้การช่วยเหลือผู้ประสบภัยจะเป็นภาคส่วนต่าง ๆ
ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม รวมถึงกลุ่มองค์กรเหนือรัฐ
ในรูปแบบต่าง ๆ การทำงานร่วมกันของทุกหน่วยงานมีลักษณะของการเป็นเครือข่าย
(Network) ทั้งกลไกของสำนักงานบรรเทาทุกข์ฯ และกลไกของกระทรวงมหาดไทยจึง
เป็นองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิบัติการในพื้นที่ในด้านการสนับสนุน
ทรัพยากรและการร่วมกับกลไกของสภากาชาดไทยในระดับพื้นที่เพื่อเข้าช่วยเหลือ
ประชาชนผู้ประสบภัย

(2) ผลการศึกษาพัฒนาการของสภาอากาศไทยในการทำหน้าที่บรรเทาทุกข์ให้กับประชาชนในฐานะผู้ประสพภัยในรัฐไทยในกรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model

การทำหน้าที่บรรเทาทุกข์ให้แก่สาธารณะของสภาอากาศไทยมีการดำเนินการมาอย่างช้านาน จากการศึกษาพบว่าพัฒนาการเกี่ยวกับบทบาทด้านการบรรเทาทุกข์ของสภาอากาศไทยปรากฏการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญจากการเรียนรู้ต่อสถานการณ์ ทั้งจากมาตรฐานการจัดการในระดับระหว่างประเทศ และอิทธิพลของผลกระทบจากภัยพิบัติภายในประเทศไทย การศึกษาแบ่งพัฒนาการออกเป็น 5 พาราไดม์

พาราไดม์ที่ 1 : การบรรเทาทุกข์จากภัยสงคราม พ.ศ.2436-2489 ในช่วง พ.ศ.2436 โดยเน้นไปที่การแพทย์และการพยาบาลผู้ประสพภัยสงคราม ประเทศไทยได้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยสภาอากาศไทย พ.ศ.2461 และ พระราชบัญญัติ พ.ศ.2463 เป็นฉบับถัดมา เพื่อเป็นกรอบกฎหมายสำหรับหน้าที่และความรับผิดชอบด้านงานกาชาดและการบรรเทาทุกข์ของสภาอากาศไทย จนถึงการเคลื่อนไหวของสภาอากาศไทยในช่วงปี พ.ศ.2483 - 2488 การรับภารกิจกาชาดตามหลักมนุษยธรรมได้เริ่มขับเคลื่อนในปฏิบัติงาน ดังจะเห็นได้จากการรักษาการปฏิบัติตามเจตจำนงการก่อตั้งองค์กรในระดับพื้นที่ และได้มีการปรับโครงสร้างเฉพาะกิจสำหรับการจัดการภารกิจด้านการบรรเทาทุกข์ของกาชาดไทยในพื้นที่ตามสถานการณ์ผ่านสถานีกาชาดเข้าสนับสนุนการช่วยเหลือประชาชนกับรัฐตามสถานการณ์ และใน พ.ศ. 2485 มีการตราพระราชบัญญัติกาชาด (ฉบับที่ 2) ที่ส่งผลให้การทำหน้าที่บรรเทาทุกข์ของสภาอากาศไทยมีความโดดเด่นในด้านการแพทย์และการสาธารณสุขมากขึ้นจากการย้ายสภาอากาศไทยมาอยู่ในร่มของกระทรวงสาธารณสุข นัยของการบรรเทา

ทุกขจึงเป็นการรักษาเป้าหมายที่เน้นการสงเคราะห์ทหารและประชาชนผู้ประสบภัยจากสถานการณ์วิกฤตสงครามและภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น รวมถึงความพยายามรักษาเจตจำนงขององค์การด้วยความพยายามปรับกลไกการปฏิบัติในระดับพื้นที่ให้เหมาะสมกับความต้องการของสถานการณ์

พาราไทม์ที่ 2 การบรรเทาทุกข์ด้านสาธารณสุขในเชิงพื้นที่ พ.ศ.2490-2519 การขับเคลื่อนงานกาชาดด้านการบรรเทาทุกข์ได้พยายามสร้างการเคลื่อนไหวเชิงพื้นที่เพื่อเข้าถึงประชาชนในทุกรูปแบบ มีการสร้างกลไกอย่างหลากหลายทางจังหวัดเพื่อการบรรเทาทุกข์ในระดับจังหวัด ขณะเดียวกันการให้ความร่วมมือกับต่างประเทศก็มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาความสัมพันธ์กับกาชาดสากลซึ่งเป็นโครงสร้างเหนือรัฐที่สนับสนุนภารกิจกาชาดไทย ภารกิจบรรเทาทุกข์ของสภากาชาดไทยเกี่ยวกับภัยทางสงครามได้คงเฉพะการทำหน้าที่ตามอนุสัญญาเจนีวา และเน้นการพัฒนาการเตรียมพร้อมการบรรเทาทุกข์ในสถานการณ์ฉุกเฉิน ซึ่งคำว่ายามฉุกเฉินเป็นนัยของความรุนแรงของสถานการณ์ที่ไม่เน้นด้วยลักษณะประเภทของสถานการณ์เช่นการระบูประเภทของภัยสงครามหรือสาธารณสุขภัยพินาศอย่างที่ยัญญติมา

พาราไทม์ที่ 3 การบรรเทาทุกข์ตามหลักมนุษยธรรมสากล พ.ศ.2520-2545 การบริหารงานของสภากาชาดไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอย่างยิ่งในทางการบริหารจากการเปลี่ยนแปลงผู้นำฝ่ายบริหารของสภา และเหตุการณ์ที่สำคัญในช่วงเวลาดังกล่าวได้สะท้อนภาพการให้ความสำคัญของภารกิจสภากาชาดไทยตามหลักมนุษยธรรมในด้านการบรรเทาทุกข์ตามบรรทัดฐานสากล อาทิ กรณีบรรเทาทุกข์ผู้อพยพลี้ภัยชาวเขมรของสภากาชาดไทย ซึ่งเหตุการณ์ได้สะท้อนนัยสำคัญในการพัฒนาสภากาชาดไทยด้านการบรรเทาทุกข์ไปพร้อมกับการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติด้วยการปรับตัวที่เหมาะสมตามบริบทสถานการณ์ การจัดการกับผู้อพยพ

ชาวเขมรเป็นการดำเนินการตามมาตรฐานสากลตลอดกระบวนการและมีการเตรียมพร้อมเชิงรุกให้กับผู้อพยพเพื่อไปดำเนินชีวิตใหม่ เป็นต้น นอกจากนี้ สภาอากาศไทยได้ทำหน้าที่ในการบรรเทาทุกข์ไปตามภารกิจของสภาอย่างต่อเนื่องและมีการขยายโครงสร้างพื้นฐานของสภาอากาศและระดมทรัพยากรสำหรับการเตรียมพร้อมด้านการบรรเทาทุกข์

พาราไดม์ที่ 4 การบรรเทาทุกข์เชิงรุก พ.ศ.2546-2554 บทบาทของสภาอากาศไทยมีความโดดเด่นอย่างมากในการแสดงขีดความสามารถด้านการบรรเทาทุกข์ เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยประสบภัยพิบัติร้ายแรงหลายเหตุการณ์ทั้งสึนามิ และอุทกภัย มีการสร้างแนวทางการปฏิบัติหน้าที่บรรเทาทุกข์เชิงรุกมากขึ้น มีการผลักดันการเตรียมพร้อมในระดับพื้นที่ถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งกับการลดความเสี่ยงตามแนวทางขององค์กรระหว่างประเทศ (ศูนย์เตรียมความพร้อมป้องกันภัยพิบัติแห่งเอเชีย - Asian Development Preparedness Center: ADPC) เช่น การเตรียมพร้อมชุมชน การสร้างการตระหนักรู้และความรู้ความเข้าใจเพื่อรับมือกับผลกระทบของสาธารณภัยได้เองด้วยภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่นในเบื้องต้น และทางสภาอากาศไทยเองก็เตรียมพร้อมทรัพยากรทุกรูปแบบเพื่อเข้าถึงและให้ความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัยในกรณีเกิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทัวถึง และรวดเร็วได้ยิ่งขึ้น ซึ่งในทางหนึ่งก็เป็นผลดีกับรัฐในการบริหารจัดการด้านภัยพิบัติแก่สาธารณะ

พาราไดม์ที่ 5 การบรรเทาทุกข์แบบบูรณาการด้วยเทคโนโลยี พ.ศ.2555-ปัจจุบัน ภารกิจด้านการบรรเทาทุกข์ของสภาอากาศไทยในช่วง พ.ศ.2555 จนถึงปัจจุบัน ความโดดเด่นของการดำเนินการกิจด้านการบรรเทาทุกข์อยู่ที่การผนวกเทคโนโลยีเข้ากับการบริหารจัดการเพื่อสร้างการบูรณาการ ความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน การศึกษาพบว่ามีการยกระดับการบรรเทาทุกข์ระหว่างสภาอากาศไทยกับ

หน่วยงานภาคีต่าง ๆ ในรูปแบบของการทำงานร่วมกันแบบบูรณาการ เป็นเครือข่าย มีการพัฒนาเทคโนโลยีที่เรียกว่า แอปพลิเคชันพันธุ์ เข้ามาเป็นกลไกในการประสาน และจัดการความร่วมมือในการส่งมอบความช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบภัยในพื้นที่ แอปพลิเคชันพันธุ์สร้างพัฒนาจากการบูรณาการข้อมูลจากความร่วมมือกับหน่วยงาน ภาคีหลักด้านการบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัยจากภัยพิบัติและสาธารณภัยต่าง ๆ หลักฐาน ที่เป็นรูปธรรมของประสิทธิภาพการทำงานของเทคโนโลยีปรากฏในสถานการณ์การบริหารจัดการความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ประชาชนในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) แอปพลิเคชันพันธุ์ได้แสดงให้เห็นว่า เทคโนโลยีเป็นตัวแปรสำคัญในการลดขั้นตอนการให้ความช่วยเหลือจากสภาาชาตไทย ลงสู่ชุมชน ขณะเดียวกันเครื่องมือตัวนี้ก็ช่วยลดปัญหาความซ้ำซ้อนในการช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่เป้าหมาย ทำให้การบริหารจัดการการบรรเทาทุกข์มีประสิทธิภาพมากขึ้นในการจัดสรรและการกระจายทรัพยากร

(3) ผลการศึกษาเพื่อเสนอแนะการพัฒนาสภาาชาตไทยในด้านการบรรเทาทุกข์ที่เหมาะสมกับภาครัฐไทย

ผลการวิจัยพบว่า การขับเคลื่อนงานบรรเทาทุกข์ของสภาาชาตไทยยังคงพัฒนาเทคโนโลยีในรูปแบบของการเป็นกลไกเชิงสถาบันในการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานเพื่อประสิทธิภาพและความยั่งยืนต่อไป ความต้องการพัฒนาภารกิจสภาาชาตไทยในระยะยาวพบว่า การทำหน้าที่บรรเทาทุกข์ของสภาาชาตไทยในระยะยาวยังคงเป็นไปตามหลักมนุษยธรรมอันเป็นมาตรฐานสากล การสร้างความอยู่รอดให้กับประชาชนในสถานการณ์ภัยต่างๆ เป็นเรื่องที่ถูกได้รับการยอมรับจากหน่วยงานหลายฝ่ายที่ทำหน้าที่และรับผิดชอบในภารกิจดังกล่าวรวมถึงสภาาชาตไทย แผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ พ.ศ.2558 ได้กำหนดให้สภาาชาต

ไทยทำหน้าที่เป็นตัวแสดงหลักด้านการบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัยร่วมกับรัฐ รูปธรรมของการทำหน้าที่ของสภาาชาตไทยในภารกิจด้านการบรรเทาทุกข์ร่วมกับรัฐเกิดขึ้นอย่างมีนัยยะสำคัญ ซึ่งทิศทางการพัฒนางานบรรเทาทุกข์ของสภาาชาตไทยเป็นแนวนโยบายในปัจจุบัน และก้าวต่อไปสภาาชาตจะเป็นงานที่เน้นในเรื่องของการป้องกันภัย (Prevention) ด้วยการประยุกต์ใช้ทรัพยากรที่มีหรือว่าการเตรียมการดำเนินการเพื่อที่จะให้อยู่ในสภาวะที่ดี ตลอดจนการทำการฟื้นฟูในรูปแบบรับรู้ปรับตัว (Resilience) โดยมีการใช้เทคโนโลยีแอปพลิเคชันพันภัยเป็นตัวเชื่อมโยงทรัพยากรและเป็นกลไกสร้างความสัมพันธ์ นอกจากนี้สภาาชาตไทยยังเป็นองค์การสาธารณกุศล เป็นตัวแสดงที่มีอิสระจากการควบคุมสั่งการจากรัฐ ทำให้การสร้าง ความไว้วางใจ (trust) จากภาคส่วนต่าง ๆ ในการเข้าร่วมแลกเปลี่ยนทรัพยากรและ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของแต่ละหน่วยงานเกิดขึ้นได้ง่ายอีกด้วยเป็นผลให้ การพัฒนาการทำหน้าที่บรรเทาทุกข์ในสภาาชาตไทยจึงมีแนวโน้มเกี่ยวกับการ ประสิทธิภาพจากความร่วมมือระหว่างหน่วยงานโดยมีสภาาชาตไทยเป็นหน่วยงานหลักร่วมกับรัฐในการดำเนินการ

การอภิปรายผลการวิจัย

กรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model ในงานวิจัยชิ้นนี้ได้อาศัยแนวคิดของ Charles E. Lindblom (1959) เป็นแนวทางนำการอภิปรายวิเคราะห์ ซึ่งในการตั้งต้นการอธิบายของ Lindblom การนิยาม Incrementalism กำหนดการอธิบายหมายถึงการเลือกทางเลือกของนโยบายที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างจำกัด ซึ่งในทางหนึ่งข้อเสนอของ Lindblom ถือเป็นการยอมรับต่อปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินการของตัวแสดงด้วยความเป็นจริงในเชิงประจักษ์ของผลกระทบ (สมพร

เฟื่องจันทร์, 2539, น. 43; Charles E. Lindblom, 1959; สมบัติ อารังธวังศ์, 2546) ในงานวิจัยนำกรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model มาใช้เป็นกรอบพื้นฐาน (Theme) ของการอธิบายภาพรวมของงาน และจะนำแนวคิดอื่นเข้ามาผสมผสานเสนอข้อเสนองานของการพัฒนาสภาอากาศไทยในด้านการบรรเทาทุกข์ให้กับประเทศไทย การอภิปรายพัฒนาการของสภาอากาศไทยในการทำหน้าที่บรรเทาทุกข์ให้กับประชาชนผู้ประสบภัยในประเทศไทยแบ่งการอภิปรายออกเป็น 3 ส่วน

1. การอภิปรายนโยบาย การดำเนินการกิจสภาอากาศไทยในด้านการบรรเทาทุกข์เพื่อมนุษยธรรม

(1) การก่อรูปดำเนินงานด้านการบรรเทาทุกข์สภาอากาศไทยด้วยบริบทมนุษยธรรม สภาอากาศไทยในการบรรเทาทุกข์ตามหลักมนุษยธรรมจากการก่อรูปภารกิจสภาอากาศไทยแม้ว่าจะเริ่มต้นด้วยการรวมกันของกลุ่มสตรีฝ่ายในขนาดเล็กแต่ก็กำหนดเป้าหมายที่สอดคล้องกับการบรรเทาทุกข์ทางการแพทย์และการพยาบาลตามบริบทสถานการณ์ของประเทศที่เผชิญกับสงครามเช่นเดียวกับประเทศอื่น การทำภารกิจสภาอากาศไทยเริ่มต้นที่การบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัยจากสงคราม ผู้ได้รับผลกระทบจากการสู้รบทุกฝ่ายอย่างเป็นธรรมเมื่อปี พ.ศ.2436 สอดคล้องกับงานของสุดาปริวัตรธรรม (2534) ที่ว่าสภาอากาศไทยก่อตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2436 เนื่องจากกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศสเรื่องเขตแดนริมฝั่งแม่น้ำโขงและมีความตื่นตัวเปลี่ยนแปลงในด้านการการแพทย์และสาธารณสุขขึ้น จุดกำเนิดของภารกิจสภาอากาศไทยจึงเริ่มจากการบริบทสถานการณ์ (situation context) และบริบทของต่างประเทศ (international context) ในการทำหน้าที่บรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัยตามการรับรู้ของไทย ความเป็นรูปธรรมของการก่อตั้งหน่วยสภาอากาศไทยในขณะนั้นจึงเป็นการรับรู้ (perception) และตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น ภารกิจด้าน

การบรรเทาทุกข์ของสภาอากาศไทยตามหลักมนุษยธรรมจึงมีลักษณะของการประนีประนอมทางเลือกเพื่อตอบสนองปัญหาอย่างจำกัด กล่าวคือเป็นการทำงานที่พยายามปรับเสริมและเพิ่มเติมการดำเนินการตามความต้องการของสถานการณ์ภัยที่รัฐเผชิญและบรรเทาฐานระหว่างประเทศ

(2) พัฒนาการเชิงนโยบายแบบ Incrementalism ของภารกิจงานบรรเทาทุกข์ของอากาศไทย นอกเหนือไปจากการปรับตัวของบทบาทหน้าที่ของสภาอากาศไทยในด้านการบรรเทาทุกข์แล้ว ในทางนโยบายก็มีการปรับการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปที่ละเล็กละน้อย (conservative change) เช่นเดียวกัน การบริหารสภาอากาศไทยตลอดระยะเวลากว่า 100 ปี มีการออกพระราชบัญญัติว่าด้วยสภาอากาศไทย ได้แก่ พระราชบัญญัติว่าด้วยสภาอากาศสยาม พ.ศ. 2561 พระราชบัญญัติ พ.ศ. 2563 พระราชบัญญัติ พ.ศ.2481 พระราชบัญญัติ พ.ศ. 2485 พระราชบัญญัติ พ.ศ.2499 พระราชบัญญัติ พ.ศ.2502 และพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2550 ซึ่งสาระสำคัญของกฎหมายเป็นการปรับเปลี่ยนเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมายและอำนาจหน้าที่ของสภาอากาศไทยในการดำเนินการตามหลักมนุษยธรรมเพิ่มขึ้น สาระสำคัญของกฎหมายทั้งหมดยังคงยึดอยู่กับพระราชบัญญัติฉบับแรกเป็นหลักและใช้วิธีการปรับปรุงพัฒนางานอากาศด้วยการออกเป็นข้อบังคับสภาอากาศไทยแทน ในทางหนึ่งการออกนโยบายภายใต้ระยะเวลาดังกล่าวและการเพิ่มเติมสาระสำคัญให้กับการดำเนินงานอากาศ ถือได้ว่าการพัฒนาสภาอากาศไทยในทางกฎหมายมีความต่อเนื่องของการพัฒนางาน (routinization) เท่ากับว่าการต่อยอดและพัฒนาแนวทางของการดำเนินการของสภาอากาศไทยเป็นไปตามตัวแบบส่วนที่เพิ่มอย่างมีนัยสำคัญ

(3) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายกับวิธีการในการดำเนิน

ภารกิจด้านการบรรเทาทุกข์ การทำหน้าที่ของกาชาดไทยในด้านการบรรเทาทุกข์จึงอาศัยการเชื่อมโยงกันระหว่างพันธกิจของสภากาชาดไทยกับพันธกิจของเหล่ากาชาดจังหวัดซึ่งเป็นตัวแสดงกิตติมศักดิ์ในระดับพื้นที่ทำหน้าที่บรรเทาทุกข์ให้กับประชาชน สภากาชาดไทยกำหนดวิสัยทัศน์โดยคำนึงถึงบทบาทการเป็นองค์กรการกุศลที่ดำเนินการช่วยเหลือประชาชนในรัฐตามหลักมนุษยธรรม และกำหนดพันธกิจเกี่ยวกับการบรรเทาทุกข์ไว้ในพันธกิจที่ 2 การบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัยไว้สำหรับการเป็นหลักในการสร้างยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนดำเนินการ ซึ่งในด้านการบรรเทาทุกข์ทางสภากาชาดได้เน้นยุทธศาสตร์ที่ 3 การช่วยเหลือผู้ประสบภัยอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่อแผนจัดการสาธารณภัยสภากาชาดไทยและแผนปฏิบัติ กิจกรรม โครงการที่พัฒนาการจัดการอย่างเป็นระบบและมุ่งเน้นการช่วยเหลือที่รวดเร็วเป็นสำคัญ สภากาชาดไทยได้อาศัยกลไกของกระทรวงมหาดไทยเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการกับภารกิจดังกล่าวโดยกำหนดให้ลักษณะของตำแหน่งเป็นกิตติมศักดิ์ ในทางหนึ่งจึงไม่สามารถที่จะเป็นตัวแสดงที่ถูกควบคุมสั่งการได้จากสภากาชาดไทยในส่วนกลาง ความเป็นอิสระของเหล่ากาชาดจังหวัดในการบริหารจัดการกับภารกิจบรรเทาทุกข์จึงยืดหยุ่นในระดับหนึ่งจากเงื่อนไขของบริบทสถานการณ์และขีดความสามารถจากทรัพยากรของเหล่ากาชาด ภารกิจสภากาชาดไทยด้านการบรรเทาทุกข์จึงอาศัยวิธีการสร้างความผูกพันในเชิงพันธกิจ (mission related) เพื่อสร้างการบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (shared goal) ระหว่างหน่วยงานกลางกับพื้นที่ด้วยการกำหนดให้เหล่ากาชาดจังหวัดมีพันธกิจ 8 ด้านที่สอดคล้องกับพันธกิจของสภากาชาดไทย มีการกำหนดให้ส่วนหนึ่งของการดำเนินการของเหล่ากาชาดจังหวัดในพื้นที่สร้างแผนงานโครงการประจำปีสำหรับการดำเนินการตามพันธกิจจากส่วนกลาง (โดยส่วนกลางจะสนับสนุนทรัพยากรเพื่อเพิ่มศักยภาพใน

การปฏิบัติการ) ซึ่งหากพิจารณาในมุมการวิเคราะห์เป้าหมายสัมพันธ์กับวิธีการ การสร้างให้เกิดยึดหยุ่นในความสัมพันธ์จากรูปแบบของตัวแสดงและการใช้กลไกเชิงนโยบายเป็นตัวกำกับการทำหน้าที่ของตัวแสดงย่อมนำไปสู่ขีดความสามารถในการสร้างผลสัมฤทธิ์ให้กับภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(4) การพัฒนาโครงสร้างเชิงนโยบายด้วยรูปแบบคณะกรรมการที่หลากหลาย พระราชบัญญัติว่าด้วยสภาภาษาดไทยยังได้กำหนดการบริหารงานภายในสภาภาษาดไทยที่เอื้อให้เกิดความคล่องตัวกับการปฏิบัติ โดยกำหนดให้อำนาจบริหารอยู่ที่ตัวตำแหน่งสภานายกและอุปนายกผู้อำนวยกรโดยให้ทั้งสองตำแหน่งสั่งการร่วมกันได้และทดแทนกันได้ ถือเป็นจุดแข็งสำหรับการขับเคลื่อนภารกิจองค์กร เนื่องจากเป็นการลดสายการบังคับบัญชาขององค์กรและช่วยให้การดำเนินการของระบบบริหารงานภาษาดสามารถเดินไปได้อย่างต่อเนื่อง และรวดเร็วจากการทดแทนกัน การบริหารกิจการงานภายในภาษาดไทยอยู่ในรูปคณะกรรมการ แต่ละระดับชั้นจะมีการกำหนดคณะกรรมการทำหน้าที่รับผิดชอบในแต่ละภารกิจ ในทางนโยบาย พระราชบัญญัติว่าด้วยสภาภาษาดไทย พ.ศ. 2461 ได้กำหนดให้การออกนโยบายภาพรวมของการดำเนินการของภารกิจภาษาดไทยอยู่ในอำนาจและความรับผิดชอบของคณะกรรมการสภาภาษาดไทย ประกอบด้วย สภานายก อุปนายกผู้อำนวยกร กรรมการ 25 ตำแหน่งและกรรมการผู้แทนภาคเหล่าภาษาดจังหวัด 12 ตำแหน่ง ซึ่ง 25 ตำแหน่งเป็นตัวแทนจากภาคสังคมที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนภารกิจภาษาดไทย และใน ส่วน 12 ตำแหน่งเป็นตัวแทนจากกลไกของกระทรวงมหาดไทยและผู้ที่มีความสัมพันธ์กับกระทรวงมหาดไทยในระดับพื้นที่ ส่งผลให้การตัดสินใจในการกำหนดนโยบายด้านการบรรเทาทุกข์ของสภาภาษาดไทยมีความหลากหลายจากภาคส่วนใน

สังคม และจากตัวแทนของพื้นที่ในทางปฏิบัติจริง Lindblom เองได้ยอมรับต่อข้อสมมติฐานของ Herbert Simon (1957, pp. 61-80) ที่ว่ามนุษย์มีข้อจำกัดในการมีเหตุผล (Bounded Rationality) ต่อการตัดสินใจ เนื่องจากการเผชิญกับเงื่อนไขเกี่ยวกับความซับซ้อนของสถานการณ์และข้อจำกัดด้านทรัพยากรต่างๆที่สนับสนุนการตัดสินใจ การเพิ่มการมีส่วนร่วม (Increase participation) จึงมีนัยสำคัญในจุดนี้ และการที่ตัวแสดงจากพื้นที่ในระดับปฏิบัติเข้ามามีส่วนร่วมถือเป็นการออกแบบการมีส่วนร่วมที่เอื้อให้เกิดการหารือแลกเปลี่ยนได้ง่าย (Deliberate) เนื่องจากตัวแสดงที่เข้าร่วมไม่มีเงื่อนไขเรื่องสายการบังคับบัญชาเข้ามากำกับในความสัมพันธ์ อีกทั้งการเปิดพื้นที่ให้ตัวแสดงที่ถือข้อเท็จจริงของการปฏิบัติเข้าถึงพื้นที่การตัดสินใจในทางนโยบายทำให้พื้นฐานของการแลกเปลี่ยนยิ่งเอื้อให้การถกเถียงตั้งอยู่บนชุดข้อมูลสถานการณ์ (situation information) อีกด้วย ส่งผลให้การออกนโยบายเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินภารกิจกาชาดไทยจึงสอดคล้องกับความต้องการของสาธารณะในระดับพื้นที่ อันต่อเนื่องถึงการปฏิบัติการในพื้นที่ สำนักงานบรรเทาทุกข์และประชานามัยพิทักษ์ในสังกัดของสภากาชาดไทยจะทำหน้าที่ร่วมกับเหล่ากาชาดจังหวัดที่ประสบภัยในการช่วยเหลือโดยมี การจัดความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน (Institutional arrangement) ในการปฏิบัติการ สำนักงานบรรเทาทุกข์ฯ ทำหน้าที่เป็นฝ่ายสนับสนุนทรัพยากรและการปฏิบัติการในทุกรูปแบบ (facilitator) ในประเด็นนี้ถือได้ว่าเป็นการสร้างการจัดการกับปัญหาด้วยหลักความรับผิดชอบเชิงพื้นที่ (Area Based) และให้ความสำคัญกับสถานการณ์จริง การกำหนดการบริหารในลักษณะนี้เป็นการกระจายอำนาจ (decentralization) ให้กับตัวแสดงพื้นที่ประสบภัย (Primary area) และเป็นการยอมรับต่อปัญหาและข้อจำกัดของหน่วยงานในการดำเนินการเอง มีการทำงานร่วมกันของทุกหน่วยงานมีลักษณะของการเป็นเครือข่าย (Network) ส่งผลให้

การบริหารจัดการภารกิจการบรรเทาทุกข์ของกาชาดไทยแม้ว่าจะเป็นตัวแสดงภาคสังคมแต่ก็สามารถเชื่อมโยงการทำงานที่ร่วมกับรัฐในการช่วยเหลือประชาชนในระดับพื้นที่ได้อย่างใกล้ชิดและเข้าร่วมเป็นเครือข่ายการปฏิบัติที่สามารถแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างหน่วยงานได้อย่างแนบสนิท

(5) การวิเคราะห์เชิงประจักษ์ในการพัฒนาแนวทางการดำเนินการด้าน

การบรรเทาทุกข์ การพัฒนานโยบายการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยเพื่อบรรเทาทุกข์ของกาชาดไทยนั้นได้มีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยใช้การประเมินผลตอบรับในการปฏิบัติและการสร้างการพัฒนาเพื่อลดช่องว่างของปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในหน่วยงานจริง ประกอบกันกับการพัฒนางานและการสร้างนวัตกรรมของการบรรเทาทุกข์ให้กับประชาชนในแต่ละครั้งล้วนแต่เป็นผลมาจากการเรียนรู้ต่อปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจริงในพื้นที่ อาทิ การพัฒนาความเร็วในการให้ความช่วยเหลือด้วยการใช้แอปพลิเคชันพื้นที่ การปรับปรุงสิ่งของยังชีพเพื่อให้เข้ากับบริบทสถานการณ์ การฝึกทักษะการปฏิบัติงานด้านการช่วยชีวิตให้กับบุคลากรเพื่อให้เกิดความชำนาญในการให้ความช่วยเหลือ การฝึกอบรมด้านการเตรียมพร้อมให้กับประชาชนที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงด้วยชุดความรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อที่จะลดทอนความเสียหาย การขยายประเภทภัยในแผนการปฏิบัติการเพื่อขยายความช่วยเหลือให้ครอบคลุมกับปัญหาที่ประชาชนเผชิญหลังจากเกิดภัยขึ้น การสร้างเครือข่ายภาครัฐ-สังคม เพื่อระดมทรัพยากรให้เพียงพอต่อความต้องการของสถานการณ์ การจัดตั้งทีมปฏิบัติการเพื่อเป็นส่วนหน้าในการช่วยเหลือผู้ประสบภัย การตั้งหน่วยครัวเคลื่อนที่เพื่อแจกจ่ายอาหารสดสำหรับการยังชีพในพื้นที่ประสบภัย และกิจกรรมอื่น ๆ อีกจำนวนมากที่ปรากฏขึ้นหลังจากการเรียนรู้ต่อสถานการณ์ภัยพิบัติของกาชาดไทย ตลอดระยะเวลากว่า 129 ปีที่ผ่านมา การพัฒนางานกาชาดด้านการบรรเทาทุกข์จึงเป็นการเพิ่มเติมกิจกรรมที่เป็น

ข้อจำกัดจากการเรียนรู้ในสถานการณ์แต่ละครั้งร่วมกับการมองในความเป็นไปได้ในด้านการทรัพยากรของหน่วยงานในการดำเนินการสร้างการพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการ ส่งผลให้การทำหน้าที่ในการพัฒนาภารกิจด้านการบรรเทาทุกข์ของกาชาดไทย จึงเป็นการปรับ เสริม เติม ต่อยอด เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิผลต่อสาธารณะ

2. การอภิปรายพัฒนาการของสภากาชาดไทยในการทำหน้าที่บรรเทาทุกข์ให้กับประชาชนในฐานะผู้ประสพภัยในรัฐไทยในกรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model

(1) ส่วนที่เพิ่ม: ความต่อเนื่องของพัฒนาการของสภากาชาดไทยในการทำหน้าที่บรรเทาทุกข์ให้กับประชาชนผู้ประสพภัยในรัฐไทยตามกรอบ Incrementalism Model จากสภาพปัญหาและอิทธิพลของผลกระทบจากภัยพิบัติที่ประเทศไทยเผชิญ ส่งผลให้ห้ำพาราไทม์เป็นขยายตัวตามความหมายของภารกิจการบรรเทาทุกข์ของสภากาชาดไทยตามหลักมนุษยธรรม การพัฒนาในแต่ละช่วงเวลาเป็นการพัฒนาที่ค่อนข้างค่อยเป็นค่อยไป (incremental) และเน้นการต่อยอดเพิ่มเติมเป็นหลักโดยการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลาจะเป็นผลจากการเรียนรู้จากสถานการณ์ (learning by situation) การให้ความช่วยเหลือในการปฏิบัติจริง ส่งสมมาอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นแนวทางการดำเนินการในปัจจุบัน โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ ความพยายามแก้ไข้ปัญหา (problem-solving) เกี่ยวกับการบรรเทาทุกข์ผู้ประสพภัยให้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพซึ่งเป็นคุณค่าของเป้าหมายในทางนโยบาย (policy value)

พาราไทม์ที่ 1 : พ.ศ.2436-2489 : การบรรเทาทุกข์จากภัยสงคราม ภาพรวมของภารกิจสภากาชาดไทยในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นไปในลักษณะของการปรับปรุง

การบริหารงานภายใน (internal) องค์การให้เป็นองค์การकुศลตามหลักมนุษยธรรมตามมาตรฐานสากลโดยสมบูรณ์ การเพิ่มเติมการก่อร่างนโยบาย (Policy Formulation) ด้วยการตั้งเป้าหมายเพื่อให้สภากาชาดไทยเข้าร่วมการเป็นสมาชิกในกาชาดสากลนั้นก็ เป็นเป้าหมายสำคัญเพิ่มเติมที่ถูกกำหนดขึ้นต่อมา การขับเคลื่อนการพัฒนาการบริหาร สภากาชาดไทยในยุคแรก วิธีการ (Mean) ขับเคลื่อนงานการบรรเทาทุกข์ในช่วง สงครามจึงยังคงเน้นรักษามาตรฐานการ (Humanitarian Standardize) ปฏิบัติตาม หลักกาชาดสากล (ซึ่งมีหลักมนุษยธรรมเป็นหนึ่งในหลักการ) การปรับรูปแบบ การบริหารองค์การ (reorganizing) ให้มีความเป็นอิสระโดยแยกตัวออกจากรัฐบาล (หน่วยงานทหาร) เพื่อให้เป็นไปตามเงื่อนไขการเป็นองค์การकुศลเพื่อมนุษยธรรมตาม หลักการกาชาดสากลอย่างแท้จริง การออกพระราชบัญญัติฯ พ.ศ.2461 เพื่อ การบริหารภารกิจสภากาชาดไทยตามข้อผูกพันด้านมนุษยธรรมจากการเข้าร่วมใน อนุสัญญาเจนีวา เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ได้แสดงให้เห็นว่าภารกิจสภากาชาดไทยใน ด้านการบรรเทาทุกข์ในยุคตั้งต้นไม่แยกเป้าและวิธีการในการบริหารจัดการภารกิจออก จากกัน ในทางตรงกันข้ามกลับสะท้อนการทำงานร่วมกันอย่างแนบสนิท ความสัมพันธ์ กันระหว่างเป้าหมายและวิธีการสร้างการบรรเทาทุกข์ตามหลักมนุษยธรรมได้สะท้อนถึง ความพยายามของสภากาชาดไทยที่จะปรับเปลี่ยนการบริหารกิจการภายในเพื่อให้เกิด ความเป็นไปได้สอดคล้องกับเงื่อนไขด้านมนุษยธรรมตามหลักการสากล

พาราไดม์ที่ 2 : พ.ศ.2490-2519 : การบรรเทาทุกข์ด้านสาธารณสุขในเชิง พื้นที่ การขยายตัวแบบค่อยเป็นค่อยไปของภารกิจสภากาชาดไทย ในปี พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา การต่อยอดการดำเนินกิจการภายในของสภากาชาดไทยในด้านการแพทย์ และพยาบาลเป็นเป้าหมายในการขับเคลื่อนการดำเนินการของสภากาชาดไทย แต่ก็มี การขยายการดำเนินการกิจของสภากาชาดไทยด้านการบรรเทาทุกข์ทั้งการแพทย์และ

ในยามฉุกเฉิน สาธารณภัยพิบัติ เหตุการณ์ปัจจุบันอื่นๆ ซึ่งเรียกได้ว่า การบรรเทาทุกข์ตามชนิดของภัย (grievance relief as categories) ลงสู่พื้นที่ประสบภัย การต่อยอดเชิงนโยบายการดำเนินงานกิจการของสภาวิชาชีพไทยในช่วงเวลานี้จึงเป็นการพัฒนาที่เป็นไปทีละขั้น (step by step) ในเชิงการเพิ่มเติมนโยบาย หากแต่หากวิเคราะห์ในเชิงโครงสร้างการจัดการถือได้ว่าการเพิ่มเติมเหล่านี้เป็นการสร้างผลกระทบในการขยายโครงสร้างของสภาวิชาชีพไทยได้อย่างกว้างขวางมากขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการขยายกลไกการปฏิบัติการในระดับพื้นที่ด้วยรูปแบบของเครือข่าย (Network) ส่งผลให้ภารกิจสภาวิชาชีพด้านการบรรเทาทุกข์จึงครอบคลุมการตอบสนองปัญหาในภาพรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพในแง่ของความเร็ว การเข้าถึง และให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน

พาราไดม์ที่ 3 : พ.ศ.2520-2545 : การบรรเทาทุกข์ตามหลักมนุษยธรรมสากล เกิดเหตุการณ์ที่สำคัญในช่วงเวลาดังกล่าวได้สะท้อนภาพการให้ความสำคัญของภารกิจสภาวิชาชีพไทยในด้านการบรรเทาทุกข์ด้วยหลักมนุษยธรรมตามบรรทัดฐานสากลอย่างเป็นรูปธรรม การดำเนินการกิจการด้านการบรรเทาทุกข์ของสภาวิชาชีพไทยได้ทำให้ความหมายของการบรรเทาทุกข์ภัยจากสงครามปรากฏขึ้นอีกครั้ง เมื่อประเทศกัมพูชาเกิดสงครามขึ้นและทำให้มีผู้อพยพลี้ภัยชาวกัมพูชาหลบหนีเข้ามาในประเทศไทย การบรรเทาทุกข์มีทั้งการช่วยเหลือผู้บาดเจ็บจากสงครามและผู้ป่วยจากโรคระบาด อหิวาตกโรคถือเป็นการฟื้นความหมายการช่วยเหลือผู้ประสบภัยจากสงคราม และการช่วยเหลือผู้ป่วยโรคระบาดไปพร้อมกัน ความหมายของการบรรเทาทุกข์และแนวทางการดำเนินการของสภาวิชาชีพไทยแสดงการยอมรับต่อความซับซ้อนของปัญหา (complex of problem) และเงื่อนไขเชิงบริบท (context) ในการดำเนินการมากขึ้น พิจารณาได้จากการจัดตั้งศูนย์สภาวิชาชีพไทยที่บ้านเขาล้านเพื่อรองรับผู้ประสบภัย มีการตั้งหน่วยฉีควัคซีน ทีมแพทย์พยาบาล จัดหาน้ำดื่มสะอาดส่วนที่ถูกลุกลักขณะ และ

ประกาศเขตสัญลักษณ์กาชาดเพื่อเป็นเขตปลอดภัย ตลอดจนการส่งผู้ลี้ภัยไปยังประเทศที่สามโดยปราศจากการเมือง ขณะเดียวกันในช่วงปี พ.ศ. 2528 ก็ได้มีการเพิ่มแผนกยาและเวชภัณฑ์ในกองบรรเทาทุกข์ขึ้นในทางหนึ่งถือเป็นการเตรียมพร้อมอย่างมีนัยสำคัญกับการบรรเทาทุกข์ตรงที่ได้สะสมทรัพยากรเพื่อการปฏิบัติการเตรียมพร้อมนี้ถือว่าการปรับตัวของภารกิจตามสถานการณ์ (adaptation) และเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าการสร้างแนวทางการดำเนินการของสภากาชาดไทยครอบคลุมภัยทั้งสามด้านตามสถานการณ์จริงจึงมีความซับซ้อนมากไปกว่าปัจจัยทางการแพทย์และการสาธารณสุข นอกจากนี้ การปรับปรุงศูนย์วิทยุในดิงเกลเพื่อสื่อสารกับสถานกาชาดในพื้นที่ได้ทั้งหมด และขอเข้าร่วมเป็นเครือข่ายวิทยุสื่อสารเฉพาะกิจกรรมการปกครองเพื่อปฏิบัติการเตรียมพร้อมเรื่องการสื่อสารที่สนับสนุนให้การปฏิบัติการในสถานการณ์ทำได้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพในสภาวะคับขัน การให้คำแนะนำกับการวางแผนรับมือกับสถานการณ์ การตั้งเวิร์กช็อป การพัฒนาความรู้เรื่องภัยพิบัติกับองค์กรระหว่างประเทศ และทำให้การบริหารจัดการการให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยครบวงจร ทั้งนี้เป็นผลจากการเรียนรู้ต่อการขับเคลื่อนงานบรรเทาทุกข์ในต่างประเทศและการเรียนรู้ต่อยอดจากการปฏิบัติงานจริงของสภากาชาดไทย

พาราไดม์ที่ 4 พ.ศ. 2546-2554 : การบรรเทาทุกข์เชิงรุก การบรรเทาทุกข์เชิงรุกจึงเป็นการขยายนัยสำคัญของการบรรเทาทุกข์ในเชิงกระบวนการ (grievance relief as process) ดำเนินภารกิจสภากาชาดไทยที่พยายามรักษาเป้าหมายการบรรเทาทุกข์ที่เน้นหลักมนุษยธรรมและประสิทธิภาพในการบรรเทาทุกข์ การบรรเทาทุกข์ได้นำหน้ากับการขับเคลื่อนแผนจัดการภัยพิบัติระดับชุมชนตั้งแต่ในระยะก่อนเกิดภัย (pre stage) และเน้นการสร้างตั้งศูนย์ปฏิบัติการภัยพิบัติสภากาชาดไทยเพื่อเป็นคลังข้อมูลสำหรับการตัดสินใจ (Information for decision) ในการสร้าง

การเตรียมพร้อมและลดความเสี่ยงในระยะก่อนเกิดภัย ซึ่งลักษณะของข้อมูลจะเป็นข้อมูลเชิงสถานการณ์และข้อมูลทรัพยากรสำหรับการปฏิบัติการ ขณะเดียวกันก็ได้ให้ความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ต่อเนื่องกับผู้ประสบภัยหลังเกิดภัย (post stage) ในระยะยาวอย่างการฟื้นฟูพื้นที่ มีการพัฒนาโครงการฝึกทักษะการดำรงชีวิต การฝึกอาชีพ เฉพาะกลุ่มสตรี การดูแลชีวิตของผู้ประสบภัยจนเข้าสู่ภาวะความเป็นปกติ การให้ทุนการศึกษาแก่เด็กผู้ประสบภัยและชาติที่พึ่งพาจนจบปริญญา เป็นต้น ซึ่งเพิ่มเติมเชิงกระบวนการให้กับสถานการณ์บรรเทาทุกข์ที่เน้นในระยะเกิดภัย (during stage) มาอย่างต่อเนื่อง

พาราไดม์ที่ 5 พ.ศ.2555-ปัจจุบัน : การบรรเทาทุกข์แบบบูรณาการด้วยเทคโนโลยี จากประสบการณ์การทำงานบรรเทาทุกข์ของสภากาชาดไทยที่ผ่านมาได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของความรวดเร็วในการเข้าถึงและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัย ทำให้การทำงานร่วมกันแบบบูรณาการเป็นเครือข่าย (Network) แม้สภากาชาดไทยจะเป็นตัวแสดงหลักที่มีบทบาทหน้าที่ในการบรรเทาทุกข์ตามแผนการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยแห่งชาติ แต่ด้วยลักษณะของหน่วยงานที่เป็นองค์กรการกุศลก็เป็นเงื่อนไขในแง่ของการสร้างความสามารถในการระดมความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและภาคส่วนอื่นๆ โดยที่ไม่ได้อิงกับการใช้กฎหมายเป็นตัวตั้งต้นในการสร้างความร่วมมือเป็นหลักสำคัญนัก เพราะสภากาชาดไทยไม่ได้มีอำนาจรัฐในทางกฎหมายสำหรับการนำการบรรเทาทุกข์ หากแต่เป็นการทำหน้าที่ร่วมกับรัฐในการจัดการกับแอปพลิเคชันพื้นที่เพื่อบรรเทาทุกข์ และแอปพลิเคชันดังกล่าวอยู่ในความรับผิดชอบของสภากาชาดไทยเป็นหลัก ซึ่งในทางหนึ่งหมายความว่า การสร้างการมีส่วนร่วมเชิงรุกหรือความร่วมมือนี้จึงเป็นการตั้งต้นบนฐานของการมองในแง่ของทรัพยากรและขีดความสามารถของหน่วยงานเป็นหลัก (resource based collaboration) ประกอบ

กับการนำของสภาภาชาชาติไทยร่วมกับกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจึงมีรูปแบบของความร่วมมือแบบ network governance ซึ่ง Wayne Parson (1995) มองว่าการเป็นเครือข่ายเป็นผลดีในเรื่องของการเปิดกว้างให้เกิดความหลากหลายกับการจัดทำนโยบายที่สภาพปัญหาที่ต้องแก้ไขมีความซับซ้อน และได้อธิบายมุมมองของ Rhodes 1981, 1986, 1988 ซึ่งมองตามมุมมองของ Benson (1982:148) ว่าการเป็นเครือข่ายนโยบาย (policy network) คือการปฏิสัมพันธ์ (interact) กันของหน่วยงานที่วางอยู่บนฐานของการพึ่งพา (dependencies) เกี่ยวกับทรัพยากร (resources) ซึ่งจะเป็นโครงสร้างที่แตกต่างไปจากการทำงานแบบเดิมของระบบการบริหารงานของรัฐ (Parson 1995 ;185-186) การใช้ตัวแสดงภาคสังคมเช่นสภาภาชาชาติไทยนำการบริหารจัดการจึงเป็นผลบวกสำหรับเปิดกว้างให้ตัวแสดงอื่นที่ไม่ใช่รัฐสามารถเข้าถึงพื้นที่ทางนโยบายได้ง่าย และสามารถบูรณาการการทำงานร่วมกันด้วยทรัพยากรเป็นหลักด้วยการใช้เทคโนโลยีมีนัยสำคัญขึ้นต่อการบรรเทาทุกข์ แอปพลิเคชัน “พันภัย” ส่งมอบความช่วยเหลือประชาชนผู้ประสบภัยรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แอปพลิเคชันพันภัยได้แสดงให้เห็นว่าเทคโนโลยีเป็นตัวแปรสำคัญในการลดขั้นตอนการให้ความช่วยเหลือจากภาชาชาติไทยลงสู่ชุมชน

(3) การอภิปรายเพื่อพัฒนาสภาภาชาชาติไทยในด้านการบรรเทาทุกข์ที่เหมาะสมกับภาครรัฐไทย

การใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างความร่วมมือในการดำเนินการกิจการบรรเทาทุกข์ของสภาภาชาชาติไทยในปัจจุบันถือว่ามีความสำคัญและเหมาะสมที่จะรองรับการมีส่วนร่วมจากหลายภาคส่วนเนื่องจากเครื่องมือตัวนี้ก็ช่วยลดปัญหาความซ้ำซ้อนในกับการทำเครือข่ายของรัฐในการช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่เป้าหมายตั้งแต่ในระดับนโยบายจนลงไปสู่การปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม การตั้งเครือข่ายความร่วมมือและการให้

บทบาทสภากาชาดไทยนำ (lead) นั้นสามารถสร้างความร่วมมือจากความไว้วางใจ (trust) ตั้งแต่การบูรณาการแลกเปลี่ยนข้อมูลและทรัพยากร (exchange resources) ระหว่างหน่วยงาน อีกทั้งยังทำให้โอกาสของการทำฉันทามติร่วมกัน (policy consensus) ในการวางแผนทางการดำเนินการกิจด้านการบรรเทาทุกข์เกิดขึ้นได้เหมาะสมสถานการณ์และสร้างประสิทธิภาพในการตัดสินใจเพื่อปฏิบัติการ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย: ข้อเสนอต้นนโยบายเพื่อการพัฒนา

จากการศึกษาเรื่อง การศึกษาพัฒนาการภารกิจการกาชาดไทยในด้านการบรรเทาทุกข์ให้กับสาธารณะในกรอบการวิเคราะห์แบบ Incrementalism Model งานวิจัยได้เกิดข้อเสนอเชิงนโยบายต่อการพัฒนาการกิจสภากาชาดไทยในด้านการบรรเทาทุกข์แก่สาธารณะที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินงานร่วมกับภาครัฐไทยที่นำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนพร้อมกับการรักษาไว้ซึ่งการดำรงหลักมนุษยธรรม ดังนี้

(1) ขยายกลไกสำหรับการปฏิบัติการด้านการบรรเทาทุกข์ที่เป็นอิสระ เพื่ออำนวยความสะดวกความร่วมมือในระดับปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพในระดับพื้นที่จังหวัด

(2) วางหลักเกณฑ์ในการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ให้กับสถานีกาชาด เพื่อการยกระดับการตั้งสถานีกาชาดในพื้นที่ภูมิภาคให้ครอบคลุมและเกิดสมดุลในความรับผิดชอบปฏิบัติการของงานกาชาดทั่วประเทศไทย ลักษณะพื้นฐานของเกณฑ์ที่เหมาะสมในการก่อตั้งสถานีกาชาด ได้แก่ การวัดระยะทางของการส่งมอบความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ เจือปนในเชิงภูมิศาสตร์ ความพร้อมในการระดมทรัพยากรจากพื้นที่ ความสามารถในการเคลื่อนที่เพื่อปฏิบัติการเฉพาะกิจ เป็นต้น

(3) จัดความสัมพันธ์เชิงสถาบันระหว่างสถานีกาชาดและเหล่ากาชาดจังหวัด ควรมีการกำหนดให้สถานีกาชาดให้การสนับสนุนการปฏิบัติของเหล่ากาชาดจังหวัด เป็นหน่วยงานสนับสนุนอำนวยความสะดวกด้านทรัพยากรเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย (Back Office) เพื่อสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติ

(4) พัฒนาแนวทางการสร้างอาสาสมัครด้านการบรรเทาทุกข์ในระดับ โดยสร้างจิตสำนึกเรื่องจิตสำนึกสาธารณะ (public spirit) และปลูกฝังหลักมนุษยธรรม ให้กับบุคลากรอาสาสมัครกาชาดบรรเทาทุกข์เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจเป้าหมายของ สถานีกาชาดและสร้างความร่วมมือในการปฏิบัติการได้ง่ายและยั่งยืน

(5) ดึงกองทุนเพื่อการบรรเทาทุกข์ เพื่อเป็นทุนสำรองสนับสนุนการดำเนินการ กิจกรรมในระดับพื้นที่และให้ความสำคัญกับการสร้างการมีส่วนร่วมและหลัก ความโปร่งใสเป็นแนวทางการขับเคลื่อน โดยกำหนดรูปแบบการรายงานงบประมาณ และการใช้จ่ายแบบ real-time เพื่อสร้างความไว้วางใจให้กับประชาชนในพื้นที่ และ เพื่อจูงใจประชาชนให้เข้าร่วมสนับสนุนงบประมาณให้กับกองทุนเพื่อช่วยเหลือ ผู้ประสบภัยในพื้นที่ต่อไป

บรรณานุกรม

Charles E. Lindblom (1959). "The Science of "Muddling Through"" **Public Administration Review**, 19(2): 79-88.

IFRC (2021). ค้นเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2565 จาก <https://media.ifrc.org/ifrc/>

USAID (2021). ค้นเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2565 จาก

<https://www.usaid.gov/partnership-opportunities/ngo>.

สภาาชาดไทย (2558). **พลวัตรและนวัตรกรรมของสภาาชาดไทยฉบับเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเนื่องในพระราชพิธีฉลองพระชนมายุ 5 รอบ ในวันที่ 2 เมษายน 2558**. กรุงเทพฯ: สภาาชาดไทย.

สภาาชาดไทย (2564). สืบค้นเมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2565 จาก <https://www.redcross.or.th>.

สมบัติ อารังญวงศ์. (2546). **นโยบายสาธารณะ: แนวความคิด การวิเคราะห์และกระบวนการ** พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.

สมพร เพื่องจันทร์. (2539). **นโยบายสาธารณะทฤษฎีและการปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

พระราชบัญญัติว่าด้วยสภาาชาดไทย พ.ศ.2461. (2550, 14 สิงหาคม) **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 124, ตอนที่ 41 ก.. หน้า 9.

พระราชบัญญัติว่าด้วยสภาาชาดไทย พ.ศ.2463. (2563, 7 พฤศจิกายน) **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 37. หน้า 267.

พระราชบัญญัติว่าด้วยสภาาชาดไทย (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๕๐. (2550, 14 สิงหาคม) **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 124. หน้า 267. ตอนที่ 41 ก.

ข้อบังคับสภาาชาดไทย พ.ศ.2500. (2500, 18 มิถุนายน) **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 74, ตอนที่ 54. หน้า 1081.

สุดา ปรีวัติธรรม (2534). **สภาาชาดไทยกำเนิดและพัฒนาการ (พ.ศ.2436 - 2485)** (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์.

Dynamic of the historical bloc after the change of the Siamese regime^{***}

Weerachon Gedsakul^{*}

Watcharabon Buddharaksa^{**}

Abstract

This article aimed to study the role of "Khana Ratsadorn" as an important historical bloc in Siam Revolution. The group could pertain its political power from 1932 to 1947. Thus, studying the significant of 1932 revolution as the context of interrelation within the bloc could reveal that the group was caught in a complex relationship. Since, 1932 to 1947, "Khana Ratsadorn" had not been unified, strong, assured, and unchangeable, but the group was fluid and inclined toward a competition to lead between different factions.

^{*} Pd.D Candidate, Faculty of Social Sciences, Naresuan University,

Email: weerachong61@nu.ac.th

^{**} Associate Professor Dr., Political Science Program, Faculty of Social Sciences, Naresuan University, Email: watcharabonb@nu.ac.th

^{***} This article is a part of the dissertation entitled "An Installation of Political Thought among the People's Party A.D.1932-1947." in Political Program, Faculty of Social Sciences, Naresuan University.

^{****} Received October 3, 2022; Revised November 26, 2022; Accepted 6 December, 2022

Keywords: The people's party; Historical bloc; Siamese revolution of 1932.

การเคลื่อนไหวของกลุ่มประวัติศาสตร์ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยาม***

วีรชน เกษสกุล*

วัชรพล พุทธิรักษา**

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษา “คณะราษฎร” ในฐานะที่เป็นกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ที่มีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยาม และเป็นกลุ่มที่สามารถครองอำนาจทางการเมืองการปกครองสยามได้ นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จนถึง พ.ศ. 2490 โดยในการศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนได้ใช้แนวความคิดว่ากลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ เป็นกรอบในการแสวงหาความรู้ และเป็นเครื่องมือในการที่จะช่วยเผยให้เห็นถึงความซับซ้อนของความสัมพันธ์ภายในกลุ่มประวัติศาสตร์ดังกล่าว ผลการศึกษาพบว่า “คณะราษฎร” ภายใต้บริบท

* นิติปรัชญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, อีเมล: weerachong61@nu.ac.th

** รองศาสตราจารย์ ดร., ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, อีเมล: watcharabonb@nu.ac.th

*** บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีนิพนธ์เรื่องการจัดวางความคิดทางการเมืองของกลุ่มคณะราษฎร พ.ศ. 2475 – 2490

**** ได้รับบทความ 3 ตุลาคม 2565; แก้ไขปรับปรุง 26 พฤศจิกายน 2565; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 6 ธันวาคม 2565

ทางสังคมและการเมืองหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยามจนถึงพ.ศ. 2490 เป็นกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ที่ไม่ได้มีความเป็นเอกภาพ แข็งทื่อ แน่นนอน และตายตัว หากแต่ภายในกลุ่มมีความเคลื่อนไหว และมีความพยายามในการช่วงชิงการนำของกลุ่มย่อย ๆ ภายในอยู่เสมอ

คำสำคัญ : คณะราษฎร, กลุ่มทางประวัติศาสตร์, การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475

บทนำ

หากกล่าวถึงประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับการเมืองไทย หนึ่งในเหตุการณ์ที่มีความสำคัญและมีประเด็นที่เป็นข้อถกเถียงมากที่สุดเหตุการณ์หนึ่ง นั่นคือเหตุการณ์เกี่ยวกับ “การเปลี่ยนแปลงการปกครองสยาม” ทั้งนี้ด้วยเหตุการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยอย่างเป็นวงกว้าง แม้ว่าในปัจจุบัน (พ.ศ. 2565) เหตุการณ์ดังกล่าวจะผ่านมาแล้ว 90 ปี แต่ก็ยังคงมีความสำคัญและมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้ อีกทั้งยังมีข้อถกเถียงใหม่ ๆ เกิดขึ้นอยู่เสมอ ดังจะเห็นได้จากผลงานทางวิชาการในช่วง 10 – 15 ปีที่ผ่านมา เช่น ศิลปะ-สถาปัตยกรรมคณะราษฎร สัญลักษณ์ทางการเมืองในเชิงอุดมการณ์ (2552) ขอฟันฝ่าในฝันอันเหลือเชื่อ (2556) คณะการเมืองหลังการปฏิวัติสยาม (2560) อยากจำแต่กลับลืม (2561) เลือดน้ำเงิน ชัยไม่จริง ขาวไม่แท้ และประชาธิปไตยในอุดมคติ (2561) ราษฎรธิปไตย: การเมือง อำนาจ และความทรงจำของ(คณะ)ราษฎร (2562) หลังบ้านคณะราษฎร กองทัพคณะราษฎร (2564) ราษฎรปฏิวัติ ชีวิตและความฝันใหม่ของคนรุ่นใหม่สมัยคณะราษฎร (2565) ปฏิวัติที่ปลายล้น (2565) เป็นต้น

ทั้งนี้ จากผลงานทางวิชาการจำนวนมาก หากพิจารณาจากลักษณะของโครงเรื่องในการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยาม ผู้เขียน

เห็นด้วยกับนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ที่ได้แบ่งแบบแผนในการนำเสนอออกเป็น 3 กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มที่ 1 ดำเนินเรื่องแบบคนรักเจ้า หรือกลุ่มอนุรักษนิยม กลุ่มที่ 2 ดำเนินเรื่องแบบนิยมคณะราษฎร หรือกลุ่มเกลียดเจ้า และกลุ่มที่ 3 ดำเนินเรื่องแบบกลาง ๆ โดยผสมผสานเรื่องต่าง ๆ เข้าด้วยกัน รวมทั้งมีความพยายามในการสร้างสรรค์เรื่องราวใหม่ ๆ เพิ่มเติมเข้าไปในเรื่องที่เคยมีอยู่แต่เดิม (โปรดดูรายละเอียดในนครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2547, น. 16)

แต่อย่างไรก็ดี จากการพยายามทบทวนวรรณกรรมงานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยาม ผู้เขียนพบว่า การนำเสนอทั้ง 3 รูปแบบตามทีนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ได้จำแนกเอาไว้ มีลักษณะหนึ่งอย่างหนึ่งที่ทั้ง 3 รูปแบบมีเหมือนกัน (เท่าที่ผู้เขียนสังเกตเห็นในตอนนี) คือการกล่าวถึง “คณะราษฎร” ในฐานะที่เป็นตัวแสดงหลัก นอกจากนี้ในวงวิชาการทางด้านสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสาขารัฐศาสตร์ และประวัติศาสตร์ ต่างมีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า นับตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะผู้ก่อการปฏิวัติที่เรียกตัวเองว่า “คณะราษฎร” ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญ และมีอำนาจในการบริหารประเทศ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ภายใต้บริบททางสังคมการเมืองดังกล่าว การเมืองการปกครองของสยามประเทศอยู่ภายใต้การครองอำนาจนำ (Hegemony) ของกลุ่มคณะราษฎรจนกระทั่งเกิดการรัฐประหารขึ้นเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 เหตุการณ์ทางการเมืองดังกล่าวได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความเห็นเอาไว้ว่านั่นคือจุดสิ้นสุดการครองอำนาจนำทางการเมืองของคณะราษฎร (ฉฐพล ใจจริง, 2562, น. 7; ชาตรี ประกิตนันทการ, 2552, น. 4; สุธาสัย ยัมประเสริฐ, 2551, น. 65; สุชิน ตันติกุล, 2557, น. 6) ยิ่งกว่านั้นนักวิชาการบางท่านได้เรียกช่วงเวลาดังกล่าวว่า “ยุคคณะราษฎร”¹

¹ ชาตรี ประกิตนันทการ (2552, น. 5) ได้นิยามศิลปะและสถาปัตยกรรมที่ถูกสร้างขึ้นในช่วงเวลาระหว่าง 2475-2490 ว่าศิลปะ “คณะราษฎร” และสถาปัตยกรรมคณะราษฎร” ส่วนสุธาสัย ยัม

ทั้งนี้ หากพิจารณาจากข้อคิดเห็นของสมเกียรติ วันทะนะ ที่พยายามชี้ให้เห็นว่าการปฏิวัติสยาม 2475 เต็มไปด้วยความขัดแย้ง และเต็มไปด้วยการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง ความขัดแย้งไม่ได้ดำรงอยู่ง่าย ๆ เพียงระหว่างพลังฝ่ายปฏิวัติกับพลังฝ่ายปฏิบัติการปฏิวัติเท่านั้น ในฝ่ายปฏิวัติหรือฝ่ายต้านปฏิวัติด้วยกันเอง หรือฝ่ายที่สามที่สี่ หรืออื่น ๆ ซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงหรือเกี่ยวข้องแบบเบาบาง ก็ยังเต็มไปด้วยความแตกต่าง ลักลั่น และขัดแย้ง การสรุปเป็นกรอบที่แน่นอนตายตัวแบบขาว/ดำ จึงเป็นข้อที่ควรหลีกเลี่ยงทางวิชาการ ทั้งนี้เพราะไม่ได้สอดคล้องกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นทางสังคมการเมืองของผู้คนแต่อย่างใด² (สมเกียรติ วันทะนะ, 2533, น. ช-ช) ผู้เขียนจึงมีข้อคิดเห็นว่าหากย้อนกลับไปทำความเข้าใจ “คณะราษฎร” ในฐานะที่เป็นตัวแสดงหลักอย่างละเอียดอาจช่วยเผยให้เห็นถึงความซับซ้อนของปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ผู้เขียนจึงจะใช้แนวความคิด “ขบวนการไฟสาย 2475”³ ซึ่งเป็นแนวความคิดที่ผู้เขียนได้ประยุกต์ต่อมาจากแนวความคิด “กลุ่ม

ประเสริฐ (2551, น. 35) อธิบายว่าการยึดอำนาจจากรัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2476 ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้น “สมัยแห่งคณะราษฎร” อย่างเป็นทางการ

² ต่อประเด็นดังกล่าวผู้เขียนมีข้อคิดเห็นว่าการที่สมเกียรติ วันทะนะ พยายามที่จะเสนอว่าควรหลีกเลี่ยงการอธิบายแบบขาว/ดำ หรือในลักษณะที่เป็นขั้วตรงกันข้ามนั้น เป็นการสนับสนุนให้มีการผลิตงานตามแบบที่สามทีนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ ได้ทำการจัดประเภทเอาไว้ กล่าวคือ ควรดำเนินเรื่องแบบกลาง ๆ โดยผสมผสานเรื่องต่าง ๆ เข้าด้วยกัน รวมทั้งควรที่จะมีการสร้างสรรค์เรื่องราวใหม่ ๆ เพิ่มเติมเข้าไปในเรื่องที่เคยมีอยู่แต่เดิม ซึ่งในงานชิ้นนี้ผู้เขียนเองเห็นด้วยกับข้อเสนอของสมเกียรติ วันทะนะ จึงพยายามที่จะตระหนักเสมอว่าต้องนำเสนอเนื้อหาอย่างตรงไปตรงมา ตามข้อเท็จจริงและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏ

³ สำหรับสาระสำคัญของแนวความคิดขบวนการไฟสาย 2475 มีลักษณะและสาระสำคัญพื้นฐานเช่นเดียวกับแนวคิดกลุ่มประวัติศาสตร์ กล่าวคือ มีลักษณะเป็นโครงกรอบขนาดใหญ่ที่เกิดจากการใน

ประวัติศาสตร์” (Historical bloc) มาเป็นเครื่องมือในการอธิบายถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มที่เป็นตัวแสดงหลักของเหตุการณ์อย่าง “คณะราษฎร” ในการนี้ เพื่อให้เห็นภาพของการเลื่อนไหลของกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยาม ผู้เขียนจะลำดับการนำเสนอออกเป็นประเด็นย่อย ๆ ดังต่อไปนี้

1. การก่อตัวของคณะผู้ก่อการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475

ทุกชนชั้นมาผืนกันประสานกัน (Fusion) อย่างมีเอกภาพระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่แตกต่างขัดแย้งกัน เช่น เอกภาพระหว่างธรรมชาติและจิตวิญญาณ เป็นเอกภาพของสิ่งซึ่งมีความแตกต่างกัน ถึงแม้ว่าภายใต้การมารวมตัวกันจะมีการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบย่อย ๆ หรือแม้กระทั่งเกิดการเปลี่ยนอำนาจของกลุ่มก้อนทางอำนาจ (Power bloc) จากกลุ่มหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มหนึ่ง แต่กลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ที่มีฐานะเป็นองค์รวมเชิงโครงสร้างได้คงกรอบขนาดใหญ่ก็ยังคงดำรงอยู่ และยังคงมีการเลื่อนไหลอยู่เสมอ (Gramsci, 1971, p. 137; Adamson, 1980 อ้างถึงใน เก่งกิจ กิติเรียงลาภ, 2557, น. 48) ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มพรรคการเมือง กลุ่มกองทัพ กลุ่มข้าราชการ กลุ่มทุนอุตสาหกรรม ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้อาจจะมีผลประโยชน์หรืออุดมการณ์ทางเศรษฐกิจและการเมืองที่เหมือนกัน มาร่วมมือกัน แต่เมื่อเวลาผ่านไปกลุ่มย่อยต่าง ๆ เหล่านี้อาจจะเกิดความขัดแย้ง และมีการเคลื่อนตัวไปเกิดกลุ่มใหม่ หากแต่ต้องคงโครงสร้างก็ยังคงดำรงอยู่ อนึ่ง ในการพยายามสร้างแนวความคิดขบวนการไฟสาย 2475 ผู้เขียนต้องการที่จะให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้นจากมุมมองของแนวคิดกลุ่มประวัติศาสตร์ อีกทั้งเพื่อเป็นการตระหนักว่าแนวความคิดกลุ่มประวัติศาสตร์เป็นแนวคิดที่ก่อตัวขึ้นท่ามกลางบริบททางสังคมเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมของอิตาลี และกลุ่มประเทศในสังคมตะวันตก ก่อนที่จะหลอมรวมและตกผลึกออกมาเป็นแนวความคิดและทฤษฎีดังกล่าว ซึ่งเป็นบริบททางสังคมการเมืองที่มีความแตกต่างไปจากบริบททางสังคมการเมืองไทยในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 และประเด็นสำคัญอีกประการ คือแนวความคิดขบวนการไฟสาย 2475 ถูกประยุกต์ขึ้นมาเพื่ออธิบายประเด็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของกลุ่มคณะราษฎรเป็นการเฉพาะเท่านั้น (โปรดดูรายละเอียดใน วีรชน เกษสกุล และวัชรพล พุทธิรักษา, 2565, น. 7-11; วีรชน เกษสกุล และศิริวิทย์ จามพัฒน์, 2565)

“คณะราษฎร” ก่อตัวขึ้นอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2469 ณ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส⁴ เมื่อคณะราษฎรได้ทำการจัดตั้งองค์การอย่างเป็นทางการสำเร็จ จากนั้นกลุ่มแกนนำได้ดำเนินการเคลื่อนไหวทางการเมืองด้วยวิธีการในทางลับ โดยเริ่มจากการให้หัวหน้าสายแต่ละสายหาสมาชิกเพิ่มอีกสายละ 2 คน แล้วค่อย ๆ แยกไปเป็นหัวหน้าสายย่อยแตกสาขาออกไป โดยการคัดเลือกสมาชิกจะต้องคำนึงถึงความเสี่ยงต่อชีวิตอย่างแท้จริง ทั้งความกล้าหาญ และความสามารถในการรักษาความลับ (ปรีดี พนมยงค์, 2557, น. 130-131) นอกจากนี้ ปรีดี พนมยงค์ ยังได้เสนอต่อที่ประชุมจัดตั้ง “คณะผู้ก่อการ” (Promoters) และที่ประชุมมีมติเห็นชอบว่าจะควรที่จะต้องมีผู้ก่อการ ซึ่งประกอบเป็นกองหน้าของราษฎร (Vanguard) อีกทั้งยังได้มีการจำแนกสมาชิกคณะราษฎรออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ดี1. จะเป็นบุคคลที่สมควรได้รับคำชักชวนให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกคณะราษฎรก่อนวันลงมือยึดอำนาจ ดี2. จะเป็นบุคคลที่ได้รับคำชวนต่อเมื่อได้ลงมือปฏิบัติในการยึดอำนาจแล้ว และ ดี3. จะเป็นบุคคลที่จะได้รับคำชวนในวันลงมือปฏิบัติการยึดอำนาจ ภายหลังที่การยึดอำนาจรัฐได้มีท่าทีว่าจะเป็นผลสำเร็จมากกว่าเป็นความไม่สำเร็จ (ปรีดี พนมยงค์, 2542, น. 24-26)

ทั้งนี้ หากพิจารณาจากการก่อตัวจนกระทั่งเมื่อถึงการการก่อกบฏคืบคืบเจ้านาย และนายทหารคนสำคัญมาไว้ที่พระที่นั่งอนันตสมาคม รวมทั้งสามารถเข้าควบคุมหน่วยงานการสื่อสารไว้ได้สำเร็จ จะเห็นได้ว่าจุดเริ่มต้นของขบวนการดังกล่าว มี

⁴ ผู้ร่วมก่อตั้งครั้งแรก 7 คน ประกอบไปด้วย 1. นายปรีดี พนมยงค์ 2. นายร้อยโทแปลก ชิตตะสัจจะ 3. นายร้อยโทประยูร ภมรมนตรี 4. นายร้อยตรีทัศนัย มิตรภักดี 5. หลวงสิทธิราชไมตรี 6. นายตัว ลพานุ 7. นายแนบ พหลโยธิน (ปรีดี พนมยงค์, ใน กุหลาบ สายประดิษฐ์, 2475, น. 128 ; นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2553, น. 296 – 297 ; ชาลววิทย์ เกษตรศิริ และ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2547, น. 25 – 26 ; อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2475 และ 1 ปีหลังการปฏิวัติ, 2543, น. 14)

ผู้ร่วมเดินทางเพียงแค่ 7 คน ก่อนที่ต่อมามีสมาชิกเพิ่มเข้ามาอีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งมาจาก 3 กลุ่มหลัก ๆ ประกอบด้วย กลุ่มทหารบก กลุ่มทหารเรือ และกลุ่มพลเรือน⁵

2. รอยร้าวแห่งความขัดแย้งของคณะผู้ก่อการปฏิวัติ

ภายหลังจากที่คณะผู้ก่อการได้ปฏิบัติการจู่โจมควบคุมตัวเจ้านาย และนายทหารคนสำคัญที่มีอำนาจในการสั่งการเพื่อต่อต้านการยึดอำนาจไว้ได้เกือบทั้งหมด มาไว้ที่พระที่นั่งอนันตสมาคม รวมทั้งสามารถเข้าควบคุมหน่วยงานการสื่อสารไว้ได้สำเร็จในช่วงเช้าของวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 (ชาลวิททย์ เกษตรศิริ และธำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์, 2560: 145) ในเวลา 16.00 น. ก็ได้มีการเชิญเหล่าเสนาบดีและปลัดทูลฉลองกระทรวงต่าง ๆ มาประชุมกับกลุ่มของคณะผู้ก่อการที่พระที่นั่งอนันตสมาคม⁶ (ปิ่น บุณยเกียรติ และเฮง เล้ากระจำ, 2475: 20-21)

อนึ่ง ภายหลังจากที่ควบคุมสถานการณ์ในพระนครเอาไว้ได้ คณะผู้ก่อการปฏิวัติได้ทำการส่งโทรเลขไปถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ซึ่งในช่วงเวลานั้นพระองค์ทรงแปรพระราชฐานประทับ ณ พระราชวังไกลกังวลหัวหิน โดยเนื้อความของโทรเลขฉบับดังกล่าวมีความว่า “*คณะราษฎรไม่ประสงค์ที่จะแย่งชิงราชสมบัติแต่อย่างใด ความประสงค์อันใหญ่ยิ่งก็เพื่อจะมีรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน จึงขอเชิญใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเสด็จกลับคืนสู่พระนคร และทรงเป็นกษัตริย์ต่อไปโดยอยู่ใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินซึ่งคณะราษฎรได้สร้างขึ้น*” และในตอนบ่ายของวันเดียวกันก็ได้มีการแจกจ่ายคำประกาศคณะราษฎรฉบับของหลวงประดิษฐมนูธรรมที่

⁵ โปรตดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน “บัญชีรายนามและตำแหน่งหน้าที่ราชการของผู้ก่อการฯ 24 มิ.ย. 2475” (ทชช.(2) สร.0202.35/26) และใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ (2553, น. 469 – 473)

⁶ กล่าวโดยสรุป สารสำคัญของการประชุมครั้งนี้ คือแกนนำคณะผู้ก่อการพยายามจะชี้แจงให้เหล่าเสนาบดีและปลัดทูลฉลอง ทราบถึงแนวปฏิบัติต่าง ๆ ภายหลังจากที่คณะผู้ก่อการได้ทำการยึดอำนาจการปกครองไว้สำเร็จ (โปรตดูรายละเอียดใน ปิ่น บุณยเกียรติ และเฮง เล้ากระจำ, 2475, น. 21-23)

เขียนขึ้นตามลำพังตั้งแต่ขึ้นก่อนการปฏิวัติ (ปั่น บุญยเกียรติ และเฮง เล้ากระจ่าง, 2475, น. 3-4; นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2553, น. 308-309)

ขณะที่สถานการณ์ที่พระราชวังไกลกังวล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้มีการตรัสเรียกเจ้านายผู้ใหญ่ และเสนาบดีมาเฝ้าพระบาทเพื่อประชุมหารือว่าจะยอมตามคำเรียกร้องของคณะราษฎรหรือจะต่อสู้ ซึ่งในการประชุมดังกล่าวมีความเห็นแยกกันเป็นสองฝ่าย โดยฝ่ายข้างมากเห็นว่าควรสู้เพื่อรักษาพระเกียรติ ส่วนที่ประชุมฝ่ายเสียงข้างน้อยแสดงข้อคิดเห็นว่า ไม่ควรที่จะสู้รบ เพราะคณะราษฎรไม่ได้ตั้งใจจะกำจัดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจากราชบัลลังก์ หรือประทุษร้ายต่อพระองค์ท่าน ตรงกันข้ามเขาได้อัญเชิญให้ทรงครองราชย์ต่อไป ขอเพียงแต่ให้พระราชทานรัฐธรรมนูญเพื่อนำการปกครองระบอบรัฐสภาไปสู่ประเทศเท่านั้น ครั้นหลังจากที่ทั้งสองฝ่ายในที่ประชุมซึ่งได้มีการโต้แย้งในหลายประการด้วยกัน ผลสุดท้ายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้มีพระบรมราชวินิจฉัย และทรงรับสั่งว่า กระหม่อมฉันเห็นว่าถ้ายอมเสีย บ้านเมืองก็จะเป็นปกติต่อไป แต่ถ้าไม่ยอมจะมีข้อเสียหายหลายประการ คือ 1.คนไทยจะต้องรบกันเองต้องเสียเลือดเนื้อ เพราะพระองค์ 2. เพื่อช่วยชีวิตพระญาติพระวงศ์ที่ถูกจับกุมตัวไว้ และ 3. ประเทศเราเป็นประเทศเล็ก ถ้าเกิดยุ่งเพราะฆ่าฟันกันเองจะทำให้ประเทศใหญ่ยื่นมือเข้ามาเกี่ยวข้อง อาจต้องเสียเอกราชก็ได้ ฉะนั้น จึงเห็นว่ายอมเสียดีกว่า (หลวงหม่อมรณารักษ์, 2520, น. 40; เรื่องของเจ้าพระยามหิธร, 2499, น. 109-111)

ต่อจากนั้น คณะผู้ก่อการก็ได้มีคำสั่งแผนกทหารเรือ แต่งตั้งให้หลวงศุขลาศัยเป็นผู้บังคับการเรือเพื่อเชิญเสด็จกลับสู่พระนคร โดยใช้เรือรบหลวงสุโขทัยเป็นเรือรับเสด็จ แต่อย่างไรก็ดีเมื่อหลวงศุขลาศัยเดินทางมาถึงวังไกลกังวล และได้เข้าเฝ้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7⁷ จากนั้นก็ได้มีการโทรเลขกลับไปยังพระนคร โดยแจ้งว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชประสงค์ที่จะเสด็จกลับพระนครโดยรถไฟพระที่นั่ง ซึ่งเป็นการสมพระเกียรติ อีกทั้งการเดินทางโดยเรือไม่เป็นที่ทรงพระสำราญพอ เมื่อแกนนำคณะผู้ก่อการที่อยู่พระนครได้รับโทรเลขดังกล่าวแล้ว ก็อนุโลมตามพระราชประสงค์ ครั้นเวลาประมาณ 24.37 น. ในวันเดียวกัน ขบวนรถไฟพระที่นั่งก็มาถึงที่สถานีจิตรลดา (ปิ่น บุนนยะเกียรติ และเฮง เล้ากระจำง, 2475, น. 32-33; ยาสุกิจิ ยาตาเบ, 2563, น. 39)

ในเช้าวันต่อมา ตัวแทนของคณะผู้ก่อการได้เข้าเฝ้า ฯ และนำเอกสารสำคัญไปทูลเกล้าฯ ถวายกฎหมาย 2 ฉบับ เพื่อให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธย ซึ่งกฎหมายทั้ง 2 ฉบับนั้นได้แก่ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 และพระราชกำหนดนิรโทษกรรมในคราวเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน ทว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธยเพียงพระราชกำหนดนิรโทษกรรม ส่วนร่างธรรมนูญการปกครองแผ่นดินพระองค์ทรงขอศึกษารายละเอียดอย่างถี่ถ้วนก่อน โดยทรงนัดว่าวันรุ่งขึ้นเวลา 17 นาฬิกา จะทรงตอบให้ทราบเป็นทางการ (ปิ่น บุนนยะเกียรติ และเฮง เล้ากระจำง,

⁷ พระมหามนตรี ศรีอรรถกษสุมหะ ผู้อยู่ในเหตุการณ์วันนั้นได้บันทึกไว้ว่า สมุหราชองครักษ์ได้เชิญให้เฉพาะหลวงศุภชลาศัยเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวบนพระตำหนักเป็นเวลาเกือบชั่วโมง และเมื่อกลับลงมาเห็นได้ว่าหลวงศุภชลาศัยมีท่าทีแช่มชื่นขึ้นมาก แต่ก็ยังคงต้องใช้ผ้าเช็ดหน้าซับเหงื่ออยู่เป็นระยะทั้งที่อากาศในตอนเช้าของวันนั้นไม่ได้ร้อนอะไรเลย นอกจากนี้ท่านยังได้ยืนยันคนกล่าวว่า หลวงศุภชลาศัยมีท่าทีประหม่า สัมเสียดฟังไม่ได้ศัพท์อีกด้วย ก่อนที่ต่อมาสักกระยะก็จะตั้งสติได้ (โปรดดูรายละเอียดใน ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ นาวาเอก หลวงศุภชลาศัย, 2508, น. (19)-(22))

2475, น. 33-35; เสท็อน ศุภโสภณ, 2536, น. 116-117; ยาสุกิจิ ยาตาเบ, 2563, น. 41-43)

จากบริบททางการเมืองที่ได้กล่าวมาในข้างต้น หากไม่พิจารณาอย่างละเอียด ก็จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ภายในกลุ่มของคณะผู้ก่อการจะยังคงดำเนินไปอย่างปกติ แต่ข้อเท็จจริงที่ปรากฏกลับพบว่าทรศนะทางการเมืองของสมาชิกภายในกลุ่มเริ่มที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่าง ดังจะเห็นได้จากข้อความที่ปรากฏในประกาศฉบับที่ 1⁸ กับหนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว⁹ แต่อย่างไรก็ดี แม้ว่าทรศนะดังกล่าวของสมาชิกภายในกลุ่มจะมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงในแง่ของอุดมการณ์ทางการเมือง แต่ทว่ายังคงมีเจตจำนงบางประการที่ยึดเหนี่ยวให้สมาชิกภายในกลุ่มยังคงดำเนินกิจกรรมทางการเมืองร่วมกันต่อไปได้

3. จากสมาชิกคณะราษฎรสู่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ครั้นเมื่อถึงวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงลงพระปรมาภิไธยในร่างรัฐธรรมนูญ แต่ได้ทรงเติมคำว่า “ชั่วคราว” เอาไว้ที่ย่อหน้าแรกของร่างรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน จากนั้นได้มีการประกาศรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวในช่วงเช้าของวันถัดไป และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่

⁸ “...ถ้ากษัตริย์ตอบปฏิเสธหรือไม่ตอบภายในกำหนดโดยเห็นแก่ส่วนตนว่าจะถูกลดอำนาจลงมาก็จะได้อธิปไตยต่อชาติ และก็เป็นภาระจำเป็นที่ประเทศจะต้องมีการปกครองแบบอย่างประชาธิปไตย (Republic) กล่าวคือ **ประมุขของประเทศจะเป็นบุคคลสามัญซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้เลือกตั้งขึ้นอยู่ในตำแหน่งตามกำหนดเวลา...**” (เน้นโดยผู้เขียน) (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ปั่น บุญยเกียรติ และเฮง เล้ากระจำง, 2475, 13-18)

⁹ “...ถ้าได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ตอบปฏิเสธก็ดี หรือไม่ตอบภายใน 1 ชั่วโมงพิกาก็ นับแต่ได้รับหนังสือนี้ก็ดี คณะราษฎรจะได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน **โดยเลือกเจ้านายพระองค์อื่นที่เห็นสมควรขึ้นเป็นกษัตริย์**” (เน้นโดยผู้เขียน) (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ปั่น บุญยเกียรติ และเฮง เล้ากระจำง, 2475: 4-5)

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธย (ยาสุกิจิ ยาตาเบ, 2563, น. 44-45) ในวันถัดมาได้มีการเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรขึ้นเป็นครั้งแรก โดยการประชุมดังกล่าวได้มีการแต่งตั้งผู้แทนราษฎรขึ้นจำนวน 70 คน¹⁰ รวมทั้งได้มีการแต่งตั้งให้ พระยามโนปกรณนิติธาดา ดำรงตำแหน่งเป็นประธานคณะกรรมการราษฎร (ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปัจจุบัน) และคณะกรรมการราษฎรอีก 14 คน¹¹ (คณะรัฐมนตรีในปัจจุบัน) (รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 1/2475, น. 1-12) ภายหลังจากที่มีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่สำเร็จ นอกเหนือไปจากการเร่งแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ โดยการจัดทำโครงการช่วยเหลือผู้ว่างงาน และออกมาตรการยกเลิกภาษีกว่า 10 ประเภท รัฐบาลใหม่ยังได้เน้นหนักไปที่การดำเนินการปรับปรกโลก การบริหารราชการแผ่นดินเพื่อให้สอดคล้องกับระบอบรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ยังได้มี

¹⁰ ในจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชั่วคราวจำนวน 70 คน สามารถจำแนกออกเป็น 3 ส่วนดังนี้ ส่วนแรกเป็นสมาชิกของคณะราษฎร 33 คน ส่วนที่สองเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ 32 คน และส่วนที่สามเป็นกลุ่มคนซึ่งอยู่นอกราชการ 5 คน (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2553, น. 313)

¹¹ คณะกรรมการราษฎรชุดแรก ประกอบด้วย 1.นายพลเรือตรี พระยาปริชาชลยุทธ (วัน จารุภา) 2. มหาอำมาตย์ตรี พระยาศรีวิสารวาจา (เทียนเลี้ยง ฮุนตระกูล) 3.นายพันเอก พระยาพลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) 4.นายพันเอก พระยาทรงสุรเดช (เทพ พันธุมเสน) 5.นายพันเอก พระยาฤทธิอัคเนย์ (สละ เอมะศิริ) 6.อำมาตย์เอก พระยาประมวญวิชาพล (วงศ์ บุญหลง) 7.นายพันโท พระประศาสน์พิทยายุทธ (วัน ชูถิ่น) 8.นายพันตรี หลวงพิบูลสงคราม (แปลก พิบูลสงคราม) 9.นายนาวาตรี หลวงสินธุสงครามชัย (สินธุ์ กมลนาวิน) 10.อำมาตย์ตรี หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) 11.รองอำมาตย์เอก หลวงเดชสทกรณ (หม่อมหลวงเดช สนิทวงศ์) 12.รองอำมาตย์เอก ตัว หลานุกรม 13.รองอำมาตย์เอก ประยูร ภมรมนตรี และ 14.นายแนบ พหลโยธิน โดยผู้ถูกเสนอชื่อทั้ง 14 คน ได้รับการลงมติคะแนนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเกินกว่าครึ่ง จึงถือได้ว่ารัฐบาลในระบอบรัฐธรรมนูญของสยามประเทศได้เกิดขึ้นอย่างอันสมบูรณ์แล้ว (รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 1/2475, น. 11-12)

การส่งผู้แทนเดินทางไปยังจังหวัดต่าง ๆ เพื่อทำการโฆษณาอุดมการณ์ของการปฏิวัติ (สุทธิ พงศ์เจริญ, 2563, น. 30; ยาสุกิจิ ยาตาเบ, 2563, น. 56-57)

จากบริบททางการเมืองดังกล่าว ถือเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมทางการเมืองสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหว (Dynamic) และการแปรรูป (Transformation) ของกลุ่มที่ครองอำนาจนำของสยามประเทศในช่วงเวลาดังกล่าวได้อย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากการที่กลุ่มคณะผู้ก่อการได้เข้าดำรงตำแหน่งทางการเมือง รวมทั้งมีการตั้งข้าราชการประจำ และนักธุรกิจ เข้ามาร่วมด้วย จากปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ผู้เขียนจึงตั้งข้อสงสัยว่าการเข้ามาร่วมกิจกรรมทางการเมืองของข้าราชการประจำและกลุ่มนักธุรกิจ คนกลุ่มนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของคณะราษฎรหรือไม่หากพิจารณาจากการจำแนกคุณลักษณะของสมาชิกคณะราษฎร¹² (ตามที่ได้อภิปรายไปแล้วในหัวข้อที่ 1) แต่หากพิจารณาจากแนวความคิดขบวนการฟาสย 2475 ปรากฏการณ์ดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่า มันคือการเคลื่อนไหวของกลุ่มก่อนทางประวัติศาสตร์ กล่าวคือ เมื่อภารกิจบรรลุเป้าหมายเงื่อนไขหรือเจตจำนงบางอย่างได้บรรลุแล้ว ขณะเดียวกันก็ได้เกิดเงื่อนไขหรือเจตจำนงใหม่ขึ้นตามบริบททางการเมืองที่เปลี่ยนไป ดังนั้นจึงมีคนหรือกลุ่มคนในฐานะที่เป็นกลุ่มพลังทางสังคมเพิ่มเข้ามาใหม่ด้วยเจตจำนงใหม่บางประการที่เกาะเกี่ยว กับสมาชิกบางคนบางกลุ่มที่ดำรงอยู่แต่เดิม และบางคนก็ออกจากกลุ่มไปเนื่องจากได้บรรลุเจตจำนงของเขาแล้ว

¹² สมาชิกคณะราษฎรออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ตี1. จะเป็นบุคคลที่สมควรได้รับคำชักชวนให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกคณะราษฎรก่อนวันลงมือยึดอำนาจ ตี2. จะเป็น**บุคคลที่ได้รับคำชวนต่อเมื่อได้ลงมือปฏิบัติในการยึดอำนาจแล้ว** และ ตี3. จะเป็นบุคคลที่จะได้รับคำชวนในวันลงมือปฏิบัติการยึดอำนาจภายหลังที่การยึดอำนาจรัฐได้มีท่าทีว่าจะ**เป็นผลสำเร็จมากกว่าเป็นความไม่สำเร็จ** (ดูในหัวข้อที่ 1.)

4. ปัญหาความขัดแย้งครั้งใหม่ภายใต้การปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญ

ภายใต้บริบททางสังคมการเมืองหลังการเข้าสู่การปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญ เห็นได้ว่ารัฐบาลใหม่กำลังจะเผชิญกับวิกฤตการณ์รอบด้าน¹³ จนกระทั่งในวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2475 สมาชิกคณะผู้ก่อการปฏิวัติได้รวมตัวกันเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เพื่อทำพิธีขอขมาลาโทษด้วยการถวายดอกไม้ธูปเทียน¹⁴ และพระองค์ก็ได้ทรงมีพระราชดำรัสตอบกลับไปว่า

¹³ หลังจากการตั้งรัฐบาลใหม่ ได้เกิดการร้องเรียนและร้องทุกข์ต่อฝ่ายคณะราษฎรเป็นจำนวนมาก ทั้งในส่วนของภาครัฐ และเอกชน หนังสือพิมพ์ได้ลงข่าวทุกวันเป็นจำนวนมากเกี่ยวกับเรื่องการร้องทุกข์ และข้อเรียกร้องตามใจชอบ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวส่งผลให้รัฐบาลต้องจัดตั้งคณะกรรมการรับเรื่องราวร้องทุกข์จากราษฎรขึ้นมา และได้ห้ามไม่ให้หนังสือพิมพ์ทำข่าวเกี่ยวกับประเด็นเรื่องการร้องทุกข์ ภายใต้สถานการณ์ดังกล่าว ก็ได้มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มคอมมิวนิสต์ โดยมีการออกมาแจกจ่ายใบปลิวตามท้องถนนในยามวิกาลเป็นระยะ อีกทั้งยังมีกลุ่มกุสรีลลภาประมาณกว่าสามพันคน ได้ทำการนัดหยุดงานเพื่อเรียกร้องค่าตอบแทน (ภุรี พวงศัเจริญ, 2563, น. 33-34; ยาสุกิจิ ยาตาเบ, 2563, น. 58-59) ภายใต้บริบททางสังคมและการเมืองดังกล่าว การดำเนินนโยบายของรัฐบาลเป็นไปอย่างช้า ๆ ข้อเสนอหลัก 6 ประการที่ได้เคยประกาศเอาไว้ เช่นการพัฒนาอุตสาหกรรม การเพิ่มสวัสดิการทางสังคม การขยายการศึกษา เป็นต้น ไม่ได้มีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม มีแต่เพียงการออกประกาศว่า การคลังของประเทศยังคงมีเสถียรภาพ และประชาชนไม่ต้องวิตกกังวลแต่ประการใด ด้วยสภาวะดังกล่าวส่งผลให้ความไม่พึงพอใจของประชาชนขยายเป็นวงกว้างมากยิ่งขึ้น (ยาสุกิจิ ยาตาเบ, 2563, น. 59)

¹⁴ เนื้อหาสำคัญในคำกราบบังคมทูลมีความว่า “...ก็เนื่องด้วยได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้ทรงตั้งพระราชหฤทัยดีต่อประชาชนชาวสยาม และทรงกรุณาช่วยเหลือส่งเสริมทุกประการ ตลอดจนพระราชทานอภัยโทษแก่พวกข้าพระพุทธเจ้าโดยพระราชกำหนดนิโทษกรรมนั้นด้วยพระมหากรุณาธิคุณ ทั้งนี้ย่อมตระหนักอยู่แก่ใจพวกข้าพระพุทธเจ้าแล้ว การที่พวกข้าพเจ้าได้ประกาศข้อความในวันเปลี่ยนแปลงด้วยถ้อยคำรุนแรงกระหกระเทือนถึงได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทและพระบรมวงศานุวงศ์ก็ด้วยมุ่งถึงผลสำเร็จทันทีทันใดเป็นใหญ่ สมเด็จพระมหากษัตริราชในพระบรมราชวงศ์จักรี

“ข้าพเจ้าขอขอบใจท่านทั้งหลายเป็นอย่างยิ่งในการที่ได้มาทำพิธีขอขมาต่อตัวข้าพเจ้าและพระราชวงศ์จักรีในวันนี้ การกระทำของท่านในวันนี้ ทำให้รู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่ง ไม่ใช่นิดเดียวที่ท่านมาขอขมาแก่ตัวข้าพเจ้าโดยฉะเพาะ เพราะข้าพเจ้าเองก็ให้อภัยแก่ท่านทั้งหลายมานานแล้ว...” (รำไพพรรณี, สมเด็จพระหม่อมเจ้าหญิง, 2516, น. 4-5)

จากพิธีการขอขมาดังกล่าว ทำให้บรรยากาศทางการเมืองที่เต็มไปด้วยความตึงเครียดเริ่มปรับตัวดีขึ้น และมีแนวโน้มที่จะคลี่คลายขึ้นเรื่อย ๆ แม้ว่าจะมีข่าวลือออกมาเป็นระยะว่าจะมีการก่อการจลาจลนองเลือด แต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีเหตุร้ายเกิดขึ้นหลายอย่างดุราปรื่นขึ้น ฝ่ายต่าง ๆ ได้มีท่าทีที่อ่อนนุ่มลง และดูเหมือนว่าการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้จะผ่านไปได้อย่างดี แต่แล้วความตึงเครียดครั้งใหม่ก็ได้เริ่มต้นขึ้นอีกครั้งจากปัญหาสำคัญ 2 ประการ นั่นคือ ประเด็นการจัดตั้งคณะกรรมการเมือง และกรณีของการเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจ (บุรี พวงศ์เจริญ, 2563, น. 37-44)

4.1 ประเด็นการจัดตั้งคณะกรรมการเมือง

ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้ไม่นาน ก็ปรากฏว่ามีกรณีการเปิดตัว “สมาคมคณะราษฎร”¹⁵ โดยสมาคมดังกล่าวนี้มีสมาชิกมากกว่าหนึ่งหมื่นคนภายในระยะเวลาเพียง 5-6 เดือน อีกทั้งยังมีสาขาย่อยในอีกหลายสิบจังหวัด และใน

ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์ได้ทรงมีส่วนนำความเจริญมาสู่ประเทศสยามตามกาลสมัย บัดนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พวกข้าพระพุทธเจ้ามาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจึงขอพระราชทานพระบรมโอรสาสน์กราบบังคมทูลขอพระราชทานอภัยโทษอีกครั้งหนึ่งเป็นคำรบสองในถ้อยคำที่ได้ประกาศไป...” (โปรดดูรายละเอียดใน รำไพพรรณี, สมเด็จพระหม่อมเจ้าหญิง, 2516, น. 5)

¹⁵ บุรี พวงศ์เจริญ (2560, น. 64) ได้ชี้ให้เห็นว่าสมาคมคณะราษฎร คือ โครงการของกลุ่มผู้ก่อการสายพลเรือน โดยมีหลวงประดิษฐมนูธรรม เป็นศูนย์กลางในการบริหารจัดการองค์การในภาพรวม

ขณะเดียวกัน ก็มีกลุ่มข้าราชการที่เกิดความรู้สึกว่าเสียประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้มารวมกลุ่มกันอย่างไม่เป็นทางการ จนกระทั่งภายหลังจากรัฐธรรมนูญฉบับถาวรมีผลบังคับใช้ครบ 1 เดือน หลวงวิจิตรวาทการ ก็ได้ทำการยื่นเอกสารเพื่อขอจดทะเบียนในนาม “สมาคมคณะชาติ” ถึงแม้ว่าหลวงวิจิตรวาทการจะบันทึกเอาไว้ว่าท่านเองได้เคยสอบถามความเห็นของคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว ซึ่งไม่ได้มีความขัดข้องอะไรที่จะให้มีการเมืองขึ้นใหม่ในสมัยที่ 2 ทว่าการปรากฏตัวขึ้นของสมาคมคณะชาติได้เกิดเป็นกระแสก่อกวนกันอย่างเป็นวงกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหนังสือหนังสือพิมพ์ กระแสดังกล่าวได้สร้างแรงกดดันให้แก่รัฐบาลไม่น้อยว่าจะดำเนินการอย่างไรดี กับคำขออนุญาตจดทะเบียนของสมาคมคณะชาติ จนกระทั่งภายหลังจากที่พระยามโนปกรณนิติธาดาเดินทางกลับจากการเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่วังไกลกังวล และพระองค์ได้ทรงมีพระราชวินิจฉัยต่อประเด็นดังกล่าวจากนั้นในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2475 (ตามปีปฏิทินเดิม) พระยามโนปกรณนิติธาดาก็ได้นำเรื่องคณะกรรมการเมืองเข้ามาหารือในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี หลังจากที่มีการหารือกันเป็นเวลานาน ก็ได้มีมติจากคณะรัฐมนตรีออกมาว่า “ให้ข้าราชการทั้งทหาร และพลเรือน รวมทั้งข้าราชการประจำ (ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้แทนราษฎร) ลาออกจากสมาชิกของสมาคมการเมือง ส่วนการที่ข้าราชการจะเข้าเป็นสมาชิกสมาคมใด ๆ จะไม่ใช่ว่าการเมืองก็ดี สำหรับต่อไปนี้ ทางราชการจะได้ดำริวางระเบียบไว้ แต่ใน (ระหว่าง) ที่ยังมีได้วางระเบียบนี้ ข้าราชการทั้งปวงจะเข้าเป็นสมาชิกสมาคมใดอีกไม่ได้ที่เป็นสมาชิกอยู่แล้วก็แล้วไป” จากสถานการณ์ดังกล่าว ได้สร้างความขุ่นเคืองใจให้แก่สมาชิกคณะผู้ก่อการสายพลเรือน และผู้สนับสนุนจำนวนไม่น้อย (โปรดดูรายละเอียดใน หลวงวิจิตรวาทการ, 2475, น. (1)-(2); ภูมิ พวงศ์เจริญ, 2560, น. 104-129; ภูมิ พวงศ์เจริญ, 2563, น. 44-45)

4.2 ประเด็นปัญหาการนิเค้าโครงการเศรษฐกิจ

ในการพิจารณาเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจ มีมูลเหตุมาจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นภายใต้บริบททางสังคมการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว กล่าวคือ คณะผู้ก่อการในฐานะที่เป็นรัฐบาลใหม่พยายามที่จะลดแรงกดดันทางด้านเศรษฐกิจให้กับราษฎร จึงได้มีการยกเลิกภาษีนาเกลือ ยกเลิกอากรสมพัสดุ ลดอัตราค่าธรรมเนียมการทำตัวพิมพ์รูปพรรณสัตว์พาหนะ ลดพิกัดเก็บเงินค่านา เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามความมุ่งหวังสำคัญของคณะผู้ก่อการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความมุ่งหวังของหลวงประดิษฐมนูธรรม ที่ต้องการพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ ให้มีความหมายครอบคลุม “การบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎร” จึงมีแนวความคิดว่ารัฐบาลจะต้องเป็นผู้จัดการเศรษฐกิจเสียเอง โดยดำเนินการในรูปแบบของสหกรณ์ วิชิตดัดกล่าวนี้นำมาสู่การเสนอ “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” ต่อคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2475 (ตามปีปฏิทินเดิม) ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้แต่งตั้งคณะกรรมการฯ ขึ้น 14 นาย เพื่อพิจารณาเค้าโครงการเศรษฐกิจ จนกระทั่ง เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2475 (ตามปีปฏิทินเดิม) คณะกรรมการฯ ได้มีการประชุมเพื่อซักถามในหลักการ และได้มีการลงมติที่ประชุม โดยผลของมติที่ประชุมเห็นชอบด้วยกับโครงการเค้าโครงการเศรษฐกิจ ด้วยจำนวนเสียง 8 ต่อ 4 แต่ถึงกระนั้น ฝ่ายที่เป็นมติเสียงข้างน้อยได้เตรียมวางแผนพัฒนาการเศรษฐกิจอย่างคร่าว ๆ เสนอต่อที่ประชุมในครั้งดังกล่าวด้วยเช่นกัน ครั้นวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2475 (ตามปีปฏิทินเดิม) ได้มีการประชุมคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับประเด็นของเค้าโครงการดังกล่าว โดยเหตุการณ์ในวันนั้นเริ่มจากพระยาพหลพลพยุหเสนาได้ถามถึงนโยบายทางเศรษฐกิจว่าได้มีการจัดการอย่างไรบ้าง จากนั้นหลวงประดิษฐมนูธรรมก็ได้เล่าถึงการไปเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยมีความว่า “ข้าพเจ้าได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททักได้ทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตประกาศได้ เมื่อข้าพเจ้าออกจากกรุงรัตนบุรี เพื่อ

ประชาชนจะได้มีโอกาสทักท้วงพิจารณา” จากนั้นพระยามโนปกรณนิติธาดา ก็ได้ส่งบันทึกพระบรมราชวินิจฉัยให้หลวงประดิษฐมนูธรรมอ่าน โดยเนื้อความในส่วนท้ายมีใจความว่า “ถ้าจะประกาศเอาอย่างโครงการณ์ของหลวงประดิษฐมนูธรรมแล้ว ก็ขออย่าได้ประกาศในนามพระองค์” หลวงประดิษฐมนูธรรมจึงกล่าวขึ้นมาว่า “เมื่อในหลวงไม่เห็นด้วยแล้วก็มีทางเดียวเท่านั้น คือ ข้าพเจ้าต้องลาออกจากรัฐมนตรี” แต่พระยาพระพลพล-พยุหเสนาก็ได้ขอให้ระงับการลาออกไว้ก่อน (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2560, น. 293-295; ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ 50, น. 7-9)

การพิจารณาเกี่ยวกับโครงร่างเศรษฐกิจก็ดำเนินต่อจนถึงขั้นการลงมติ โดยที่ประชุมได้มีมติเสียงข้างมากปฏิเสธเค้าโครงร่างเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม แต่รับเอานโยบายเศรษฐกิจของพระยามโนปกรณนิติธาดาเป็นแนวทางในการดำเนินงานของรัฐบาล จากนั้นสถานการณ์ก็เต็มไปด้วยความตึงเครียด กล่าวคือหลวงประดิษฐมนูธรรมได้แสดงท่าทีที่ชัดเจนว่า เขาจะไม่ยอมล้มเลิกความพยายามในการผลักดันแผนดังกล่าว จนกระทั่งวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2476 รัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดาได้ทำการออกพระราชกฤษฎีกาส่งให้มีการปิดสภาผู้แทนราษฎร¹⁶ และให้มีการระงับใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา โดยให้เหตุผลว่า “ในคณะรัฐมนตรี ณ บัดนี้เกิดแตกกันเป็น 2 พวก มีความเห็นแตกต่างกัน และไม่สามารถที่จะคล้อยตามกันได้ รัฐมนตรีฝ่ายความเห็นข้างน้อยปรารถนาที่จะวางนโยบายเศรษฐกิจไปในทางอันมี

¹⁶ พ.ท.ประยูร ภมรมนตรี (2525, น. 99) ได้เล่าถึงเหตุการณ์ภายหลังการปิดสภาผู้แทนราษฎรว่า พระยาทรงสุรเดชได้ย้ายกองบัญชาการบางส่วนไปอยู่ที่บริเวณวังบางขุนพรหม และที่บ้านมีรถทหารติดปืนกลตั้งเป็นค่ายคุ้มกันอยู่ ส่วนหลวงพิบูลสงครามได้ไปตั้งป้อมอยู่ที่กรมทหารปืนใหญ่ต่อสู้อากาศยาน ฝ่ายผู้ก่อการสายพลเรือนได้เดินทางไปประท้วงต่อว่าพระยาพลพลพยุหเสนาส่งที่บ้าน และมีการไปประชุมกันต่อบ้านพระยาสุรียานุวัตร อีกกลุ่มแยกไปชักชวน พ.ท.หลวงทัศนัยนิยมศึกและนายทหารรถเบตรีียมการปฏิวัติ

ลักษณะเป็นคอมมิวนิสต์...” ต่อมาในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2476 รัฐบาลก็ได้มีการออกพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2476 ซึ่งการออกพระราชกฤษฎีกาดังกล่าวมีผลทำให้หลวงประดิษฐมนูธรรมถูกมองว่าเป็นผู้นิยมคอมมิวนิสต์จริงๆ และในท้ายที่สุดหลวงประดิษฐมนูธรรมก็เดินทางออกจากสยามประเทศไปลี้ภัยยังประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2476 ทั้งนี้รัฐบาลมีการรับรองว่าจะให้เงิน 1,000 ปอนด์ต่อปี สำหรับการลี้ภัยในครั้งนี้ (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2560, น. 347-359; นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2553, น. 341-346; ภูมิ พวงศ์เจริญ, 2563, น. 45-47; สุธาสัย ยิ้มประเสริฐ, 2551, น. 32-34; ราชกิจจานุเบกษา, 2476 เล่มที่ 50, น. 7-9)

4.3 การรัฐประหารซ้อน

ภายหลังจากที่มีการปิดสภาผู้แทนราษฎร พระยามโนปกรณนิติธาดาได้ทำหน้าที่บริหารราชแผ่นดินโดยไม่มีสภา แต่มีพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้อำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติแทน ตามคำแนะนำและยินยอมของคณะรัฐมนตรี จนกระทั่งในวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ก็ได้มีการประกาศลาออกของ 4 ทหารเสือ¹⁷ สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ พ.ท.หลวงพิบูลสงคราม เกิดความกังวลว่าจะมีคำสั่งย้ายผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ให้พ้นจากหน่วยกำลัง ดังนั้นจึงต้องมีการรวบรวมกำลังอย่างรวดเร็ว และสามารถยึดอำนาจได้สำเร็จในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476¹⁸ แต่ด้วยที่ พ.ท.หลวงพิบูลสงครามตระหนักว่าตนยังไม่ใช่มุขมนตรีใหญ่พอที่จะ

¹⁷ สี่ทหารเสือประกอบด้วย 1.นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา 2.นายพันเอก พระยาทรงสุรเดช 3.นายพันเอก พระยาฤทธิอัคเนย์ และ 4.นายพันโท พระประศาสน์พิทยายุทธ (โปรดอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมใน เสถียร ศกุนตเสถียร, 2535, น. 218-224)

¹⁸ ในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 พระยาพหลพลพยุหเสนาได้ทำการส่งจดหมายถึงพระยามโนปกรณนิติธาดา โดยเนื้อหาของจดหมายฉบับดังกล่าวมีความว่า “ด้วยคณะทหารบก ทหารเรือ และ

เข้าคุมกองทัพได้ จึงได้เชิญ พ.อ.พระยาพลพลพยุหเสนากลับมาเป็นผู้นำอีกครั้ง (ชาลววิทย เกษตรศิริ และธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2560, น. 416-419) จากนั้นก็ได้มีการเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรขึ้นอีกครั้งในวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2476 สำหรับประเด็นสำคัญของการประชุมในครั้งนี้คือการแจ้งเรื่องการลาออกจากตำแหน่งของพระยามโนปกรณนิติธาดา พร้อมด้วยคณะรัฐมนตรี และการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีแทนพระยามโนปกรณนิติธาดา โดยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

“โดยที่ พระยามโนปกรณนิติธาดา นายกรัฐมนตรีขอพระราชทานลาออกจากตำแหน่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาพลพลพยุหเสนา เป็นนายกรัฐมนตรี เพื่อบริหารราชการแผ่นดิน

พลเรือนได้พิจารณาแลเห็นพร้อมกันเป็นเอกฉันท์ว่า จำเดิมแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดินสยาม โดยการกระทำของคณะราษฎรเป็นต้นมาจนบัดนี้ก็จวนเจียนจะรอบปี่อยู่แล้ว คณะรัฐมนตรีซึ่งมิได้ทำเป็นนายกามาจนได้บริหารราชการแผ่นดินไปมากมาย มีกิจกรรมหลายอย่างซึ่งดำเนินการไปโดยชอบด้วยทำนองคลองธรรม และก่อให้เกิดคุณประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมือง สมดังความมุ่งหมายของผู้ที่สละชีวิตเลือดเนื้อเพื่อใครเห็นความเจริญของประเทศอยู่บ้าง แต่ก็มีกิจการอื่นอีกมากมาย ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้ดำเนินไปอันก่อให้เกิดความไม่พึงประสงค์ของบุคคลทั่วไปและของทหารบก ทหารเรือ ถ้าได้พิจารณาโดยถ่องแท้แล้วเห็นว่าการบริหารราชการแผ่นดินเท่าที่คณะรัฐมนตรีได้ปฏิบัติกรานั้น ก็มีแต่จะทำให้ประเทศและชาติอันเป็นที่รักยิ่งของเราดำเนินไปสู่ความหายนะเป็นเที่ยงแท้ ฉะนั้น เพื่อเห็นแก่อิสรภาพความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง คณะทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน จึงใคร่ให้ได้ทำพร้อมทั้งคณะสละตำแหน่งที่ประจำอยู่ในบัดนี้เสียและขอให้ได้เท่าซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีนำความขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อทรงเปิดสภาผู้แทนราษฎร และเลือกตั้งคณะรัฐมนตรีต่อไป ถ้าหากการนี้ขัดข้องไม่สามารถดำเนินไปได้โดยทันทีดังที่กราบเรียน คณะทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน จะได้เชิญกระผม นายพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาเป็นผู้รักษาพระนคร บริหารราชการแผ่นดินสืบไป” (โปรดดูรายละเอียดใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช และกนก วงษ์ตระหง่าน, 2526, น. 297-298)

ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป” (รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 1/2476, น. 3-4)

อนึ่ง ภายหลังจากที่พระยาพหลพลพยุหเสนาเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ก็ได้เปิดโอกาสให้หลวงประดิษฐมนูธรรมกลับได้เข้าสู่ประเทศอีกครั้งในวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2476 พร้อมกับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีลอย จากการกลับเข้ามาในประเทศและเข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีของหลวงประดิษฐมนูธรรม ได้กลายเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่เหตุการณ์ที่เรียกว่า “กบฏบวรเดช”¹⁹ (สุชาติ ยัมประเสริฐ, 2551, น. 37) ครั้น ภายหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวสิ้นสุดลง รัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา ก็ได้ทำการจัดการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นเป็นครั้งแรกของสยามประเทศด้วยวิธีการเลือกตั้งทางอ้อม²⁰ กระทั่งในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2476 ก็ได้มีการเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรขึ้นอีกครั้ง ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม โดยในการประชุมดังกล่าวพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงทำการเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎรด้วยพระองค์เอง จากนั้นในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2476 สภาผู้แทนราษฎรได้มีมติเลือกพระยาพหลพลพยุหเสนา ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะรัฐมนตรีในวันถัดมา (สุพจน์ ด้านตระกูล, ม.ป.ป, น. 67-69)

¹⁹ เหตุการณ์คณะกู้บ้านเมือง หรือที่เรียกกันในภายหลังว่า “กบฏบวรเดช” เป็นเหตุการณ์ที่กลุ่มทหารซึ่งนำโดยพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบวรเดช ได้ตัดสินใจนำกำลังทางทหารพร้อมอาวุธยุทโธปกรณ์เข้าสู่พระนครเพื่อยืนคำขาดเปลี่ยนแปลงการปกครองใหม่ต่อรัฐบาล ในวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2476 (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2533, น. 155-177; ญัฐพล ใจจริง, 2559, น. 3-15)

²⁰ ในวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2476 ได้มีการเลือกตั้งทั่วไปเป็นครั้งแรกในประเทศด้วยวิธีการเลือกตั้งทางอ้อม คือ ให้ราษฎรเลือกผู้แทนตำบล และให้ผู้แทนตำบลเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยการเลือกตั้งครั้งนี้มีผู้แทนได้รับเลือกตั้งจำนวน 78 คน เรียกว่าเป็นผู้แทนราษฎรประเภทที่ 1 และได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 อีก 78 คน (สุชาติ ยัมประเสริฐ, 2551, น. 38)

จากบริบททางการเมืองนับตั้งแต่การพยายามในการจัดตั้งคณะกรรมการเมือง การพยายามเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจ จนกระทั่งการเกิดรัฐประหารในวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476 หากพิจารณาการเคลื่อนไหวของกลุ่มประวัติศาสตร์ จะเห็นว่า ภายหลังจากการปฏิวัติ กลุ่มผู้ก่อการสายพลเรือนมีความพยายามที่จะสร้างกลุ่มพลังทางสังคมเพิ่มขึ้นมา ก่อนที่ต่อมาจะมีคนนอกกลุ่มคณะผู้ก่อการอย่างหลวงวิจิตรวาทการ กับพระยาศราภัยพิพัฒน์ ร่วมมือกันเปิดตัวสมาคมคณะชาติ ซึ่งโดยนัยสำคัญของการเปิดตัวสมาคมคณะชาติสามารถที่จะกล่าวได้ว่าสมาคมดังกล่าวคือกลุ่มพลังทางสังคมที่ก่อตัวขึ้นมาเพื่อเป็นปฏิปักษ์กับคณะผู้ก่อการ ประเด็นที่น่าสนใจคือภายหลังจากมีมติคณะรัฐมนตรีออกมา สมาชิกที่สังกัดทั้งสองคณะต่างพากันแห่ลาออกเป็นจำนวนมาก แต่เป็นฝ่ายสมาคมคณะราษฎรที่ได้รับผลกระทบมากกว่า²¹ และหลังจากประเด็นการตั้งคณะกรรมการเมืองสงบลง จากนั้นเพียงหนึ่งเดือนก็เกิดความตึงเครียดขึ้นอีกครั้งจากประเด็นปัญหากรณีเค้าโครงการเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งในเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้เกิดการสั่นสะเทือนอย่างรุนแรงภายในกลุ่มของคณะผู้ก่อการ²² โดยเฉพาะอย่าง

²¹ ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลต้องออกประกาศว่าสำหรับสมาคมคณะราษฎรนั้นมิใช่ให้ข้าราชการต่าง ๆ ต้องลาออกหมดในเวลาอันช้า ราชการผู้ที่มีหน้าที่อยู่ในสมัคมนั้นให้คงอยู่ต่อไปจนกว่าทางสมาคมจะหาตัวเปลี่ยนได้ก่อน” นอกจากนี้เหตุการณ์ดังกล่าวยังได้ส่งผลกระทบถึงกองทัพ โดยนายทหารบางส่วนได้แสดงท่าทีที่ไม่พอใจ จนต้องทำให้พระยาพลพลพยุหเสนาต้องออกมาแถลงต่อเหตุการณ์ดังกล่าว (สุริ พวงศ์เจริญ, 2560, น. 152-153)

²² สำหรับประเด็นเรื่องความขัดแย้งอันมาจากเค้าโครงการเศรษฐกิจ ไม่ได้เพิ่งจะเกิดความขัดแย้งขึ้นเมื่อมีการเสนอในสภาผู้แทนราษฎร หากแต่ประเด็นดังกล่าวเคยมีการพูดคุยกันบ้างในครั้งที่ประชุมกันก่อนการปฏิวัติ แต่สมาชิกทุกคนเห็นว่ายังไม่ถึงเวลาที่ต้องลงความเห็นกันจึงมีการผัดผ่อนมาก่อน (ประยูร ภมรมนตรี, 2518, น. 132)

ยิ่งในกรณีของพระยาทรงสุรเดชที่ได้แสดงท่าทีคัดค้านแนวความคิดดังกล่าวอย่างชัดเจน²³

5. ยุคสมัยแห่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม (ครั้งที่1)

เหตุการณ์สำคัญต่อมาคือ ในวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2481 ได้เกิดวิกฤตการณ์ทางการเมืองขึ้น โดยในคราวที่สมาชิกสภาผู้แทนหลายคนร่วมกันยื่นญัตติขอแก้แนวปฏิบัติเวลาเสนอร่างพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปีให้ต้องมีการชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับงบประมาณทุกประเด็น ส่งผลให้ฝ่ายรัฐบาลไม่เห็นด้วย แต่ในท้ายที่สุดผลการลงคะแนนเป็นฝ่ายที่สนับสนุนญัตติชนะไปด้วยคะแนนเสียง 45 ต่อ 31 คณะรัฐมนตรีจึงได้ประกาศยุบสภาเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทย และกำหนดให้มีการเลือกตั้งใหม่ในวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481 (สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2551, น. 41; ภูมิ พวงศ์เจริญ, 2563, น. 87)

ภายหลังจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วไป พระยาพหลพลพยุหเสนาได้ปฏิเสธที่จะรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี จากนั้นสภาผู้แทนราษฎรจึงได้ลงมติให้พันเอก หลวงพิบูลสงคราม (ตำแหน่งในขณะนั้น) ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และมีประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งในวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 (ดาร์ห์ ปัทมะศิริ, 2505, น. 34-35) นอกจากนี้หลวงพิบูลสงครามยังได้นั่งควบตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมด้วย จึงส่งผลให้หลวงพิบูลสงครามมีอำนาจในการสั่งการโดยตรงเหนือรัฐบาล สำหรับเหตุการณ์ทาง

²³ ภายหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวผ่านมาแล้ว 5 ปี พระยาทรงสุรเดชได้ให้สัมภาษณ์กับนายดาร์ห์ ปัทมะศิริ นักหนังสือพิมพ์เอาไว้ว่า เขาเป็นหนึ่งในผู้สนับสนุนในการปิดสภาของพระยามโนปกรณนิติธาดา เหตุเพราะทนดูความวุ่นวายไม่ได้ อีกทั้งยังมีทัศนคติว่า “มันจะเอาแต่สตางค์เท่านั้น” ซึ่งจากประโยคดังกล่าวสันนิษฐานได้ว่าเป็นเพราะพระทรงสุรเดชเกิดความรู้สึกว่าการที่ร่วมมือกันในคราวปฏิวัติหลายคนมุ่งหวังแต่เพียงลาภยศเท่านั้น (เสถียร ศกุนตเสถียร, 2535, น. 212)

การเมืองที่สำคัญในสมัยรัฐบาลของหลวงพิบูลสงคราม เริ่มจากการปราบปรามฝ่ายตรงข้ามกับรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มของพระยาทรงสุรเดช²⁴ ซึ่งหนึ่งในแกนนำคนสำคัญของคณะผู้ก่อการ พ.ศ. 2475 หลังจากนั้น ตลอดระยะเวลา 1 ปีแรกการควบคุมทางการเมืองเป็นไปด้วยความเข้มข้นขึ้นเรื่อย ๆ ดังจะเห็นได้จากการสร้างทัณฑสถานไว้สำหรับกับขังบุคคลที่รัฐบาลระแวงสงสัย หรือแม้กระทั่งการพยายามจัดการกับอดีตหัวหน้าคณะผู้ก่อการสายทหารบกอย่างพระยาฤทธิอัคเนย์ และพระยาประศาสน์พิทยายุทธ รวมถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย จากการกวาดล้างและควบคุมทางการเมืองอย่างเข้มงวดส่งผลให้รัฐบาลของหลวงพิบูลสงครามมีเสถียรภาพทางการเมืองมากยิ่งขึ้น (ฐิริ พวงศ์เจริญ, 2563, น. 104-105) นอกจากนี้ครั้งใกล้เคียง

²⁴ พระยาทรงสุรเดช หนึ่งในแกนนำคนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ผู้ซึ่งไม่ยอมรับร่วมกับกลุ่มรัฐบาลที่โค่นล้มอำนาจพระยามโนปกรณนิติธาดา ในปีพ.ศ. 2476 และพยายามที่จะแยกตัวออกจากการมีบทบาททางการเมือง ในปีพ.ศ. 2481 และได้เสนอขอตั้งโรงเรียนรกรบ ที่จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้พระยาทรงสุรเดชยังได้ท้าทายอำนาจกลุ่มคณะผู้ก่อการ อย่างเด่นชัด ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ในหนังสือพิมพ์ที่กล่าวว่า “เราก่อการปฏิวัติเมื่อวันที่ 24 ก็ด้วยความประสงค์ที่จะให้อำนาจเปลี่ยนมือมาเป็นของเรา (พวกก่อการ) หากเรามุ่งหมายและทำอย่างประการหลัง ก็จะไม่เรียกว่าเปลี่ยนการปกครอง ต้องเรียกชิงอำนาจ ผมเชื่อว่าเป็นความประสงค์อันแท้จริงของราษฎรที่ต้องการปกครองบ้านเมืองของตนเอง การที่ผมปลีกตัวออกเสียจากหน้าที่บริหาร เมื่อพ.ศ. 2476 มีผู้เห็นว่าผมทำไม่ถูก ผมควรทำอำนาจไว้ก่อน แต่ผมได้บอกแล้วว่า ผมมิได้ตั้งใจชิงอำนาจ เมื่อราษฎรได้อำนาจแล้ว ก็หมดธุระของผม ต่อآنไปเป็นหน้าที่ของราษฎรที่จะจัดการปกครองบ้านเมืองของตนเอง” ต่อมาพระยาทรงสุรเดช ถูกจับขึ้นศาลพิเศษ โดยกลุ่มจำเลยที่เป็นกลุ่มลูกศิษย์หรือมีความใกล้ชิดกับพระยาทรงสุรเดช หลายคนถูกศาลพิเศษพิพากษาลงโทษอย่างหนักถึงประหารชีวิตและจำคุกตลอดชีวิต แต่พระยาทรงสุรเดช กับ พระยาฤทธิอัคเนย์ ไม่ได้ถูกศาลพิเศษพิพากษาโทษ แต่รัฐบาลให้เลือกเอาะหว่างขึ้นศาลพิเศษ หรือลี้ภัยนอกประเทศ ซึ่งพระยาทั้งสองเลือกที่จะเอาเป็นการลี้ภัยออกนอกประเทศ โดยพระยาฤทธิอัคเนย์ได้ลี้ภัยที่ป็นัง ส่วนพระยาทรงสุรเดชไปลี้ภัยที่อินโดจีน (โปรดูรายละเอียดยใน ฐิริ ฐมธณ, 2521, น. 188-256)

กำหนดที่สภาผู้แทนราษฎรจะต้องมาจากการเลือกตั้งทั้งหมด ขุนบุรุษการกิตติคดี ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี ได้เสนอร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมบทเฉพาะกาล มาตรา 65 ว่าด้วยการคงอยู่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภท 2 ที่เดิมกำหนดไว้ 10 ให้เพิ่มเป็น 20 ปี (โปรดดูรายละเอียดใน รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 8/2483, น. 367-479)

อนึ่ง นอกจากปัจจัยการเมืองภายในประเทศ ภายใต้บริบททางการเมือง ในช่วงของรัฐบาลหลวงพิบูลสงคราม ยังต้องเผชิญกับปัจจัยของการเมืองโลกอีกด้วย กล่าวคือ ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2482 ได้มีการเกิดสงครามขึ้นในยุโรประหว่างเยอรมนี กับฝรั่งเศส ผลจากการสู้รบดังกล่าวเป็นฝ่ายฝรั่งเศสที่พ่ายแพ้ จากนั้นก็ได้เกิดเหตุปะทะกันบริเวณชายแดนไทยกับอินโดจีน ในการปะทะดังกล่าวฝ่ายไทยได้มีการเรียกร้องให้ฝรั่งเศสคืนดินแดนของไทยที่ฝรั่งเศสได้ครอบครองเมื่อการทำสัญญา ตั้งแต่ ร.ศ.112 ทั้งนี้ในกรณีพิพาทดังกล่าวสามารถยุติลงได้เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นได้เข้ามาไกล่เกลี่ยทำให้ไทยได้ดินแดนคือมาบางส่วน จากนั้นในปี พ.ศ. 2484 ประเทศญี่ปุ่นได้เข้าสงครามโดยร่วมกับฝ่ายอักษะ ทำการส่งกองกำลังเข้ายึดเอาดินแดนและเกาะต่าง ๆ ในเอเชียที่อยู่ในการปกครองของฝ่ายสัมพันธมิตร ก่อนที่ต่อมาจอมพล ป.พิบูลสงคราม จะถูกบีบให้เข้าร่วมรบเป็นฝ่ายญี่ปุ่น และอนุญาตให้กองทัพญี่ปุ่นสามารถเดินทางผ่านประเทศไทยเพื่อไปโจมตีอังกฤษในบริติชมาลายาและพม่า ในขณะที่เดียวกันเมื่อรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ร่วมมือกับกองทัพญี่ปุ่น ก็ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในรัฐบาลขึ้น โดยการให้หลวงประดิษฐมนูธรรมพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีให้ไปเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน และให้นายวิลาศ โอสถานนท์ พ้นจากการเป็นรัฐมนตรีและอธิบดีกรมโฆษณาการ กระทั่งต่อมาในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2485 คณะรัฐมนตรีก็ได้ทำการลาออกทั้งคณะ ส่วนผู้แทนราษฎรกลุ่มที่ให้ความไว้วางใจในรัฐบาลชุดนี้ ก็ได้อยู่

ต่อไปอีก 4 ปี โดยไม่มีการเลือกตั้งใหม่ ด้วยสาเหตุที่ประเทศอยู่ในภาวะสงคราม (ดำริห์ ปัทมะศิริ, 2505, น. 39-41; สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ, 2551, น. 46-47)

จากสถานการณ์ดังกล่าว นำมาซึ่งการก่อตั้ง “ขบวนการเสรีไทย” โดยเริ่มจากคนใกล้ชิดของหลวงประดิษฐมนูธรรม เช่น ดิเรก ชัยนาม หลวงเดชาดิวงส์วรวัฒน์ สงวน ตุลารักษ์ จรูญ สืบแสง เป็นต้น และกลุ่มก้าวหน้าในสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประเภทที่ 1 เช่น เตียง ศิริจันทร์ ถวิล อุดล จำลอง ดาวเรือง ทองอินทร์ ภูริพัฒน์ เป็นต้น กล่าวได้ว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกลุ่มนี้เป็นกลุ่มแรก ๆ ที่ได้ทำการเคลื่อนไหวต่อต้านจอมพล ป. พิบูลสงคราม เนื่องจากเห็นว่ามัลักษณะเป็นเผด็จการ ครั้นเมื่อถึงวาระการพิจารณา “พระราชกำหนดระเบียบราชการบริหารนครบาล เพชรบูรณ์” เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 ปรากฏว่าผลการลงไม่เห็นชอบด้วยคะแนน 48 ต่อ 36 และในอีก 2 วันต่อมาได้มีการพิจารณา “พระราชกำหนดจัดสร้างพุทธบรมินทล” ก็ปรากฏว่าสภาผู้แทนราษฎรมีมติคัดค้าน 43 ต่อ 41 เสียง จอมพล ป. พิบูลสงคราม และคณะรัฐมนตรี จึงตัดสินใจลาออก ในวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2487 ก่อนที่ในลำดับต่อมา ฝ่ายของหลวงประดิษฐมนูธรรม จึงได้เสนอให้นายควง อภัยวงศ์ มาดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี และในวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2487 รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ได้ออกคำสั่งปลดจอมพล ป. พิบูลสงครามออกจากตำแหน่ง ผู้บัญชาการทหารสูงสุด พร้อมทั้งได้ทำการยุบตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด (สุพจน์ ด้านตระกูล, ม.ป.ป, น. 85-86; สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ, 2551, น. 48-49)

สำหรับบริบททางการเมืองภายหลังเข้าสู่ยุคของรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ รัฐบาลไทยยังคงแสดงบทเป็นพันธมิตรที่ดีกับประเทศญี่ปุ่น ทั้งนี้เพื่ออำพรางการเคลื่อนไหวของกลุ่มเสรีไทย และภารกิจสำคัญอีกประการคือการแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยหลักการสำคัญของการแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งนี้คือต้องการที่จะให้มีการยกเลิกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่ 2 ที่มาจากการแต่งตั้ง และกำหนดให้มีสภาใหม่ขึ้น

เป็น 2 สถานันั้นคือสภาผู้แทนราษฎรและสภาอาวุโส โดยสมาชิกทั้งสองสภาต้องมาจากการเลือกตั้ง และห้ามรัฐมนตรีและสมาชิกสภาทั้ง 2 เป็นข้าราชการประจำ และสาระสำคัญอีกประการคือการจะให้เลิกมาตรา 11 ที่ว่าด้วยการห้ามพระบรมวงศานุวงศ์ขึ้นสูงยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่อย่างไรก็ดีการดำเนินการแก้ไขรัฐธรรมนูญยังไม่สำเร็จในรัฐบาลชุดนี้ เนื่องจากว่าประเทศญี่ปุ่นได้ประกาศยอมแพ้สงครามในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2488 จากการประกาศยอมแพ้ของประเทศญี่ปุ่นดังกล่าว รัฐบาลไทยจึงได้เร่งทำการประกาศสันติภาพให้วันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2488 เพื่อเป็นการแก้ไขสถานการณ์ให้การประกาศสงครามที่จอมพล ป. พิบูลสงครามกระทำต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกา นั้นเป็นโมฆะ ต่อจากนั้นในวันที่ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2488 รัฐบาลควง อภัยวงศ์ก็ได้ประกาศลาออก เพื่อที่จะให้ หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช หัวหน้าเสรีไทยเข้ารับตำแหน่งแทน แต่ด้วย หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ยังเดินทางมาไม่ถึงประเทศไทย จึงได้ตกลงกันให้นายทวี บุณยเกตุ เข้ารับตำแหน่งแทน โดยทำการบริหารประเทศอยู่เพียง 17 วัน จากนั้นได้ส่งต่อให้กับหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลชุดต่อไป (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2551, น. 50-54)

จากสถานการณ์ของประเทศไทยในบริบทดังกล่าว กล่าวได้ว่าประเทศกำลังเผชิญอยู่ในฐานะเหมือนผู้แพ้สงคราม เนื่องด้วยจากการที่ก่อนหน้านี้รัฐบาลสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามได้แสดงการล่วงเกินประเทศอังกฤษเอาไว้เป็นอย่างมาก ดังนั้นอังกฤษจึงมีท่าทีที่จะคุกคามด้วยผลักดันสัญญาสมบูรณแบบ ดังนั้นในการที่ หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2488 จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ได้มีช่องทางการเจรจาสงบศึก โดยมีสหรัฐอเมริกาเข้ามาให้การช่วยเหลือ ส่วนภารกิจในการบริหารประเทศ รัฐบาลสมัย หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ได้ทำการจับผู้ต้องหาอาชญากรรมสงครามทั้งสิ้น 14 คน พร้อมทั้งการผลักดันพระราชบัญญัติ อาชญากรรมสงครามเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร แต่อย่างไรก็ดีการ

ผลักดันพระราชบัญญัติดังกล่าวไม่ได้เป็นไปด้วยความราบรื่น ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนหนึ่งที่ยังเป็นคนของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพื่อไม่ให้เกิดความปั่นป่วนเมื่อถึงเวลาที่ต้องเปิดการเจรจาสันติภาพกับมหาอำนาจฝ่ายสัมพันธมิตร รวมทั้งวาระของผู้แทนราษฎรที่ยืดออกมาโดยไม่มีการเลือกตั้งนับตั้งแต่เกิดสงคราม รัฐบาลโดยการนำของ หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช จึงได้ตัดสินใจยุบสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2488 (ดำรง ปัทมะศิริ, 2505, น. 44; สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, 2532, น. 185)

จากบริบททางการเมืองในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เห็นได้ว่าบริบทดังกล่าวนี้มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มทางประวัติศาสตร์อย่างเห็นได้ชัดเจน นับตั้งแต่การที่พระยาพหลพลพยุหเสนาเปิดทางให้หลวงพิบูลสงครามก้าวขึ้นมาทำหน้าที่ในการนำ ตามมาด้วยการจับกุมแกนนำคนสำคัญเมื่อครั้งร่วมกันก่อการปฏิวัติ อย่างพระยาทรงสุรเดช และพระยาฤทธิอัคเนย์ นอกจากนี้การปรากฏขึ้นของกลุ่มเสรีไทยเป็นอีกหนึ่งปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นถึงการเกิดขึ้นใหม่ของกลุ่มพลังทางสังคมภายใต้กรอบโครงเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้นคือกลุ่มพลังทางสังคมที่เข้ามาใหม่ เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการมาช่วงชิงการนำภายในกลุ่มอีกด้วย

6. การต่อสู้ทางการเมืองภายใต้ระบบพรรคการเมือง

ภายหลังจากที่มีการยุบสภาผู้แทนราษฎร บรรยายากาศทางการเมืองของประเทศไทยเริ่มที่จะปรากฏระบบพรรคการเมืองเด่นชัดมากขึ้น แม้ว่าพระราชบัญญัติพรรคการเมืองจะยังคงไม่แล้วเสร็จ แต่ก็ได้ปรากฏว่ามีนักการเมืองจำนวนหนึ่งรวมตัวกัน แล้วประกาศตนว่าเป็นพรรคการเมือง โดยกลุ่มแรกที่ย่อออกมาประกาศคือกลุ่มนักการเมืองสายอนุรักษนิยมที่เรียกตัวเองว่า “พรรคก้าวหน้า” นำโดยหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช สุวิเศษ พันธเศรษฐ หม่อมราชวงศ์นิมิตมงคล นวรัตน์ ร้อยโทจกกลไกรฤกษ์ และ สอ เสถบุตร เป็นต้น ครั้นเมื่อมีการเปิดตัวของพรรคดังกล่าวเมื่อวันที่

8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2488 กลุ่มผู้แทนราษฎรสายอีสานที่มีความใกล้ชิดกับหลวงประดิษฐมนูธรรม ก็ได้ทำการจัดตั้ง “พรรคสหชีพ” ขึ้นมาเพื่อทำการแข่งขันจนกระทั่งมีการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2489 ผลปรากฏว่านายควง อภัยวงศ์ เป็นผู้มีคะแนนเสียงส่วนมากในสภา จึงได้กลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง แต่ภายหลังจากการบริหารงานไม่นานนักคะแนนเสียงของฝ่ายรัฐบาลในสภาก็เริ่มที่จะแตกแยกและลดลง ขณะที่ฝ่ายพรรคสหชีพ ซึ่งมีหลวงประดิษฐมนูธรรมหนุนหลังอยู่กลับได้รับคะแนนนิยมเพิ่มขึ้น ต่อมาในวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2489 นายทองอินทร์ ภูริพัฒน์ สมาชิกพรรคสหชีพ ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขัน แต่รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ไม่เห็นด้วยกับมาตรการดังกล่าวได้ โดยเห็นว่าจะกลายเป็นการทำความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนทั่วไปได้ แต่สภาได้ลงมติรับรองร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยคะแนนเสียง 65 ต่อ 63 จึงเป็นอันว่านายควง อภัยวงศ์ กับคณะรัฐมนตรีได้ทำการประกาศลาออกกลางสภา จึงเป็นโอกาสของพรรคสหชีพที่ได้เสนอให้หลวงประดิษฐมนูธรรมมาเป็นนายกรัฐมนตรี โดยได้รับความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎรด้วยคะแนนเสียง 115 ต่อ 3 เมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2489 (ดำรง ปัทมะศิริ, 2505, น. 45-46; สุชาชัย ยัมประเสริฐ, 2553, น. 46-49)

จากวิธีการดังกล่าวของพรรคสหชีพ ได้ส่งผลให้นักการเมืองสายอนุรักษนิยมเกิดความไม่พอใจเป็นอย่างยิ่ง โดยพวกเขามองว่าการกระทำดังกล่าวเป็นอุปสรรคทางการเมืองเพื่อชิงเก้าอี้ยกรัฐมนตรี จากนั้นกลุ่มนักการเมืองสายอนุรักษนิยมจึงมีการพยายามที่ปรับยุทธวิธีในการต่อสู้ด้วยการตั้งพรรคการเมืองใหม่ โดยมีหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นผู้เดินสายปลุกดันเจรจา และรวบรวมสมาชิกจนกระทั่งจะมีการเปิดตัวพรรคใหม่ที่ชื่อว่าพรรค “ประชาธิปไตย” จากนั้นในสภาผู้แทนก็ถูกแบ่งออกเป็น 2 ขั้วอย่างชัดเจน (ภูริ พวงศ์เจริญ, 2563, น. 176-177)

อนึ่ง สารสำคัญประการหนึ่งภายใต้รัฐบาลของหลวงประดิษฐมนูธรรม นั้นคือรัฐบาลชุดนี้ได้มีการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ โดยประเด็นสำคัญคือการจัดให้มี 2 สภา ได้แก่พฤตีสภาและสภาผู้แทนราษฎร เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ต่อมาเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2489 รัฐบาลก็ได้ลาออก เพื่อที่จะให้มีการเลือกตั้ง พฤตีสมาชิก และเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จากนั้นในวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2489 ก็ได้มีประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งให้นายปรีดี พนมยงค์ (หลวงประดิษฐมนูธรรม) เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ยังไม่ทันที่นายกรัฐมนตรีจะได้เสนอรายชื่อ คณะรัฐมนตรี และแถลงนโยบายต่อสภาตามรัฐธรรมนูญ ก็ได้เกิดเหตุร้ายแรงขึ้นต่อ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลที่ต้องอาวูธปิ่น สวรรคตอยู่บนพระที่นั่ง เวลาประมาณ 9 นาฬิกาเศษ ของวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 ก่อนที่ต่อมาสภากะ เห็นชอบในการอัญเชิญพระองค์เจ้าภูมิพล พระราชอนุชา มาเป็นพระมหากษัตริย์สืบ สันตติวงศ์ต่อไป จากนั้นในวันที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2499 ก็ได้มีประกาศพระบรม ราชโองการแต่งตั้งให้นายปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรี จากนั้นรัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้ทำแต่งตั้งกรรมการที่จัดตั้งขึ้นแทนผู้พิพากษา และจัดตั้งศาลกลางเมือง เพื่อพิจารณาไต่สวน โดยมีการสืบพยานเหมือนกับศาลธรรมดาแต่ไม่เป็นผลให้ลงโทษ ผู้ใดได้ และผลพิจารณาของศาลกลางเมือง พิจารณาว่ากรณีสวรรคตไม่ใช่อุบัติเหตุ ตามที่รัฐบาลแถลงไว้ นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้ลาออกจากการเป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อ วันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2499 โดยให้เหตุผลว่าสุขภาพไม่สมบูรณ์ (คำริศ ปัทมะศิริ, 2505, น. 46-48)

ลำดับต่อมา เมื่อมีการเลือกตั้งครั้งใหม่ในวันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2489 ผล ปรากฏว่า พรรคแนวรัฐธรรมนูญ พรรคสหชีพ และพรรคอิสระ ได้รับเลือกตั้ง 61 คน ส่วนพรรคประชาธิปไตยได้รับเลือกตั้ง 16 คน ส่วนตัวของนายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้รับ เลือกตั้งจากอยุธยาเขต 2 โดยไม่มีการลงแข่งขันของคู่แข่ง แต่นายปรีดีได้ประกาศที่จะ

ไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ดังนั้น พล.ร.ต. ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ หัวหน้าพรรคแนวรัฐธรรมนูญ จึงได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2489 ด้วยคะแนนเสียงในสภา 147 ต่อ 45 แต่ด้วยภายใต้บริบททางสังคมการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงของสภาวะหลังสงคราม จึงส่งผลให้เศรษฐกิจตกต่ำ และเกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างรุนแรง รวมทั้งปัญหาการขาดแคลนของข้าวเครื่องใช้ และสินค้าอุปโภคบริโภค ด้วยภาวะดังกล่าวจึงกลายเป็นประเด็นให้เกิดการโจมตีรัฐบาลในเรื่องการทุจริตและส่งผลให้รัฐบาลมีภาพลักษณ์ที่ตกต่ำ และนำไปสู่การที่พรรคประชาธิปัตย์ได้ขอยื่นเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล ตั้งแต่วันที่ 19 - 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2490 โดยการอภิปรายเป็นไปอย่างดุเดือดเฉพาะอย่างยิ่งการที่พรรคประชาธิปัตย์ได้นำเรื่องกรณีสวรรคตเข้าเป็นประเด็นหนึ่งในการอภิปราย และผลพวงจากการอภิปรายครั้งนี้ส่งผลให้ชื่อเสียงของรัฐบาลในสายตาประชาชนทั่วไปเสื่อมลงไปมาก และได้สร้างกระแสความปั่นป่วนให้เกิดกระแสบอบรัฐสภาที่เป็นอยู่ในเวลานั้นด้วย แต่อย่างไรก็ดี ผลการลงมติปรากฏว่าฝ่ายรัฐบาลชนะด้วยคะแนนเสียง 86 ต่อ 55 เสียง (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2551, น. 63-65)

อนึ่ง หลังจากที่พรรคประชาธิปัตย์ และกลุ่มอนุรักษ์นิยม ไม่สามารถที่จะใช้กลไกทางสภาขับไล่รัฐบาลถวัลย์ได้ จึงได้หันไปผนึกกำลังกับทหารบก โดยมีจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นผู้ที่คอยประสานส่วนต่าง ๆ ของกองทัพให้ และทางกองทัพเองก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมืออยู่แล้ว ทั้งนี้เพราะนับตั้งแต่ภายหลังจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามหมดอำนาจลง ในปีพ.ศ. 2487 กองทัพบกถือเป็นกลุ่มการเมืองที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดในช่วงเวลาดังกล่าว เนื่องด้วยสภาวะหลังสงครามที่ฝ่ายอักษะ (ญี่ปุ่น) เป็นฝ่ายพ่ายแพ้ ส่งผลให้ชื่อเสียงเกียรติภูมิของทหารบกตกต่ำลงอย่างมาก เนื่องจากตัดสินใจเข้าร่วมสงครามข้างญี่ปุ่น อีกทั้งการขึ้นมามีอำนาจของกลุ่มเสรีไทยได้ทำการโยกย้ายแม่ทัพหลายตำแหน่ง รวมทั้งการสั่งปิดโรงเรียนนายร้อยทหารบก ตัดลด

งบประมาณทางทหาร ตลอดจนได้รับการถูกดูถูกเหยียดหยามจากสมาชิกเสรีไทยบางคนและรัฐมนตรีบางคนด้วย ด้วยเหตุผลดังกล่าวการร่วมมือกับกลุ่มอนุรักษนิยมจึงทำให้กองทัพบกไม่ได้โดดเด่นอีกต่อไป จนกระทั่งกลางเดือนที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 คณะรัฐประหาร ซึ่งนำโดยพลโท ผิน ชุณหะวัณ ก็สามารถยึดอำนาจรัฐบาลสมัย พล.ร.ต. ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ไว้ได้สำเร็จ ขณะเดียวกันก็ได้เกิดการก่อตัวขึ้นของ “ระบอบพิบูลสงคราม 2” ในลำดับต่อมา (สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ, 2555, น. 290-305)

ภายใต้บริบททางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นอีกหนึ่งบริบทที่สะท้อนให้เห็นถึงการที่ กลุ่มพลังทางสังคมกลุ่มต่าง ๆ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปอีกครั้ง (Transformation) กล่าวคือ เปลี่ยนจากที่มีลักษณะที่ไม่ได้เป็นกลุ่มอย่างเป็นทางการ เปลี่ยนมาสังกัดในรูปแบบของพรรคการเมือง รวมทั้งการปรากฏขึ้นของกลุ่มพลังในฐานะที่เป็นกองทัพด้วย ซึ่งบริบทดังกล่าวทำให้เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่าบุคคลหรือคณะบุคคลใดสังกัดกลุ่มไหนอย่างไร แต่อย่างไรก็ดี นอกจากนั้นบริบททางการเมืองดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นว่าการสังกัดกลุ่มพลังทางสังคมใด ๆ นั้นไม่ได้เป็นสิ่งที่จะยืนยันว่าบุคคลหรือคณะบุคคลเหล่านั้นจะดำรงอยู่ในสถานะนั้นไปตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำรงอยู่ภายใต้บริบททางการเมืองที่มีความขัดแย้ง ลึกถื่น และเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ๆ อย่างสังคมการเมืองไทย

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการพิจารณาคณะราษฎรในฐานะที่เป็นกลุ่มก้อนทางประวัติศาสตร์ ภายใต้บริบททางสังคมและการเมืองไทยในช่วงพ.ศ. 2475 - พ.ศ. 2490 ผ่านแนวความคิดขบวนการฟาสาย 2475 สามารถที่จะอธิบายได้ว่าการเกิดขึ้นของคณะราษฎรเริ่มต้นจากการก่อตัวของกลุ่มพลังทางสังคมกลุ่มเล็ก ๆ ก่อนที่จะขยายเป็นกลุ่มย่อย ๆ ภายในอีกจำนวนหลายกลุ่ม นอกจากนี้ในแต่ละกลุ่มยังมีลักษณะของ

การเข้าไปมาของสมาชิก และบางคนก็หลุดออกไปจากกลุ่ม ทั้งที่เกิดจากความตั้งใจที่จะออกเอง และถูกทำให้ออกไปด้วยปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งการเลื่อนไหลในลักษณะดังกล่าวนี้เกิดขึ้นนับตั้งแต่การก่อตัวเรื่อยมาจากระทั่งถึงจุดที่นักวิชาการลงความเห็นว่าเป็นจุดสิ้นสุดของการครองอำนาจของกลุ่มผู้ก่อการ จากลักษณะของการเลื่อนไหลของกลุ่มทางประวัติศาสตร์ดังกล่าวนี้เอง ผู้เขียนจึงมีข้อคิดเห็นว่าการที่จะอธิบายการกระทำ หรือนำความคิดของตัวบุคคลที่ยึดโยงอยู่กับ “ความเป็นคณะราษฎร” ไปอธิบายหรือทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางการเมือง และผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการนั้น ๆ จำเป็นจะต้องตระหนักเสมอว่าภายใต้ความเป็นคณะราษฎรดังกล่าว นั้นไม่ได้มีความแน่นอน ตายตัว แข็งทื่อ หากแต่มันมีลักษณะของการเลื่อนไหลไปมาอยู่ตลอดเวลา

แต่อย่างไรก็ดี การอธิบายของผู้เขียนในครั้งนี้นี้ยังมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ ดังนั้นเองผู้เขียนจึงคาดหวังว่างานชิ้นนี้จะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดข้อถกเถียงหรือมีการอธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อที่จะเป็นประโยชน์ในวงวิชาการต่อไป

บรรณานุกรม

แก่งกิจ กิติเรียงลาภ. (2557). การเมืองว่าด้วยการต่อสู้ทางชนชั้นในประเทศไทยจาก

พ.ศ. 2535 ถึง พ.ศ. 2549 (วิทยานิพนธ์ดุซงญอบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะรัฐศาสตร์.

คำแถลงการณ์ของรัฐบาล. (2476, 1 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 50. หน้า 7-9.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2547). **ปฏิวัติ 2475.**

กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

_____. (2560). **ปฏิวัติ 2475** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการ
ตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ชาติรี ประทีปนันทการ. (2552). **ศิลปะ-สถาปัตยกรรมคณะราษฎร : สัญลักษณ์ทาง
การเมืองในเชิงอุดมการณ์.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

ณัฐพล ใจจริง. (2559). **กบฏบวรเดช: เบื้องแรกปฏิปักษ์ปฏิวัติสยาม 2475.**
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

ณัฐพล ใจจริง. (2562). คำนิยม ใน ศรัณยู เทพสงเคราะห์. **ราษฎรธิปไตย : การเมือง
อำนาจ และทรงจำของ(คณะ)ราษฎร.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

ดำรง ปัทมะศิริ. (2505). **ยี่สิบเจ็ดรัฐบาลใน 26 ปี.** อนุสรณ์ในงานฉาบงานกิจศพนาง
เจียมวิเศษกุลปกิจ ณ วัดไตรมิตรวิทยาราม พระนคร.

ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2543). **2475 และ 1 ปี หลังการปฏิวัติ.**
กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์,
สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาฯ.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2533). **ความคิดความรู้และอำนาจในการปฏิวัติสยาม
2475.** กรุงเทพมหานคร: เอ็ดดิสัน เพรส.

_____. (2547). **การสละราชสมบัติในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัว ศึกษากระบวนการจัดการ "ความจริง" ว่าด้วยพระมหากษัตริย์
นักประชาธิปไตย.** สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและ
นวัตกรรม.

_____. (2553). **การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475.** กรุงเทพมหานคร: ฟาติงกัน.

ประยูร ภมรมนตรี. (2518). **ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า.** กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ.

- _____. (2525). **ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า**. บริษัท บพิตรการพิมพ์ จำกัด.
- ปรีดี พนมยงค์. (2542). **เค้าโครงการเศรษฐกิจ หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์)**. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์ทำสื่อเผยแพร่เกียรติคุณ นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส สำหรับเด็กและเยาวชน.
- _____. (2557). **บางเรื่องเกี่ยวกับการตั้งคณะราษฎรและระบบประชาธิปไตย. เบื้องหลังการปฏิวัติ 2475 (พิมพ์ครั้งที่ 8)**. กรุงเทพมหานคร: ชนนิยม.
- ปັນ บุญยเกียรติ และเฮง เล้ากระจ่าง. (2475). **สยามรัฐเปลี่ยนแปลงการปกครอง แผ่นดินอย่างมีพระราชอิบติอยู่ใต้พระธรรมนูญการปกครอง**. พระนคร: โรงพิมพ์เดลิเมล์.
- พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว. (2524). **ชีวิตของประเทศ. เจริญวิทย์การพิมพ์**.
- พระมหามานตรี ศรีอรรค์วิมล. (2508). **บทความของพระมหามานตรี ศรีอรรค์วิมลเขียนให้เป็นอนุสรณ์แด่ท่านผู้ล่วงลับไปสู่สุคติภพแล้ว. ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพนาวาเอก หลวงศุภชลาศัย ป.ม.,ท.ช. ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส. โรงพิมพ์การศาสนา**.
- ภูธร ภูมะธน. (2521). **ศาลพิเศษ พ.ศ. 2476 พ.ศ. 2478 และพ.ศ. 2481 (วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาโทบริหารคดี)**.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะอักษรศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์.
- ภูริ พวงศเจริญ. (2560). **การเมืองหลังการปฏิวัติสยาม: พลวัต พัฒนาการ และชะตากรรมของระบบไร้พรรค**. ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- _____. (2563). **การเมืองการปกครองไทย: พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ (พ.ศ. 2475-2540)**. ปทุมธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ยาสุกจิ ยาตาเบ. (2563). **การปฏิวัติและการเปลี่ยนแปลงในประเทศไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 4) กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน
- รำไพพรรณี, สมเด็จพระหม่อมเจ้าหญิง. (2516). **พระราชบันทึกทรงเล่า. เบื้องแรกประชาธิปไตย บันทึกความทรงจำของผู้อยู่ในเหตุการณ์ สมัย พ.ศ. 2475-2500**. สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย.
- วิจิตรวาทการ, พลตรี หลวง. (2475). **การเมืองการปกครองของกรุงสยาม**. พระนคร : ไทยใหม่.
- วีรชน เกษสกุล และวัชรพล พุทธรักษา. (2565). “การจัดวางความคิดทางการเมือง: แนวทางการวิเคราะห์การก่อตัวทางสังคมของกลุ่มคณะราษฎร” **วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา**, 16(2): 1-13.
- วีรชน เกษสกุล และศิริวิชญ์ จามพัฒน์. (2565). “จาก “คณะราษฎร 2475” ถึง “คณะราษฎร 2563”: ร่องรอยของแนวความคิด #ให้มันจบที่รุ่นเรา” **รัฐศาสตร์พิจารณา**, 9(17): 1-25.
- สมเกียรติ วันทะนะ. (2533). ใน นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. **ความคิดความรู้และอำนาจในการปฏิวัติสยาม 2475**. กรุงเทพมหานคร: เอดิสัน เพรส.
- สมุทวนิช และกนก วงษ์ตระหง่าน. (2526). **ภาษากับการเมือง**. กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาการพิมพ์
- สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ. (2532). **ขบวนการเสรีไทยกับความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2481-2492**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- _____. (2555). **เสรีไทยตำนานใหม่ของขบวนการเสรีไทยเรื่องราวของการต่อสู้เพื่อเอกราช สันติภาพ และประชาธิปไตยอย่างแท้จริง.**
กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศรีบุรณคอมพิวเตอร์ การพิมพ์.
- สภาผู้แทนราษฎร. (2475). **รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 1/2475.**
กรุงเทพมหานคร.
- สภาผู้แทนราษฎร. (2476). **รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 1/2476.**
กรุงเทพมหานคร.
- สภาผู้แทนราษฎร. (2483). **รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 8/2483.**
กรุงเทพมหานคร.
- สุชิน ตันติกุล. (2557). **รัฐประหาร พ.ศ. 2490.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. (2551). **สายธารประวัติศาสตร์ประชาธิปไตยไทย.**
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พีเพรส
- _____. (2553). **แผนชิงชาติไทย ว่าด้วยรัฐและต่อต้านรัฐ สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ครั้งที่สอง (พ.ศ. 2491-2500) พิมพ์ครั้งที่ 3.**
กรุงเทพมหานคร : พีเพรส.
- สุพจน์ ด้านตระกูล. (ม.ป.ป). **ความรับผิดชอบของคณะราษฎร.** นนทบุรี: สถาบัน
วิทยาศาสตร์สังคม.
- เสถียร ศกุนตลา. (2535). **ชีวิตและการต่อสู้ของพระยาทรงสุรเดช.**
กรุงเทพมหานคร: คณะอนุกรรมการจัดพิมพ์หนังสือ โครงการ ๖๐ ปี
ประชาธิปไตย.
- พช. (2) สร.0202.35/26 **บัญชีรายนามและตำแหน่งหน้าที่ราชการของผู้ก่อการ**
24 มิ.ย. 2475

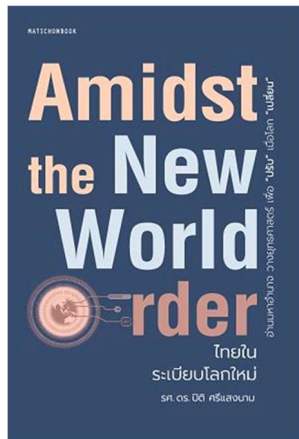
หลวงโหมรอนราษฎร. (2520). **ชีวประวัติของข้าพเจ้า**. อนุสรณ์ในงานพระราชทาน
เพลิงศพ พันตำรวจโท หลวงโหมรอนราษฎร. กรุงเทพมหานคร: บุญส่งการพิมพ์.

Gramsci, A. (1971). In Hoare, Q. & Smith, D. N. (Eds. & Trans.). **Selections
from the Prison Notebooks of Antonio Gramsci**. London :
Lawrence Wishart.

บทปริทัศน์หนังสือ:

Amidst the New World Order ไทยในระเบียบโลกใหม่

จักรี ไชยพินิจ *

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงชื่อของ “ปิติ ศรีแสงนาม” แล้ว ผู้ที่อยู่ในแวดวงวิชาการมักรู้จักกันดีในฐานะอาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการและสาธารณชนเป็นจำนวนมากจึงมักนิยามอาจารย์ปิติว่าเป็น “นักเศรษฐศาสตร์” อย่างไรก็ดี นักเศรษฐศาสตร์ในแบบอาจารย์ปิติอาจไม่ใช่ “นักเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก” ในแบบที่ผู้อ่านติดภาพว่า ต้องเป็นผู้ที่อธิบายปรากฏการณ์ทุกอย่างด้วยกราฟและเส้นตรงเส้นโค้งจำนวนมหาศาล หากแต่พิจารณา

* รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำกลุ่มวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

** ได้รับบทความ 19 พฤศจิกายน 2565; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 19 ธันวาคม 2565.

ถึงผลงานทางวิชาการและบทบาทในด้านการบริหารของอาจารย์ปิติแล้ว คงยากนักในการนิยามอาจารย์ปิติว่าเป็นนักเศรษฐศาสตร์เท่านั้น และก็เป็นเรื่องยากเช่นเดียวกันในการนิยามว่าอาจารย์ปิติเป็นอะไรเช่นกัน เหตุที่เป็นเช่นนี้ เพราะในส่วนของตำแหน่งการบริหารนั้น อาจารย์ปิติเคยดำรงตำแหน่งบริหารที่สำคัญเช่น ผู้ช่วยคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผู้อำนวยการศูนย์เศรษฐกิจระหว่างประเทศ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น ตำแหน่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงวิสัยทัศน์และความสามารถในการบริหารจัดการ

ในส่วนของงานวิจัยและผลงานทางวิชาการนั้น งานของอาจารย์ปิติได้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็น “สหวิทยาการ” (multidisciplinary) ที่เกี่ยวข้องกับอาณาบริเวณต่าง ๆ โดยเฉพาะอาเซียนและคู่ค้าที่สำคัญของอาเซียน ทั้งยัง มีเนื้อหาที่เชื่อมโยงถึงตัวแสดงที่เป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ อาทิ สหรัฐอเมริกา จีน อินเดีย ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ด้วยเหตุนี้ อาจารย์ปิติจึงเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ และเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศอาเซียนอย่างมาก ความรู้ความสามารถข้างต้นนี้ได้รับการยืนยันจากรางวัลบุคคลดีเด่นประเภทผลงานวิชาการจากหลักสูตรนักยุทธศาสตร์ ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ และนักวิชาการแลกเปลี่ยน ณ มหาวิทยาลัยปักกิ่ง ประเทศจีน ในปัจจุบัน อาจารย์ปิติได้รับการคัดเลือกจากมูลนิธิอาเซียน (ASEAN Foundation) ให้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการบริหารอีกด้วย

ตามที่กล่าวมาในข้างต้นนี้ ด้วยตำแหน่งทางการบริหารประกอบกับผลงานทางวิชาการจำนวนมากมหาศาลนั้น ทำให้อาจารย์ปิติได้สร้าง “องค์ความรู้” อันมีคุณูปการต่อวงวิชาการอย่างมากทั้งในส่วนที่เป็นรัฐศาสตร์ ส่วนที่เป็นเศรษฐศาสตร์ ส่วนที่เป็นภูมิรัฐศาสตร์ หรือแม้แต่ในส่วนที่เป็นนโยบายสาธารณะ ผลงานชิ้นล่าสุดของอาจารย์

ปิติที่มีชื่ออันติดหูว่า “Amidst the New World Order ไทยในระเบียบโลกใหม่” (2565) จึงเป็นบทสะท้อนจากผลการทำงานในช่วงต้นที่ถูกปรุงแต่งมาเป็นหนังสือเล่มนี้ อย่างลงตัว ในส่วนของชื่อหนังสือ อาจารย์ปิติมีเจตนาที่ชัดเจนในการทำให้ผู้อ่านเห็นว่า “รัฐไทย” เป็นตัวเอกของหนังสือเล่มนี้ และตัวแสดงที่เรียกว่ารัฐไทยนี้ มีภารกิจที่สำคัญ ในการออกแบบยุทธศาสตร์หรือกำหนดนโยบายต่างประเทศให้มีความชัดเจนและตอบ โจทย์ความอยู่รอดและการพัฒนาของประเทศ ท่ามกลาง “ระเบียบโลกใหม่” ที่กำลัง ดำเนินไป ชื่อหนังสือเล่มนี้จึงเปรียบเสมือนใบโปสเตอร์ภาพยนตร์สักเรื่องหนึ่งที่ชวนให้ ผู้อ่านติดตามและตั้งคำถามอย่างน้อยสองคำถามโดยพลันได้แก่ คำถามแรกคือ ระเบียบ โลกคืออะไรมีความหมายอย่างไร ระเบียบโลกมีกระบวนการทำงานอย่างไร และมี ปฏิสัมพันธ์ต่อรัฐต่าง ๆ อย่างไร และคำถามที่สอง คือ รัฐไทยในปัจจุบันมีสถานะ อย่างไร มีความพร้อมในการรับมือกับระเบียบโลกอย่างไร และมีพลังทำลายอะไร ในการออกแบบยุทธศาสตร์ท่ามกลางระเบียบโลกใหม่

สำหรับข้าพเจ้าแล้ว คำว่า “ระเบียบโลก” หมายถึง แนวทางปฏิบัติ กฎเกณฑ์ และธรรมเนียมในระดับระหว่างประเทศที่ถูกออกแบบและกำหนดขึ้นโดยประเทศ มหาอำนาจที่ศูนย์กลางของระบบทุนนิยมโลก ในการทำให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกมี แนวโน้มไปในทิศทางเดียวกัน มีพฤติกรรมเดียวกัน และมีนโยบายทั้งภายในประเทศ และนโยบายการต่างประเทศที่สอดคล้องกับกระบวนการทำงานของระบบทุนนิยมโลกใน ช่วงเวลานั้น ๆ เครื่องมือที่สำคัญของประเทศมหาอำนาจในการผลักดันระเบียบโลกนี้ ได้ดำเนินการผ่านองค์กรโลกบาลที่สำคัญในแต่ละยุคสมัย ตัวอย่างที่สำคัญเช่น หาก เป็นระเบียบโลกที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นศูนย์กลาง องค์กรโลกบาลที่ทำหน้าที่ใน การผลักดันระเบียบโลกปรากฏให้เห็นผ่านการทำงานของกองทุนการเงินระหว่าง ประเทศ ธนาคารโลก และองค์การการค้าโลกนั่นเอง (จักรี ไซยพิณิจ, 2556) ในฐานะที่ รัฐไทยซึ่งเป็นตัวแสดงที่อยู่ภายใต้ระเบียบโลกในห้วงเวลาต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องมี

บทบาทในการ “รับมือ” กับข้อกำหนดและแนวทางต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับระเบียบโลกที่เข้ามาในประเทศไทย อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าประเทศต่าง ๆ ล้วนอยู่ภายใต้ระเบียบโลกเดียวกัน แต่ผู้กำหนดนโยบายระดับสูงอาจมีมุมมองหรือระบบวิธีคิดในการรับมือที่ต่างกัน และนำไปสู่การกำหนดนโยบายที่แตกต่างกันได้ ตัวอย่างที่สำคัญเช่น ไทยและอินเดียเป็นสองประเทศที่อยู่ภายใต้ระเบียบโลกเสรีนิยมใหม่เช่นเดียวกัน แต่วิธีการที่รัฐบาลใช้ในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญากลับแตกต่างกัน เป็นต้น (จักรี ไชยพินิจ, 2563)

ในการเปิดอภิปรายประเด็นว่าด้วย “ระเบียบโลกใหม่” และบทบาทของ “รัฐไทย” ในหนังสือเล่มนี้ อาจารย์ปิติได้แบ่งโครงสร้างในการนำเสนอออกเป็น 4 ส่วน จำนวน 20 บท อันประกอบไปด้วย

- ส่วนที่หนึ่ง มีชื่อว่า “Introduction” อันเป็นบทนำของหนังสือในการกำกับทิศทางของเนื้อหาและกรอบแนวคิดของการวิเคราะห์ (บทที่ 1-3)
- ส่วนที่สอง มีชื่อว่า “Through the Power” อันเป็นการสำรวจพลังอำนาจของชาติต่าง ๆ ในปัจจุบัน (บทที่ 4-12)
- ส่วนที่สาม มีชื่อว่า “Thailand Amidst the New World Order” อันเป็นการอธิบายถึงบทบาทของไทยท่ามกลางระเบียบโลกใหม่ในปัจจุบัน (บทที่ 13-18)
- ส่วนที่สี่ มีชื่อว่า “The Future Backcasting” อันเป็นการประเมินถึงท่าทีของไทยในอนาคตต่อไป (บทที่ 19-20)

1. Introduction

เนื้อหาในส่วนที่หนึ่งนี้ อาจารย์ปิติได้ออกแบบให้เป็น “บทนำ” ของหนังสือที่ทำหน้าที่ในฐานะโครงสร้างที่มากำกับ “การเดินเรื่อง” ของเนื้อหาส่วนต่าง ๆ ภายใน

เล่ม เนื้อหาในส่วนนี้แบ่งออกเป็น 3 บท (บทที่ 1-3) เพื่อการอธิบายคำว่า “ระเบียบโลก” (บทที่ 1) การอธิบายเครื่องมือที่ใช้ในการมองอนาคต (บทที่ 2) และการให้ภูมิหลังของพัฒนาการระเบียบโลกจากอดีตถึงปัจจุบัน (บทที่ 3) ทั้งสามบทนี้มีคุณค่าแก่ผู้อ่านที่อาจไม่คุ้นชินกับวิธีการศึกษาแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองโลก หรืออาจเป็นนักวิชาการที่ไม่ได้อยู่ในแวดวงรัฐศาสตร์แต่สนใจในวิธีการเล่าเรื่องแบบการเมือง หรือแม้แต่ผู้อ่านที่อยู่ในแวดวงนี้อยู่แล้ว แต่ต้องการเข้าใจวิธีการมองระเบียบโลกของอาจารย์ปิติ เนื้อหาส่วนนี้จึงมีความสำคัญอย่างมากต่อนักอ่านทุกกลุ่ม

ในการเปิดอภิปรายประเด็นระเบียบโลก อาจารย์ปิติชี้ชวนให้ผู้อ่านพิจารณาลักษณะเชิงกายภาพของ “ภูมิรัฐศาสตร์” (geopolitics) โลกที่เป็นตัวสะท้อนความสัมพันธ์และดุลยภาพอำนาจในการเมืองระหว่างประเทศ นักวิชาการบางท่านให้ความสำคัญกับอาณาเขต พื้นที่ ที่ตั้ง รูปร่าง ภูมิอากาศ และพรมแดน ในขณะที่บางท่านให้น้ำหนักกับความสามารถของภูมินั้นในการยึดโยงเข้าสู่พื้นที่ยูเรเชีย (Eurasia) ในฐานะที่เป็นดินแดนใจกลางโลก (Heartland) ในขณะที่บางท่านเสนอว่า แทนที่จะให้ความสำคัญกับดินแดนใจกลางโลก รัฐที่สามารถครอบครองดินแดนชายขอบและมหาสมุทรเพื่อปิดล้อมดินแดนใจกลางโลกได้ นับเป็นภูมิรัฐศาสตร์ที่สำคัญกว่า ในแง่นี้ อาจารย์ปิติจึงเสนอให้ใช้กรอบในการพิจารณาอาณาบริเวณศึกษาที่เป็นการผสมผสานความเป็นสหสาขาวิชา (multidisciplinary) ระหว่างเศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และรัฐศาสตร์ หรือที่เรียกว่า “ภูมิรัฐศาสตร์เศรษฐกิจ” (Geopolitical Economy) เครื่องมือสำคัญอีกส่วนหนึ่งในการวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้คือ กระบวนการวิเคราะห์ตามแนวทางศึกษาอนาคตศาสตร์ (Future Studies) และขั้นตอนการสร้างภาพอนาคตทางยุทธศาสตร์ (Strategic Futures Foresight) โดยมีเป้าหมายเพื่อนำไปสู่ “อนาคตที่คาดหวังให้เกิดขึ้น” (Preferable Futures)

ในส่วนสุดท้ายของเนื้อหาในบทนำนี้ อาจารย์ปิติได้วางภาพของประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงของระเบียบโลกให้แก่ผู้อ่านเพื่อเป็นฐานในการไปสู่การทำความเข้าใจปัจจุบันและการวิเคราะห์อนาคต อาจารย์ปิติใช้วิธีการอภิปรายระเบียบโลกผ่านประวัติศาสตร์ของ “การปฏิวัติอุตสาหกรรม” จากยุค 1.0 ไปสู่ยุค 4.0 กล่าวคือ การปฏิวัติอุตสาหกรรมได้มีพัฒนาการจากการแบ่งงานกันทำและความชำนาญเฉพาะด้าน (ค.ศ.1760-1840) ไปสู่การผลิตขนาดใหญ่และการประหยัดต่อขนาด (ค.ศ.1870-1914) ไปสู่การพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์และแขนกลอุตสาหกรรม (ค.ศ.1970-2010) ก่อนการเข้าสู่ยุคปัจจุบันอันเป็นการเชื่อมโยงของโลกกายภาพและโลกไซเบอร์เข้าด้วยกัน ข้อเสนอสำคัญของอาจารย์ปิติทำให้ผู้อ่านสามารถใช้ “จินตนาการ” ในการวิเคราะห์ไปข้างหน้าได้ว่า บริบทของการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุค 4.0 นี้ได้กลายมาเป็นโครงสร้างสำคัญที่ทำให้ตัวแสดงต่าง ๆ ในโลกมีท่าทีและปฏิกิริยาตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้แตกต่างกันออกไป

2. Through the Power

เนื้อหาในส่วนที่สองของหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนใช้คำว่า “Through the Power” อันหมายถึง การสำรวจ “ผู้เล่นสำคัญ” ต่าง ๆ ในโลกในฐานะตัวแสดงที่มีพลังอำนาจในการกำหนดทิศทางของระเบียบโลก เนื้อหาในส่วนนี้แบ่งออกเป็น 9 บท (บทที่ 4-12) ให้ครอบคลุมตัวแสดงสำคัญในโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองโลกได้แก่ สหรัฐอเมริกา (บทที่ 4 และบทที่ 5) จีน (บทที่ 6 และบทที่ 7) สหภาพยุโรปและรัสเซีย (บทที่ 8) สหราชอาณาจักร (บทที่ 9) ญี่ปุ่น (บทที่ 10) อินเดียและอ่าวเบงกอล (บทที่ 11) และไทยและประชาคมอาเซียน (บทที่ 12) เป้าหมายหลักของเนื้อหาในส่วนที่สองนี้คือความพยายามในการ “คลี่” ให้เห็นถึงบทบาทของตัวแสดงสำคัญว่า หากเราพิจารณาในประเด็นระเบียบโลกแล้ว จำเป็นต้องมีตัวแสดงใดเข้ามามีบทบาทด้วย

ในประเด็นนี้ การที่อาจารย์ปิติเลือกใช้คำว่า “ผู้เล่นสำคัญ” ในเวทีระหว่างประเทศนับเป็นการดึงอรรถรสของผู้อ่านให้เพิ่มขึ้นอย่างมาก แทนที่เราจะพิจารณาประเทศและรัฐต่าง ๆ ในแบบที่เป็นตัวแสดงทางการเมืองในตำราความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเล่มอื่น สำหรับข้าพเจ้าแล้ว การเป็นผู้เล่นสำคัญนี้ ทำให้ข้าพเจ้าคิดถึง “ทฤษฎีเกม” (Game Theory) อันเป็นรูปแบบหนึ่งของการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เชื่อว่าการตัดสินใจของแต่ละฝ่ายเปรียบเสมือนกับเกมบนกระดาน โดยที่เกมนั้น “ฝ่ายเรา” ต้องคาดเดา “ฝ่ายอื่น” ว่าจะตัดสินใจอย่างไร และจะเดินหมากบนเกมนั้นอย่างไร ประเด็นที่สำคัญคือ ผู้เล่นเหล่านี้มีบทบาทในการสร้างและออกแบบระเบียบโลกที่ส่งผลต่อรัฐไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ในภาพรวมของประเด็นว่าด้วย “ตัวแสดงหลัก” หรือ “ผู้เล่นสำคัญ” ในระเบียบโลกนี้ อาจารย์ปิตินำเสนอให้เห็นว่า สหรัฐอเมริกาในฐานะศูนย์กลางของการออกแบบระเบียบโลกกำลังเผชิญกับแรงท้าทายรอบด้านจากตัวแสดงต่าง ๆ ทั้งที่เป็นรัฐและตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ บริษัทข้ามชาติ หรือภาคประชาสังคมนับตั้งแต่คริสต์ทศวรรษที่ 2010 เป็นต้นมา ผลที่ตามมาคือทำให้สหรัฐอเมริกากำลังพบกับภาวะถดถอยอย่างรุนแรง นอกจากนี้ การบริหารงานในยุคของทรัมป์ยังเร่งเร้าให้สหรัฐอเมริกาต้องเผชิญกับปัญหาที่หนักขึ้นได้แก่ ความสัมพันธ์กับอาเซียนที่ตกต่ำลง การจัดการกับความตึงเครียดในคาบสมุทรเกาหลี ความขัดแย้งกับอิหร่านในด้านความมั่นคง และการถดถอยของอิทธิพลสหรัฐอเมริกาในตะวันออกกลาง ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อสถานะของสหรัฐอเมริกาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในทางตรงกันข้าม ฟากฝั่งจีนกลับแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจตามลำดับผ่านกลยุทธ์แบบต่าง ๆ อันได้แก่ หลักการบริษัทบริบาล (CSR) การเลือกคนให้ถูกกับสถานการณ์ การตั้งเป้าหมายความก้าวหน้าด้วยการเทียบเคียงกับตัวแบบความสำเร็จอื่น การบริหารงานโดยเน้นผลสัมฤทธิ์ การปรับเปลี่ยนชุดกติกาไปตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป การใช้บริษัทบริบาล

เพื่อจัดการกับความไม่แน่นอน และการกระจายอำนาจการตัดสินใจบนข้อมูลที่แม่นยำมากที่สุด อาจารย์ปิติกู้ให้เห็นว่า หากเปรียบว่าจีนคือบริษัทเอกชนแล้ว ก็เป็นบริษัทเอกชนที่ประสบความสำเร็จจากวิสัยทัศน์และความสามารถในการปรับตัว ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจีนจึงประสบความสำเร็จอย่างมากในการรับมือกับสถานการณ์ระบาดของโควิด-19 ตามที่วามานี้ ในขณะที่สหรัฐอเมริกากำลังอยู่ในช่วงขาลง สวนทางกับจีนที่กำลังเร่งเครื่องแข่งหน้าขึ้นมา ไทยและกลุ่มประเทศอาเซียนจึงจำเป็นต้องจับจังหวะและกำหนดนโยบายที่สอดคล้องกับบริบทนี้ให้ได้

สำหรับนักอ่านที่สนใจบทบาทของตัวแสดงอื่นตามที่ได้กล่าวข้างต้น นอกเหนือจากสหรัฐอเมริกาและจีน บทบาทของตัวแสดงอื่นก็นับว่ามีบทบาทสำคัญในการจัดแถวระหว่างประเทศเช่นกัน และเป็นสิ่งที่ไทยต้องเรียนรู้ว่าประเทศต่าง ๆ นั้น กำหนดท่าทีของตนเองอย่างไร อ่านสถานการณ์อย่างไร และเลือกดำเนินนโยบายออกมาในทิศทางใด

3. Thailand Amidst the New World Order

เนื้อหาในส่วนที่สามนี้อาจถือได้ว่าเป็นหัวใจของหนังสือเล่มนี้ ในขณะที่เนื้อหาในส่วนที่หนึ่งทำหน้าที่ในการเป็นโครงสร้างกำกับทิศทางของเนื้อหา และส่วนที่สองทำหน้าที่ในการฉายให้เห็นถึงโครงสร้างของมหาอำนาจที่มีบทบาทในการกำหนดระเบียบโลก เนื้อหาในส่วนที่สามนี้ทำหน้าที่ในการชี้ให้เห็นว่า ประเทศไทยกำลังถูกผนวกให้เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์ต่อการดำเนินนโยบายของผู้เล่นสำคัญของโลกอย่างไร กล่าวคือ อาจารย์ปิติกู้ให้ชี้ให้เห็นว่า ปฏิสัมพันธ์ของมหาอำนาจโลกในเนื้อหาส่วนที่สองได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์และภูมิรัฐศาสตร์เศรษฐกิจใหม่ บริบททั้งสองส่วนได้นำมาซึ่งความจำเป็นในการที่ไทยต้องเตรียม “ยุทธศาสตร์” ในการรับมือการก่อตัวของปฏิสัมพันธ์สามส่วนได้แก่ (1) ความริเริ่มแถบและเส้นทางของจีน (China's One

Belt, One Road Initiative) (2) ยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิกของสหรัฐอเมริกา (the US' Indo-Pacific Strategy) และ (3) ภูมิรัฐศาสตร์เศรษฐกิจโลกแบบไซเบอร์ (Cyber-Physical World)

หากข้าพเจ้าลองจัดลำดับของเนื้อหาในส่วนที่สาม จำนวน 6 บท (บทที่ 13-18) นี้ใหม่ อาจทำให้แบ่งเนื้อหาออกได้เป็นสองส่วนหลัก ดังนี้ ส่วนแรก หากนำเอาเนื้อหาของบทที่ 13 บทที่ 14 และบทที่ 17 มาร้อยเรียงเข้าด้วยกัน ผู้อ่านย่อมได้อรรถรสอันดีในการเห็นภาพของผู้เล่นในภูมิรัฐศาสตร์เศรษฐกิจโลกในยุคปัจจุบัน (บทที่ 14) ที่นำไปสู่การตอบสนองต่อปรากฏการณ์โลกาภิวัตน์ในฐานะระเบียบโลกที่ดำเนินอยู่ (บทที่ 13) โดยชี้ให้เห็นว่าไทยและอาเซียนจะร่วมกันรับมือกับปรากฏการณ์เหล่านี้ได้อย่างไร (บทที่ 17) บทบาทของตัวแสดงเหล่านี้มีผลกระทบอย่างมากต่อโลกาภิวัตน์ในฐานะโครงสร้างระเบียบโลกเก่าที่ดำเนินอยู่เป็นเวลานาน อาจารย์ปิติได้อธิบายระเบียบโลกเก่านี้ผ่านข้อเสนอของจอห์น วิลเลียมสัน (John Williamson) ฟรานซิส ฟูกูยามา (Francis Fukuyama) ซามูเอล ฮันติงตัน (Samuel Huntington) และอมิตาฟ อชาเรีย (Amitav Acharya) ข้อเสนอของปรมาจารย์เหล่านี้ทำให้ผู้อ่านได้ภาพของฉันทามติของตะวันตกที่ทำให้เห็นบทบาทนำของสหรัฐอเมริกาในเวทีโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทในการวางกฎเกณฑ์สำหรับเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ระเบียบโลกเหล่านี้มาพร้อมกับการเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การปรับลดกฎระเบียบภายในประเทศ และการคุ้มครองระบบกรรมสิทธิ์ การดำเนินไปของระเบียบโลกที่วุ่นวายผลักดันให้สหรัฐอเมริกาเปลี่ยนบทบาทอำนาจชั่วคราวในการสร้างสินค้าสาธารณะพร้อมกับการวางกฎเกณฑ์สำคัญผ่านกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ธนาคารโลก และองค์การการค้าโลก อย่างไรก็ตาม ระเบียบโลกที่ดำเนินอยู่ต้องถูกท้าทายโดยตัวแสดงอื่นที่ไม่เห็นด้วยกับระบบทุนนิยมโลกและสหรัฐอเมริกาจะต้องเผชิญกับสถานะถดถอย พลวัตเหล่านี้ดำเนินไปท่ามกลางความสลับซับซ้อนทางเศรษฐกิจ สังคม

และวัฒนธรรม ตลอดจนข้อถกเถียงว่าจีนจะก้าวขึ้นมาเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งแทนที่สหรัฐอเมริกาได้หรือไม่

อย่างไรก็ดี ในช่วงครึ่งทศวรรษที่ผ่านมา ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่นสำคัญต่าง ๆ ได้ก่อให้เกิด “ห่วงโซ่มูลค่าระดับนานาชาติ” (Global Value Chains) ขึ้น ห่วงโซ่ดังกล่าวนี้เป็นกระบวนการทำงานของการสร้างวัตถุดิบ การนำเข้าวัตถุดิบ การแปรรูปวัตถุดิบ ไปจนถึงการส่งออกวัตถุดิบ อาจารย์ปิติเสนอว่า ห่วงโซ่นี้เป็นการเชื่อมโยงห่วงโซ่ในระดับภูมิภาคเข้าด้วยกันโดยภูมิภาคที่ได้ประโยชน์อย่างมากคือ ภูมิภาคอเมริกาเหนือ ภูมิภาคยุโรป และภูมิภาคเอเชียตะวันออก การระบาดของโควิด-19 ได้กระทบต่อห่วงโซ่มูลค่านี้โดยตรง ผลที่ตามมาคือ ห่วงโซ่มูลค่าของโลกได้แบ่งออกเป็นสองส่วนนั่นคือ ห่วงโซ่ตะวันตกที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นศูนย์กลาง และห่วงโซ่ตะวันออกที่จีนเป็นศูนย์กลาง เมื่อเป็นเช่นนี้ไทยจึงจำเป็นต้องมีนโยบายที่ชาญฉลาดในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่ว่านี้ กล่าวคือ ในฐานะที่ภูมิรัฐศาสตร์ของไทยและอาเซียนมีจุดเด่นที่มีการมี GDP ขนาดใหญ่ ประชากรจำนวนมาก แรงงานมหาศาล และทรัพยากรที่มีคุณค่า ดังนั้น โจทย์ที่สำคัญคือ ไทยและอาเซียนจะวางตัวอย่างไรท่ามกลางบริบทที่มหาอำนาจทั้งสองฝั่งซีกโลกต้องการได้อาเซียนเป็นสะพานเชื่อมเศรษฐกิจโลก

ในส่วนถัดมาของเนื้อหาส่วนที่สอง หากผู้อ่านร้อยเรียงเนื้อหาของบทที่ 15 บทที่ 16 และบทที่ 18 เข้าด้วยกัน ผู้อ่านจะได้ภาพของผลลัพธ์ในปฏิสัมพันธ์ของประเศมหาอำนาจโลกใน 3 เรื่องได้แก่ หนึ่ง ความริเริ่มแถบและเส้นทางของจีน (บทที่ 15) สอง ยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิกของสหรัฐอเมริกา (บทที่ 16) และ สาม ภูมิรัฐศาสตร์เศรษฐกิจโลกแบบไชเบอร์ (บทที่ 18) กล่าวคือ ในส่วนของความริเริ่มแถบและเส้นทางของจีน นับเป็นความพยายามในการขยายอิทธิพลของจีนต่อระบบเศรษฐกิจการเมืองโลก ในช่วงแรก โครงการที่ว่านี้เป็นเพียงการเชื่อมโยงท่าเลยุทธศาสตร์ในลักษณะของเส้นทางสายไหม (Silk Road Economic Belt) เข้าไว้

ด้วยกัน แต่พอถึงปี ค.ศ. 2017 ได้มีการยกระดับให้โครงการนี้ทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงเศรษฐกิจจีนออกไปยัง 3 ทิศทาง 4 ระเบียงเศรษฐกิจ (ทิศตะวันออก ได้แก่ ระเบียงเศรษฐกิจสะพานดินแดนยูเรเชียใหม่ และระเบียงเศรษฐกิจจีน-เอเชียกลาง-เอเชียตะวันตก ทิศเหนือ ได้แก่ ระเบียงเศรษฐกิจจีน-มองโกเลีย-รัสเซีย และทิศใต้ ได้แก่ ระเบียงเศรษฐกิจจีน-อินโดจีน) จากจุดเริ่มต้นนี้ได้นำไปสู่ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและโครงการเศรษฐกิจอื่นอีกมหาศาล และเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงยุทธศาสตร์จีนในการขยายตัวจากพื้นที่ดินแดนใจกลางโลก (Heartland) ไปสู่ภูมิภาคภายนอกนั่นเอง อย่างไรก็ตาม มหายุทธศาสตร์ของจีนก็กลับถูกปิดล้อมด้วยสหรัฐอเมริกาผ่านยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก อาจารย์ปิติชี้ให้เห็นถึงบทบาทของสหรัฐอเมริกาในการปิดล้อมจีนอย่างเป็นขั้นเป็นตอนโดยเริ่มตั้งแต่ยุทธศาสตร์ความมั่นคงแห่งสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 2017 ต่อด้วยการวางกองบัญชาการสหรัฐอเมริกาทะเลอินโด-แปซิฟิกในปี ค.ศ. 2018 ตามมาด้วยการวางยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิกในปี ค.ศ. 2019 ไปสู่การสร้างภาคีสถาปัตยกรรมกับยุทธศาสตร์ออคัสในปี ค.ศ. 2021 และกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจอินโด-แปซิฟิกเพื่อความเจริญรุ่งเรืองในปี ค.ศ. 2022 กล่าวได้ว่า ยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาที่ดำเนินไปนี้ส่งผลให้ไทยและอาเซียนอยู่ท่ามกลางแนวปะทะระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีน ซึ่งนั่นเป็นโจทย์ที่ทำให้รัฐไทยต้องออกแบบท่าทีและยุทธศาสตร์อย่างเหมาะสม

อย่างไรก็ดี ในบทสรุปท้ายของเนื้อหาส่วนที่สามนี้ อาจารย์ปิติได้ย้ำเตือนให้ผู้อ่านต้องนึกคิดว่า การออกแบบยุทธศาสตร์ของไทยในระเบียบโลกใหม่กลับมีเงื่อนไขเพิ่มขึ้นมา นั่นคือ การก่อตัวของภูมิรัฐศาสตร์เศรษฐกิจโลกแบบไฮเบอร์ อันหมายถึงการทำงานของเทคโนโลยีหลัก 4 ส่วนอันประกอบไปด้วย บล็อกเชน (Blockchain) สกุลเงินดิจิทัลและคริปโต (Digital Currency and Cryptocurrency) เอ็นเอฟที (Non-Fungible Token) และโลกเสมือน (Metaverse) องค์ประกอบทั้ง 4 ส่วนนี้เป็น

ปัจจัยเร่งเร้าในการเปลี่ยนแปลงของภูมิรัฐศาสตร์เศรษฐกิจใหม่ที่ทำให้นโยบายของแต่ละประเทศต้องเปลี่ยนแปลงไป ความเปลี่ยนแปลงใหม่ได้แก่ การเกิดขึ้นของเทคโนโลยีควอนตัม 2.0 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตและบริโภคพลังงานแบบใหม่ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงในความมั่นคงของชาติไปสู่การสงครามผสมผสาน (Hybrid Warfare) เจื่อนไขเหล่านี้ทำให้รัฐไทยไม่สามารถล่าช้าได้ในการสร้างแผนยุทธศาสตร์เพื่อรับมือกับบริบทใหม่ที่เกิดขึ้น

4. The Future Backcasting

เนื้อหาที่ส่วนสุดท้ายนี้เป็นการอธิบายถึงทิศทางในอนาคตว่า รัฐไทยควรมีระบบวิธีคิดในการรับมือกับระเบียบโลกใหม่อย่างไร คำว่า “Backcasting” ที่ปรากฏในชื่อส่วนของเนื้อหา นี้ หมายความว่า การถอยหลังหนึ่งก้าวเพื่อเตรียมไปสู่การก้าวไปข้างหน้าทีละก้าว การเลือกใช้คำนี้ของอาจารย์ปิติจึงทำให้ผู้อ่านย่อมเห็นภาพตามว่า ไทยต้องมี “หลังพิง” เพื่อเป็นหลักค้ำยันในการกระโจนไปข้างหน้าอย่างก้าวกระโดดได้ด้วยเหตุนี้ เนื้อหาทั้งสองบท (บทที่ 19 และบทที่ 20) จึงต้องการสะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายในโลกยุคปัจจุบันที่รัฐไทยต้องเผชิญหน้า (บทที่ 19) โดยที่ไทยต้องมีจุดยืนที่ชัดเจนเพื่อนำไปสู่การสร้างอำนาจต่อรองในอนาคตให้ได้ (บทที่ 20)

ในส่วนของความท้าทายในระเบียบโลกใหม่นั้น อาจารย์ปิติชี้ชวนให้ผู้กำหนดนโยบายและผู้อ่านตระหนักว่ารัฐไทยกำลังเผชิญหน้ากับความท้าทายสำคัญ 5 ประการ ได้แก่

ประการที่หนึ่ง การกระชากเปลี่ยนทางเทคโนโลยี (Disruptive Technology) อันหมายถึงการที่ผลพวงจากการปฏิวัติทางอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 ไปก่อให้เกิดการเชื่อมโยงของเทคโนโลยีหลัก 4 ส่วนคือ บล็อกเชน สกุลเงินดิจิทัลและคริปโต เอ็นเอฟที และโลกเสมือน การพัฒนาตัวเองแบบก้าวกระโดดของเทคโนโลยี

เหล่านี้ส่งผลให้รัฐไทยต้องเตรียมความพร้อมให้แก่ประชากรในด้านความฉลาดรู้ทางดิจิทัล (Digital Literacy) ความพร้อมนี้เป็นเพียงวิธีเดียวในการทำให้รัฐไทยอยู่ในฐานะผู้ที่รับมือได้มากกว่าผู้ที่ถูกระชากท่ามกลางพลวัตของเทคโนโลยีเหล่านี้

ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงในระบบโลจิสติกส์ของโลก (Global Logistics) กล่าวคือ โลกในช่วงการระบาดของโควิดส่งผลให้ระบบการขนส่งสินค้าได้รับผลกระทบอย่างมากจากการขาดแคลนตู้สินค้าหรือค่าธรรมเนียมในการขนส่งที่สูงมาก ประกอบกับสถานการณ์ความตึงเครียดในทะเลจีนใต้ระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีนได้ส่งผลให้ระบบโลจิสติกส์ของโลกได้รับผลกระทบโดยตรง สถานการณ์ในภูมิภาคที่ดำเนินไปนี้ กลายมาเป็นโจทย์ที่ทำให้รัฐไทยต้องหาพื้นที่เล่นที่ได้ประโยชน์ อาทิ การพัฒนาระบบขนส่งแบบรางผ่านรถไฟความเร็วสูง หรือการพัฒนาพื้นที่ระเบียงเศรษฐกิจต่าง ๆ ย่อมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อรัฐไทย

ประการที่สาม การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของห่วงโซ่มูลค่าระดับนานาชาติ (Global Value Chains) อันหมายถึงการที่ห่วงโซ่มูลค่าในระดับระหว่างประเทศกำลังฟื้นตัวขึ้นจากสถานการณ์โควิด แต่การฟื้นตัวนี้อยู่ในโครงสร้างแบบใหม่ที่ต่างไปจากเดิม กล่าวคือ จากเดิมมูลค่าการค้าโลกกระจุกตัวอยู่ที่การค้าระหว่างจีน-สหรัฐอเมริกา-สหภาพยุโรปเป็นสำคัญ แต่หลังสถานการณ์โควิด มีการคาดการณ์ว่าประชาคมอาเซียนจะทำหน้าที่เป็นพื้นที่รองรับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างฐานการผลิตและการลงทุนของโลก ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนี้จึงเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายให้กับรัฐไทยว่าจะเชื่อมโยงพื้นที่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรปเข้าด้วยกันได้อย่างไร

ประการที่สี่ การเกิดขึ้นของวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) กล่าวคือ ในความเข้าใจของคนส่วนใหญ่แล้วคำว่าวิถีชีวิตใหม่อาจนึกภาพถึงการทำงานแบบออนไลน์หรือการเว้นระยะห่างทางสังคม แต่อาจารย์ปิติได้ให้ภาพของวิถีชีวิตใหม่ที่มี

ความเป็นมหากคกว่านั้น นั่นคือ การที่สหภาพยุโรปยังคงไว้ซึ่งบทบาทในการกำหนดบรรทัดฐานและมาตรฐานเพื่อรับมือกับวิกฤตสภาวะแวดล้อม อาทิ การคำนวณอัตรา การปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการผลิตสินค้า หรือการกำหนดการเสียภาษีและใบรับรองคาร์บอน มาตรการเหล่านี้ย่อมส่งผลให้ต้นทุนการค้าระหว่างประเทศต้องปรับตัวสูงขึ้น นอกจากนี้ วิถีชีวิตใหม่ยังนำไปสู่การที่แต่ละประเทศต้องปรับตัววิธีการเก็บภาษีต่อกิจกรรมการเดินทางและการค้าใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำธุรกรรมแบบออนไลน์

และประการสุดท้าย การเปลี่ยนแปลงในมิติสังคมเศรษฐกิจจากปัจจัยภายในประเทศ (Socio-Economics) อันหมายถึง การที่รัฐไทยเป็นประเทศที่มีปัญหาเชิงโครงสร้างสองส่วนหลัก อันได้แก่ ความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้และการเข้าถึงทรัพยากร และการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุแบบเต็มตัว ปัญหาเชิงโครงสร้างนี้อาจกลายเป็นข้อจำกัดของการจัดการกับความท้าทายในข้างต้นได้

ในการรับมือกับความท้าทายข้างต้น อาจารย์ปิติได้สร้างข้อเสนอแนะ 3 แนวทางเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปประเทศไทยในระเบียบโลกใหม่ อันประกอบไปด้วยหนึ่ง การพัฒนามิติทรัพยากรมนุษย์และแนวคิดให้เข้าใจถึงตำแหน่งแห่งที่ของไทยในเวทีโลกและการพัฒนาทักษะที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 สอง การพัฒนามิติโครงสร้างพื้นฐานเพื่อดึงดูดการค้าการลงทุนได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม การพัฒนาโครงสร้างโลจิสติกส์ที่เชื่อมโยงภูมิภาคต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และการพัฒนามิติกฎระเบียบด้วยการทำยุทธศาสตร์การบูรณาการเศรษฐกิจการค้าการลงทุน และความตกลงทางการค้า ตลอดจนการปฏิรูปกฎหมายเพื่อยกระดับความเป็นธรรมาภิบาลให้สูงขึ้น เนื้อหาในส่วนที่สี่ของหนังสือเล่มนี้ อาจารย์ปิติจึงเพิ่มเติมผู้อ่านด้วยความท้าทายและทางออกที่รัฐไทยต้องถุคคิดได้อย่างเป็นรูปธรรม

5. บทส่งท้ายปริทัศน์

จากการปริทัศน์หนังสือที่ข้าพเจ้าได้นำเสนอมาทั้งหมดนี้ กล่าวได้ว่า อาจารย์ปิติได้เปิดประเด็นให้เห็นถึงโครงสร้างในระบบระหว่างประเทศที่กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความท้าทายของประเทศไทย ปัญหาที่ทำให้ไทยต้องเร่งจัดการ และปิดท้ายที่ข้อเสนอแนะในการรับมือ นั่น เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้จึงเปรียบเสมือนเป็น “คัมภีร์” ที่นำมาสู่การกระตุ้นเตือนให้ผู้กำหนดนโยบายระดับสูงและนักอ่านทุกท่านที่มีความตื่นตัวว่า ถึงเวลาแล้วที่เราต้องเร่งหา “วิธีการ” ในการรับมือในระเบียบโลกที่กำลังจะ “กระซก” พวกเราอย่างรุนแรงไปพร้อมกัน คุณูปการของหนังสือเล่มนี้จึงไม่เป็นเพียงหนังสือที่เหมาะสมกับนักรัฐศาสตร์เท่านั้น หากแต่นักเศรษฐศาสตร์ นักภูมิศาสตร์ นักนโยบายสาธารณะ หรือแม้แต่บุคคลทั่วไปที่สนใจใน “พลวัตของการเมืองโลก” ย่อมไม่ควรพลาดหนังสือเล่มนี้ด้วยประการทั้งปวง

ประเด็นที่ข้าพเจ้าเห็นว่า หนังสือเล่มนี้อาจยังไม่ได้ “คลี่” ออกมาให้เห็นอย่างชัดเจนคือ ระเบียบโลกภายนอกนั้นส่งผลต่อท่าทีของตัวแสดงภายในประเทศไทยอย่างไรบ้าง และตัวแสดงเหล่านั้นมีปฏิสัมพันธ์หรือท่าทีต่อโครงสร้างภายนอกอย่างไรบ้าง ข้อวิพากษ์ของข้าพเจ้านี้ อาจไม่ยุติธรรมนักกับเป้าหมายหลักของหนังสือเล่มนี้ที่ต้องการตอกย้ำให้ผู้อ่านเห็นถึงความสำคัญของการดำรงอยู่ของระเบียบโลกที่เป็นทั้ง “โอกาส” และ “ข้อจำกัด” ของรัฐไทยในการเลือกดำเนินนโยบายเพื่อตอบสนองต่อโครงสร้างดังกล่าวอย่างมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจน ด้วยเหตุนี้ ถึงแม้ท่านอาจเป็นนักรัฐศาสตร์หรือนักอ่านที่สนใจในเมืองไทยในมิติภายในประเทศแล้ว หนังสือเล่มนี้ย่อมมีคุณค่าต่อการทำให้ท่านเห็นว่า ตัวแสดงการเมืองภายในประเทศต้องเตรียมรับมือกับประเด็นใดบ้าง และสำคัญที่สุดคือ ปรากฏการณ์ของการเมืองระหว่างประเทศส่งผลต่อการเมืองภายในประเทศโดยตรง ซึ่งนั่นหมายความว่า การทำความเข้าใจกับ

ระเบียบโลกที่กำลังดำเนินไป และกำลังจะเปลี่ยนแปลงไปในอนาคต ย่อมเป็นเงื่อนไขที่ปฏิเสธไม่ได้ในกระบวนการพัฒนาประเทศไทย

บรรณานุกรม

จักรี ไชยพินิจ. (2556). “Book Review: Unholy Trinity: The IMF, World Bank, and WTO By Richard Peet”. วารสารการเมือง การบริหาร และ กฎหมาย 5(1): 173-185.

_____. (2563). “เสรีนิยมใหม่กับระบบทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศอินเดีย: ศึกษากรณีกฎหมายสิทธิบัตรในประเทศอินเดียและบทเรียนสู่ประเทศไทย”. วารสารชุมชนวิจัยสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา 14(4): 37-51.

ปิติ ศรีแสงนาม. (2565). *Amidst the New World Order ไทยในระเบียบโลกใหม่*. กรุงเทพมหานคร: มติชน.

Guideline for manuscript submission.

**Journal of Political Science Critique, Centre of Politics,
Social and Area Studies, Faculty of Political Science,
Ramkhamhaeng University.**

Journal of Political Science Critique publishes academic articles from teachers, scholars, researchers, and graduate students in said fields, whether local or foreign, that fall in the scope of political science, international relations, public administration, sociology, anthropology, Asian study in scope of area study.

This journal seeks academic papers, for example, academic articles, research articles, review articles, and book reviews. Manuscripts submitted to Journal of Political Science Critique should be original contributions, not published by any other publication (except for research report and thesis), not be considered by any other publication at the same time, not a plagiarized work, not a shortened, or extracted from other people works, which could lead to misunderstanding in results of the research or study. All published articles must be reviewed by experts in related fields and approved by editorial boards.

Author Guideline

1. Type of manuscript

1. Academic article
2. Research article
3. Review article and book review
4. Special article

2. Manuscript template

- 2.1 Article name in Thai and English in the center of the paper. Use ** and specify the purpose of this article, both in Thai and English, in a footnote.
- 2.2 Author's name, both in Thai and English, without name title at the right side of the paper. Use * and specify the author's title, affiliated institution, and academic position (if applicable) in Thai and English in a footnote. If there is more than one author, please identify everyone.
- 2.3 Abstract in Thai and English, up to 250 words in length.
- 2.4 Specify the article's keyword in Thai and English, up to five keywords.
- 2.5 Introduction of the article.
- 2.6 Body of the article.
- 2.7 Conclusion of the article.
- 2.8 Reference materials of the article.

3. Manuscripts preparation

1. State author's name, title, academic position (if applicable), contactable address, email, telephone number, and Teletext.
2. One copy of the manuscript.
3. Use Microsoft Word program.
4. Use TH Sarabun New font size 16 on one-sided A4 paper.
5. Use single space option in line and paragraph spacing. Manuscripts must be between 15 - 20 pages, reference included.
6. References use APA (American Psychological Association) style.
7. Page Setup.

- Set paper's top margins to 1 inch or 2.54 cm.
- Set paper's bottom margins to 1 inch or 2.54 cm.
- Set paper's left margins to 1.5 inches or 3.18 cm.
- Set paper's right margins to 1 inch or 2.54 cm.

4. Manuscript submission

The manuscript may be submitted in any manner

1. Send one copy of the manuscript to the Editorial Board of Journal of Political Science Critique, Centre of Politics, Social and Area Studies, Faculty of Political Science, Sri Sattha Building, 3rd floor, room 314th, Ramkhamhaeng University, Ramkhamhaeng Rd, Hua Mak, Bang Kapi District, Bangkok 10240. Tel: 02-310-8497, 089-221-6703.

2. Email to ps.critique@gmail.com and uses email subjects as

"Submission of the name of the manuscript Manuscript"

3. Make an online submission at so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC. The author must register to the website before submitting can be done.

5. Citation and reference

1. Use the author-date citation system for in-text citation. Specify the author's name and publication year before or behind the cited text to state the originality. The page number can be specified if need be.

Author's name (Publication year, page number) before the cited text.

McCartney & Phillips (2006, p. 498-499)

(Author's name, publication year, page number) behind the cited text.

.....(McCartney & Phillips, 2006, p. 498-499)

2. Reference citation use APA (American Psychological Association) style. All the reference material used in the article should be sorted alphabetically under the **Reference** Section. Thai Language materials should go before English Language materials.

1. Books

Author name. (Publication year). **Book title**. Edition. Location: Publisher.

Huntington, S. (2003). **The Clash of Civilization and the Remaking of World Order**.
New York: Simon & Schuster Paperbacks.

2. Journal

Author name. (Publication year). "Article Title." **Journal Title** Volume, Issue (Month):
First page-Last page.

Chanrochanakit, P. (2011). "Deforming thai Politics As Read through Thai
Contemporary Art." **Third Text** 25,4: 419-429.

3. Article from magazine or newspaper

Author name. (Publication year). "Article Title." **Magazine/Newspaper title** (Date
Month) : Page.

Spring, A., & Earl, C. (2018). "Just not blond': How the diversity push is failing
Australian fashion." **The Guardian: Australia Edition**. (22 May) : 8.

4. Article from website

Author name. (Publication year). **Article Title**. Retrieved date/month/year from
website URL

Smith, T., & Williams, B. M. (2019). **How to structure a dissertation**. Retrieved 20 January 2016 from <https://www.scribbr.com/category/dissertation/>

5. Thesis or dissertation

Author name. (Publication year). **Thesis/Dissertation Title**. (doctoral dissertation or master's thesis). Name of institution, Faculty, Degree.

Boroughs, B.B.S. (2010). **Social networking websites and voter turnout**. (Master's thesis). Georgetown University, Faculty of the Graduate School of Arts and Sciences.

***** Note:** All the submitted manuscripts must be prepared according to the provided guideline to be considered for publication. The author's guidelines and manuscript preparation are at so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC.

Publication Ethics

Journal of Political Science Critique emphasizes publication ethics and set the following principle and ethic for all parties involved.

Authors

1. The submitted manuscript should not be published by any other publication or be considered by any other publication at the same time.
2. If the submitted manuscript contains quotations, paraphrasing, or summarizing from other people's work, the manuscript should be properly cited, either in-text or in the reference section. Above all, the manuscript must not be plagiarized work.
3. The submitted manuscripts must be prepared according to the provided guideline.
4. If the submitted manuscript involves the use of animals, participants, volunteers or contains sensitive information about the informant, the author must strictly adhere to applicable law and regulation. A letter of consent or approval from the relevant institution must be present when conducting research.
5. The author must assign the copyright of the submitted manuscript to the Journal of Political Science Critique before publication and agree not to submit the same manuscript to any other publisher after it was accepted.
6. The author must be an actual participant in the research or study discussed in the manuscript.

Editors and Editorial boards

1. The editor and editorial board must conduct a preliminary review of all received manuscripts to determine whether they meet the journal's criteria and scope. Additionally, the manuscripts must undergo a quality control process prior to publication.
2. The editor and editorial board must review all received manuscripts without biased or prejudice against authors' ethnicity, religion, gender, political view, and affiliated institution.
3. The editor and editorial board should be disinterested in financial gain or claiming the manuscripts as their own when dealing with authors and reviewers.
4. The editor and editorial board must not obstruct, alter, or intervene in information exchanging between authors and reviewers.
5. The editor and editorial board must strictly follow the journal's procedure.

Reviewers

1. Reviewers should be disinterested when dealing with authors. The review must based on the quality of the manuscripts, academic principle, and reason, without biased or prejudice against the authors.
2. Reviewers must be subject matter experts in the field regarding the manuscripts.
3. Reviewers must not seek any gain from the manuscripts they review; using any portion of the information in the manuscripts for personal gain is prohibited without the authors' written consent and editorial board approval.

4. If reviewers discover that the manuscript contains plagiarized work, they must notify the editor immediately with the evidence included.

5. Reviewers must review the manuscripts within a time frame appointed by the journal and must not reveal the contents of the manuscripts to others.

234 วารสารรัฐศาสตร์วิจารณ์

ปีที่ 9 ฉบับที่ 18

Subscription Form for the Journal of Political Science Critique
Centre of Politics, Social and Area Studies, Faculty of Political Science,
Ramkhamhaeng University.

Date.....

Name.....Surname.....

Address.....

.....

Tel.....Fax.....

I/We would like to subscribe to the journal for:

☐ Bi-Annually 2 Issues 360 BTH Start.....

☐ 2 Year 4 Issues 700 BTH Start.....

☐ 3 Year 6 Issues 1,000 BTH Start.....

☐ Cash

☐ Transfer to account TMB Bank Public Company Limited

Ramkhamhaeng Branch: Account Name: Centre of Politics,

Social and Area Studies. RU. No. 15-6216-50-25

Signature.....

Date...../...../.....

วารสารรัฐศาสตร์วิจารณ์ 235

ปีที่ 9 ฉบับที่ 18

Please send this form and your payment confirmation to

Centre of Politics, Social and Area Studies, Faculty of Political Science,

Ramkhamhaeng University, Huamak, Bangkapi, Bangkok, 10240

Tel: 02-310-8497 , 089-221-6703

E-mail. ps.critique@gmail.com Website: so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC

แนวทางการพิจารณาและการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์ พิจารณาของศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา

วารสารรัฐศาสตร์พิจารณาเป็นวารสารที่นำเสนอบทความวิชาการ จากคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาทั่วไปทั้งภายในและภายนอกประเทศได้มีโอกาสเสนอผลงานวิชาการเพื่อเผยแพร่ และแลกเปลี่ยนวิทยาการโดยเฉพาะองค์ความรู้ใหม่ในสาขารัฐศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐประศาสนศาสตร์ สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บริหารธุรกิจ การเมือง การปกครอง และเอเชียศึกษาในกรอบอาณาบริเวณศึกษา (Area Study)

ผลงานวิชาการที่รับตีพิมพ์อาจอยู่ในรูปแบบต่อไปนี้ บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความปริทัศน์ และบทวิจารณ์หนังสือ เป็นต้น ต้นฉบับ (Manuscript) ที่ส่งพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ ภายใต้งานวิจัยจะต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสารหรือสิ่งพิมพ์ใดมาก่อน (ยกเว้นรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์) และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณารอตีพิมพ์ในวารสารอื่น ต้องไม่เป็นผลงานทางวิชาการที่ลอกเลียน ตัดทอนจากผลงานวิจัยของผู้อื่น ไม่มีการคัดลอกหรือชักนำให้เข้าใจผิดในผลงานหรือ ผลการศึกษา เรื่องที่ได้รับการตีพิมพ์ต้องผ่านการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง (peer-reviewed) และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ

คำแนะนำผู้แต่งสำหรับผู้ส่งบทความลงตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์พิจารณา (Author Guideline)

1. ประเภทของบทความที่รับพิจารณา

1. บทความวิชาการ
2. บทความวิจัย
3. บทความปริทัศน์และบทวิจารณ์หนังสือ
4. บทความพิเศษ

2. รูปแบบการเขียนบทความ

2.1 ชื่อเรื่อง ให้พิมพ์ชื่อเรื่องบทความไว้กลางหน้ากระดาษ ทั้งชื่อเรื่องภาษาไทยและชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ พร้อมใส่เครื่องหมาย ** และระบุ footnote ว่าบทความนี้เขียนขึ้นมาจากวัตถุประสงค์ใด ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.2 ชื่อผู้เขียน ใส่ชื่อผู้เขียนบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยไม่ต้องระบุตำแหน่งชื่อ ไว้ด้านขวาสุด พร้อมใส่เครื่องหมาย * เพื่อระบุใน footnote ว่าผู้เขียนเป็นใคร ตำแหน่งวิชาการ (ถ้ามี) ของผู้เขียนทุกคน อยู่สถานที่ใด (ในกรณีที่มีชื่อผู้เขียนหลายคน กรุณาระบุให้ครบทุกคน)

2.3 บทคัดย่อ (Abstract) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ไม่เกิน 250 คำ)

2.4 คำสำคัญ (Keyword) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 5 คำ

2.5 บทนำ

2.6 เนื้อหา

2.7 บทสรุป

2.8 เอกสารอ้างอิง

3. การเตรียมต้นฉบับ

1. ให้ระบุชื่อผู้เขียน ยศหรือตำแหน่ง ที่อยู่หรือที่ทำงานที่สามารถติดต่อได้ พร้อมเบอร์โทรศัพท์ อีเมลและโทรสารที่สามารถติดต่อได้

2. ส่งต้นฉบับจำนวน 1 ชุด

3. พิมพ์โดยโปรแกรม Microsoft Word for Windows

4. ใช้อักษรแบบ TH SarabunNew ขนาด 16 โดยใช้กระดาษ A4 พิมพ์หน้าเดียวเท่านั้น

5. ระยะห่างระหว่างบรรทัดให้ใช้ single space ความยาวของบทความไม่น้อยกว่า 15 หน้าแต่ไม่เกิน 20 หน้า รวมเอกสารอ้างอิง

6. ใช้ระบบอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association)

7. การตั้งค่าหน้ากระดาษ

- ระยะขอบบน (Top margin) 1” หรือ 2.54 เซนติเมตร

- ระยะขอบล่าง (Bottom margin) 1” หรือ 2.54 เซนติเมตร

- ระยะขอบซ้าย (Left margin) 1.5” หรือ 3.18 เซนติเมตร
- ระยะขอบขวา (Right margin) 1” หรือ 2.54 เซนติเมตร

4. การส่งต้นฉบับ

การส่งต้นฉบับสามารถทำได้หลายช่องทาง

1. ส่งต้นฉบับ 1 ชุด ไปยังกองบรรณาธิการวารสาร ศูนย์การเมือง สังคมและ
อาณานิคมศึกษา คณะรัฐศาสตร์ อาคารศรีศรित्रา ชั้น 3 ห้อง 314 มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240 โทรศัพท์ 02-310-8497 , 089-221-6703

2. ส่งทางอีเมลมายัง

ps.critique@gmail.com

โดยเขียนหัวข้ออีเมลว่า **ส่งบทความ เรื่อง.....**

3. ส่งทางออนไลน์ โดยเข้าไปสมัครและส่งต้นฉบับได้ด้วยตนเองที่

so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC

5. การอ้างอิงและการเขียนเอกสารอ้างอิง

กรณีที่ผู้เขียนต้องการระบุแหล่งที่มาของข้อมูลในเรื่อง

1) ให้ใช้วิธีการอ้างอิงในส่วนเนื้อเรื่องแบบนามปี (author-date in text citation) โดย
ระบุ ชื่อผู้แต่ง และปีพิมพ์ของเอกสารไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังข้อความที่ต้องการอ้าง เพื่อบอก
แหล่งที่มาของข้อความนั้น และอาจะระบุเลขหน้าของเอกสารที่อ้างด้วยก็ได้หากต้องการ

(ชื่อผู้แต่ง, ปีพิมพ์, เลขหน้า) ไว้ท้ายข้อความที่อ้างอิง

(สุนัย มัลลิกะมาลย์, 2549, น. 200-205)

(McCartney & Phillips, 2006, p. 498-499)

2) ให้มีการอ้างอิงส่วนท้ายเล่ม (reference citation) โดยการรวบรวมรายการเอกสาร
ทั้งหมดที่ผู้เขียนได้ใช้อ้างอิงในการเขียนผลงานนั้น ๆ จัดเรียงรายการตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่ง ภายใต้
หัวข้อ **เอกสารอ้างอิง** สำหรับผลงานวิชาการภาษาไทย หรือ **Reference** สำหรับผลงานวิชาการ
ภาษาอังกฤษ โดยใช้รูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิงแบบ APA (American Psychological

Association) กรณีรายการเอกสารอ้างอิงภาษาไทย ให้แปลรายการอ้างอิงเป็นภาษาอังกฤษต่อท้ายรายการอ้างอิงภาษาไทยเดิม ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิงมีดังนี้

1. หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง. ครั้งที่พิมพ์. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์/ผู้จัดพิมพ์.

พรพิมล ตรีโชติ. (2542). **ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Huntington, S. (2003). **The Clash of Civilization and the Remaking of World Order**. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

2. วารสาร

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). “ชื่อบทความ.” ชื่อวารสาร ปีที่,ฉบับที่ (เดือน): หน้าแรก-หน้าสุดท้าย

สมบัติ จันทรวงศ์. (2557). “คณาธิปไตยหรือประชาธิปไตยในอาเซียน: มุมมองของ Alexis de Tocqueville.” **วารสารเอเชียศึกษา ฉบับปฐมฤกษ์** 15,5: 23-63.

Chanrochanakit, P. (2011). “Deforming thai Politics As Read through Thai Contemporary Art.” **Third Text** 25,4: 419-429.

3. นิตยสารหรือหนังสือพิมพ์

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์เผยแพร่). “ชื่อบทความ.” ชื่อนิตยสาร/หนังสือพิมพ์ (วันที่ เดือน ที่) : หน้า.

มุฮัมหมัดอิลยาส หล้าปริง. (2554). “จะเอายังไงกับภาคใต้?” **มติชน** (3 มิถุนายน) : 15.

4. บทความจากเว็บไซต์

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่เผยแพร่). ชื่อเรื่อง. ค้นเมื่อ วัน เดือน ปี ที่สืบค้น จากชื่อเว็บไซต์.

240 วารสารรัฐศาสตร์พิจารณา

ปีที่ 9 ฉบับที่ 18

สมชาย ภคภาสวณิช. (2556). **ความสัมพันธ์ระหว่าง AEC และประชาคมสังคมและ วัฒนธรรม
อาเซียน**. ค้นเมื่อ 22 กรกฎาคม 2557 จาก <http://www.mfa.go.th>

5. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). **ชื่อเรื่อง**. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตหรือปริญญาดุษฎีบัณฑิต). ชื่อมหาวิทยาลัย, ชื่อคณะ, ชื่อสาขาวิชาหรือภาควิชา.

Boroughs, B.B.S. (2010). **Social networking websites and voter turnout**. (Master's thesis). Georgetown University, Faculty of the Graduate School of Arts and Sciences.

ธีระพันธ์ ชนาพรณ. (2548). **การจัดการการสื่อสารของคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอกชนที่มี
ผลต่อการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาชั้นปีที่ 1**. (วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน,
สาขาการสื่อสารภาครัฐและเอกชน.

***** หมายเหตุ** ต้นฉบับบทความที่นำเสนอจะต้องถูกต้องตามหลักเกณฑ์และคำแนะนำการเขียนที่
กำหนดเท่านั้น จึงจะได้รับพิจารณาดำเนินการประเมินบทความก่อนตีพิมพ์สามารถดูรายละเอียดการ
จัดเตรียมต้นฉบับได้ที่ so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC

จริยธรรมในการพิมพ์ (Publication Ethics)

วารสารให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้นจึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของผู้พิมพ์

1. บทความที่ผู้พิมพ์ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
2. ผู้พิมพ์ต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งหากมีการระบุผลงานของผู้อื่นในต้นฉบับ ไม่ว่าจะด้วยการคัดลอกข้อความ (Quotation) การสรุปความ (Paraphrase) หรือการย่อความ (Summary) ต้องมีการอ้างอิง (Citation) ทั้งในเนื้อหา (In text citation) และการเขียนรายการเอกสารอ้างอิงตอนท้าย (References) และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
3. ผู้เขียนต้องเขียนต้นฉบับให้ถูกต้องตามรูปแบบที่กำหนดไว้ใน “คำแนะนำผู้แต่ง” หรือ “Author Guidelines”
4. หากผลงานทางวิชาการของผู้พิมพ์เกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัคร หรือผลการวิจัยมีประเด็นที่ประมาทต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้พิมพ์ควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง
5. ผู้พิมพ์ต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารแล้ว
6. ชื่อผู้พิมพ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้น ๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการ

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์กับวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมาย

และขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพบทความในกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์

2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการพิจารณาบทความโดยอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และโดยปราศจากอคติด้านเชื้อชาติ ความเชื่อทางศาสนา เพศ แนวคิดทางการเมือง และสถาบันที่สังกัด ต่อผู้สนับสนุนและบทความที่พิจารณาไม่ว่าด้วยกรณีใด

3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้สนับสนุนหรือผู้ทรงคุณวุฒิไม่ว่าจะเพื่อประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง

4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิและผู้สนับสนุน

5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้สนับสนุน การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพบทความเป็นหลัก และพิจารณาบนหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว

2. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง

3. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน ไม่นำส่วนใดส่วนหนึ่งของมูลค่านับที่ตนเป็นผู้ประเมินไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตนหากไม่ได้รับความยินยอมอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้เขียน หรือความเห็นชอบจากบรรณาธิการ

4. หากผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน

5. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารกำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้ที่ไม่ได้รับรู้

แบบฟอร์มสมัครสมาชิกวารสารรัฐศาสตร์พิจารณา
ศูนย์การเมือง สังคมและอาณานิคมศึกษา
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วันที่.....

ชื่อ..... นามสกุล.....

ที่อยู่.....

โทรศัพท์..... โทรสาร.....

ขอสมัครสมาชิกวารสารรัฐศาสตร์พิจารณา

☐ รับวารสารรายปี 2 ฉบับ 360 บาท

เริ่มตั้งแต่ฉบับที่.....

☐ รับวารสารรายปี 4 ฉบับ 700 บาท

เริ่มตั้งแต่ฉบับที่.....

☐ รับวารสารรายปี 6 ฉบับ 1,000 บาท

เริ่มตั้งแต่ฉบับที่.....

พร้อมนี้ได้ชำระค่าสมาชิกเป็น

☐ เงินสด

☐ โอนเงินเข้าบัญชี ธนาคารทหารไทย

สาขารามคำแหง ชื่อบัญชี “ศูนย์การเมือง สังคมและอาณานิคมศึกษา ม.ร.” เลขที่บัญชี 156-2-27622-8

ลงชื่อ.....

วันที่.....

244 วารสารรัฐศาสตร์พิจารณา

ปีที่ 9 ฉบับที่ 18

โปรดส่งหลักฐานและใบสมัครสมาชิกมาที่

ศูนย์การเมือง สังคมและอาณานิคมศึกษา คณะรัฐศาสตร์ อาคารศรีศรัทธา ชั้น 3 ห้อง 314

มหาวิทยาลัยรามคำแหง ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทรศัพท์ 02-310-8497 , 089-221-6703

อีเมล ps.critique@gmail.com เว็บไซต์ so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC